

Литературный додатокъ „Дѣла“

БИБЛІОТЕКА НАЙЗНАМЕНИТШИХЪ ПОВѢСТЕЙ
пѣдъ редакціею И. Белея.

Томъ ХХХІV.

М Р В Я.

РОМАНЪ

ЕМИЛЯ ЗОЛЪ.

У ЛЬВОВЪ

Накладомъ редакціи „Дѣла“

Зъ друкарнѣ „Товариства имени Шевченка“ пѣдъ зар. К. Беднарского
1889.

I.

Пѣдчасъ тяжкою зими 1860 року замерзла була Оаза; велика заметѣль засыпала була цѣлу широку долину долѣшнои Пикардїи и покрыла еи мовѣ бѣлымъ рантухомъ, а вже на саме таки Рѣздво звѣялась була наразъ така хуртовина, що величезною масѣю снѣгу завалила майже цѣле мѣсто Бомонъ. Снѣгъ падавъ ѡдъ самѣсенького рана; пѣдъ вечеръ сыпався ще густѣйшїй, а черезъ нѣчь устелило нимъ таки дуже грубо. На улици Орфевръ, въ горѣшнѣй части мѣста, тамъ, де конецъ еи пѣдходивъ клиномъ пѣдъ катедральну церковь, надуло снѣгу якъ въ мѣшокъ. Вѣтеръ гнавъ нимъ тутъ въ дверѣ св. Агнїи, старо-римского, майже вже готицкого порталю, прикрашеного понизше причѣлка богатою орнаментикою. Першого дня Рѣздвяныхъ святъ, досвѣта, лежавъ тутъ снѣгъ майже по поясъ високо.

На улици було ще тихо; люде нарѣбившись на святый вечеръ ще спочивали. Выбила шеста година. Середь темрявы, освѣтленои лишъ слабо ѡдъ спадаючихъ пластѣчкѣвъ снѣгу якимсь синявымъ свѣтломъ, видко було лишъ одну ще трохи живу душу: була то маленька дѣвчинка, лѣтъ може девять, що, шукаючи пѣдъ склепѣньемъ порталю захисту, тулилась тутъ въ кутику цѣлѣсеньку нѣчь, дрожачи ѡдъ студени. Она мала на собѣ тоненьку, добре вже подерту, вовняну спѣдничину, на головѣ якусь шмату, нѣбы кусень старои хустки, а на

босі ноги затигнула величезні, старі чоботи, видко, зъ якогось мушны. Небожатко певно сховалось тутъ, ажъ коли вже добре наблукалося по мѣстѣ и коли змучене майже вже заклало. Дитинѣ тутъ и свѣтъ вже кѣнчився; въ захистѣ сѣмъ нѣчо вже ей бѣльше не чекало, хѣба ще лишъ голодъ та нужда и страшена студѣнь. Серце въ нѣй билося такъ важко, що ажъ духъ въ нѣй заперало та не давало и такъ вже ослаблымъ силамъ боротися зъ розшалѣлою заверухою. На силу лишъ, якъ бы инстинктомъ, що каже ховатися передъ чимсь страшнымъ, забѣгло дѣвча пѣдъ старі муры катедральной церкви, коли подувъ страшный вихоръ и понѣсь снѣгомъ доокола.

Година минала за годиною. Довго тулилася она пѣдъ примуркомъ, що роздѣлявъ два сусѣдні низькі ѡдъ себе, а на котрѣмъ стояла статуя св. Агніи, тринадцатилѣтної мученицѣ, такъ малого дѣвчатка якъ и она сама, зъ пальмовою вѣткою и зъ ягняткомъ коло нѣгъ. А на причѣлку, повыше хреста, виднѣлася цѣла исторія обрученницѣ Христовои, дитины-дѣвицѣ, плястичной роботы, якъ ей представляе собѣ вѣра простодушного чоловѣка. Видко, якъ волосье стае чимъ разъ довше а ѡдтакъ и зовсѣмъ ей закрывае, коли намѣтникъ, за котрого сына она не хотѣла ѡддатися, велѣвъ здерти зъ неи одѣжь и заве-сти за кару въ дѣмъ неславы; видко, якъ огонь зъ костра, на котрѣмъ она вже горѣла, перекинувся на ей катѣвъ, що костеръ пѣдпалили; чудо ей мощей; Констанцію, доньку царя, що подужала ѡдъ проказы, и чудо одного зъ ей малюнкѣвъ; духовника Павлина, що мало що не стався жертвою покусы и не взявъ собѣ жѣнки; на раду папы мавъ ѡнъ покусѣ, коли она вытягне до него руку, вложити на палець золотый перстѣнь зъ смарагдомъ. Грѣшна мара задержитъ тогдѣ перстѣнь, але ѡдчѣпить-

ся ѡдъ него и оставить его въ покою. И такъ сталося: то Павлина спасло. На самѡмъ же вершку причѡлка отвираються передъ Агнією въ повнѡмъ блеску ворота небеснї а еи, маленьку и молоденьку, приймае самъ Христось и складае на еи чолѣ поцѣлуй вѣчной щасливости.

Паразъ засвиставъ вѣтеръ по улици и подувъ дитинѣ въ самїи очи а порѡгъ ѡдъ церкви таки майже зовесѣмъ завалило снѣгомъ. А дитанка притулилася ще бѡльше до святыхъ, що стояли въ низькѣхъ побѡчь неи. То були подруги святой Агніи, святїи зъ еи дружины: три зъ правого боку: св. Доротея, що живилась въ темници чудеснымъ хлѣбомъ; Варвара, що жила въ тюрмѣ, и Геновефа, котрой непорочнѡсть спасла Парижъ. А зъ лѣвого боку: Агафія зъ ѡдрѣзаными грудьми; Христина, котру мучивъ власный батько, кидаючи їй въ очи кусникама еи власного тѣла, що ѡдрывавъ ѡдъ неи, и Кикилія, обручениця ангела Божого. По надъ ними пѡднимаються въ три набитїи ряды разомъ зъ каблуками порталю ще и иншіи святїи дѣвы и украшають все три склепѣня множествомъ прекрасныхъ, непорочныхъ тѣлъ: въ долинѣ мучать ихъ и замучують на смерть на тортахъ, а въ горѣ, въ хмарахъ, витають ихъ херувимы и вводятъ до вѣчной радости передъ престолъ Всевышнього.

Коли била осьма година и на дворѣ вже добре ставало видко, не ставало для заблукавшего сиротятка и того захисту. Якъ бѣ не то, що она разъ-въ-разъ ѡдгортала снѣгъ ѡдъ себе, то було-бы вже еи засыпало по саму шию. На старосвѣтскихъ дверехъ налипъ бувъ снѣгъ такъ, що здавалося, мовъ-бы то хто розвѣсивъ на нихъ футро зъ горностаѣвъ; навѣтъ приземокъ почорнѣлон фасады выглядавъ такъ гладкїи та рѡвнїи.

якъ коли-бъ вже не було на нѣмъ мѣсяця нѣ на одинъ пласточокъ снѣгу. Всѣ виднѣйшій святій вздовжь каблука покryлися снѣгомъ ѡдъ горы до долу; бѣлїи ихъ головы и ноги свѣтились краскою непорочнои чистоты. Выше по-надъ ними ѡдбивалися ще выдатнѣйше сцены на причѡлку и маленькїи святїи пѡдъ склепнѣемъ; они свѣтились якъ ясенїи точки на темнѡмъ тѣлѣ и такъ ишло чимъ разъ выше и выше ажъ до мѣсяця, де св. Агнїя ставалася участницею небеснои розкоши; тутъ таки здавалося, що ангелы доокола неи обсыпують еи бѣлыми рожамы. На стовпѣ пѡднималася простѣсенько въ гору статуя дитины-дѣвицѣ зъ бѣлою вѣткою и бѣлымъ ягняткомъ; непорочне тѣло покryвъ снѣгъ и середъ лютои студени зробивъ зъ него якесь мистичне знамя побѣдоносного воскресеня непорочного дѣвства. А при ногахъ святои стояло нужденне, снѣгомъ присыпане дитя, такъ скостенѣле и поблѣдле, мовъ-бы вже каменемъ стало. Таки вже зовсѣмъ подабало на ту святу, що понадъ нею.

Въ однѡмъ домѣ, на правѡмъ боцѣ улицѣ, отворилася на першѡмъ поверсѣ зъ лоскотомъ ѡконниця а дѣвча пѡдъ церквою ѡдкрыло очи. Дѡмъ той припиравъ до самои церкви. Зъ ѡкна выглянула прекрасна, чорноволося женщина, зъ бѣлымъ и яснымъ якъ мраморъ лицемъ; вѣи могло бути якихъ сорокъ лѣтъ. Хочъ и яка була студѣнь на дворѣ, то она все таки держала голу руку добру хвилю на дворѣ, бо доглянула, що пѡдъ церквою рушилася дитина. Еи спокѡйне лице посумнѣло ѡдъ жалю та дива; ажъ морозъ пѡшовъ вѣи по тѣлѣ и она чимъ скорше зачинила ѡкно. Передъ еи очима станула якъ бы яке явище бѣлява головка дитинки зъ синими мовъ фїялки очками, спозираючими зъ-пѡдъ подертон на головѣ хустины; помарнѣле личко, выстаюча довга шийка на запавшихъ плечахъ, нагадувала

красу лиліи. Посинѣли ъдъ студени рученята и дрѣбнѣи нѣжки вже таки зовсѣмъ були залякли; ще лишъ трохи пары зъ губы давало слабый слѣдъ житя въ нѣй.

Дитина споглянула въ гору зовсѣмъ механично; она влѣпила свои оченята въ той дѣмъ, будынокъ вузкій, одноповерхій, по котрѣмъ було видко, що дуже старый. Ёго выставили десь при кѣнци пятнадцатого столѣтя. Всуненый зъ боку мѣжъ два противоположнѣи стовпы церкви, выглядавъ ънъ якъ та бородавка мѣжъ двома пальцами великана. Тымъ способомъ удержався ънъ ще зовсѣмъ добре; его камѣнне пѣдмурованье, его деревянный поверхъ, заложенный стѣнами зъ червонои цеглы, его крыша, котрой вязанье сходилося въ причѣлокъ на метерь высокій, его вежочка въ лѣвѣмъ углу зъ малымъ ѣконцемъ, въ котрѣмъ видко ще було оловянный рамцѣ зъ того часу — все то держалося ще такъ, якъ було передъ сотками лѣтъ. А все-жь таки вже не разъ треба було его направляти, а примурокъ зъ цеглы пѣдъ крышею походивъ певно лишъ зъ часѣвъ Людвига XIV. На домѣ можна було дуже легко добачити роботу, що походила зъ того часу: въ крыши вежочки зроблено ѣконце вже зъ тоненькими, деревянными рамцями, — зъ оловяныхъ рамцѣвъ тутъ и слѣду не було; три ѣкна на першѣмъ поверсѣ перероблено на два а середне заложено цеглою; черезъ то фасада его станула въ бѣльшой гармоніи зъ другими домами при улиці зъ пѣзнѣишихъ часѣвъ. Такъ само легко можна було спѣзнати ѣдновленя въ долѣшнѣи части. Замѣсть тяжкихъ, окованыхъ ворѣтъ станули дубовѣи дверѣ зъ ѣзимсомъ а зъ колишого острокаблукового отвору, що выходивъ просто на улицу, остався ще лишъ середный закрутъ а долѣшну его часть и конецъ замуровано и такимъ способомъ зроблено рѣдъ широкого ѣкна.

Дитина все ще споглядала на той старосвѣтскій будынокъ, въ котрѣмъ живъ ремѣшникъ, и якъ разъ добачила написъ на жовтѣй вѣвѣщѣ зъ лѣвого боку ѡдъ дверей. На нѣй стояло великими старосвѣтскими буквами: „Губертъ, вышивачъ ризъ церковныхъ“. Наразъ лоскѣтъ ѡконницѣ звернувъ зновъ ея увагу. Симъ разомъ ѡдчинилась ѡконниця чотиригранного ѡкна на долину: зъ него выглянувъ, якъ коли-бъ перепудженный, якійсь мущина зъ орлинымъ носѣмъ и выпуклымъ чоломъ, на котре спадало густе сиве волосье, хочъ ему не було бѣльше якъ сорокъ и може чотири роки. И ѡнъ ажъ забувъ на хвильку, що на дворѣ студѣнь; на его лиці зарисувалися черты якогось болю, губы отворилися широко и ѡнъ зъ жалемъ и страхомъ вдивився въ дитину. Дитина видѣла ще крѣзь зеленявѣ шибы, якъ ѡнъ стоявъ за ѡкномъ и кивавъ на когось: за хвилю станула коло него его красна подруга. Она стояли обое якъ прикованѣ коло ѡкна та все лишъ сумно споглядали на маленьку дѣвчинку.

Родина Губертѣвъ жила вже чотѣри сотки лѣтъ въ сѣмъ домѣ, а всѣ були зъ батька на сына вышивачами. Вышивачъ ризъ церковныхъ выставивъ сей дѣмъ за Людвига XI; другій вышивачъ за Людвига XIV казавъ его направити а теперѣшний, Губертъ, вышивавъ въ нѣмъ ризы такъ само, якъ колись его предки. Въ двадцятѣмъ роцѣ полюбивъ ѡнъ шѣснацятилѣтну дѣвчину, Губертину, такъ дуже, що ажъ ея выкравъ а ѡдтакъ и одружився зъ нею, бо ея мати, вдовиця по уряднику, не хотѣла нѣякъ дати ея за него. Губертина була чудо не краса; ея щастье и нещастье — то цѣлый романъ. Коли въ ѡсѣмъ мѣсяцѣвъ потѣмъ, въ такѣмъ станѣ, приступила до умвращеню матери, та ея прокляла и выключила ѡдъ наслѣдства. Ще того самого вечера повила

она немовлятко а оно таки заразъ померло. Проклѣнь завзятой мѣщанки добувався ще и зъ-за могилы, бо супруги мимо горячихъ бажань позѣстали бездѣтными. Вже минавъ двацять и четвертый рѣкъ а они, бувало, якъ собѣ нагадають першу свою дитину, такъ и заливаються гѣркими слезами. Та вже и не мали надѣѣ, що переблагають ще колись покѣйну матѣрь.

Дѣвча, побачивши, що Губерты на ню въ-одно дивляться, налякалося та засунулося ще бѣльше въ кутикъ за стовпъ св. Агвіи. Ще бѣльше перепудилося оно того шуму, що зробився бувъ на улиці; дверѣ стали ѡдчинятися а зъ нихъ выходило чимъ разъ бѣльше людей. Улиця Орфеврѣ була-бы такы зовсѣмъ замкнена на тѣмъ кѣнци, де ви заступавъ дѣмъ Губертѣвъ, що припиравъ до апсидѣвъ церкви, якъ бы не то, що зъ нею сходилася тутъ улиця Сонѣчна, подобаюча не такъ на улицу, якъ радше на заулѣкъ, що ишовъ по-пѣдъ церковь на противъ дому Губертѣвъ ажъ до головной фасады и тутъ выходивъ на пляцъ ді Кльоатрѣ. Тою улицею переходили якъ разъ двѣ богомѣльницѣ та ажъ зачудувались, коли побачили пѣдъ церковою малу жебрачку, котрой доси въ Бомонтѣ не видали.

Снѣгъ не перестававъ сыпатися зъ-легенька и дальше, а навѣтъ здавалось, якъ коли-бъ и студѣнь ставала ще бѣльша; зъ-пѣдъ бѣлои покрывы, що зависла була надъ цѣлымъ мѣстомъ, чути було зъ далека лишь якійсь гамѣръ людского голосу.

Дитина, якъ коли-бъ яка дика, або якъ коли-бъ встыдалася своей самоты, якъ якого злочинства, причаилася ще бѣльше; коли наразъ станула передъ нею Губертина, що выйшла була, не маючи служницѣ до послугы, купити хлѣба на снѣданье:

— Що ты тутъ робишь, дитинко? Чия ты?

Дитина не ђдповѣдала нѣчого, лишь закрыла свое личко рученятами. Она не чула вже въ собѣ нѣ рукъ нѣ нѡгъ, не знала вже, чи ще живѣ, бо и сердце переставало битися, якъ коли-бъ ставало вже ледомъ. Коли милосерна жѣнка зъ жалемъ въ сердца ђдвернулася ђдъ неи, дитина присѣла, силы ѡпустили еи вже зовсѣмъ и она зсунулася въ свѣгъ якъ бы нежива, а пласточки свѣгу присыпували вже еи зъ верху. Тымчасомъ вертала вже жѣнка и несла ще теплый хлѣбъ; она побачила дитину на земли и зновъ приступила до неи.

— Я тебе тутъ не лишу, дитинко!

Губертъ, що стоявъ на порозѣ, взявъ хлѣбъ ђдъ жѣнки и сказавъ до неи:

— Возьми та занеси еи до хаты!

Губертина не ђдповѣла нѣчого, лишь схилилася и взяла дитину на руки. Дѣвча не ставило вже нѣякого опоры; якъ бы нѣчого, якъ бы кусникъ леду, або якъ бы ту маленьку пташку, що выпала зъ гнѣзда, занесли еи у хату; ђднѣятко замкнуло очи и затисло вже зубы.

Вѡйшли у хату. Губертъ замкнувъ дверѣ, а Губертина вѡйшла зъ дитиною на рукахъ до свѣтлицѣ ђдъ стороны улицѣ, де передъ великимъ чотирограннымъ ѡкномъ висѣли взѡрцѣ до вышиваня, а зъ ѡдси зайшла до кухнѣ, де давнѣйше спѡльно проживала цѣла родина. Кухня выглядала ще по старосвѣтски: пѡдъ стелею бувъ сволокъ, помѡсть бувъ выложеный плитами а коло печи бувъ великѡй, мурованый бовдуръ, ще такѡй самый, якъ его зъ-першу поставили. Навѣтъ всѣляка посудина, горшки, кѡтлики и миски на полицахъ походили ще зъ передтамтого столѣтя; такъ само старе фаянсове начинье, камѣннѡй горшка и начинье зъ цины. Лишь замѣсть старого припѣчка була вже новомодна пѣчь зъ широкою бляхою та мѣдяными берегами, що ажъ свѣтились.

Бляха була якъ грань червона и було чути, якъ въ кѣтлѣ вода кипѣла. Зъ боку грѣлася въ спорѣй бляшанѣй ринцѣ бѣла кава.

— Тамъ до бѣса! Таки тутъ лѣпше, якъ тамъ на дворѣ — ѡдозавая Губертъ и сперся рукою на стѣль въ стилю Людвика XIII., що стоявъ посередѣ хаты. — Посади малу коло печи, най ѡдѣйде!

Губертина таки вже и посадила дитину та обоє лишъ дивились, якъ оно поволи прыходило до себе. Снѣгъ на одежинѣ топився скоро и грубыми каплями сплывавъ на землю. Зъ дѣръ великихъ чобѣтъ выглядали покалѣченѣ ноженята, а зъ-пѣдъ тоненькой вовняной одежины выглядали сухѣ кости, що ажъ сердце болѣло дивитись на ту бѣду та нужду. Дитиною стало черезъ хвилю трясти а ѡдтакъ розкрыла она очи та бѣязно споглянула доокола. Она выглядала перелякана, якъ та звѣрина, що несподѣвано попала въ сѣтку. Склонила головку на хустку завязану пѣдъ борѣдкою а праву ручку такъ притиснула до себе, що Губерты були певнѣ, що у неѣ одна рука увяла.

— Не бѣйся! Мы тобѣ нѣчого злого не вдѣемо... Зъ ѡдки ты? Чѣя ты?

Чѣмъ бѣльше они допытувалися дитины, тѣмъ бѣльше она боялася. Она ѡдвернула бѣязно головку на бѣкъ, якъ коли-бѣ думала, що хтось стоитъ позадъ неѣ та хоче не бити. ідтакъ кинула окомъ на кухню, подивилася на стелю, на сволокъ, та на блискуче начинье и споглянула ажъ у ѡкно, зъ ѡдки було видко епископскѣй городѣ, де зъ-поза мурѣвъ выставали дерева, покритѣ снѣгомъ. Дитина очевидячки зачудувалася, коли по лѣвѣй сторонѣ ѡдъ деревъ побачила зновъ церковь зъ ѡкнами ѡдъ капицѣвъ въ романьскѣмъ стилю. И зновъ взяла небожатко сильна дрощѣ; то студѣнь выходила

зъ неї въ теплѣй хатѣ. Она встромила ѳдтакъ очи въ землю и станула якъ прикована.

— Чи ты тутешна?.. Якъ твому татови на имя?

Дитина мовчала уперто, а Губертови прийшло заразъ на гадку, що она зъ студени и голоду не може и слова промовити.

— Огъ не розпытуймо а даймо ѳй лѣпше склянку горячої кавы, — сказавъ Губертъ до жѣнки.

То було ще найрозумнѣйше и Губертина дала сирѣтцѣ така заразъ свою каву, та украяла ѳй ажъ два куснѣ хлѣба. Але дитина ѳдсунула недовѣрчиво все ѳдъ себе. Та ба, голодъ не панъ, и дитина стала за хвильку ѳсти на весь ротъ и анѣ крыхты нѣчого не лишила. Губерты не допытувались вже нѣчого и мовчали, щобы дитина лишъ ѳла; ихъ ажъ за серце ловило, коли видѣли якъ дитинѣ тряслася ручка, що ажъ ледви могла нею до рота донести. Дѣвча ѳло заедно лишъ лѣвою рукою а праву притискало зъ цѣлої силы до себе. Попроѣвши, мало що не пустила склянку на землю а ѳдтакъ ѳдсунула єї на припѣчокъ лѣктемъ якъ яка калѣка.

— Болить тебе ручка, дитинко? — спытала Губертина. — Не бѣйся нѣчого; покажи, де?

Ледви що дотулилася дѣвчинки, коли та зѣрвалася якъ опарена, и не хотѣла навѣть дати до себе приступити. Почала кидати собою и мимо волѣ пѣдняла руку а зъ-пѣдъ одежины вылетѣла на землю якась мала книжочка, котру она ховала за пазухою. Она хотѣла єї чимъ скорше вхопити, але вже не було коли и затиснула лишъ кулаки зъ гнѣву, коли побачила, що чужѣ люде вже єї отвирають и читають, що въ нѣй написано.

Була то кнежка выхованкѣвъ, якѣ выставляє зарядъ домѣвъ убогихъ въ департаментѣ Секваны. Заразъ на першѣй сторонѣ, пѣдъ урядовымъ знакомъ св. Винкентія

а Павльо були выпечатані заголовки рѳзнихъ рубрикъ. Тамъ, де мало прийти назвище вихованка чи вихованиць, була лиш проста черта, зроблена чорниломъ; пѳдъ рубрикою „имя“ було написано: Ангелика-Марія; пѳдъ датою: родилася 22 сѳчня 1851, принята дня 23 того-жь мѳсяця пѳдъ числомъ 1634. Батько и мати отже не звѳствѳи; жадного документу, жадной метрики, лиш ся урядова книжка зъ споловѳлыми рожевыми окладинками, ѳдъ котрой вѳяло якимсь прикрымъ холодомъ. Дитя — нѳчимъ на широкѳмъ свѳтѳ... сиротина, котрой всѳ ѳдцурались, зъ числомъ замѳеть имени!

— Господи! Тажъ то знайда! — ѳдозвалася Губертина.

— А я таки лѳпша; якъ всѳ другѳи! Таки лѳпша, лѳпша! — стала наразъ кричати Ангелика заходячись ѳдъ злости. — Я нѳкому нѳчого не украла, а менѳ все забирають... ѳддайте менѳ, що-сьте украли!

Дѳвча впало въ таку злѳсть, що ажъ тряслося, а Губерты не знали вже, що на то сказати и стояли якъ остовцѳлѳи. Они ажъ не пѳзнавали той дѳвчины зъ бѳлявымъ волосьемъ, зъ синими якъ фѳялочки очима та красною, якъ лилія шийкою. Лице у неѳ выкривилося ѳдъ злости, очи ажъ потемнѳли а тонка шия набѳгла ѳдъ крови. Ёѳ стало теперъ вже тепло; вертѳлася и шипѳла, якъ та гадина, що еѳ на снѳгъ выкинутъ.

— Зъ тебе злѳсениця — ѳдозавася вышивачъ лагѳдно.—Тымъ лѳпше для тебе, що мы вже знаемо, що ты за одна.

Спозираючи зъ-поза плечей жѳнки, переглянувъ ѳнъ скоро книжку, котру Губертина перевертала. На другѳй сторонѳ стояло имя мамки: „Дитину Ангелику-Марію ѳддано дня 25 сѳчня 1851 мамцѳ Францисцѳ, женѳ пана Гамельена, господаря, проживаючого въ громадѳ

Сулянжъ, повѣта Неврскаго. Згадана powyше мамка одержала при своѣмъ ѡдѣздѣ грошѣ за першій мѣсяць и выправу.“ По сѣмъ слѣдувала метрика хрещеня, котру пѡдписавъ священникъ зъ дому убогихъ; дальше свѣдоцтво лѣкаря при выѣздѣ и коли назадъ вернула, а на дальшихъ чотвирохъ сторонахъ поквитованя за одержаній що чверть року грошѣ зъ пѡдписами, котрыхъ годѣ було прочитати.

— Що, Невръ? — спытала Губертина. — Ты ховалася недалеко Невръ?

Ангелика ажъ червона ѡдъ злости, що не могла нѣчого вдѣяти, щобы они не читали ей книжки, стала зновъ уперто мовчати. Але злѡсть таки перла ей говорити и она почала розказувати про свою мамку.

— Ой, кобы то такъ була мама Нині, то бы васъ певно выбила! Она все мене боронила, хочъ и мене не разъ выбила... Я бы певно не була такъ нещаслива, тамъ... межи тыми звѣрятами...

Дитинѣ ажъ духу не ставало и она оповѣдала урываными реченями и безъ звязи: куды завела ей панѣ Русь; о якѡйсъ великѡй улиці, на котрѡй бавилася зъ другими дѣтьми; що тамъ пекли часомъ хлѣбъ; о якѡмсь великѡмъ пѣѣ, що ей одного разу бувъ укусивъ...

Губертъ перебивъ ей читаючи въ голосъ зъ книжки:

„На случай тяжкои недуги або злого виховуваня має инспекторъ право ѡдобрати дитину и ѡддати ей кому вишному на вихованье“.

Заразъ пѡдъ тымъ було написано, що дитнну Ангелику-Марію ѡддано на вихованье дня 20 червня 1860 якѡйсъ Тересѣ, женѣ Людвика Франшома, цвѣтляра въ Парижи.

— Ну такъ, теперь вже розумѣю, — сказала Губертина. — Ты была слаба и тебе принесли до Парижа.

Але то не такъ було и Губерты довѣдались про все, ажъ коли мало по малу стали дитину розпытувати. Людвикъ Франшомъ бувъ своякомъ мамки Нінѣ и мешкавъ цѣлый мѣсяць на селѣ, щобы набрати силъ по довгої недузѣ на пропасницю. Тогдѣ то его Тереса полюбила була дуже дитину и выпросила еи собѣ у Гамельенѣвъ; она хотѣла взяти еи за свою и выучити колись робити цвѣты. Въ три мѣсяцѣ пѣзнѣйше померъ еи чоловікъ, а що и она нездужала, то мусѣла перенестися до свого брата, що бувъ гарбаремъ въ Бомонѣ. Тутъ померла она въ першихъ дняхъ грудня; а передъ тымъ ще ѡддала Ангелику въ опѣку своѣй братовѣй. ідъ того часу розпочалися муки бѣдной дѣвчины; еи били и поштуркували та сварили безъ перестанку.

— Рабіе? Рабіе? — нагадувавъ собѣ Губертъ. — А, вже знаю! Та то той гарбаръ зъ долѣшного мѣста, що мешкае надъ самымъ берегомъ Лінелѣ.. та-жь то піяниця, а его жѣнка то ледащиця зъ цѣлого свѣта.

— Они обходилися зѣ мною, якъ зъ якою заволокою — розповѣдала Ангелика зъ гнѣвомъ, знаючи, що несправедливо терпѣла. — Они все казали, що я и ложки воды не варта. Коли мене вже набилися, то она кинула менѣ пѣдъ ноги якихъ охлапѣвъ, якъ своѣй кѣтцѣ. А не разъ мусѣла я лягати спати и не ѣвши.. Я мало вже сама собѣ смерть не зробила!

По сихъ словахъ зробила она мѣну якогось страшного гнѣву и розпуки.

— Вчера зъ рана, они упилися, та казали, що пальцями очи менѣ выдовбають.. отъ такъ зъ ласки на потѣху. Та до того якось не прийшло и они стали битися кулаками самѣ мѣжь собою, що ажъ попадали на землю.

Я вже гадала, що ихъ таки вхопило... Я була бы вже давно ђдъ нихъ утекла, та не хотѣла лишити моєи книжки. Мама Ніні бувало показувала єи менѣ та все говорила: „Видишь дитинко, то цѣлый твоѣй мастокъ, все твоє добро; якъ бы ще не та книжочка, то ты бы такіъ вже нѣчого не мала на свѣтѣ.“ А я знала, де они єи ховали, ђдъ коли мама Тереса померла—тамъ въ комодѣ въ горѣшнѣй засувцѣ... Я переступила черезъ нихъ, виймила тихенько книжку, сховала за пазуху и втекла. Але она була за велика и выставала а менѣ все здавалося, що хтось хоче менѣ єи ђдобрати. Ахъ! якъ я бѣгла, страшно бѣгла. А коли настала нѣчь, якъ же менѣ було студено тамъ пђдъ дверми. Я такъ була змерзла, що менѣ здавалося, що вже прийдеся умерти. Але то нѣчого, бо я все таки книжки не згубила. Отъ она!“

И она вырвала єи Губертови зъ руки якъ разъ въ тѣй хвили, коли ђнъ хотѣвъ єи замкнути и назадъ ѣи ђддати. Она сѣла и не могла теперь натѣшитись своею книжкою; обертала книжку въ рукахъ та тулила личко до єи рожевой окладинки. Ще недавно ажъ кидалася зђ злости, а теперь стала така спокѢйна, така покѢрлива, що ажъ жаль бравъ дивитися на ню; єи цѣла душа розплавалася падъ сими кѢлькама листками паперу въ подертѢй окладинцѣ, надъ тымъ, що було для неї наибѢльшимъ скарбомъ, що ще вязало єи зъ другими людьми на свѣтѣ. Єи маленьке сердце не могло успокоиться а слѢзы котилися безъ кѢнца по єи личку зъ розпуки. Въ сѣмъ страшнѢмъ болю проявилось зновъ давне дрѢбненьке, подовгасте личко Ангелики, такъ само миленьке, якъ давнѣйше, та сама бѣлява головка и тѣ самѣ синѣ якъ фѣялочки оченята; єи тоненька шийка выставала зновъ такъ само, якъ давнѣйше и она дѣйстно подабала на одну зъ тыхъ маленькихъ святыхъ, що стояли

въ бѣнѣ церкви. Наразъ вхопила она Губертину за руку и стала ея цѣлувати на всѣ боки.

Губертамъ ажъ трохи серце не пукло а зъ очей покотились слѣзы.

— Дитинко, голубко солоденька — промовили они ледви врѣзь слѣзы.

Видко, що дѣвчина таки не зовсѣмъ ще зла була. Може бути, що она ще ђдучиться ђдъ тоя примховатости.

— Мой золотенькѣ, не ведѣть мене туды назадъ — благала Ангелика, заливаючысь слѣзамаъ, — не пустѣть мене ђдъ себе!

Чоловѣкъ и жѣнка споглянули на себе. Ще зъ осени задумували они взяти собѣ за свою якусь дѣвчину, котрабы ихъ бездѣтнихъ розвеселяла, та розганяла имъ тугу въ ихъ самотѣ. Они и заразъ рѣшилися.

— Якъ думаешь? — спытавъ Губертъ.

— Та возьмѣмъ, — ђдповѣла Губертина спокѣйнымъ голосомъ.

Не було довгихъ короводѣвъ. Вышивачъ пѣйшовъ заразъ до мѣста дати знати о всѣмъ мировому, пану Грансіреви, що бувъ своякомъ его жѣнчи и зъ котрымъ они собѣ таки добре жили. Той обѣцявъ залагодити цѣлу справу. Онъ написавъ заразъ до заряду дому убогихъ а той, знаючи число дитины, розпѣзнавъ ея безъ великого труда и позволивъ, щобы Ангелика осталася въ науцѣ у Губертѣвъ, котрыхъ всѣ знали яко людей честныхъ. Заразъ явився и самъ инспекторъ окружный, щобы вписати въ книжку потрѣбнѣ замѣтки и заключивъ зъ господарями умову, пѣсля котрой они мали добре обходитися зъ дитиною, убирати ея чистенько, посылати до школы и церкви и дати ѣй окрему постѣль. Зарядъ зобовязався зъ своєї стороны заплатити за все и пѣсля приписѣвъ давати дитинѣ одѣнне.

До десять днівъ було все въ порядку. Ангелицѣ дали окрему комнатку на пѣддашу коло поду, котрой ѳна выходили на городъ и стали вже ѳи учити вышивати. Въ недѣлю рано, заки Губертина повела дитину до церкви, отворила она при нѣй стару скриню въ робѳтни, де ховала сухозолоть, поклала тамъ на сподѣ на окремѳмъ мѣсци книжку и сказала:

— Диви жь ся добре, де я кладу книжку... Я ѳи не ховаю, щѳбъ ты могла ѳи собѣ взяти, коли схочешь Все такѣ лѣпше, щѳбъ ты знала, де она лежить, и завжди мала ѳи на думцѣ.

Коли ѳдтакъ пѳшли до церкви, ставула Ангелика зновъ пѳдъ дверми св. Агнѣи. Черезъ цѣлый тамтой тыждень було на дворѣ потеплѣло, але то не довго тревало, бо зновъ подувъ студены вѣтеръ и взявъ такѣй морозъ, що стоплений снѣгъ поробивъ на камѣннѳй рѣзбѣ цѣлѣ образы зъ леду. Святѣ дѣвицѣ покрылися були зовсѣмъ ледомъ и мали на собѣ нѣбы якусь прозору одѣжъ зъ скляною мережкою. Доротея держала смолоскипъ, зъ которого прозорый вѳскъ скапувавъ ѳй зъ руки; Кикилѣя мала на головѣ срѣбну корону, зъ котрой звисали живѣсенъкѣй перлы; Агата закрыла роздертѣ клѣщами груди кришталевою покрывою. Навѣть рѣзба на причѳлку и святѣ пѳдъ склепѣньемъ здавалися, якъ коли-бъ за сотками лѣтъ перемѣнилися въ дорогоцѣнне камѣнне якогось реликвѣяра. Зъ св. Агнѣи звисавъ якъ бы коронацѣйный плащъ зроблений зъ самого промѣня а перетыканный самыми звѣздами. ги ягничка мала на собѣ дѣянтове руно а пальмова вѣтка въ ѳи руцѣ прибрала краску неба. Цѣлый порталъ ажъ свѣтився ѳдъ острои студени.

Ангелика нагадала собѣ теперь ту нѳчь, що пересидѣла пѳдъ покровомъ святыхъ дѣвицѣ. Она пѳднесла

головку и усмѣхаючись споглянула на нихъ, якъ бы до своихъ старыхъ знакомыхъ.

II.

Бомонъ складаеся зъ двоухъ зовсѣмъ окремыхъ и рѣзныхъ ѡдъ себе мѣстъ: Бомонъ ль' Еглісь, на горѣ зъ старою катедрою зъ дванацятого столѣтя, зъ епископскою палатою, выставленою въ сѣмнадцатѣмъ столѣтѣ, має ледви тысячъ жителѣвъ, що живутъ на купѣ въ вузенькихъ улицахъ, въ котрыхъ можна майже удуситися; Бомонъ-ля-Виль стоить пѡдъ горбомъ, надъ берегомъ рѣки Лънелъ, и було первѣстно передмѣстьемъ, але опѣсля, коли фабрикамъ коронокъ и батисту, почало добре вестися, мѣсто розбогатѣло и такъ розвинулося, що тамъ осѣло якихъ десять тысячѣвъ людей. Тутъ були просторіи мѣся, величавый буды окъ пѡдпрефектуры, словомъ, все було тутъ на новый ладъ. Обѣ части мѣста, пѡвнѡчна и полуднева, мають хиба лишъ то спѡльне, що въ обохъ есть одна и та сама управа. Хоть зъ ѡдси до Парвжа всего лишъ трицять миль и можна туды дѡстатися за двѣ години, то все таки Бомонъ-ль'Еглісь выгледае, якъ бы кляномъ вбилось мѣжь свои старіи валы, хоть и такъ вже остались зъ нихъ лишъ ще трое ворѡтъ. Тутъ и люде живутъ якісь инакшіи, а живутъ все ще зъ батька на сына такъ само, якъ жили ихъ предки пять сотъ лѣтъ тому назадъ.

Все то ѡдъ того, що тамъ есть катедральна церковь; ѡдъ неи то все взялося; она все то удержала. Она мать и царица; якъ якій велитень пѡднимаеся она по-надъ всѣ тѣ низонькѣи дома, що мовъ пташенята горнутьея ѡдъ студени пѡдъ еи крыла. Тамъ живутъ

люде лишь для неи и зъ неи; ремѣсники працюють, крамы продають, а все лишь на то, щобы еи удержати, прибрати и нагодувати — еи и еи духовенство. А коли тамъ суть ще и мѣщане, то вже то лишь останки давныхъ родѣвъ. Она есть осередкомъ мѣста, бо ѡдъ неи розходяться улицѣ якъ бы еи жилы; цѣле мѣсто лишь нею ѡддыхае. Тому то се мѣсто, що мовь бы монастырями розложилося доскола катедры, нагадуе ще и нинѣ давнѣи часы а зъ него вѣе якимсь поважнымъ и милымъ духомъ мира та глубокои вѣры.

Середъ сего таемничого мѣста, стоявъ дѣмъ Губертѣвъ, въ котрѣмъ Ангелика почала жити новымъ життямъ, найблизше катедры — кѣсть зъ еи костей. Мабуть якѣйсь приходникъ въ давныхъ часахъ, що хотѣвъ поэскати для церкви прадѣда вышивачѣвъ, позволивъ ему всунути тутъ свѣи дѣмъ мѣжъ пѣластры церкви. ідъ полудня замыкавъ будынокъ церковный малый и вузкій городецъ: насапередъ богато бѣчныхъ каплицъ, котрыхъ ѡкна выходять на далеку площу а ѡдтакъ и корабъ церкви зъ своими филиярами и величезнею банею, покритою бляхою. Свѣтло сонця не доходило нѣколи ажъ до самой землѣ въ городѣ и для того росли тутъ лишь блющъ и букшпаны. А мимо того, що висока церковь покрывала городъ вѣчною тѣнею, було въ нѣмъ якоесь дуже мило та любо; була то чиста тѣнь, спокѣйна и тиха мовь могильна, а зъ неи вѣяло якимсь милымъ запахомъ. Въ сю зелену закутину, зъ сутѣни котрой заносило свѣжимъ холодомъ, не заходивъ нѣякѣи голосъ хѣба лишь голосъ дзвонѣвъ зъ обохъ вежъ катедральныхъ, а позвукъ ихъ потрясавъ цѣлымъ домомъ, що выдавався, якъ бы разомъ зъ церквою бувъ вытесанный зъ одного камня и живъ еи кровю и духомъ. Яке бы и не правилося богослуженье въ церквѣ, а въ домѣ за-

разъ гомонѣло; чи то правилася соборна служба Божя, чи гудѣли органы, чи пѣвцѣ спѣвали въ церквѣ, або хочь бы лишь хтось зъ побожныхъ зѣтхнувъ тамъ глубоко, то въ домѣ дрожала заразы кожда цеголка, по нѣмъ розходився мовъ бы святой голосъ Невидомого. Ба, иногдѣ добувався до него черезъ холоднѣ муры навѣтъ и милый запахъ ладану.

Тутъ росла Ангелика, якъ въ якѣмъ монастыри, повныхъ пять лѣтъ, зъ далека ѡдъ цѣлого свѣта. Лишь, бувало въ недѣлю рано, о сембѣй годинѣ, ходила до церкви. Губертина постаралася о то, що Ангелицѣ дозволили не ходити до школы; она, бачите, боялася, щобы дѣвча несходилося тамъ зъ пустыми дѣтьми. Старосвѣтскѣй дѣмъ въ своѣй самотѣ, зъ городомъ тихимъ мовъ кладовище, бувъ отже для Ангелики цѣлымъ свѣтомъ. Она мала свою комнатку зъ бѣлыми стѣнами на пѣддашу. Рано збѣгла до кухни поснѣдати а ѡдтакъ ишла на роботу до робѣтнѣ на першѣмъ поверсѣ. Тѣ комнаты а ѡдтакъ ще и крутѣ сходы на вежи — отъ и всѣ вже закутины, середь котрыхъ Ангелика цѣлый часъ проживала, але за то и всѣ они були якъ святѣ для неи, бо зъ рѣду въ рѣдъ нѣхто ихъ не тыкавъ, нѣчого въ нихъ не змѣнявъ. До комнаты Губертѣвъ не заходила она нѣколи, ледви що коли перебѣгла черезъ свѣтлицю на долину — а лишь тѣ двѣ комнаты були устроенѣ на новѣйшѣй ладѣ. Въ свѣтлицѣ зарѣвноно выстаючѣ колись бальки іпсомъ а на стели була штукатурка въ видѣ вѣнца зъ пальмъ и зъ розетою въ серединѣ. Жовтѣ тапеты зъ великими цвѣтами походили зъ часѣвъ першого цѣсарства, такъ само и пѣчь зъ бѣлого мрамору и меблѣ зъ магоню, пѣдсѣвѣчникъ, софа и чотыри крѣсла покрытѣ утрехтскимъ оксамитомъ. Ангелика заходила сюды дуже рѣдко, хѣба лишь коли треба було змѣнити выставу въ ѡкнѣ и вы-

вѣсити новіи вышивки. Тогдѣ вже и выглянула она на хвильку на свѣтъ Божій, хочь все лишь одно и то само бачила: вузку улицу, що вшла по-при порталъ св. Агніи, якусь набѣжну жѣнку, ѳдмыкаючу дверѣ до церкви, що ѳдчинялися безъ лоскоту и напротивъ ѳдъ нихъ, пустіи на око крамницѣ золотаря и торговельника воскомъ — въ однѣй чашѣ и монстранціи, а въ другѣй грубѣй свѣчи церковнѣй. Та монастирска тишина, що спочивала на цѣлѣмъ Богомонѣ ль' Етілѣсь, по-надъ улицею Маільоарѣ, по за епископскою палатою, надъ улицею Великою, на котру выходила улица Орфеврѣ, надъ пляцомъ ді Кльоатрѣ, де вѳднималися високо въ гору обѣ вежѣ катедральной церкви, давалася всюды ѳдчувати — воздухъ, що зъ мрачнымъ днемъ спускався тутъ на землю, бувъ якійсь тяжкій и лѣнливый.

Губертина поставила була собѣ за задачу о скѣлько еи силѣ доповнити выхованье Ангелики. И она думала такъ само, якъ и всѣ давнѣйше, що для женщины досыть, коли умѣе трохи читати, писати та рахувати. Але що то она неразъ мусѣла намучитись зъ дитиною, котрѣй наука нѣякъ не хотѣла лѣзти до головы! Дѣвча не хотѣло нѣякъ уважати, а все лишь заглядало до города, хочь тамъ и не було на що дивитися. Ангелика не могла нѣякъ взятися читати. Диктуй ѣй бувало хочь и якъ цѣкавыхъ рѣчей, то она все таки не напише безъ похыбки. А при тѣмъ мала таке дрѳбненьке та тоненьке письмо, якъ то колись писали нимъ лишь великѣ дамы. Зъ другихъ предметѳвъ, зъ географіи, зъ исторіи и рахункѳвъ знала она тѳлько, якъ бы и нѣчого. Та и по що ѣй було всеи той науки? Все то, думала она, для неи не потрѣбне. Пѳзнѣйше, передъ першою сповѣдею, выучилася она слово въ слово катихизму на память, и

то такъ добре, що ажъ всѣ не могли надивуватися, яка у неї добра пам'ять.

Въ першомъ роцѣ мали Губерты тѣлько клопоту, що ажъ не знали не разъ, що вже дѣяти. Здавалося, що зъ Ангелики буде добра вышивачка, кѣлька днѣвъ робила она дуже цильно, але ѳдтакъ напала єи така лѣнь, що єи учитель брався ажъ за голову. Ѳдъ разу стала якась оспала, дивилась, де бы лишъ захопити якихъ ласощѣвъ а часто, хочъ правда, що спустивши очи въ долину и почервонѣвши, любила така вкраси хочъ бы кусникъ цукру. Коли за то єи сварили, то она ще и ѳдворкувала. Коли часомъ Губерты хотѣли єи посмирити, то она впадала въ таку злѣсть, що ажъ кидалася на землю, била ногами та руками и була въ силѣ все, що бы ѳй тогдѣ попалося въ руки, подерти або покусати на кавалочки. Губерты ажъ боялися въ такихъ хвиляхъ приступити до дѣвчины; сказавъ-бы хто, що то лихій влѣзъ въ дѣвчину та такъ метавъ нею въ злости. Що она за одна? Зъ ѳдки она взялася? Тотѣ знайды, то все дѣти грѣха и розпусты? Вже два разы хотѣли они позбутися дитини и каялися, що єи притулили до себе. Але за кождый разъ тотѣ сцены, ѳдъ котрыхъ ажъ цѣлый дѣмъ ходивъ, кѣнчилися щирымъ плачемъ и поправою. Дитина падала тогдѣ навколѣшки та такъ дуже перепрошувала, що хочъ-не-хочъ треба ѳй таки було простити.

Мало по малу почала Губертинна давати собѣ раду зъ Ангеликою. Она, жѣнка дуже доброго серця, лагѣдна и спокѣйна, а при тѣмъ розумна и розважна, була якъ сотворена до того, щобы выховувати таку дитину. Она учила Ангелику послуху и обовязку та все ѳй казала, що чоловѣкъ ажъ тогдѣ жиє, коли ставєє слухнянымъ тамуючи въ собѣ гнѣвъ и пристрасти. Треба слухати Бога, родичѣвъ и старшихъ, словомъ, вычисляла дитинѣ

цѣлый рядъ людей, котрыхъ треба шанувати. Лишь якійсь ѡдродокъ и чоловѣкъ безъ серця не слухавъ-бы ихъ. Щобы научити єи покоры, казала їй Губертина за кождый разъ, коли она була нечемна, робити просту роботу, помывати въ кухнѣ або шурувати помѡсть. Тогдѣ стояла она надъ нею и доти казала їй схиленѡй робити, доки она зъ разу ажъ зацѣнившись ѡдъ злости, зновъ не опамяталася. Она журилася тымъ дуже, що въ дитинѣ бересе зъ ѡдкисъ така пристрасть, але и то єи не тѣшило, що дѣвча любило страшно и безъ кѡнца пеститися. Она кѡлька разѡвъ добачила, якъ Ангелика цѣлувала свои власнѣи руки. Она видѣла, що дѣвча ажъ пропадає за всѣлякими образками, а особливо за святыми, котрыхъ таки спору купу собѣ прибирала. Одного вечера застала она єи зъ заплакаными очима надъ образками, дѣвча покляло головку на стѡлъ и не ѡдоймало губъ ѡдъ образочкѡвъ. Що то бувъ за крѣкъ, коли она ѡдобрала їй образки; хтось бы бувъ подумавъ, що то вже таки живцемъ шкѡру зъ неї здѡймають. ідъ того часу тримала єи Губертина остро въ рукахъ и не давала їй вже оставитися самъ на самъ, казала їй богато робити и не обзывалася до неї, була холодною, коли Ангелику напала яка примха та очи у неї засвѣтилися и лице почервонѣло.

Впрочѡмъ добачила Губертина, що и книжка зъ дому убогихъ може їй стати въ пригодѣ. Губертъ пѡдписувавъ що три мѣсяцѣ книжку, а Ангелика була за кождый разъ того дня дуже сумна ажъ до самого вечера. Коли выймала зъ скринѣи цѣвочку зъ сухозолотю и побачила тамъ книжку, то кровь заразъ выступала на єи лице и дѣвча ажъ паленѣло. Одного разу, коли єи напала була примха и вже нѣякъ не можна було дати собѣ рады зъ нею, то она ажъ якъ бы стовпомъ стала,

коли перевернувши въ скрини все до горы ногами добачила тыхъ мизерныхъ кѣлька листкѣвъ паперу. Ажь заходила ся ѡдъ плачу, упала Губертамъ до нѣгъ, перепрошувала ихъ та и сама признавала, що не варта и того хлѣба ѣсти, що они ѣй дають. Зъ той поры приходила ѣй часто на гадку та книжка и то здержувало ѣи неразъ ѡдъ примхи та злости.

Ангелицѣ скѣнчився бувъ вже дванадцятый рѣкъ и она мала першій разъ ити до сповѣди. Той спокѣи до-окола неи, та тихенька старосвѣтска хатина въ тѣни катедральной церкви, той запахъ кадила и тѣ мельодійнѣи спѣвы въ церквѣ — все то ублагородняло ту дикую ростинку, що вырвана, не знати зъ ѡдки, и пересажена въ здорову землю, росла собѣ спокѣино. Не мало причинялося до того и правильне житѣе въ домѣ Губертѣвъ, щоденна работа, та и то, що нѣхто тутъ не журився тымъ, що дѣся на широкомъ свѣтѣ; о тѣмъ и чутка не заходила до спокѣинога мѣста. Але вже наибѣльше причинялася до лагѣдности Ангелики, велика любовь Губертѣвъ, котра ставала ще тымъ бѣльшою, що они не могли нѣякъ успокоити своѣи совѣсти. Губертъ старався выбити жѣнцѣ зъ головы ту кривду, яку ѡнъ ѣй заподѣявъ тымъ, що одружився зъ нею противъ волѣ ѣи матери. При смерти своѣи дитины, мѣркувавъ ѡнъ добре, що она уважала то за допустъ Божѣи зъ его вины и ѡнъ старався всѣма силами ѣи переблагати. Ту цѣль осягнувъ ѡнъ бувъ вже давно, бо жѣнка обожала его, але ѡнъ все таки ще не разъ думавъ, що она ему того не простила а то его все ще неразъ гризло. Коли-бъ имъ уродилася ще одна дитина, то они були бы певнѣи, що вже и матеръ въ грѣбѣ зъ ними помирилася. Тому то они неразъ просили Бога, щобы имъ давъ дитину и Губертъ припадавъ неразъ до нѣгъ своѣи жѣнки зъ та-

кою непорочною а горячою любовію, якъ коли бъ бувъ ще лишъ єи женихомъ. Въ присутности учениць не важився ѓнъ навѣтъ поцѣлувати свои жѣнки въ волосє, а хочъ вже двацять лѣтъ живъ зъ нею, то все ще заходивъ до єи комнаты зъ такимъ чувствомъ, якъ коли-бъ зъ нею лише що побрався. А була то миленька комнатка, помальована на бѣло и сиво и выложена тапетами зъ голубыми китицями та зъ орѣховыми меблями, покритыми кретономъ. Въ комнатѣ тѣй було тихо тихенько, вѣ найменшій шелестъ не заходивъ туды, а та щира любовь, яка въ нѣй панувала, обнімала и цѣлый дѣмъ. Все то було для Ангелики мовъ якимсь етеромъ любви, середъ котрого она пѣдростала въ повнѣй силѣ чувства и невинности.

Єи вихованье доповняла ще одна книжка. Коли Ангелика одного разу шукала чогось по всѣхъ закуткахъ, знайшла на полиці въ робѣтні якусь запорошену книжку пѣдъ заголовкомъ „Побожнї оновѣданя“, написанї Жакомъ зъ Воражїнѣ. Бувъ то стары французскїй перекладъ, походячїй ще зъ 1549 року, котрого певно уживавъ колєсь якїсь вышивачъ за-для тыхъ образкѣвъ, якї була въ книжцѣ а зъ котрыхъ ѓнъ мѣгъ довѣдатися дечого зъ житя святыхъ, потрѣбногo для свои работы. Ангелика довго не могла надивитися на тї образки и налюбуватися ними. Коли вѣй позволили бавитися тою книжкою, брала она заразъ велику книгу in quarto, оправлену въ жовтый сафіянъ, и перевертала въ нѣй листъ за листомъ. Насампередъ дивилася на верхнїй заголовнїй листъ зъ адресою книгаря: „Въ Парижи, Rue Neufve Notre Dame, пѣдъ знаменемъ св. Іоана Хрестителя.“ ѐдтакъ оглядала самъ краснїй заголовокъ зъ рамцями, що въ рогахъ мали медалїоны зъ чотирьма євангелистами и що въ сподѣ закѣнчались образкомъ, предста-

вляючимъ трохъ царѳвъ зѳ всходу а въ горѳ воскресенъемъ Христовымъ. Ѡдтакъ ишли вже образки за образками, великѳ и малѳ образки въ текстѳ: Благовѳщенъе, величезный ангелъ, що осѳняе слабосильну Марію; рѳзня невинныхъ немовлятъ, посередѳ цѳлои купы дитинячихъ трупѳвъ стоитъ лютый Иродъ; ясла, Иеусъ mezi Пречистою а св. Іосифомъ, що держить свѳчу въ руцѳ; св. Іоанъ милостинникъ дае милостиню убогимъ; св. Матѳй розбивае камѳнного божка; св. Николай въ епископскихъ ризахъ а коло него немовлятка въ цебричку. Ѡдтакъ ще и другѳ святѳ: Агнѳя зѳ прошитою мечемъ шиею, Христѳна, якъ ѳй клѳщами груди ѳдрывають; Геновефа зѳ ягнятками; Юліянна, котру бичують; Анастасѳя, що горить на кострѳ; Марѳя египетска, на покутѳ въ пустыни; Магдалина, що несе посудину зѳ миромъ. Та багато ще иншого пересувалося передѳ очима Ангелики а за кождымъ образкомъ бравъ еи що разъ бѳльшѳй страхъ и що разъ бѳльшѳй жаль. Бувъ то той страшный а заразомъ и такъ милый ставъ, ѳдъ котрого ажъ за сердце ловить а въ очахъ сльозы крутятся.

Але поволи ѳдзывалася въ Ангелицѳ цѳкавѳсть, що то можуть тѳ образки означати. Зразу она якось боялася читати то чудовищне письмо готицке, надруковане въ двохъ рядахъ, хочъ чорнѳ буквы добре ѳдбывали ѳдъ пожовклого паперу. Але зѳ часомъ привыкла она до него; розбирала букву за буквою, ѳдгадувала всякѳ скороченя и титлы, догадувалася значеня и зворотѳвъ давной бесѳды и слѳвъ а вкѳнци такъ вже була познакомилася зѳ книгою, що ажъ радѳсть еи збирала, коли взяла книжку въ руки. ѳй здавалося, що она черезъ всяку нову труднѳсть добираеся зѳ трѳюмфомъ до якоисъ новой тайны. Зѳ темрявы, черезъ котру она зѳ трудомъ мусѳла перебвратися, сходявъ для неи новый

свѣтъ. Она вступала въ якое небесне свѣтло. Ея школьнѣ книжки були вже для неи сухѣ и мертвѣ. Лашь побожнѣ оповѣданя еи одушевляли и она сидѣла надъ книгою цѣлыми годинами сперши голову на руки. Не разъ зачитувалася она такъ, що ажъ сама не знала, чи ще живе на сѣмъ свѣтѣ. Не повнимаючи нѣ часу, нѣ мѣсяця, выдѣла она лишъ, якъ зъ глубины незнанныхъ рѣчей добувалися поволи на верхъ соннѣ мрѣѣ.

Богъ то любовь, а коло него стоять святѣ обоего пола. Имъ вже зъ роду щось призначено, якѣсь таемничѣ голоса звѣщають, що они мають прийти на свѣтъ а ихъ матери мають чудеснѣ сны. Всѣ они краснѣ, сильнѣ, побѣдоноснѣ. Ихъ окружае ясне свѣтло и само ихъ лице яснѣе. Доминикъ мае звѣзду на чолѣ. Они ъдгадують людскѣ мысли и на голосъ ихъ повтарають. Они мають даръ предсказувати а ихъ пророцтва сповняются за-всѣгда. Число ихъ безконечне, бо суть мѣжь ними и епископы и монахи, непорочнѣ дѣвицѣ, послѣднѣ жебраки и великѣ паны зъ королѣвскихъ родѣвъ, нагѣ пустинники, що живляться корѣнцями и живутъ въ печерахъ разомъ зъ псами. Исторія ихъ есть все та сама: они растутъ для Христа, вѣрують въ Него, не хотятъ приносити жертвы ложнымъ богамъ, ихъ за то мучать и они гинуть, въ повнѣй славѣ. Самымъ ихъ гонителямъ навкучаються вже гоненя. Святѣ Андрѣй, прикованѣ до хреста, проповѣдае черезъ два днѣ двацять тысячамъ людей. Люде переходять масами на нову вѣру и на одинъ разъ прѣймае хрестъ сорокъ тысячѣвъ людей. Тѣ, що на видъ чудесъ не хотятъ вѣрувати, утѣкають переляканѣ. Святыхъ называютъ чарѣвниками и позовають ихъ за то передъ судъ; завдають имъ загадки, котрѣ они ъдгадують; кажутъ имъ вести бесѣды зъ учеными, а тѣ мовчатъ якъ коли-бъ имъ мову ъдняло. Скоро ихъ приведуть до по-

ганьскихъ божницъ, щобы они тамъ складали жертвы валяться и роздѣтають въ куснѣ камѣннѣ божки на самъ ихъ ѡддыхъ. Одна дѣвица вложила своѣй поясъ на шию Венеры а та розсыпалась въ порошокъ. Земля трясется а святыня Діяны валиться ѡдъ грому; народы повстають и настае страшна усобиця. Неразъ самѣ каты просять, щобы ихъ охрестити, король припадають до нѡгъ одѣтымъ въ лахи святымъ, що обѣтували убожество. Савина втѣкае ѡдъ родичѣвъ. Павло покидае пятеро своихъ дѣтей и зрѣкаеся добродѣйства купели. Ихъ тѣло очищаютъ посты и покута, не пшениця, не олива. Германъ посыпуе попеломъ свою страву. Бернгардъ не знае вже рѡзницѣ въ стравахъ; ему смакуе ще лишъ чиста водиця. Агатонъ носить три роки камѣнь въ ротѣ. Августинъ, повенъ розпуки, що согрѣшивъ, звернувши увагу на перебѣгаючу собаку. Нѣчимъ щастье, нѣчимъ здоровье, розкѡшь розпочинаеся зъ недостаткомъ, що убивае тѣло. Такъ живутъ они тріумфуючи въ городахъ въ котрыхъ цвѣтами звѣзды и де на деревахъ навѣтъ листьє спѣвае. Они убивають змѣѣвъ, выкликують бурѣ и втихомиряють вѣтры. Они пѡднимаються ще выше якъ сонце, розпливаються тамъ въ надземныхъ розкошахъ. За житя стараються о ихъ потреби вдовицѣ и въ снѣ дѡстають приказы, де ихъ мають по смерти похоронити. Зъ ними дѣються надприроднѣ рѣчи, кождому лучаються чудеснѣ пригоды, такъ краснѣ, якѣ можна читати хѣба лишъ въ романахъ. А кѡли по стѡлько а стѡлько соткахъ лѣтъ ѡдкрываютъ могилу мученика, то ще зъ неѣ вѣе чудеснымъ запахомъ.

Супротивъ святыхъ стоять бѣсы, котрыхъ такожь есть безъ лѣку. „Лѣтають доокола насъ, якъ тѣ мухи, воздухъ ажъ кишить ѡдъ нихъ. Въ воздухѣ стѡлько бѣсѡвъ и злыхъ духѡвъ, скѡлько атомѡвъ въ однѡмъ про-

мѣни сонця“. И розпочинаеся вѣчна борба. Святї выходятъ зъ нею завсѣгды побѣдоносно и мусять зновъ шукати новой побѣды. Чимъ бѣльше чортѣвъ они прегоняютъ, тымъ ще бѣльше ихъ зновъ являеся. Ихъ начислено ажъ шѣсть тысячѣвъ шѣстьсотъ сѣмдесять въ однѣй женщинѣ, котру Фортунать избавивѣ. Они крутятъся доволка якъ скаженїи, говорятъ и кричатъ устами бѣсноватыхъ, котрыхъ тѣломъ трясутъ, мовъ бы яка буря деревомъ. Они влазять въ нихъ носомъ, ротомъ, ухами и выють, коли выходятъ зъ нихъ по страшнѣй борбѣ и мукахъ. На кождѣмъ розѣ улицѣ качаеся одинъ бѣсноватый, а святый що переходить туды, мусить заразъ вести борбу зъ сатаною. Василїй, щобы выратувати якогось молодого чоловіка, боресе хоробро грудь объ грудь зъ нечистою силою. Макарїя, що спавъ мѣжь гробами, напали разъ-у-разъ нечистїи и ѣнъ мусѣвъ цѣлыми ночами вести борбу зъ ними. Навѣтъ ангелы при смертнѣй постели мусять проганяти бѣсовъ, щобы свасти душу.

При иншѣй зновъ нагодѣ промавляють побожнїи оповѣданя до розуму и розваги. Идутъ жарты и задаються загадки, ачостолъ Петро и Симеонъ чародѣй спорять о чудесахъ. Сатана, що вештаеся по всѣмъ-усюдамъ приймаѣ рѣзнїи виды, перекидаеся въ женщину, ба, посуваеся навѣтъ такъ далеко въ своѣй хитрости, що стараеся приподобати святымъ. Але коли они ви побѣдятъ, то она являеся зновъ въ цѣлѣй своѣй погани: „Чорна кѣтка, значно бѣльша ѣдъ пса, зъ великими свѣтячими очима, червонымъ ѣдъ крови языкомъ и т. д.“ Лишь до чорта мають упередженье, его бояться, его ненавидять, зъ него всѣ смѣются. Дѣйстно зъ нимъ обходяться дуже нечемно. А конецъ кѣнцѣвъ его такїи завсѣгды перехитрують, хочъ и якъ страшнїи его кѣтлы

въ пеклѣ. Всѣ умы въ немъ ѡдбирають ему або силою або вытуманюють одъ него хитрымъ способомъ. Слабѣ женщины кидають нимъ объ землю. Маргарета роздонтуе ему голову ногою, Юліяна бе его ланцухомъ такъ, що ажъ внутренности зъ него выпускае. Радѡсть и погорда злого растутъ, бо сатана стае безсильнымъ; вѣра въ спасеніе скрѣпляеся, бо честнота выходитъ за-всѣгда побѣдоносно. Досыть перекреститися а тогдѣ вже и чортъ нѣчого не вдѣе, ѡнъ зачинае выти и щезае. Коли яка свята дѣвица зробить знакъ хреста, западаеся цѣле пекло.

Въ тѡй борбѣ святыхъ мужѣвъ и женщинъ зъ сатаною представляються намъ страшнѣи жертвы переслѣдуваня. Каты выставляють мученикѡвъ, намащенихъ ѡдъ головы до ногъ медомъ, щобы ихъ мухи и овады кусали; кажутъ имъ ступати босыми ногами по потовченѡмъ склѣ або по грани; кидають ихъ въ ямы, повнѣ змѣѣвъ, бють ихъ бичами зъ ременѣвъ, на кѡнцяхъ котрыхъ вшитѣ оловяні кулѣ; замыкають ихъ живцемъ въ домовины и кидають въ море; вѣшаютъ ихъ за волосье и палять; въ раны ихъ сыплють негашеного вапна, лють кипячои смолы або розпаленого олову; саджають ихъ на розпаленѣ стѡльцѣ зъ зелѣза; головы ихъ пхають въ розпалену пѣчь; ихъ груди печуть смолоскипами; ломлять имъ ноги та руки молотами на ковалѣ, выдѡбуютъ имъ очи, вырѣзуютъ языки и ломлять вальцѣ одинъ по другѡмъ. А святѣ не числятъ своихъ мукъ, презирають ними и готовѣ охотно ще и дальше страдати. Надъ ними дѣються разъ-у-разъ чудеса и каты томляться. Св. Иванъ выпивае отрую и она ему анѣ крыхты не шкодитъ. Севастіянъ смѣеся зъ того, що его стрѣлами колють. Въ иншихъ случаяхъ зависаютъ стрѣлы въ воздухѣ зъ правого и лѣвого боку ѡдъ мученикѡвъ або ѡдбываються ѡдъ

нихъ и выколюють очи тымъ, що ними стрѣляли. Они выпивають розтоплене олово, якъ воду зъ леду. Львы ласяться коло нихъ, сунуться передъ ними по земли и лижутъ имъ руки, мовъ бы якій ягнятка. Святому Лаврентію, котрого шкварили на сковородѣ, здавалося холодно и ѓнъ говоривъ : „Нещастнику, ты ушкваривъ лишъ половину мого тѣла, оберни на другій бѣкъ а ѓдтакъ ѣжь, бо тѣло мое вже добре упеклося.“ Кикилію купають въ кипятку а ѣй выдаеся такъ, якъ коли-бъ еи завели де въ яке холодне мѣсце, ледви що трохи пѣтъ на ню выступивъ. Христина смѣеся зъ своихъ мукъ : на приказъ еи батька бѣ еи дванацять посѣпакѣвъ и всѣ падутъ ѓдъ утомы ; по батькови приходитъ иншій катъ, ѓнъ вбивае еи на колесо и каже ѓдтакъ пѣдкладати пѣдню огонь ; запалюють огонь, а поломѣнь пожирае пятнацять сотокъ людей. На послѣдокъ кинувъ ѓнъ еи въ море привязавши ѣй камѣнь до шиѣ, але ангели держали еи верхъ воды ; Иусъ явився въ власнѣй особѣ и охрестивъ еи а ѓдтакъ ѓддавъ св. Михайлови и казавъ зновъ вывести на землю. Ще иншій катъ замкнувъ еи зъ лютыми змями разомъ, а они обвилися ѣй доокола шиѣ и не зробили нѣчого ; пять днѣвъ стояла она въ розпаленѣй печи и спѣвала а огонь еи не брався. Винкентій мусѣвъ ще бѣльше притерпѣти а прецѣ ему несталося нѣчого ; ему поломали ноги и руки, здерли зелѣзными шрубамы шкѣру зъ тѣла, що ажъ внутрѣности выйшли зъ него ; набили въ него повно голокъ и кинули на грань а кровь зъ него погасили вуглье ; ѓдтакъ затыгнули его назадъ до вязницѣ та прибили ногами до стовпа : а ѓнъ все таки хочъ посѣканный въ куснѣ, попеченый и рѣзпореный, живъ ще дальше. Его муки замѣнились въ чудесный запахъ мовъ бы зъ якихъ цвѣтѣвъ, вязницю освѣтило ясне свѣтло а ангели спѣвали разомъ зъ нимъ спочиваючи

такъ якъ и онъ на самыхъ рожахъ. Милый голосъ спѣву и сильный запахъ цвѣтѣвъ доходивъ ажъ на двѣрь а коли сторожѣ побачили таке чудо, то заразъ навернулись на правдиву вѣру. Дакіянѣ дождѣвшись о томъ, зашнѣнный ѡдъ злости, сказавъ: „Що-жь мы можемо ему ще бѣльше вдѣяти? Онъ насъ побѣдивъ.“ Такъ говорятъ всѣ мучитель а ихъ катованье кѣнчытся хіба лишъ тогдѣ, коли они навернуться або повмирають. Имъ покрутить ноги и руки. Они давяться остями, ихъ убивають громы, пѣдъ ними ломляться возы. Вязницѣ святыхъ озаряе свѣтло, стѣны розступаются а Пречиста Дѣва зъ апостолами стае передъ ними. Разъ-у-разъ отвираеся небо и шле имъ помѣчь свою: имъ являеся самъ Господь Богъ, що держитъ въ рукахъ корону зъ дорогого камѣня. И смерть есть для нихъ повна радости, они не боятся еи а рѣдня ихъ тѣшитися, коли хто зъ нихъ помре. На горѣ Араратѣ ѡддали десять тысячѣвъ своего духа Богу. Коло Кольоніи вырѣзали Гуны десять тысячѣвъ дѣвиць. Въ аренахъ цирковыхъ трѣщать кости въ зубахъ дикихъ звѣрѣвъ. Квирикъ, що вже въ третѣмъ роцѣ промовлявъ яко чоловікъ dorosлый, перетерпѣвъ такожь муки за вѣру Христову. Каты не щадятъ навѣтъ дѣтей при груди матери. Омерзѣнье и погорда того грѣшного тѣла перемѣняе муки въ небесну розкѣшь. Для святыхъ наибѣльша радѣсть, коли имъ роздирають тѣло, коли ихъ печуть и ломлять имъ кости; они навѣтъ и не скривляться. Саміи просяться на муки и пѣдставляють шию пѣдъ мечъ катѣвъ. Евлялія роздувае огонь на кострѣ, чтобы лишъ чимъ скорше згорѣла. Богъ выслухуе еи а зъ еи усть вылѣтае бѣлый голубъ до неба.

Ангелика, читаючи таке, не сходила зъ дива. Та лютѣсть а попри ню та радѣсть повна тріумфѣвъ такъ еи плѣняли, що она ажъ забувала, що жиѣе ще на сѣмъ

свѣтъ. Але и инші части побожныхъ оповѣданъ, хочь не такъ вже страшнѣ, займали еи и радували такожь не мало: отъ на примѣръ звѣрята, котрыхъ въ тѣй книзѣ було такъ повно, якъ въ ковчезѣ Ноя. Еи займали дуже круки та орлы, що приносили пустинникамъ поживу. А що тамъ вже не розказувалося про львѣвъ! Услужливый левъ копавъ Маріи Єгипетскѣй могилу; огнистый левъ стоявъ передъ дверми домѣвъ грѣху, до котрыхъ проконсуль силою казавъ заводити непорочнѣ дѣвицѣ; ѡдтакъ ще и левъ Єронима, що пильнувавъ осла; осла украли а ѡнъ ѡдпытавъ его и привѣвъ назадъ. Було тамъ и про вовка, що вхопивъ бувъ свиню а ѡдтакъ розкааявшисъ, принѣсъ еи назадъ. Бернгардъ кидае клятву на мухи и они падають неживѣ всѣ наразъ на землю. Религій и Власій годують на своѣмъ столѣ птицѣ, благословлять ихъ и уздоровляють ихъ. Францискусъ проповѣдае крылатымъ товаришамъ и приказуе имъ Господа хвалити. Одна птиця, що звалася „сверщунѣ“, сидѣла на смоковѣмъ деревѣ; Францискусъ вытягнувъ руку до неи и закликавъ еи а она сѣла ему заразъ на руцѣ. А ѡнъ сказавъ до неи: „Спѣвай друже и хвали Господа!“ И птиця почала заразъ спѣвати та не ѡдлетѣла скорше, ажъ ѡнъ їй приказавъ. Ангелика читала разъ у разъ та не могла натѣшитися; їй прийшло на гадку кликати до себе ластѣвокъ, бо хотѣла знати, чи они до неи прийдуть. Були тамъ ще и инші исторіи, зъ котрыхъ она не разъ мусѣла такъ смѣятися, що ажъ за боки ловилася. Ажъ слѣзозы ставали їй зъ радости въ очехъ, коли читала якъ добродушный велитень Христофоръ носивъ Иуса. А вже ажъ заходилася ѡдъ смѣху зъ неповедѣнки намѣстника у трохъ служницъ Анастасіи, якъ то ѡнъ шукавъ за ними по кухни та выцѣловувавъ замащевѣ горшки та кѣтлики, думаючи, що то красавицѣ.

„Онъ вийшовъ ажъ чорный ђдъ саджѣ та подертый а слуги, що на дворѣ чекали на него, думали, що ђнъ въ чорта перекинувся и далѣй сѣчи его рѣзками а ђдтакъ и повтѣкали та лишили его самого.“ Але вже найбѣльше смѣялася она, коли читала, якъ то н. пр. Юліянна пражила страшно ланцухомъ сатану, що на покусу станувъ передъ нею въ вязниці. „Коли намѣстникъ приказавъ вывести Юліянну, то она тягнула чорта за собою а той заедно кричавъ: Довно Юліянно не мучте мене. Але Юліянна волѣкла его черезъ цѣле мѣсто а ђдтакъ вкинула его въ вонючій рѣвъ.“ Коли Ангелика сѣла бувало вышивати, то розказувала Губертамъ про всѣ тѣ оповѣданя, що були далеко красшѣ, якъ всѣ оповѣданя про русалки та заклятѣ царѣвны. Она тѣлько разѣвъ вже читала ту книгу, що знала все на память: казку про тыхъ спохѣвъ, котрыхъ замурували въ якѣсь печерѣ, коли они втѣкали передъ своими гонителями и они сидѣли тамъ ђдтакъ три тысячѣ сѣмдесять и сѣмь лѣтъ, а опѣсля ђджили знову ажъ за царя Теодосія, котрого то не мало зачудовало. Про св. Климентія, его безконечнѣ и повнѣ несподѣванокъ та трогаючѣ пригоды: страшне нещастье розлучае цѣлу родину, батька, матѣрь и трохъ сыновѣвъ, а они ђдтакъ, дѣзнавши найкрасшихъ чудесъ, сходятся зновъ разомъ. Сльозы капали ѣй зъ очей, въ noci все то ѣй снилося а въ день жила она лишь въ тѣмъ свѣтѣ тріумфующихъ чудесъ, въ тѣмъ надприроднѣмъ свѣтѣ честнотъ и свѣтлон за нихъ заплаты.

Коли Ангелика першѣй разъшла до сповѣди, здавалося, що она, мовъ яка свята, иде воздухомъ понадъ землю. Ёй здавалося, що она якась молода христіянка першой церкви, она поручалася оцѣцѣ Божѣй, бо научилася зъ книги, що безъ Ёго ласки нема для неї спасевія.

А Губерты ось якъ жили: що недѣлѣ ходили на службу Богу, въ великі святя сповѣдалися и причащалися зъ поко-рою, повною христiянського пересзѣдченя а може и для-того, що такъ робили и ихъ предки, котрi, такъ само якъ они, були вышивачами. Губертъ самъ встававъ не разъ ѳдъ роботы, щобы послухати, що дѣвча читає въ голосъ „Побожнi оповѣданя“; часто и єму ишовъ ажъ морозъ по тѣлѣ, такъ само якъ Ангелицѣ, котрѳй воло-сьє ставало въ гору, якъ коли-бъ ѳдъ подуву якоисъ невидимой силы. У него ѳдзывалося таке саме чувство, якъ у неѣ, и ѳнъ ажъ розплакавѣя, коли першiй разъ побачивъ єѣ, якъ ишла въ бѣлѳй спѳдвичинѣ до причастiя. Той день бувъ для него якъ бы якимсь чуднымъ сномъ; обоє прийшли зъ церкви якiсь ажъ ошоломленi и уто-мленi. Губертина мусѣла ихъ добре высварити, бо она при своѣмъ здоровѣмъ поглядѣ не любила нѣякои пере-сады, хочъ бы то було и въ добрѣмъ намѣреню. Она и такъ неразъ мусѣла повздержувати ревнѳсть Ангелики, котрѳй забагалосѣ лишъ все роздавати убогимъ. Фран-цискусь говоривъ, що для него лишъ убожество єсть повелѣтелемъ; Юліанъ милостинникъ называвъ убо-гихъ своими панами, Гервинусь и Птротинусь мы-ли ноги убогимъ, Мартинъ давъ имъ своѣй плащъ. Ангелика хотѣла отже и собѣ такъ робити, якъ св. Лу-кiя, та була бы все попродала, щобы ѳдтакъ роздати грошѣ убогимъ. Насампередъ роздавала она все, що ма-ла, а ѳдтакъ почала вже выносити и зъ хаты. Але що було найгѳрше, то то, що она давала повными жменями не розбираючи богато, кому дає. Такъ одного вечера, то було другого дня по сповѣди, кинула она черезъ ѳкно кусень полотна якѳйсъ пiячцѣ. Губерты стали єѣ за то сварити, а єѣ напала зновъ давна примха; ажъ цѣ-лымъ домомъ носила ѳдъ злости. Опѳсля она опамята-

лася и ђдъ встыду та жалю ажъ занедужала, та мусѣла три днѣ ђдлежати.

Тымчасомъ минали днѣ за днями, мѣсяцѣ за мѣсяцями. Такъ проминули два роки. Ангелицѣ було вже чотирнацять лѣтъ и въ нѣй почала ђдзватися жѣноча урода. Коли она теперъ читала побожнѣ оповѣданя, то ажъ въ ушахъ ѣй шумѣло а кровь неслась тоненькими жилками на ѣи вискахъ. Она ставала теперъ для святыхъ такъ нѣжною, якъ сестриця.

Дѣвство єсть посестрою ангелѡвъ, властителемъ всего добра; оно знаменує упадокъ сатаны и побѣду вѣры. Оно дає ту ласку, ту совершеннѡсть, котра потребує лишъ появицца, щобы побѣдити. Духъ святый давъ бувъ Лукиѣ таку силу, що тысячь людей и пять паръ волѡвъ не могли ѣи завести до дому грѣху, куды приказавъ ђвести ѣи проконсуль. Намѣтникъ, що хотѣвъ обняти Анастасію, ослѣвъ на цѣле житье. Непорочнѡсть дѣвиць проявляєся найкрасше пѡдчасъ ихъ мукъ, зъ ихъ бѣлого тѣла выплыває молоко замѣсть крови, коли єго крають и роздирають зелѣзными приладами.

Певно зъ якихъ десять разѡвъ повтаряєся та сама исторія о молодѡй християнцѣ, що утѣкає ђдъ своєи рѡднѣ и перебираєся за монаха, щобы тымъ способомъ укритися; ѣи обжаловують ђдтакъ, що она звела якусь молоду дѣвчину зъ сусѣдства и ставлять передъ судъ; она страдає ђдъ тыхъ клеветъ и не стараєся зовсѣмъ себе оправдати, а ђдтакъ тріюмфує, бо ѣи невиннѡсть стає наразъ ясна, якъ сонце. Евгению ставлять передъ судѣвъ, она пѡзнає свого батька, роздирає на собѣ одѣжъ и показуєся єму. Борба непорочности починаєся за кождый разъ на ново, бо все повстають новѣ вороги противъ неѣ. Свѣтъ повенъ поганѡи хитрѡсти и длятого

затворники утѣкають на пустинѣ, де нема и живого духа, не то женщинѣ. Тамъ ведуть они страшну борбу, бичуються, кидають собою на корчѣ терну або въ снѣгъ. Одинъ пустинникъ, що хотѣвъ черезъ брѣдъ перевести свою матѣрь, обвинивъ руку полою свого плаща. Передъ однимъ мученикомъ, котрого вже були закували, станула була покуса въ видѣ якоисъ женщины, а ѡнъ ѡдкусивъ собѣ языкъ и кинувъ їй нимъ въ лице. Францискусъ говоривъ не разъ, що найбѣльшимъ его ворогомъ то его власне тѣло. Бернгардъ кричавъ: Ловѣть злодѣя, ловѣть злодѣя! щобы спекатись женщины, що его у себе гестила. Коли папа Левъ причащавъ одну женщину а она поцѣлувала его въ руку, ѡдтявъ ѡнъ собѣ ту руку по самъ локоть, але Пречиста Дѣва такъ зробила, що она ѣму зновъ выросла. Всѣ величаютъ безженство. Алексѣй, що бувъ великимъ богачемъ и оженився, дававъ своѣй жѣнцѣ науку о непорочности а ѡдтакъ ѣи покинувъ. Коли Юстина побачила Кипрїяна и въ нѣмъ дуже залюбилася, зъумѣла поставити опѣръ своимъ чувствамъ, навернула его на христїянську вѣру и радо далася разомъ зъ нимъ замучити. Кикилія, въ котрѣй розлюбувався ангель, розповѣла вечеромъ въ день свого вѣнчання всю тайну своему чоловікови; ѡнъ волиивъ ѣи волю и анѣ ѣи не дотуркнувся а ѡдтакъ и приймаивъ хрестъ святой, щобы лишъ мѡгъ побачити ангела. Одного разу заставъ ѡнъ въ своѣй комнатѣ Кикилію, коли она якъ разъ бесѣдувала зъ ангеломъ. Ангель державъ въ руцѣ два вѣнцѣ зъ режъ, одинъ давъ Кикиліи а другій Валерїянови и сказавъ до нихъ: Стережѣть тї вѣнцѣ въ чистотѣ вашого сердца и тѣла. Богато иншихъ одружилися зъ собою лишъ на те, щобы зъ собою розлучитися, бо смерть має бѣльшу силу якъ любовь; нѣхто и не хоче вѣрити, щобы була яка любовь. Иларій просить

Бога, щобы забравъ его дочку Апію до себе до неба, абы она нѣколи не вышла за мужъ; она умирае а мати просить батька, щобы и ѣй смерть зробивъ. Пречиста Дѣва въ власнѣй особѣ забирае женщинамъ ихъ женихѣвъ. Одинъ шляхтичъ, своякъ угорского короля, одрѣкся дѣвчины пречудесной красы, коли мѣжь ними стала Дѣва Марія. Наразъ являеся Пречиста и каже: Чому покидаешъ мене за для другихъ? И той чоловікъ послухавъ заразъ голосу Пречистой и ставъ ѣй служити.

Зъ помѣжь всѣхъ тыхъ святыхъ мала Ангелика своихъ любимцѣвъ, котрыхъ науки наповняли еи сердце и котрѣ еи поправляли. Такъ свята Катерина, котра, хочъ была царского роду, вже въ вѣсѣмнацятѣмъ роцѣ чудувала всѣхъ своимъ знаньемъ. Она вела розговоры зъ пятьдесять бесѣдниками и учителями наразъ и всѣхъ ихъ перемогла такъ, що они мусѣли мовчати, бо не знали вже, що сказати, а царь Максимъ ганьбивъ ихъ за то, що они далися побѣдити дѣвчинѣ. Всѣ пятьдесять заявили одакъ, що они приймають вѣру Христову. Коли тиранъ то почувъ, то такъ розсердився, що приказавъ всѣхъ ихъ спалити середъ мѣста. Въ очахъ Ангелики была Катерина непобѣдимою ученою, що чарувала всѣхъ якъ своею красою такъ и великимъ знаньемъ. Отъ такою то, якъ Катерина, хотѣла бути и Ангелика, щобы могла такъ само научати людей и щобы еи такъ само жививъ голубъ въ вязниці, закимъ ѣй здѣймають голову зъ плечей. Ще бѣльше любила она св. Єлисавету, доньку угорского короля, що была невѣдступною еи провѣдницею. Кѣлько разѣвъ нападала еи примха, кѣлько разѣвъ брала еи лютѣсть, то она заразъ нагадувала собѣ сей взорець лагодности и простоты, на ту угодницу Божу, котра, маючи ледви пять лѣтъ, не знала вже, що то дитиняча забавка, а лишъ припадала до землѣ и молилася

Богови. А коли ђдтакъ стала послушною и нещасливою, женою князя Турингскаго, дивилася весело своему чоловікови въ очи, хочъ цѣлыми ночами заливалася гѣркими слъозами. Коли ђдтакъ прогнали ея яко невинну вдовицю зъ краю, була она дуже щаслива, що могла въ найбѣльшой нуждѣ своѣй вѣкъ коротати. Она жила въ такѣй бѣдѣ, що мала на собѣ лишъ одну сѣру свитину, полатану кусниками зъ вѣвлякого сукна. Король, ея батько, приказавъ одному графови ея ђдшукати. „А коли той графъ заставъ ея въ такихъ лахахъ, при кужели, то ажъ за голову взявся зъ жалю та сказавъ: Ще свѣтъ того не видавъ, щобы королѣвска дитина носила таку свитину и пряла.“ Елисавета есть взѣрцемъ скѣнченой покоры християнскои; она живиться чорнымъ хлѣбомъ разомъ зъ жебраками, ѣй не гидко завязувати имъ раны, носити таку саму, якъ и они, драгнтиву одежину; она спить на твердѣй земли и ходить босо на прощѣ. „Она мыла за кождый разъ потайкомъ миски та начинье въ кухни, щобы лишъ прислуга не ставала ѣй въ тѣмъ на перешкодѣ.“ Тому то и Ангелика не думала, що она вже велика панѣ и не лютилась вже теперь такъ, якъ давнѣйше, коли казали ѣй робити въ кухни просту роботу. Але зѣ всѣхъ святыхъ найбѣльше любила она одну святу, маленьку мученицю Агнию. Ажъ сердце въ нѣй забилося живѣйше, коли найшла въ квизѣ ту саму святу зъ ея прекраснымъ волосьемъ, що колясь то, тамъ пѣдъ дверми церкви, притулила була ея до себе. Яка жъ то мусѣла бути чиста любовь у неи, коли она сказала сынови на мѣстника, що пѣдѣйшовъ бувъ до неи, коли она выходила зъ школы: „Иди прочъ ђдъ мене, пастирю смерти, начатку грѣха, плекателю вѣроломности! Я люблю того, котрого матерью Пречиста Дѣва а котрого отецъ не прикеснувся до нѣякои женщины, котрого сонце и мѣсяць ве-

личають, котрого духъ мертвыхъ воскрешає.“ А коли Веспазіанъ приказавъ проколоти їй шию мечемъ, піднімаєся она до неба, щоби тамъ сполучитися зъ Христомъ.

Коли часами, — якъ то було вже одъ кѣлькохъ мѣсяцѣвъ — находили на ню неспоко́йніи хвилѣ, коли горяча кровь починала кружити въ єи жилахъ, молилася Ангелика до сеи святой и заразы почула въ собѣ силу. Она все оглядалася доокола себе, ажъ боялася щось зрѣбити або щось подумати, чимъ бы могла ту святу прогнѣвити. Коли одного вечера стала цѣлувати свои власніи руки, якъ то бывало давнѣйше любила робити, то ажъ почервонѣла и одвернулася, бо їй здавалося, що свята на ню споглядає. Агнія була тогдѣ хранительскою Ангелики.

Зъ пятнацятимъ рокомъ стала отже Ангелика такъ любою дѣвчиною, що всѣ не могли єи нахвалитися. Але розумѣєся, що анѣ то майже монаше житѣе, повне працѣ, анѣ та привѣтна тѣнь катедральной церкви, анѣ навѣтъ тї побожніи оповѣданя не зробили ще зъ нею ангела або якась совершенно створѣнне. Все ще одъ часу до часу вылазила зъ нею давна злѣсниця, все ще проявлялися давніи хибы и выступали на верхъ зъ тыхъ закутинъ душѣ, що ще не були достаточно скрѣпилися. Але тогдѣ она вже сама страшно встыдалася, бо прецѣ хотѣла бути якъ найлѣпшою. На дѣлѣ була она таки дуже доброго сердца, веселою, невинною и безъ всякого пороку. Губерты мали звычай ходити що року, на Зеленіи Свята и на Успеніє, на великіи прогульки. Коли отже одного разу вертали зъ такою прогульки, вырвали десь по дорозѣ дяку рожу и тѣшилися, що засадять єи собѣ въ городѣ. Ангелика підтинала єи, підливала а рожа росла и почала незадовго цвести великимъ цвѣтомъ, що такъ пахъ ажъ любо. Она все підглядала, чи дика рожа,

хочь не щѣплена, не стане якимъ чудомъ такъ цвисти, якъ правдивій рожѣ. Неразъ скакала весело докола корчика та все собѣ приспѣвувала: „То я! То я!“ А коли зъ неї смѣялися за-для тої рожѣ, то и она смѣялася, а личко єї тогдѣ бѣлѣло и въ очахъ ставали сльозы. Єї очи, якъ фіялочки, ставали ще лагѣднѣйшї, єї губки крыхѣтку ѣдхилиялися а зъ-поза нихъ и показувалися два бѣлї рядки зубѣвъ въ подовгастѣмъ личку, на котре спадало бѣляве волосє мовъ золотаве промѣньє. Она пѣдхопилася була въ гору, хочь не выглядала зовсѣмъ слабосильно, шия и плечѣ выглядали повабно, якъ и давнѣйше, грудь єї стала повна а станъ бувъ гнучкїй. Весела и щебетлива, выросла Ангелика на дѣвчину рѣдкои красы и потягала къ собѣ якоюсь чудною силою а тѣло єї и душа розцвѣталися въ невинности и непорочности.

Губерты привязувалися до неї зъ кождымъ днемъ чимъ разъ бѣльше и неразъ думали вже надъ тымъ, щобы єї взяти за свою. Лишь одно передъ другимъ не згадувало о тѣмъ нѣчого, щобы не выклькати давныхъ жалѣвъ и смутку. И въ самѣмъ дѣлѣ Губертина ажъ розплакалася того дня, коли чоловікъ сказавъ їй, що рѣшився приняти дѣвча за своє. Хиба жъ принимати чужу дитину за свою не значило не мати вже зовсѣмъ надѣвъ на свою рѣдну? Правда, що въ ихъ вѣцѣ не можна було мати тої надѣвъ и тому Губертина пристала на то, думаячи, що Ангелика стане їй за доньку. Коли они сказали о тѣмъ Ангелицѣ, то она кинулася имъ на шию и ажъ заходилася ѣдъ плачу. Рѣчь скѣнчена, дѣвчина мала на завсѣгды остатися при нихъ въ сѣмъ домѣ, въ котрѣмъ она вже була душею, котрый молоднѣвъ ѣдъ неї и котрый она своимъ веселымъ смѣхомъ наповняла. Але вже на першѣмъ кроцѣ показалися труд-

ности. Они спытали мирового, пана Грандсіра, а той сказавъ имъ, що они не можуть еи нѣякъ взяти за свою, бо пѣсля закона повинна она бути повнолѣтна. Коли однакожь побачивъ, що Губерты зажурилися и засумувалися, подавъ имъ добрый спосѣбъ, якъ мають собѣ тымчасомъ порадити. Право каже, що кождый, хто має пятьдесять лѣтъ, може правно привязати до себе другу особу, котрѣй бодай пятнацять лѣтъ, коли стане еи опѣкуномъ. Вѣкъ бувъ якъ разъ до того и Губерты утѣшились, що знайшовся спосѣбъ. Крѣмъ того постановили они, щобы въ завѣщаню прийняти дѣвча за свое, бо то вже законъ дозволяє. Грандсіръ взявъ самъ поданье Губерта и повномѣчнѣсть Губертины и ставъ заразъ порозумѣватися зъ настоятелемъ дому убогихъ, котрый бувъ законнымъ опѣкуномъ всехъ знайдѣвъ а безъ згоды котрого не можна було нѣчого вдѣяти. Оѣдбувся судовый терминъ а ѣдтакъ зложили акты у мирового, до котрого се дѣло належало. Ждали ще лишъ на протоколь, що мавъ затвердити правосильнѣсть законного опѣкуинства, коли Губерты стали наразъ чогось сумнѣватися.

Хиба-жь Губерты не повиннѣи були розвѣдати про родину Ангелики, закимъ мали еи взяти за свою? А коли може жила ще еи мама, якимъ правомъ могли они брати дѣвчину за свою, не знаючи, чи выреклася еи рѣдна мати? А ѣдтакъ пришло имъ зновъ на гадку еи незвѣстне походжене та пропасть повна грѣхѣвъ, въ котрѣй може Ангелика на свѣтъ прийшла; та сама гадка непокоїла ихъ теперъ такъ само, якъ бывало давнѣйше. Все то не давало имъ спокою и ажъ сонъ ѣдбирало.

Наразъ выбрався Губертъ до Парижа. Було то щось незвычайного въ его тихѣмъ и спокѣйнѣмъ житю.

Онъ не сказавъ Ангелицѣ всей правды, бо говоривъ лишь, що ѣде, чтобы залагодити остаточнo справу онѣ-кунства. До сорокъ вѣсѣмь годинъ мавъ онъ надѣю розвѣдати про все, чога ему було потреба. Але въ Парижи минавъ день по дни, на кождѣмъ кроцѣ показувалися що разъ новѣ трудности и перешкоды и такъ проминувъ цѣлый тыждень а онъ ходивъ лишь, якъ то кажутъ, ѡдъ Авія до Каефы. Неразъ недоволенный ажъ до крайности ходивъ онъ улицями и мало що ажъ вже не плакавъ. Въ бюрѣ заряду дому знайдѣвъ приняли его дуже холодно. Якесь тамъ право казало, що не вѣльно розвѣдувати за походженьемъ дѣтей, доки они не стануть повнолѣтними. Два днѣ разъ по разъ ходивъ онъ туды зъ рана и за кождый разъ ѡдправили его зъ нѣчимъ. Треба було таки упертого, чтобы въ трохъ бюрахъ пояснити цѣлу рѣчь, треба було ажъ до хрипки наговоритися, чтобы якійсь меншій урядникъ, высокій, худощавый мущина, зволивъ заявити свою ласку, и сказавъ, що нема нѣякого докладного документу. Въ зарядѣ не знали бѣльше нѣчого, якъ лишь то, що якась акушерка принесла дитяну, Ангелику Марію, але не сказала, якъ называеся ей мати. Стративши вже всяку надѣю и знеохоченый хотѣвъ онъ вже вертати назадъ до Бомонтъ, кола прийшла ему щаслива гадка вѣйти ще четвертый разъ до дому знайдѣвъ, и розвѣдати тамъ въ зарядѣ зъ акту принята, якъ называеся тота акушерка. Але и то не було такъ легко. Вкѣнци таки розвѣдавъ ей имя. Она называлася панѣ Фукаръ и мешкала тогдѣ, то есть въ 1850 роцѣ, при улица „des Deux Escus“.

Почалась зновъ бѣганина. Конецъ той улицѣ бувъ вже давно змѣнився, богато домѣвъ тамъ завалили а поставили новѣ. Въ сусѣдныхъ улицахъ не могли собѣ въ нѣякомъ шинку нагадати, чтобы десь тамъ недалеко

жила колись якась пань Фукаръ. Онъ заглянувъ до квиви адресовои, але и тутъ не було такого имени. Ходивъ отже по улицяхъ та читавъ лишъ вивѣски на домахъ, чи може де случайно не найде якои акушерки. Отъ и удалося. Онъ допытався до якои старои бабы, котра такъ и заразъ его присѣла: Якъ то? Она бы не знала такои поважанои дамы якъ пань Фукаръ, тои що тѣлько натерпѣлася въ своѣмъ житю? Она мешкае при улици Сансіе, ажъ на тамтѣмъ кѣнци Парижа. Губертъ побѣгъ заразъ и туды.

Набравшиися розуму зъ досвѣду, постановивъ онъ взятися вже дипломатично до дѣла. Але пань Фукаръ, баба груба, присадкувата, не дала ему часу промовити до неи такъ краснорѣчиво, якъ то онъ бувъ собѣ уложивъ по дорозѣ. Ледви почувла имя дитины и день еи уродження, якъ вже и розпустила языкъ на всѣ заставки. Отже то мале жне. Но, може почванитися своєю мамою, тою повѣйницею! О пань Сидонія, такъ звали еи, ѣдъ коли она була повдовѣла, таки зъ доброго роду; кажуть, що братъ еи навѣтъ министромъ, чи чимъ; але то не вадило ѣй пуститися на послѣдну ледащицю. Опѣсля стала она розказувати Губертови ѣдъ самого початку, якъ то она познакомилася зъ тою плюгавицею, коли она заложила була собѣ на улици св. Гонорія крамницю зъ овочами и прованскою оливою. Она и еи чоловѣкъ лише що була тогдѣ приѣхали зъ Пляссань до Парижа спробувати свого щастя. Чоловѣкъ еи померъ а она въ рѣкъ и пять мѣсяцѣвъ по его смерти мала дитину, про котру зовсѣмъ не журилася, бо була суха якъ контова книга, студена якъ запротестованый вексель, а що вже простакавута — то гѣрша ѣдъ якого возьного. Господи святий, та грѣхъ можна ще простити, але невдячнѣсть? Хиба-жь я еи не годувала черезъ шѣсть не-

дѣль въ злотахъ, бо и крамницѣ вже було не стало? Хиба їй не полекшало одъ того, що я однесла єи дитину до дому знайдѣвъ? А она менѣ що за то? Коли я одтакъ попала въ нужду, то не могла нѣякъ выдерти одъ неї тыхъ грошей, що менѣ за цѣлый мѣсяць належалися, ба навѣть тыхъ пятнацять франкѣвъ, що позичила їй готѣвкою. Панѣ Сидонія має теперь при улиці Фобуржъ-Поассоніеръ малу крамничку и три комнаты въ меццанинѣ та продає нѣбы то коронки, а на дѣлѣ, чого кому забagneся. Такъ то, такъ; отъ лѣише такой матери и не знати.

Въ годину по тѣмъ ходивъ вже Губертъ по пѣдъ крамницю панѣ Сидоніи. Онъ видѣвъ черезъ ѣкна якусь худощаву, выблѣдлу женщину, котрѣй зъ лица годѣ вже було и лѣтъ розпѣзнати. Она мала на собѣ якусь чорну вытерту сукню, замащену всѣлякого рода плямами, зъ котрыхъ видко було, що та баба веде якусь двозначну торговлю. Що тота перекупка нѣколи и не погадала о своѣй дитинѣ, котрѣй лишъ случайно дала житьє, видко було їй зъ лица. Губертъ ставъ нишкомъ розвѣдувати про ню, та довѣдався такихъ рѣчей, що нѣкому въ свѣтѣ, хочъ бы навѣть и своѣй жѣнцѣ, бувъ бы того не розповѣдавъ. Мимо того онъ не мѣгъ якосъ одъ разу рѣшитися, чи зайти до неї, чи нѣ, и перейшовъ ще разъ по-пѣдъ крамницю. Може було лѣише одчиняти дверѣ, зайти въ крамницю, розповѣсти такъ и такъ та зажадати призволеня? Але онъ прецѣ, яко чоловікѣ честный, повиненъ бувъ розважити, чи має право, розбѣвати назавсѣгды звязь, що лучила дитину зъ матерью. Онъ такъ и зробивъ. Не зайшовъ до крамницѣ, и ще того самого вечера вернувъ до Бомонѣ.

Губертина довѣдалась була вже одъ Грансіра, що протоколъ въ справѣ законного опѣкунства вже пѣд-

писано. Коли отже Ангелика кинулася витати Губерта, ђнъ же здогадався по ѓи очехъ, що она знала, чоґо ђнъ ѓздивъ до Парижа.

— Моя дитинко, твоя мама вже давно померла — сказавъ Губертъ спокѡйно.

Зъ сльозами въ очахъ стала Ангелика цѣлувати Губертѡвъ. Ѡдъ того часу не згадувала вже о тѡмъ анѣ однимъ словомъ. Она уважалася вже ихъ дѡнькою.

III.

Въ Зеленой Свята того року ходили Губерты зъ Ангеликою до розвалинь замку Готкеръ, що лежить надъ рѣкою Лінель, двѣ милѣ ѡдъ Бомонъ, и снѣдали тамъ на розвалинахъ. На другій день зъ рана по сѣй прогульцѣ молоде дѣвча спало ще якъ забите, коли годивникъ въ робѡтнѣ выбивъ вже осьму годиву.

Губертина пѡшла отже розбудити дѣвчину и заковтала до дверей.

— Ты ще не выспалася?... А мы вже и поспѣдали.

Ангелика одягнулася чимъ скорше, зѡйшла на долину и мусѣла вже сама снѣдати. Ѡдтакъ зайшла въ робѡтню, де Губертъ и его жѣнка бралися вже до роботи.

— А се що таке, що я такъ заспала! А мы ще обѣцяли, що сей фелонъ буде до недѣль готовый!

Комната, де мѣстилася робѡтня, була просторна и зовсѣмъ ще така, якъ въ давныхъ часахъ; ѓи ѡкна выходили на огородъ. Два сволоки пѡдъ стелею и другій бальки поперечнѣ були не побѣленѣ и такъ закоптѣлѣ, що ажъ чорнѣ, а черваки геть ихъ поточили. Зъ побѣленою стелѣ повѡдпадавъ бувъ тинкъ и було значно

кожду дошку. На однѣмъ зъ мурованыхъ стовпѣвъ, що пѣдпирали сволокъ, бувъ выписаный рѣкъ 1463, здаець рѣкъ, въ котрѣмъ выставили сей дѣмъ. Мурована, але полупана и попукана пѣчь вказувала що колись выглядала дуже елегантно; она мала стовпикки и консолѣ а вершокъ ѣи кѣнчився коминомъ зъ насадою въ видѣ зводу, на котрѣмъ було ще слѣдно якусь рѣзбу, мабуть св. Клярія, патрона вышивачѣвъ. Въ тѣй старосвѣтскѣй печи не топили вже а зробили лишъ зъ нею якійсь сховець поуоставлявши въ припѣчку полицки. Тутъ лежали купками взѣрцѣ до вышиваня. Хату огрѣвала теперъ велика зелѣзна пѣчь, ѣдъ котрой ишла рура попѣдъ стелю ажъ до комяна. Розгойданѣ дверѣ походили зъ часѣвъ Людвига XIV. Дылѣ на помостѣ були вже таки добре спорохнявѣли а дѣры въ нихъ були позабиванѣ листвами одна при другѣй. Пожовклый тинкъ на стѣнахъ мавъ вже може якихъ сто лѣтъ, въ горѣ бувъ ще блѣдшій, але въ долинѣ ажъ червоный, а мѣсяцами осѣла була на нѣмъ салитра. Що року говорилося, що треба буде казати выбѣллити стѣны, але до того не могло якось нѣколи прийти.

Губертина сидѣла за креснами, въ котрыхъ бувъ роспятий фелонъ.

— Коли ѣддамо роботу въ недѣлю — казала она, то дѣстанешъ, якъ я вже тобѣ говорила, кѣлька кѣрчикѣвъ фѣялкѣвъ до твого огородця.

— А вже-жь — ѣдповѣла Ангелика урадувана. Я возьмуся таки пильно до работы... Але де мѣй наперстокъ? Коли не робити, то и все десь пощезае.

Она наложила ѣдтакъ старый наперстокъ зъ слоновой кости на палець и сѣла зъ другого боку коло кресенъ проти ѣкна.

Меблѣ и вся обстава були въ тѣй робѣтнѣ ще зъ

половины тамтого столѣтя и нѣчо въ нѣй не змѣнилось. Моды змѣнялися, штука вышиваня прибирала инші формы, а тамъ все ще стояла прикрѣплена, деревяна пѣдставка, на котрой спочивали кресна, що другимъ кѣнцемъ опиралися на движимѣй кобыльниці. Въ кутахъ стояли старотвѣтскѣ прилады: машинка до навиваня цѣвокъ зъ зубчастымъ колесомъ и цѣвками, на котрѣ зъ кружѣлецъ навивалася сухозолоть; ручнѣй колото-ротокъ, валокъ до навиваня нитокъ, прикрѣпленѣй до стѣны; всѣлякои величини решета зъ полупками покритыми восковымъ полотномъ — на нихъ робалися мережки. На однѣй полицѣ була цѣла збѣрка старыхъ зелѣзокъ до вытинаня золотыхъ прикрасъ а дальше лежавъ такожь старый прапоръ давнихъ вышивачѣвъ. На гачкахъ вѣшалки, що була зроблена зъ прибитого до стѣны ремня, висѣли: шила, довбеньки, клець, зелѣзка до розтинаня пергамину и гладѣлки зъ букшпану до модельованя нитокъ, а кожда зъ нихъ внакша, якъ котра до якои роботы. Коло стола, що служивъ до края, стояла ще велика самотока, на котру накладалися мѣтки. Коло скринѣ висѣли на великихъ мотузкахъ цѣлѣ вѣнцѣ цѣвокъ зъ всѣлякимъ шовкомъ а на земли стоявъ кѣшь зъ порожными цѣвками. На плетенѣмъ стѣльци лежали великѣ ножицѣ а на землю лише що покотався бувъ клубокъ зъ нитками до пѣдвизуваня.

— Ахъ, якажь прекрасна стала на двѣрѣ погода — обѣзвалася Ангелика — ажъ сердце радуеся и хочеся жити.

Закимъ взялася до роботы, постояла ще хвильку передъ ѳкномъ, черезъ котре входивъ до хаты свѣжѣй, раннѣй воздухъ, и майже не чула, що доокола неи дѣеся. Зъ банѣ на катедральнѣй церквѣ ѳдѣивалися лучѣ сонця а зъ епископского города заходивъ запахъ цви-

тучого бозу. Она ажъ усъмѣхнулася, побачивши, якъ зѣ всѣхъ сторѣнъ заносить весною. А ѳдтакъ якъ бы хотѣла додати собѣ охоты, схопилася чимъ скорше и сказала:

— Тату, менѣ вже не стає золота до поробку.

Губертъ, що якъ разъ кѣнчивъ ѳдбивати взорець до якогось фелона, выймивъ мотокъ изъ скринѣ, розтявъ его, розсукавъ оба кѣнцѣ выскубуючи золотый шихъ на шовковыхъ ниткахъ, ѳдтакъ завинувъ мотокъ въ пергаминъ и давъ его Ангелицѣ та спытавъ:

— Ну, маєшь вже все?

— Маю, маю.

Она ще разъ кинула окомъ доокола себе и побачила, що має вже все, чого ѣй потреба, пѣдъ рукою: коло неѣ лежали цѣвки зъ рѣзнобарвнымъ золотомъ, червонымъ, зеленымъ и голубымъ; мѣтки шовку въ всѣлякихъ ѳдтѣвняхъ, золота и сѣрѣбна луска, кантилѣ и фризурѣ, а въ коробцѣ зъ капелюха, що служила замѣсть кошѣка були довгѣ и тоненькѣ иглицѣ, сталевѣ щипчики, золотый и сѣрѣбный дрѣтъ, ножицѣ и грудка воску. Все то лежало коло неѣ на рамцяхъ ѳдъ кросенъ а сама матерѣя була прикрѣта грубымъ сивымъ паперомъ.

Она засилила голку золотою ниткою, але ледви лишь нею уколола, якъ она вже и прыснула та треба було засилити другу. Она розскубала зновъ одну нитку, а то, що осталося ѣй въ пальцяхъ кинула въ коробку, що стояли такожь на кроснахъ.

— Но, прецѣ разъ — сказала она зробивши щасливо першѣй стѣбъ новою голкою.

Въ хатѣ стало тихо, хочъ макомъ сѣѣ. Губертъ почавъ натягати въ рамцѣ нову роботу. Ѳнъ бѣвъ паль-

цями по матеріи а по хатѣ розходився голосъ, якъ коли-бъ хто бубнивъ.

Ангелика знала вышивати зъ незрѣванимъ вкусомъ. А що вже зъ нею була за зручна робѣтниця! Губерты ажъ не могли надивуватися. Правда, що она богато ѡдѣ нихъ переймила, але пристрашна вѣща ея уроды надавала роботѣ далеко бѣльшой вартости. Ея фантазія була такъ буйна и жива, що зъ пѣдъ ея руки выходили всѣ цвѣты на ризахъ мовъ-бы таки живѣсенкѣ а зъ всѣлякихъ прикрасъ ажъ вѣяло jakimсь духомъ животворнон вѣры. Ея вышиваня набрали були въ цѣлѣй болоньскѣй епархіи такой славы, що одного разу зайшли були до Губертѣвъ два священники лишъ для того, щобъ побачити пречуднѣй роботы молоденькою вышивачки. Одинъ зъ нихъ бувъ археологомъ а другій великимъ любовникомъ красныхъ штукъ и оба они не могли нахвалитися тыхъ святыхъ угодницъ Божиыхъ, що повышивала була Ангелика побѣчь поважныхъ лицъ першихъ праотцѣвъ церкви. Але що найцѣкавѣйша рѣчь, то було то, що Ангелика зналася дуже добре на рисунку, хочъ нѣколи не училася рисувати; выучилася отъ такъ лишъ сама зъ себе, коли робила вечерами при свѣтлѣ та не разъ сама поправляла взѣрцѣ голкою переливаючи въ нихъ свою фантазію. Губертамъ, що колись учили ея, якъ то добра вышивачка повинна знатися на рисунку, було теперь вже далеко до нею, хочъ они были старшѣ ѡдъ нею и мали бѣльше досвѣду. Ба, они стали напоследокъ лишъ скромными помѣчниками Авгелики; всю важнѣйшу роботу мусѣла она брати на себе а для нихъ оставалася лишъ послѣднѣйша.

Кѣлько-жь то величавыхъ и свѣтлыхъ чудесъ переходило ѡдъ початку до кѣнца року черезъ ея руки! Она ажъ сама стала вже шовкомъ, сатиномъ, оксами-

томъ та золотою и сръбною матерією. Вышивала фелоны, мантии, наруквицѣ, епитрахилѣ, митры, хоругви, и заслоны до монстранцій. Але наибольше приходилось ѣй вышивати церковнѣ ризы въ пять барвахъ: бѣлѣ для тыхъ, що шли цершій разъ до сповѣди и для дѣвчатъ, червонѣ для апостолѣвъ и мученикѣвъ, чорнѣ для помершихъ и на пѣсть, фіолетовѣ знакъ непорочности и зеленѣ на всѣ торжества. Золото, уживане частѣйше, могло заступити такожѣ бѣлу, червону и зелену барву. Въ самѣмъ осередку хреста вышивалися завсѣгды одинаковѣ знамена, знаки имени Иисуса и Маріи: трикутникъ, ягня, пеликанъ, голубъ, чаша, монстранція и кроваве сердце въ терневѣмъ вѣнци. На ши и вздовжѣ рукавѣвъ розходилася орнаментика въ старѣмъ стилю, або цѣла збѣрка хорошихъ цвѣтѣвъ: анемоны, тулипаны, пеоніи, гранатовый цвѣтъ и гортензіи. Не було пори року, въ котрѣй бы зъ пѣдъ еи рукъ не выходили символичнѣ колоски або виноградовѣ грозна, вышиванѣ сръбломъ на чорнѣмъ або золотомъ на червонѣмъ днѣ. На дорогоцѣннѣйшихъ ризахъ вышивала она цѣлѣ образы, головы святыхъ та артистичнѣ осередки якъ: благовѣщенье, ясла, або Голгофту. Неразъ треба було вышивати и самъ край матеріи, иногдѣ вшивати шовковѣ або пѣвшовковѣ уставки въ золотый або оксамитный брокать. А вся та красна работа выходила одна по другѣй зъ пѣдъ еи довгенькихъ и нѣжныхъ пальчикѣвъ.

Риза, котру Ангелика теперъ вышивала була зъ бѣлого сатину, хрестъ бувъ зроблений зъ китицѣ золотыхъ лилій, попереплѣтанныхъ рожамы въ яркиихъ барвахъ. Въ осередку свѣтився середъ вѣнца маленькихъ рожъ зъ матового золота знакъ Маріи зъ червоного и зеленавого золота и множества прикрашѣ.

Ангелика вышивала вже може зъ годину листки маленькои золотой рождѣ и черезъ цѣлый той часъ не вѣдывалася анѣ словомъ. Ажъ ось зновъ зломилась ѣй голка, а она якъ зручна робѣтница почала засилати другу на помацки пѣдъ кроснами. Одаткъ пѣдняла голову и ѣдотхнула глубоко, якъ коли-бъ хотѣла однимъ духомъ втягнути въ себе весь свѣжій весняный воздухъ.

— Ахъ, якъ же красно було вчера! — ѣдозвалася она зъ тиха.. Якъ же мило совѣчко пригрѣвае!

Губертина, що воскувала свою витку, пѣдняла такожь голову.

— А мене якъ бы зъ хреста здоймили, я собѣ ажъ рукъ не чую. То-жь то бо и є, що менѣ не шѣснацять лѣтъ, такъ, якъ тобѣ. А ѣдаткъ мы и мало куди ходимо.

Губертина хочъ и якъ була змучена, а таки взялася була заразъ до работы. Она лагодила лиліи вытинаючи куснѣ пергамину и пришиваючи ихъ, щобы цвѣты набрали рельефу.

— Тоті перші лучі сонця то вамъ такъ и голову заразъ завертають — ѣбзався Губертъ, що натягнувши кросна брався значити на нихъ пасы фелона.

Ангелика, мовъ-бы на весь свѣтъ забула, вдивилася задумчиво въ свѣтло сонця, що ѣдбывалося ѣдъ церковной банѣ.

— Дежь тамъ, нѣ! — ѣдновѣла она спокѣйно; перебути цѣлый день на свѣжѣмъ воздухѣ, то для мене ажъ лекше, ажъ здоровѣйше.

Она скѣнчила вышивати дрѣбненькї листки золотой рождѣ и бралася до бѣольшой. Въ руцѣ держала тѣлько засиленыхъ голокъ, кѣлько треба було барвъ до рождѣ. Пѣсля того якъ листокъ мавъ выглядати, шила она то короткимъ, то довгимъ стѣбномъ. Она мусѣла дуже старанно братися до работы а ту все ще бувъ

ѣй вчерашный день на гадцѣ, она ще разъ жила нимъ въ своихъ думкахъ а на послѣдокъ стали ѣй таки такъ насуратися згадки, що годъ вже було довше мовчати. Почала отже нагадувати, якъ то они выбиралися, якъ ишли широкими полями, якъ ѡдтакъ свѣдали на дощцѣ середъ розвалинъ замку Готкерѡвъ, котрого полупаніи муры звисали по-надъ Лінелею, що плыве по-пѡдъ вербы тамъ въ долинѣ якихъ пятьдесять метрѡвъ глубоко. Розвалины тѣ зробили на ню дуже велике вражѣнье; она видѣла въ нихъ порослѣ блющемъ останки того великана, що панувавъ колись надъ обома долинами. Тутъ пѡднималася ще висока на пятьдесять метрѡвъ башта, попукава и безъ вершка, на пятьнацять стѡпъ высокѡй пѡдставѣ и мимо буръ та вѣтрѡвъ держалася все ще крѣпко. Дальше стояли ще двѣ вежѣ: вежа Кароля Великого и вежа Давидова; мѣжь обома бувъ ще зовѣсмъ добрый валъ. Въ серединѣ замку було ще видно поодинокѣ комнаты, капицю и салю, де ѡдбувалися суды та и ще кѡлька комнатъ; ступенѣ на сходахъ, гѣзисы на ѡкнахъ, лавицѣ на терасахъ — все то выдавалося дѣломъ якихъсь великанѡвъ, бо пѡсля понята теперѣшного поколѣня було то все незвычайно велике. Замокъ той бувъ колись самъ про себе великимъ укрѣпленнымъ мѣстомъ; пятьсотъ людей могло въ нѣмъ держатися черезъ три мѣсяцѣ и могли мати що ѣсти та чимъ стрѣляти. Але вже ѡдъ двѣста лѣтъ рознадалось камѣнье въ долѣшнѡй его части ѡдъ дикихъ рожъ, що тутъ вырастали; а на купахъ камѣня, що спадало зъ горы, цвили лиліи та росли буряны; тамъ де въ переднѡй комнатѣ стояла колись пѣчь, выраставъ теперь явѡръ. А коли ѡдъ захо дячого сонця падала тѣнь на пооранѣ поля, що тягнулися на три години ходу, коли середъ вечѣрного сумерку цѣлый замокъ здавався прибирати на ново свою

давну величину, то и тогдѣ давалась зновъ почувати его давна власть и та люта сила, що зробила зъ него непобориму крѣпость, передъ котрою дрожали всѣ, навѣть и королѣ Францускїй.

— А я певна — говорила Ангелика — що тамъ въ замку сидять ще душѣ помершихъ, що они приходять туды що ночи. Тамъ чути всѣлякїй голосы и всюды повно звѣрятъ, що ажъ очи на насъ вытрѣщають, коли тамъ зайти; а якъ я разъ оглянулась, то и бачила, якъ щось бѣлого лѣтало доокола муровъ... Правда мамо, вы знаєте исторїю того замку?

Губертина лишъ усмѣхнулася.

— Я сама видѣла тамъ страхи.

Але она знала дѣйстно исторїю замку; она вычитала єи десь зъ якоисъ книжки и мусѣла теперь оповѣдати єи дѣвчинѣ, бо не могла єи инакше спекатися.

Вся земля тутъ належала колись до епископства раймского а пѣзнѣйше до св. Ремигїя, що передавъ єи ѡдтакъ Хльодвикови. Архиепископъ Северинъ казавъ въ першихъ рокахъ десятого столѣтя выставити въ Готкеръ велику крѣпость, щобы боронити землю ѡдъ нападѣвъ Норманѣвъ, щоплыли Оазою ажъ до того мѣсяца, де вливаєся до неї Лїнеля. Въ слѣдуючѣмъ столѣтїю передавъ землю якїйсъ наслѣдникъ Северина молодшому сынови зъ нормандской родины, Робертови а, той мавъ єму платити за то по шѣтдесять су данины та ще мусѣвъ пристати и на то, що мѣсто Бомонъ и церковь въ нѣмъ мають бути вѣльнїи. Тымъ способомъ стався Робертъ I. голозою маркизѣвъ зъ Готкеръ, родины славной, котру ѡдъ того часу записала исторїя въ своихъ книгахъ. На Герберта IV. кинувъ бувъ папа два разы клятву, бо ѡнъ забравъ бувъ землю, що належала до церкви; то бувъ одинъ зъ наибѣльшихъ розбишакѣвъ

и одного разу подушивъ власными руками ажъ трицять мѣщавъ за однимъ заходомъ. Людвикъ Грубый, зъ котрымъ онъ ставъ воювати, розбивъ его башту и розваливъ ажъ до самой землѣ. Рауль I., що ходивъ разомъ зъ Филипомъ Августомъ на хрестный походъ, погибъ пѣдъ Сенъ-Жанъ-д'Акръ бѣдъ списы, що проколола ему саме сердце. Але найславнѣйшій зѣ всѣхъ бувъ Іоанъ V. Великій, що въ 1225 роцѣ побудувавъ знову крѣпость и до пять лѣтъ выставивъ той страшный замокъ въ Готкерь, въ котромъ проживаючи задумувавъ разъ навѣтъ засѣсти на французкомъ престолѣ. Онъ бувъ ажъ въ двадцать битвахъ, въ котрыхъ була страшна рѣзня, а ему таки нѣчого не сталося; онъ померъ на власной постели, ставши шуриномъ шкоцкого короля. По нѣмъ наступили Фелвціянъ III., що ходивъ босо ажъ до Брусалима, Гербертъ VII., що правувався о шкоцкій престолъ, та ще богато другихъ славныхъ и благородныхъ героѣвъ ажъ до Іоана IX., котрый за Мазарена доживъ того смутку, що мусѣвъ дивитися, якъ валили его замокъ. По послѣдней облозѣ розсадили порохомъ склепѣня башты та высадили й другі вежѣ въ воздухъ а бѣтакъ ще и спалили всѣ тѣ будынки, де колись проживавъ Кароль VI, що збожеволѣвши думавъ, що ще тутъ може подужав, и де майже въ двѣста лѣтъ онѣсля перебувавъ Генрихъ IV. бѣсѣмъ днѣвъ зъ Гаврисею д'Естре. Всѣ они вже давно померли а по нихъ лишилась лишъ згадка на томъ мѣсци, що теперъ заросло зеленою муравою.

Ангелика слухала всего того зъ такою увагою, що ажъ кровь въ нѣй живѣйше ходила, а все таки и на хвильку не выпустила голки зъ руки. Бѣй здавалося, якъ коли-бъ всѣ тѣ покѣйники выступали зъ еи кросень разомъ зъ тою рожею, що въ прекрасныхъ барвахъ вы-

ростала чимъ разъ бѣльше. Она не мала понятя о исторіи, то-жь всѣ тѣ подвѣ ставали передъ ея очима иде величавѣйшій, ще чуднѣйшій. Все то такъ ея занимало, она такъ вѣрила всему, що ажъ дрожала зъ радости, а передъ ея очима выступавъ зновъ давній замокъ и пѣднимався ажъ пѣдъ самій небеса, а Готкеры були по ея думцѣ таки свояками самой Пречистой Дѣвы.

— Коли-жь такъ, то нашъ новый владика, Преосвященный зъ Готкеръ, єсть потомкомъ той родины? — спытала она.

А вже-жь, що потомкомъ, але зъ молодшой линіи, говорила Губертина, бо старша линія вже давно вымерла. Та то и диво, що одинъ зъ Готкерѣвъ ставъ владикою въ Бомонтѣ бо маркизы зъ Готкеръ а бомонтске духовенство спорили сотками лѣтъ зъ собою. Около 1150 року розпочавъ бувъ одинъ игумень ставити церковь майже лишъ зъ самыхъ доходѣвъ монастыря. Незадовго не стало грошей а церковь пѣдвели лишъ пѣдъ саму баню бѣчныхъ капиць, а корабъ церкви треба вже було завершити деревомъ. Такъ минуло ѣсѣмдесять лѣтъ, Іоанъ V. забрався якъ разъ ставити свѣй замокъ. Ажъ ось давъ ѣнъ ѣдъ разу триста тысячѣвъ фунтѣвъ а до того призбиралися ще и инші датки и було вже зъ чого докѣнчити церковь. Теперъ вже выкѣнчили корабъ зовсѣмъ. Обѣ вежѣ и велику фасаду выставлено значпо пѣзнѣйше, въ 1430 роцѣ, отже майже въ половинѣ пятнацятаго столѣтя. Щобы ѣдвдичитися за щедроту Іоана V., ѣдступило духовенство для него и для его наслѣдникѣвъ муровану гробницю въ капици одной апсиды, що була доси присвячена св. Григорію и ѣдъ того то называєся она теперъ капицею Готкерѣвъ. Але давній добрій ѣдносины не вернулись; замокъ робивъ все пакости мѣщанамъ, нарушувавъ привилегіи мѣста, разъ

у разъ велися споры то о дачку, то о то, хто першій має яке право. А вже найбільше велися споры за пере-вѣзне, яке конче хотѣли наложити властителѣ замку на судна, що стали ходити по Лінели, ѡдъ коли долѣшне мѣсто зъ своими фабриками полотно дуже розбогатѣло. Зъ той поры стававъ Бомонъ зъ кождымъ днемъ богатшимъ, а Готкеры все пѡдупадали, ажъ напоследокъ таки розвалено замокъ и церковь побѣдила. Людвикъ XIV. зробивъ зъ нею катедру а давный монастырь перероблено на владичу резиденцію. Судьба видко такъ хотѣла, що якъ разъ теперь, по чотиреста рокахъ завзятой борбы, засѣвъ одинъ зъ Готкерѡвъ на епископскѡмъ престолѣ той епархіи, що колись побѣдила ѣго предкѡвъ, котрѣ, доки лишъ могли, не переставали вести борбы зъ нею.

— Правда, що Преосвященный мавъ жѣнку? — спытала Ангелика. Онъ бачу має и сына, котрому вже ма-буть чи не двацятый рѡкъ?

Губертина взяла ножицѣ, щобы ѡдрѣзати кусникъ пергамѣну.

— А вже-жь, игумень Корнѣль все менѣ розказу-вавъ. Ой сумна то исторія... Преосвященному було ще лишъ двацять и одинъ лѣтъ, коли онъ бувъ капитаномъ за Кароля X. На двацять четвертому роцѣ выступивъ онъ зъ войска та, якъ кажуть, ажъ до сорокъ лѣтъ все лишъ гулявъ и волочився по свѣтѣ; все мавъ якѣсь пригоды и все, бувало, має зъ кимсь поединокъ. Ажь ось разъ побачивъ онъ у своихъ приятелѣвъ на селѣ доньку графа Валянсі, Павлю, дѣвчину, чудо не краса, и велику богачку; ѣй бувъ ледви девятнадцатый рѡкъ була отже молодша ѡдъ него майже о цѣлыхъ двацять и чотири роки. Онъ полюбивъ Павлю такъ, що ажъ дурѣвъ за нею, такъ таки ви убожавъ, що ажъ треба було весѣлье прискорити. Тогдѣ то закупивъ онъ тѣ розва-

лины замку Готкерôвъ такй за якусь дуже нужденну суму — давъ бачу щось чи не лишъ десять тысячѣвъ франкôвъ — и постановивъ ôдбудувати замокъ. Ôнъ мавъ на думцѣ жити тамъ зъ своєю молоденькою жѣнкою. Девять мѣсяцѣвъ жили они такъ зъ далека ôдъ всѣхъ въ своѣй старôй посѣлости въ Анжу; для ихъ щастя були имъ години за короткй... Павля повила дитину та и померла!

Губертъ, що якъ разъ значивъ взорець на якôйс матеріи, чогось ажъ поблѣдъ и пôднявъ голову.

— Нещасный, та и годѣ! — ôдозвався ôнъ зъ тиха.

— Розказують, що ôнъ мало що не вмеръ — говорила Губертина дальше. — Въ пятнадцять днѣвъ опôсля постригся ôнъ въ черцѣ. Двацять лѣтъ ôнъ вже черцемъ а теперъ ще ставъ и владикою... Але кажуть такожь, що ôнъ черезъ двацять лѣтъ анѣ на очи не хотѣвъ видѣти свого сына, дитину, що, прийшовши на свѣтъ, принесла смерть матери. Ôнъ ôддавъ сына до вуйка покôйницѣ, якогось старого игумена, та навѣтъ и чути не хотѣвъ нѣчого про него, хотѣвъ таки зовсѣмъ на него позабути. Одного разу прислали ему портретъ хлопятка, такъ отъ що: ему здавалося, що ôнъ видить передъ собою таки саму покôйну жѣнку; его нашли ôдтакъ лежачого на земли, безъ памяти, мовъ бы хто его приголомшивъ... Але старôсть, видко, та молитвы втихомирили его смутокъ, бо ось нашъ добрый панъ-отець Корниль розказували менѣ вчера, що Преосвященный хоче вже взяти сына до себе.

Ангелика скôнчила тымчасомъ свою рожу, що виглядала такъ красно и свѣжо, що ажъ здавалося, якъ коли-бъ зъ того сатину запахомъ заносило. Она споглянула зновъ у ôкно, черезъ котре добувалися лучѣ сонця

а на еи очи насунулась якась задума. Она сказала сама до себе тихенькимъ голосомъ:

— То сынъ Преосвященного...

Губертина кѣнчила оповѣдати.

— Молодой мущина, красный якъ намальований. Батько хотѣвъ, щобы ѓнъ бувъ священникомъ. Але старый игумень бувъ тому противный, бо ѓнъ ще малымъ не мавъ до того охоты... А ще тѣ миліоны! Кажуть, якихъ пятьдесятъ! Ёго мати лишила ему пять миліонѡвъ на грунтахъ въ Парижи а зъ того наросло теперь бѡльше може якъ пятьдесятъ миліонѡвъ. Богатый отже, якъ який король.

— Богатый якъ король а красный, якъ намальований — повторила Ангелика, якъ коли-бъ крѡзь сонъ, не знаючи сама, що говорить.

Она рушила механично рукою и здоймила зъ кро-сенъ цѣвочку, обвиту сухозолотю и почала братися вышивати гѣпюры великои лиліи. Вытягнула нитку зъ цѣвочки, и причепили конецъ еи до берега пергамвну, що мавъ бути пѡдкладкою до цѣвту, а ѡдтакъ, якъ бы не докѣнчуючи своихъ гадокъ и бажаючи чогось, чого сама не знала, ѡдозвалася зъ тиха:

— Ахъ, якъ же бы я бажала, якъ же бы я бажала...

Въ хатѣ стало зновъ тихо, лишъ зъ церкви заходивъ ѡдъ часу до часу голосъ свѣву. Губертъ упорався вже бувъ зъ своими взѡрцями и значивъ ще лишъ пензликомъ ихъ контуры на матеріи; такимъ способомъ ѡдбывалися всѣ украшеня фелона въ бѣлыхъ чертахъ на червонѡмъ шовку. ѡдтакъ ѓнъ першій ѡдозвався:

— Що то за богацтво було въ давныхъ часахъ!... Великѣ паны носили одѣжь, що ажъ канала золотѡмъ. Въ Ліонѣ продавали матерію навѣтъ по 500 ливрѣвъ за

локоть. Треба лишь читати постановы и приписы майстрѡвъ штуки вышиваня, а тамъ сказано, що королѣвскій вышивачѣ мали право забирати силою робѡтникѡвъ ѡдѣ другихъ майстрѡвъ... Мы мали навѣтъ гербъ: на голу-бѡмъ поли золочені по краяхъ трамы та ще и три лилі, двѣ въ горѣ а одна въ долині... Хмба-жь то не було красно? Такъ що-жь, все минулося!

Онѣ замовкѣ и лишь нѡгтями бивѣ по матеріи, щобы стрѣпати зѣ нею кожде зернятко пороху.

— Въ Бомонтѣ — ставѣ онѣ зновѣ розказувати дальше — оповѣдають о Готкерахъ ще одну казку. Моя мама не разѣ менѣ ей розказувала, коли я ще бувѣ малымъ... Разѣ найшла була на мѣсто страшна пошесть; половина людей вже була вымерла. Тогдѣ побачивѣ Іоанѣ V., той самѣ, що ѡдбудувавѣ ту крѣпость, що Богѣ давѣ ему таку силу, що онѣ може пошесть ѡдвертати. Онѣ ходивѣ ѡдтакѣ босо до недужыхъ, влякне передѣ ними и поцѣлуе ихъ. А скоро онѣ лишь дѡткнеся ихъ своими устами та вымовить слова: „Коли Господѣ Богѣ такѣ хоче, то и я хочу... такѣ недужі заразы подужають. Ѳдѣ того часу стали тѣ слова и приповѣдкою Готкерѡвъ; всѣ они могли ѡдѣ того часу ѡдвертати пошесть... Але-жь бо и гордѣ то були люде! Рѡдѣ, котрому лишь панувати! Самѣ Преосвященный не хоче, щобы его инакше называти, якѣ лишь Іоаномѣ XII, а навѣтъ и имя его сына значитья мабутѣ такожь числомѣ, якѣ имя якого князя.

Онѣ замовкѣ знову. Кождѣсеньке его слово родило ще лишь бѡльшій мрѣѣ въ головцѣ Ангелики.

— Якѣ же бы я бажала, якѣ же бы я бажала...

Она держала цѣвочку въ руцѣ не дотыкаючи нитки и поводила золотомѣ га перемѣну то въ право, то въ лѣво поверхъ пергамину. За кождый разѣ, коли вертала

пришила нитку однимъ стѣбномъ шовку. Поволи стала розвиватися велика золота лилія.

— Якъ же бы я бажала, якъ же бы я бажала ѳдатися за князя.. За князя, котрого бы я ще нѣколи передъ тымъ не видѣла, котрый бы явився колись пѳдъ вечеръ, коли стае змеркати, и взявъ мене за руку та завѣвъ до свого замку... Я бы лишъ хотѣла, щобы ѳнъ бувъ дуже красный та богатый, ахъ такій вже красный та богатый, якого ще нѣколи свѣтъ не бачивъ! Пѳдъ моимъ ѳконцемъ мусѣли-бы заржати коники, дороге камѣньє мусѣло-бы посыпатися градомъ менѣ на колѣна, щобы я ажъ купалася въ золотѣ и щобы оно ажъ капало менѣ зъ рукъ, кѳлько разѳвъ жменѣ отворю. Але я бы ще такожь бажала, щобы той царевичъ такъ мене любивъ, щобы ажъ шалѣвъ за мною, а я щобы ажъ зъ розуму сходила. Мы мусѣли-бы бути все а все дуже молоденькѣ, все дуже невиннѣ, дуже благороднѣ!

Губертъ покинувъ свои кросна та усмѣхаючись приступивъ до неї а Губертина якъ та щира подруга, погрозила лишъ дѣвчинѣ пальцемъ та сказала:

— Ой ты пустѣйко, яка зъ тебе выбаглива! Чи вже така нѣколи розуму не наберешся? Отъ чоґо тобѣ ще не стало, кралею бути! Добре що ще твої пустѣ мрѣвъ не то, що украсти кусникъ цукру а ѳдтакъ ще и ѳдворкувати. Але правду сказавши, то и тутъ лихѣй тобою водить, такъ говорить зъ тебе лишъ твоя пристрасть, твоя гордовитѳсть.

Ангелика споглянула Губертинѣ весело и щиро въ очи.

— Мамо, що вы отсе такє говорите?... Хиба-жь то грѣхъ коґо любити, коли ѳнъ красный та богатый? Я-бъ такого любила за то, що ѳнъ богатый, що ѳнъ красный, бо то бы такъ ажъ палило мое серце, мою

душу. Та-жь то мусить бути такъ красно, такъ весело, що ажъ жити лекше, якъ ђдъ того сонѣчка... Хйба-жь вы не знаете, що я не захланна. Менѣ грошей? Вы бы вже побачили, що я бы робила зъ грѡшми, коли-бъ мала ихъ богато. Они бы такъ лишъ сыпалися по мѣстѣ, якъ той дощъ, а все для бѣдныхъ. Рай наставъ бы всюды, не було бы вже нужды. Я бы насампередъ васъ, татунцю, зробила богачемъ, а ђдтакъ васъ обое перебрала-бы въ одѣжь зъ самого брокату якъ яку велику паню и великого пана зъ давныхъ часѡвъ.

Губертина здвигнула на то лишъ плечима.

— Ты вже зъ розуму сходишь!... Та-жь ты бѣдна, моя дитинко, и не дѡстанешъ приданого анѣ одного су. Куды тобѣ думати о якѡмсь царевичу? А тобѣ забага-еся ще ђддаватися за богача?

— А коли бъ и ђддалася?

Губертина лишъ выдивилася на дѣвчину.

— Таки й такъ, я бы за него ђддалася!... Онъ бы мавъ богато грошей, то на що вже менѣ? Я бы ему за все була вдячна то и ще бѡльше любила бы его.

Губертъ ажъ тѣшився, що дѣвчина такъ мудро до-казуе и ему ажъ въ головѣ ходило, коли слухавъ, якъ Ангелика такъ щебетала; онъ же самъ лѣтавъ зъ нею гадками ажъ по-пѡдъ самѣ хмары.

— Ея правда — ђдозався онъ.

Жѣнка споглянула на него гнѣвливо зъ-пѡдъ ока, и стала поважна.

— Побачишь колись, дитинко, яка ты була дурна. и спѡзнаешъ, що то значить житье.

— Хйба-жь я житя не знаю?

— Де-жь ты мала его спѡзнати?... Ты ще молоденька, ще не умѣешь злого розпѡзнати, а лихій бачишь-не спить а ходитъ по людяхъ.

— Лихій, лихій...

Ангелика вымовляла то слово складъ за складомъ, якъ коли-бъ хотѣла его зрозумѣти а въ ея ясныхъ очахъ було видно, якъ въ зеркалѣ, що и ея невиннôсть несподѣвалася текъ само нѣчого. Она знала, що то лихій значить, тажъ вже тôлько начиталася о нѣмъ въ оповѣданяхъ. Хиба-жъ лихій то не сатана? Хиба-жъ она не знала, якъ то лихій все на ново зрывався а его за кождый разъ побивали? Въ бійцѣ кидали нимъ обѣ землю и били що ся влѣзло.

— Кобы вы, мамо, знали, якъ я зъ лихого смѣюся... Треба его лишь побороти а ôдтакъ вже можна жити щасливо.

Губертина зажурившись покивала лишь головою.

— Мене вже таки ажъ жаль бере, що мы виховали тебе отъ тутъ въ отсѣй хатинѣ такъ саму и зъ далека ôдъ свѣта. Ще колись будемо тебе мати на совѣсти, що не научили жити... Не вже-жъ ты думаєшь, що тобѣ прийдеся въ раю жити? Що жъ ты гадаєшь, що то свѣтъ?

Дѣвчина похилилася на свою роботу и поводила цѣвкою такъ одностайно, якъ и перше, а на ея молоденькôмъ личку заблисло якесь свѣтло надѣѣ.

— Мамо, чи вы думаєте, що я таки вже така дуже дурна?... Та-жъ на свѣтѣ повно людей честныхъ. А коли хто честный и бересь радо до работы, то его не мине и заплата... Ой, знаю я, що на свѣтѣ есть такожь и злыхъ людей не мало. Але хиба зъ ними хто числиться? Зъ ними нѣхто не сходиться а то вже для нихъ найбôльша кара... А ôдтакъ, бачите, цѣлый свѣтъ здався менѣ якъ той великій городъ, якъ якій величезный паркъ, повенъ свѣтла и цвѣтôвъ. Въ нѣмъ такъ красно жити, а житье такъ любе, що нѣякъ злымъ бути не може.

Дівча щебетало и запалювалося що разъ бѣльше, такъ, якъ коли-бъ ѡдъ тыхъ шовковыхъ нитокъ та ѡдъ того золота, що пересувалися по ѡн скорыхъ пальцяхъ, дуръ ѡн брався.

— Щастье, то прець рѣчь дуже проста. Правда, мы щасливѣй... А чому? Бо мы любимеся. Въ томъ то и наибѣльша штука; треба любити и щобы насъ другѣ любили... Побачите колись, якъ прийде той, на которого я чекаю. Мы, якъ стѣй, спѣзнаємося. Я его ще нѣколи не бачила, а таки знаю, якѣй ѡнъ має бути. Онъ увѣйде и скаже: Я тебе возьму зъ собою. А я ему ѡдповѣмъ: Я вже ѡдъ давно на тебе чекала, бери мене зъ собою. Онъ мене забере и вже таки на вѣки. Мы подемъ ѡд-такъ до палаты, будемо спати на постеляхъ зъ самого золота и дѣяментѡвъ. Та-жь то рѣчь такъ проста, такъ ясна!

— Ты вже таки на правду дурѣшь! Мовчи лѣвише! — перебила ѡн Губертину строго.

Побачивши однакожь, що Ангелина таки вже дуже розгорячилася и ѡн мрѣямъ нема кѡнца, говорила она дальше:

— Мовчи, кажу, бо мене ажъ лякъ збирае... Коли мы тебе ѡддамо за якого бѣдолаху, то ты нещаснице такъ спадешъ зъ свого неба, що ажъ кѣсти собѣ положишь. Для насъ бѣдакѡвъ лишъ одно щастье: послухъ и покора!

Ангелика все таки стояла при своѣмъ и усмѣхаючись сказала спокѡйно:

— Я таки чекаю на него... и ѡнъ прийде.

— Ѣи правда — ѡдозався Губертъ, котрый такожь, Богъ знае, куды лѣтавъ гадками, якъ коли-бъ ѡдъ неѣ набрався той горячки. Чого сварить ѡнъ?... Она-жь такъ красна, що и король мѡгъ-бы ѡнъ сватати. Все може бути...

Губертина засумувалася та споглянула на него своїми розумними очима.

— Ще ты додавай їй охоты до злого! Вже-жъ нѣхто не знає лѣпше ђль тебе, що то значить дати серцю волю...

Онѣ поблѣдѣ а въ его очахъ заблысли грубїи слезы. Та и Губертинѣ жаль зробилося, що она такъ ему притяла; она приступила до него и взяла его за руки. Але онѣ ђдступився ђдѣ неї и заходячись ђдѣ плачу повтарявѣ заєдно:

— Нѣ, нѣ, я таки немудро сказавѣ... Ты слухай своєї мамы, чуєшь, Ангелико? Анѣ ты анѣ я не знаємо нѣчого, у неї лишъ розумѣ... Я таки немудро говоривѣ, немудро...

За надто роздразнений, якъ щобы зновѣ засѣсти на давнє мѣсце, кинувѣ онѣ на бђкѣ фелонѣ, котрый вже натягнувѣ бувѣ въ рамцѣ, а взявся напускати хоругвь, що стояла вже готова въ рамцяхѣ. Онѣ взявѣ горнятко зѣ фляндрѣйскою гумою и ставѣ єї накладати пензлемѣ на выворђтнѢй сторонѣ матерїи; вышиванье ставало черезѣ то мђцнѣйше. Его губы ще дрожали зѣ легонька, але вѢнѣ вже не обзывався.

И Ангелика мовчала такожѣ, бо їй такѣ велѣли, але гадками лѣтала она все выше и выше, далеко понадѣ то, чого бажала; що въ нѣї дѣялося, видко було зѣ єї тоненькихѣ губѣ, що ђдѣ надмѣрного чувства були до половины ђдхилилися, видко було зѣ єї очей, въ котрыхѣ пробивалися єї мрѣѣ, широкї якъ то сине небо. А тї мрѣѣ сновала теперѣ все дальше и дальше золота нитка въ єї рукахѣ, зѣ нихѣ выростала и розцвѣталася на бѣлѢмѣ сатинѣ великї лилїи и рожѣ а посередѣ нихѣ знамя Марїи. Вышиванє было лилїи свѣтилося якъ якїй лучъ сонця а тоненькї листочки зѣ металевои луски,

пришиті крученымъ шовкомъ, выглядали якъ тѣ звѣзды, що дощемъ спадають зъ неба. А вже само знамя Маріи по серединѣ, то ажъ за очи ловило, такъ свѣтилося одъ золота, що було на нѣмъ то грубе нашите, то повывискане; одъ него розходилися лучѣ мистичного свѣтла, якъ одъ всходячого сонця. Нѣжнїй рожечки зъ шовку выглядали якъ правдивї а цѣла якъ снѣгъ бѣла риза ясенѣла чудно одъ прекрасныхъ золотыхъ цвѣтѣвъ.

Довго, довго мовчала Ангелика а одтакъ пѣдняла головку; еи личко ажъ палахкотѣло одъ крови, що тиснулася до него зъ сердца. Она споглянула злобно на Губертину, рушила зъ-легенька головою и одозвалася ще разъ.

— Я таки буду ждати на него, и онъ приїде!

Якїсь нерозважнїй дуръ взявся еи головы, але она все таки обставала при своѣмъ. Такъ а не инакше, онъ приїде та й годѣ, и нѣхто не бувъ въ силѣ выбити ѣй того зъ головы.

— А я вамъ кажу, мамо, що все такъ станеся.

Губертина не знала, що вже на то казати и здвигнула лишъ плечима а одтакъ стала собѣ зъ Ангелики кепкувати:

— А я все думала, що ты не схочешъ нѣколи оддаватися. Та-жъ тотї святї, що ты собѣ ними такъ голову набила, такожъ нѣколи не оддавалися. Замѣсть слухати женихѣвъ они страдали за вѣру; утѣкали одъ родичѣвъ и клали пѣдъ мечъ головы.

Дѣвча лишъ слухало; бо не знало, що на то сказати а далѣ розсмѣялося на весь голосъ. Въ тѣй природнѣй веселости пробивалося само здоровље и сама охота до жия. Та-жъ тотї исторїи святыхъ якъ свѣтъ старї! Одъ того часу ставъ свѣтъ зовсѣмъ инакшїй. Сяла Божа побѣдила и Богъ не жадае вже одъ нѣкого,

щобъ хтось страдавъ за него. Си привязували до тыхъ святыхъ оповѣданъ чудеса а не нехтованье свѣта и охота умирати. Она все таки мала охоту бддатися, любити и рада-бъ була, щобъ и еи любили та щобъ она була щаслива.

— Встыдайся — глузувала зъ ней Губертина. Твоя хранителька Агнія буде плакати. Хиба-жь ты вже за-була, що она не хотѣла выйти за намѣстникового сына и волѣла померти, щобы сполучитися зъ Исусомъ? .

На вежъ одозвався великій дзвѣнъ; зъ блющу, що широкимъ листьемъ густѣсенько стеливъся доокола бѣна одной апсиды, пѣднялося цѣле стадо воробцѣвъ. Въ робѣтнѣ взявъ Губертъ, що якъ нѣмый вже зовсѣмъ не бдзывався, розпяту и бдѣ клею ще зовсѣмъ мокру хоруговь та розвѣсивъ еи на стѣнѣ, щобы просыхала. Сонце поступилося вже було дальше и кидало свои лучѣ на старі прилады, сновалки та мѣдяні цѣвки. Коли свѣтло сонця пѣдбѣшло ажъ до обохъ робѣтницъ, то кросна, за котрыми они робили, вразъ зъ матерією и вытертыми бдѣ роботы листвами ажъ засвѣтилися; клубки шовку, цѣвки зъ шихомъ, золотый та срѣбный дрѣтъ и всякѣ дрѣбницѣ ажъ горѣли въ свѣтлѣ сонця.

Въ сѣмъ тепленькомъ свѣтлѣ весняного сонця стала Ангелика приглядатися великѣй символичной рожи, котру якъ разъ скѣнчила. Щирымъ, повнымъ окомъ дивилися она на свою роботу а бдтакъ, якъ бы еи небесна радѣсть осѣнила, промовила:

— Исусъ моимъ избранникомъ.

IV.

Хочъ и якъ Ангелика була щebetлива и весела а все таки любила посидѣти на самотѣ; она ажъ тѣшила-

ся, коли досвѣта або вечерами могла такъ самѣсенъка посидѣти въ своей комнатѣ та трохи ѳдпочити: тамъ вже давала она собѣ волю и думала, скѣлько вже хотѣла та лѣтала въ своихъ мрѣяхъ свѣтами. Коли бувало въ день могла на хвильку ѳдбѣгти ѳдъ работы та зайти до своей комнаты, то була вже такъ щаслива, якъ той, що утѣкъ зъ неволѣ на цовну свободу.

Комната ея була велика и займала половину причѣлка, котрого друга половина служила за пѳдъ. Стѣны та вязанье крѳмъ выступающихъ крокъ и мансардѳвъ були нобѣленѣ, а середѣ нихъ здавалася стара дубова обстава ажъ нѣбы чорна. ѳдъ часу, якъ свѣтлицю и спальню на першѳмъ поверсѣ переробили, то тутъ поскладали всѣляку старовину зъ рѳбанихъ вѣкѳвъ. Одна скриня була зъ часѳвъ ренессансу, столы и стѳлцѣ зъ часѳвъ Людвига XIII., якесь величезне лѳжка зъ часу Людвига XIV., а прекрасна шафа зъ часу Людвига XV. Лишь бѣле фаянсове начинье и туалета та малый столикъ, покрытый бѣлою цератѳю, ѳдбивали ѳдъ нихъ старосвѣтскихъ мебѣль. Особливо-жъ поважно выглядало старосвѣтске лѳжка, заслонеме старою рожевою гардиною зъ китицями вересу, такъ вже споловѣлою, що ледви ще лишь слѣдъ бувъ, що она була колись рожева.

А вже найлюбѣйшій бувъ для Ангелики балъконъ, на котрый выходило одно окно. Давнѣйше мала комната два ѳкна, але теиерь одно, лѣве, забили, а балъконъ, що давнѣйше ишовъ вздовжъ цѣлон фасады, бувъ теиерьше лишь пѳдъ правымъ ѳкономъ. А що балки зъ пѳдъ споду були ще добрѣ, то поклали на нихъ помѳсть и дали зелѣзне поруче замѣсть давнѣйшой спорохнавѣлой балюстрады. Тожъ то хороше було тутъ мѣсце пѳдъ самымъ верхкомъ причѣлка, тихенькѣй низьокъ, въ котрѳмъ збѣгалися тертицѣ, ѳдновленѣ вже сего столѣтя.

Коли було перехилитися зъ балъкону, то видко було ъдъ города цѣлу сторону дому, вже добре полупану, зъ фундаментомъ зъ дробного камѣня и цѣлу деревяну клѣть, замуровану цеглами та великѣй, теперъ вже майже до половини зменшенѣ ѡкна. Въ долини надъ дверми ѡдъ кухнѣ бувъ дашокъ зъ бляхи. Въ горѣ выставало вязанье бѣльше якъ на метерь а надъ нимъ була крыша, що опиралися на стовпахъ, котрыхъ кѡнцѣ стояли на платвахъ долѣшної части дому. Такимъ дѣломъ находився балъконъ мовъ бы въ якѡмсь лѣсѣ самыхъ балъкѡвъ та платвъ и трамѡвъ, засѣяныхъ густо цвяхами та зеленымъ мохомъ.

Ѡдъ коли Ангелика жила въ сѣй комнатцѣ, пересидѣла вже тутъ не одну годину спершися на поруче. Тамъ въ долини пѡдъ нею виднѣвся насампередъ городъ, засаженный вѣчно зеленымъ букшпаномъ; въ кутку пѡдъ самою церквою стояла стара лавка зъ граниту а довокола неѣй була грядинка знидѣлыхъ лилѣй; въ другѡмъ кутку видко було зъ пѡдъ блющу, що вѣбѣ портѣра стелився по цѣлѡмъ мурѣ, маленькѣй дверцѣ. Сюды выходилося на Марѣинске поле, спорый кусень землѣ лежачоѣ облогомъ. На тѡмъ поли бувъ колись монастирскѣй садъ. Почерезъ се поле журкотѣла быстра рѣчка Шеврота; туды выходили жѣвки зъ сусѣднихъ домѡвъ бѣлье прати; недалеко стоявъ старый розваленый млынъ, въ котрѡмъ пересиджували иногдѣ деякѣ бѣднѣй люде, що вже не мали де притулитися. Впрочѡмъ нѣхто вже бѣльше не мешкавъ на тѡмъ поли, а зъ мѣста ишлося сюды лишь одною улицею „де Гердашь“, що ишла на бѡкъ ѡдъ улицѣ Магльоаръ попѡдъ высокѣй муръ епископскоѣй резиденциѣ и попри дѡмъ Воанкуртѡвъ. Лѣтомъ заступали тутъ недалекѣй выглядъ своимъ гильемъ столѣтнѣй бересты обохъ царкѡвъ а на

полудне закрывала его ще величезна крыша церкви. На Маріиньскѣмъ поли, замкненѣмъ зѣ всѣхъ сторонъ и зарослѣмъ густо бурянами и тополями та вербами, котрыхъ тутъ вѣтеръ засѣявъ, було завсѣгды пусто и тихо; лишь Шеврота перескакуючи зъ камѣнчика на камѣнчикъ по грубыхъ рѣнякахъ звенѣла мовъ кришталь чистымъ голосочкомъ.

Ангелицѣ ще анѣ разу не навкучилось було въ сѣй самотнѣй закутинѣ, хочъ она вже черезъ сѣмь лѣтъ що рана дивилась на ту саму картину, котроѣ вже вечеромъ передъ тымъ приглядалася. Деревя коло дому Ванкурѣвъ; що передомъ выходивъ на Широку улицу, стояли такъ густо, що она хйба лишь зимою могла розпзнати дочку графинѣ. Була то дѣвчина въ тыхъ самыхъ лѣтахъ, що и она, именемъ Кляра. А въ епископскѣмъ городѣ стояли деревья ще густѣйше и хочъ якъ бывало Ангелика заглядала, то все таки не могла нѣколи доглянути фіолетовой ризы владыки. Навѣть и старосвѣтскіе ворота зъ решѣткою, що выходили на поле, мабуть нѣколи не отвиралися, бо она не могла собѣ нагадати, чтобы ихъ хто коли отвиравъ, хочъ бы лишь длятого, абы туды перейшовъ огородникъ. Крѣмъ газдинѣ, що ходили прати бѣлье, бачила она ще лишь малу обдерту дѣтвору, що качалася по муравѣ мѣжъ бурянами.

Весна була сего року дуже тепла. Ангелицѣ минавъ теперь вже шѣснацятый рѣкъ а въ еи очахъ все ще не було нѣчого красшого, якъ то, коли Маріиньске поле починало зеленѣтися ѳдъ теплого цвѣтневого сонця. Найбольша розкѣшь для неѣ то були пупѣночки тоненькихъ листкѣвъ, яснѣ, теплѣ вечера и вся весна зъ цѣлымъ своимъ запахомъ, що будала землю, до нового жия. Сего року якось на видѣ першихъ пупѣнкѣвъ забилось и у неѣ серденько живѣйше. ѳдъ коли травичка

стала зъ пѣдъ землѣ добуватися и вѣтеръ заносивъ ажъ до неї мильмъ запахомъ зелени, почала и въ нѣй кровь граги якоь живѣйше. Ъй ставало чогось лачно и сама не знала чого, щось ажъ духъ въ нѣй заширало. Одного вечера припала она зъ плачемъ до Губертины. Не жура, не смутокъ ей давили; противно, она була щаслива, она почула въ собѣ чувство якогось такъ глубокого, такъ незнамого щастя, що хотѣла-бы була вылити цѣлу свою душу. Въ noci сняться ѣй бувало чудеснѣ сны, передъ ей очами пересувалася якась тѣнь а она цѣла розплылася въ якѣйсь такѣй щасливости, що проснувшись, ажъ не могла спам'ятатися бѣдъ того щастя, яке на ню ангелы спустили, и ажъ боялася нагадати, що таке ѣй снилося. Она зривалася часто и сѣдала на постели, а тогдѣ сплѣвши долонѣ ловилася руками за груди. Духу ѣй не ставало и тогдѣ, якъ стояла, бѣгла босыми ногами ажъ до бѣна, бѣдчинила его и постояла хвильку, та ажъ задрожала якъ не своя, скунавшись въ свѣжѣмъ воздухѣ; тогдѣ була вже спокѣйна. Якеь безконечне диво брадо и си она не могла опам'ятатися; споглядала сама на себе якъ на яку загадку, бо змѣркувала, що она вже не мала, що въ нѣй бѣдозвалися якась радѣсть, якѣйсь бѣль, котрыхъ она доси не знала: она бачите почула, що въ нѣй розцвитася чародѣйна урода жѣноча.

Не вже-жъ дѣйстно тѣ невидимѣ лилїя та головки команицѣ въ епископекѣмъ городѣ пускали зъ себе такъ солодкѣй запахъ, що она ажъ не могла нимъ бѣдыхнути, щобы кровь не зарумянѣла ей личка? Такого роскѣшного запаху она ще нѣколи не зачула, якъ той, бѣдъ котрого она теперъ ажъ скорше стала бѣдыхати. Та-жъ и давнѣйшими роками цвила та велика „павловнїя“^(*), котрой

*) *Paulownia imperialis* дерево зъ Япану, окраса городѣвъ въ полудневыхъ сторонахъ Европы.

рѣснѣ и сивѣ якъ фіялки витиць добувалися зъ-помежи вязовъ; въ городѣ Воанкуртѣвъ. Коли она сего року дивилася на цвѣты, то ажъ слезы ставали ѣй въ очахъ бѣдѣ того зворушена, якѣ выкликувала въ еи серци ихъ блѣдо синя краска. Ёй здавалося навѣтъ, що Шеврота ще нѣноли такъ не журкотѣла по рѣнякахъ попѣдъ ситникъ, що выраставъ при еи берегахъ. Рѣчка здавалася таки говорити до неѣ, она чула еи неяснѣ слова, а все тотѣ самѣ, тотѣ самѣ, що ажъ ѣй въ головѣ заверталося. Хиба тамъ вже не було того поля, котре она добре знала, що такъ все еи тамъ дивувало, та выкликувало въ нѣѣ новѣ чувства? А може то она такъ змінилася, що чула и видѣла, якъ тамъ що разъ нове добувалося житѣе?

Ще бѣльше дивувала еи катедра, та величезна будова, що зъ свого правого боку пѣдоймалася ажъ пѣдъ самѣ хмары. Що дня бувало досвѣта здавалося ѣй, що она видѣти еи першѣй разъ а то еи страшно зворушало, ѣй таки здавалося, що тѣ старѣ муры такъ само якъ она жиють, такъ само якъ она думаютъ. Ангелика не знала тому нѣякои причины, она того не могла зрозумѣти а все-жъ таки чула, що и въ нѣѣ ѣдзываеся щось такого, якъ то мистичне житѣе тоѣ величезной будовы, котрой дитинячѣ лѣта тревали вже три столѣтя и котра зберегала въ собѣ вѣру цѣлыхъ родѣвъ. Доломъ спочивала церковь якъ коли-бъ на колѣнахъ, мовъ бы то она своими романьскими каплицями по бокахъ, своими ѣкнами зъ повными каблуками схилилася до молитвы. Горою пѣднималася она вже просто въ гору, пѣдносила очи и руки до неба, бо такѣ вражѣнѣе робили ѣкна ковчега склепленѣ до середины, що були зробленѣ ѣсѣмде сять лѣтъ пѣзнѣѣше, та легкѣ ѣкна въ горѣ, попередѣ.

люваній на охрестъ зъ своими ломаными каблуками и розетами.

И чимъ разъ выше та выше пѣднималася она ѡдъ землѣ простѣсенько въ гору а еи поперечки и пиястры хору, побудованій и украшеній дзвѣночками, пирамидками та наверхками якихъ двѣста лѣтъ пѣзнѣйше, величалися правдивымъ готицкимъ стилемъ. Жолѡбцѣ, що ишли вздовжъ поперечныхъ мурѡвѣ, зводили воду зъ крышѣ. Балюстрада заросла льоницею ѡддѣляла терасу ѡдъ капиць абсиды. Цѣлый будынокъ стававъ тымъ величавѣйшій, чимъ бѡльше пѣднимався въ гору и нѣбы ажъ молоднѣвъ; вырвавшись зъ-пѡдъ середновѣковой господарки духовенства здавався припадати до самого Бога любви и помиренья. Здавалося майже, що та святиня мала въ собѣ навѣтъ физичне чувство того, що була свободна и щаслива, бо пѣднималася въ гору десь ажъ до неба якъ та пѣсень набожна и чиста.

Впрѡчѡмъ слѣдно було дѣйстно житье въ катедрѣ. Въ горѣ, пѡдъ кункою льоницы, ба навѣтъ въ серединѣ готицкихъ дзвѣночкѡвѣ и пѡдъ самими наверхками налѣпили були ластѡвки сотки гнѣздочокъ. Навѣтъ гиле вязѡвѣ зъ епископского огорода пхалося разъ-у-разъ на примурки церкви мѡвъ тѣ люде, що выберуться на прохѡдъ. Иногдѣ сѣвъ собѣ на самѡмъ вершку вежѣ и якійсь воронъ, такъ высоко, що выглядавъ тамъ ще лишъ якъ та мушка и чистивъ собѣ пѣрье. А що вже всѣлякого росло тамъ моху, бурянѡвѣ и травицѣ, цѣлый лѣсъ та й годѣ! Усе камѣнье зеленѣлося ѡдъ моху а зъ-помѣжъ камѣня добувалася слабенькимъ ростомъ всѣляка травиця и надавала житя мертвому камѣню. Коли-жь бувало настала слота, то цѣла ансида такъ гудѣла ѡдъ дощу, що спадавъ на бляшану крышу, що ажъ здавалося, мѡвъ то она цѣла такъ шумить и муркотить. Вѡда

зливалася струями въ ринвахъ галерій зъ поверха на пeverхъ и робила такій шумъ, якъ коли бъ то зъ неї котилася якась быстра рѣка. Навѣть осѣнній и веснянній бурѣ надавали житя катедрѣ; вѣтеръ то лютився тогдѣ нѣбы въ злости, то зновъ заводивъ жалѣбно, коли гонився поодѣ безчисленнй каблуки, стовпы та розеты. Ба, она оживала и въ свѣтлѣ ясного сонця, коли бувало досвѣта засвѣтяться ей вершечки мовь-бы облиті самымъ чистымъ золотомъ, и молоднѣла вечеромъ въ свѣтлѣ заходячого сонця, пускаючи за собою довгй смуги тѣни. А вже живчиками ей внутрѣшного житя то були торжества церковнй, бо она ажъ тряслася и звенѣла одъ того звуку дзвонѣвъ; ажъ веселѣйшала, коли заграли въ нѣй органы, коли заспѣвали отцѣ духовнй. То житье одзывалося въ нѣй безъустанно: въ нѣй носився то якійсь глухй шумъ, то чути було, якъ священникъ читавъ тиху службу Божу, то увѣйшла якась женщина и прилякнула тихенько, здавалося навѣть, що чувшь, якъ хтось щенче въ покорѣ тиху молитву, хочъ и губами не рушить.

Теперь, одъ коли днѣ стали довшй, сидѣла Ангелика цѣлыми досвѣтками и вечерами на бальконѣ подѣ бокомъ своєї подруги, соборной церкви. А вже найбѣльше любила она глядѣти на ню вечерами, коли то она виднѣлася подѣ звѣздистымъ небомъ лишъ якъ одна одностайна и величезна маса. Тогдѣ щезали всѣ подролицѣ, ледви ще було видко каблуковй подпоры, що подѣймалася мовъ тй мосты по надъ якесь порожне мѣсце. Она чула, що церковь будилася середъ темрявы семивѣкового сну и подѣймалася высоко понадъ тй масы, що клякали передъ ей престолами повнй надѣвъ и розпуки. Одъ мрачной мивувшости ажъ въ безконечну будучнѣсть стояла она на сторожи, якъ та таємнича и грѣзна вар-

тѣвня, въ котрѣй хѣба лишъ одинъ Господь мѡгъ прожити. И въ тѣй мрачнѣй, недвижимѣй, а все таки повнѣй житя масѣ шукало си око за вождый разъ одного ѡкна въ наплвицѣ пѡдъ хорѡмъ, що стояло на рѡвни зъ корчани на Маринскѡмъ поли, однѣсенского ѡкна, що освѣтляло каплицю и нѣбы ночи пыльнувало. Въ серединѣ за ѡвномъ, въ кутяку поза стовпомъ, горѣла лампа передъ престоломъ. Була то якъ разъ та каплиця, котру ѡдступили були монахи Іоанови V. и его наслѣдникамъ на вѣчный суночинокъ за его щедроту. Каплиця та була присвячена св. Юрію а на тѡмъ однѣсенскѡмъ си ѡкнѣ, що походило ще зъ дванацятого столѣтя, була вымальована цѣла исторія того святого. Коли змерклося, то цѣлый малюнокъ яенѣвъ нѣбы якъ якесь надприродне зъявище. Отъ тому то любила Ангелика такъ дуже се ѡвно и за вождый разъ споглядала на него зъ превеликою радостію своимъ задумчивымъ окомъ.

Тѣло ѡкна було голубе а рамцѣ червонѣ. Ѳдъ того тѣла ѡдбивали въ яркихъ краскахъ малюнки осѡбъ, котрыхъ повѣваюча одѣжъ ѡдсланяла ваге тѣло; каждая часть складалася зъ мальованого скла, темно затѣненого и вожда була оправлена въ олово. Три ѡддѣлы исторіи займали три части ѡкна ажъ пѡдъ самъ горѣшний каблукъ. На самѣй долинѣ було намальовано, якъ донька короля, убрана въ королѣвскі шаты, ишла до змѣя, що мавъ си пожерти и стрѣтилася на дорозѣ зъ святымъ Юріемъ коло ставку, зъ котрого вже выставала голова змѣя. На однѣй лентѣ було написано: „Добрый рыцарю, не шукай за-для мене смерти, бо менѣ анѣ не поможешь анѣ мене не вызволишь, хѣба лишъ згинешь зѡ мною“. Середина ѡкна представляла борбу, святой на кони пробивае змѣя ратищемъ чимъ разъ глубше а напись коло того каже: „Юрій замахнувся ратищемъ такъ, що ра-

живъ змя и поваливъ его на землю“. На послѣдокъ въ горѣ вводитъ царѣвна побороного змя до мѣста : „Юрій сказавъ: Закинь ему на шю свѣй поясъ и не обійся нѣ-чого, красна дѣвице“. Коли-жь она такъ зрѣдила, то змѣй пѣшовъ за нею якъ ласкавый песикъ. Коли своего часу выставлюваvano той малюнокъ, то була очевидно въ серединѣ каблука якась орнаментальна прикраса ; колижь ѳдакъ передали каплицю родинѣ Готкерѣвъ, то они вставили на то мѣсце свѣй гербъ. Тому то и виднѣвся тутъ середъ темнои ночи ясный гербъ зъ новѣйшихъ часѣвъ. Щатъ гербовый бувъ подѣлений на чотири поля. На першѣмъ и четвѣртѣмъ поли були ѳдзнаки мѣста Брусалима а на другѣмъ и третѣмъ ѳдзнаки Готкерѣвъ. Гербъ Брусалима есть выгнутый, золотый хрестъ на сѣбнѣмъ поли а въ кождѣмъ его углу есть ще по одному хрестикови ; гербъ Готкерѣвъ показуе на синѣмъ поли золоту вежу а на чорнѣмъ щитѣ заглублене золоте сердце а доокола того всего стоять три лиліи, двѣ въ горѣ а одна пѣдъ сподомъ. Щатъ держать зъ бокѣвъ два крылатѣ лвы а на горѣ спочивае середъ китицѣ синыхъ перъ сѣбный шеломъ, украшеный золотыми цвѣтами ; шеломъ похилений трохи напередъ а его спущена решѣтка мае дванацять лѣсочокъ, значить отже воеводѣвъ и маршалѣвъ французскихъ, панѣвъ зъ роду и начальникѣвъ верховодящихъ дружинъ. На послѣдокъ выписана ще и ось така стародавна приповѣдка родины. „Коли така Божа воля, то и моя“.

Давлячись такъ на той малюнокъ, якъ тамъ свя-тый Юрій ратищемъ пробивае змя та якъ царѣвна вы-тягае до него заломанѣ руки, стала Ангелека повѣли дуже любоватися въ тѣмъ герѣю. Зъ далека не могла она всего добре розпѣзнати, але коли бувало всѣлякими мрѣями набѣ собѣ головку, то видитъ вже все дуже

докладно, ба навѣтъ въ бѣльшѣмъ объемѣ якъ тамъ на ѡкнѣ намальовано: передъ нею стае тогдѣ гнучка бѣлява дѣвчина таки зъ еи власнымъ личкомъ а святыи выдаеь ѣи такій ясный, такій пышный та красный, якъ самъ ангель. Ъи здавалося тогдѣ, що то ѡнъ таки еи саму вызволяе а она зъ вдячности ажъ цѣлувала-бы его по рукахъ. Роздумуючи такъ о тѣи пригодѣ, о тѣмъ якъ то нѣбы она сама стрѣчаеь коло ставку зъ якимсь молодымъ мущиною, якъ ѡнъ вызволяе еи зъ великого нещастя, нагадувала она собѣ прогулку до замку Готкерѡвъ и тыхъ духѡвъ, що нѣбы то лѣтали тамъ докола высочезной башты, въ котрѡй проживали колись могучи еи влястителѣ. Гербъ свѣтивси якъ зѡрка на небѣ середъ лѣтної ночи, она знала его добре и могла плавно ѡдчитати на нѣмъ замѣтнѣи слова, та-жь и она вышивала неразъ гербы. Иоанъ V. ходивъ пѡдчасъ пошести въ мѣстѣ зъ одного его кѡнця на другѣи, та цѣлувавъ недужихъ въ лице, щобы вернути имъ здоролье словами: „Коли така Божя воля, то и моя“. Коли Фелисѣянъ III. почувъ, що Филипъ Красный занедужавъ и не въ силѣ выбратися въ похѡдъ до Палестины, пѡшовъ туды за него нѣшки и босыми ногами, зъ свѣчкою въ руцѣ. То и було причиною, що ѡнъ на своѣмъ гербовѡмъ щитѣ помѣстивъ и гербъ Єрусалима. Она нагадала собѣ ще и иншѣ оповѣданя, отъ хочъ бы и про женщины зъ родины Готкерѡвъ, що ихъ въ оповѣданяхъ называли „щасливыми покѡйницами“. Женщины зъ той родины умирали звычайно молоденькими середъ самого щастя. Бувало и такъ, що въ двохъ або и трохъ поколѣняхъ не було такого нещастя, ажъ ѡдтакъ явиться зновъ смерть зъ веселою усмѣшкою на лицѣ, дотрунея зъ легенька рукою и забирае зъ собою чи то жѣнку, чи доньку якого Готкера, коли ѣи ледви двацятый рѡкъ

мнѣнавѣ и коли ѣй усъмѣхалось якѣ наибѣльше щастѣе въ любви. Лаврона, донька Равля I., сидѣла вечеромѣ въ день своихъ заручинѣ при своихъ ѣкнѣ на вежи Давида а ѣй привидѣлся ей судженный и своякѣ Ришардѣ у ѣкнѣ на вежи Кароля Великого; ѣй здавалося, що ѣнѣ ей кличе, а що якѣ разѣ свѣтло мѣсяця освѣтило стежинку мѣжъ обома вежами, то она пустилась ити до него. Она була якѣ разѣ въ половинѣ дороги, коли на разѣ идучи бѣгцемѣ посовгнулася ногою и злетѣла въ долину та таки на мѣсяци ѣддала духа Богу. Ѡдѣ того часу лѣтае она що ночи, коли мѣсяць зѣйде, докола замку и пересуваеся тихцемѣ по пѣдѣ его мурѣ, облитѣ срѣбнымѣ свѣтломѣ мѣсяця. Бальбина, жѣнка Губерта VII., думала черезѣ шѣсть мѣсяцѣвъ, що ей чоловікѣ погибѣ у вѣйнѣ. Коли она одного ранка выглядала его зѣ вершка вежѣ, спѣзнала его на дорозѣ, що веде до замку; въ нѣй ажѣ духѣ заперло зѣ радости и она пустилась бѣчи въ долину, але на послѣднѣмѣ ступени сходѣвъ упала нежива на землю. Ще до нинѣ, скоро лишь змеркнеся, ходитѣ она въ замку зѣ одного поверха на другѣй и якѣ тѣнь пересуваеся по комнатахѣ и коридорахѣ або повисае въ пустыхѣ ѣкнахѣ по надѣ бездонною пропастею. Всѣ ови вертали назадѣ: Исабеля, Гудуля, Ивона, Остраберта, всѣ тѣ щасливѣ покѣйницѣ, тѣ любовницѣ смерти, що забираючи ихѣ въ молоденькѣмѣ вѣцѣ на своихѣ крылахѣ зѣ собою, не дала имѣ дожити въ житю розчарованя. Иногда въ ночи лѣтали они по замку стадами голубѣвъ. Така була всѣхѣ ихѣ доля а навѣтъ и матери сына Преосвященного, котру нашли неживою передѣ колыскою своего сына. Хочѣ и якѣ она була слаба, а все таки зволѣклася ще зѣ постелѣ и померла зѣ радости, що могла обняти власну дитину. Всѣлякѣ оповѣданя мучили страшно фантазію

Ангелики : она говорила о нихъ якъ о рѣчахъ певныхъ, мовь бы то они лише ще вчера сталися ; она читала прецѣ имена Лаврона и Бальбина на надгробныхъ таблицахъ, запущенныхъ въ стѣны каплицѣ. Чому жь то не померла и она такъ молоденькою и такъ щасливою ? Гербъ засвѣтився яснѣйше, святой выступивъ зъ своего образу, еи овѣяло наче бѣ легенькимъ духомъ поцѣлюя и ѣй здавалося, що она вже въ самомъ раю.

Такъ учили еи побожнїи оповѣданя ; — хйба-жь чудеса не суть загальнымъ правиломъ, не суть звычайнымъ ходомъ рѣчей ? Все въ нихъ живѣ безконечно, все дѣяся надзвычайно легко, множитися въ безконечность, ширитися и переступае границѣ, навѣть хочъ бы того не потреба, отъ лишъ якъ бы на перекоръ правиламъ природы. Зъ Богомъ живѣя якъ зъ товаришемъ Абагаръ, король едескїй посилае письмо до Иисуса а той ему ѡдповѣдае. Игнатїй дѡстае письма ѡдъ Пречистой Дѣвы. Божя мати и сынъ Божїй являються всюды, преобразуються и розмовляють весело и добродушно. Коли Стефанъ ихъ стрѣчае, розмавляє зъ ними якъ зъ добрыми знакомыми. Всѣ дѣвицѣ обручаються Иисусови а мученики идуть до неба, щобы тамъ сполучитися зъ Марїєю. Ангелы и святї супроводжають за кождый разъ людей, они приходять и ѡдходять, имъ розступаються муры, они являються въ свѣ, промовляють зъ небесъ, чи хто родиться чи умирае они суть при нѣмъ, розмыкають вязницѣ, приносять ѡдповѣди и залагоджують всѣлякї орудки. На кождомъ ихъ кроцѣ дѣютьтя чудеса. Сильвестеръ завязуе змивви пашу ниткою. Земля пѡдноситься, щобы вывышити Илярїя, котрого товаришѣ хотять понизити. Въ чашу святого Вульфа спадае дороцѣнный камѣнь. Дерево убивае ворогѡвъ святого Мартина, пѣсь пускае заяця, а огонь перестае горѣти, коли

той святой такъ вельтъ. Марія Єгипетска ходить по водѣ, а Амрозієви, коли бнѣ ледви що уродився, вылѣтають пчолы зъ рота. Святі оздорвляють недужихъ, лѣчать увялі и усхлі члены, проказу а особливо пощестъ. Анѣ одна недуга не устоится передъ знаменемъ хреста. Середъ множества людей вышукуе собѣ блискавка всѣхъ слабыхъ а недужихъ та однимъ мигомъ робить ихъ всѣхъ здоровыми. Смерть вже зовсѣмъ безильна, люде воскресаютъ такъ часто, що то лучаеся вже майже кожного дня. Навѣтъ ще и тогдѣ, коли святі бддаютъ Богови своего духа, нема ще кбнця чудесамъ, бо они якъ тѣ цвѣты, ще въ ббольшбмъ числѣ вырастають зъ ихъ могиль. Двома струяма плыве олѣй — царскій лѣкъ — зъ нбгъ и головы св. Николая. Зъ домовины Кикиліи, коли ви отвирають, роздаеся чудесный запахъ рожь. Домовина Доротеѣ повна манны. Всѣ мощѣ святыхъ дѣвиць и мученикбвъ показуютъ чудеса, выкрывають брехунбвъ, зневолюють злодѣбввъ бддати то, що забрали, выслухуютъ просьбы бездѣтныхъ жѣнокъ и вертають умирающимъ здоровье. Нема нѣчого неможливого, невидимый рядить, а одинокимъ закономъ естъ лишь воля надприродного володѣтеля. Въ святиняхъ показуютъ чарбвники свои штуки — видко, якъ серпы самі бддъ себе жнуть; повзаются зелѣзній вужѣ; чути, якъ смѣются бронзові статуѣ и якъ вовки спѣвають. На то бдповѣдаютъ заразы святі и ще ихъ перемагають: просфора перемѣняеся въ живе тѣло; зъ образу Христа тече кровь; палиця засаджена въ землю розцвитаеся; добуваються жерела; теплый ще хлѣбъ росте въ очахъ бддныхъ и множитья; дерево бддае честь Исусови и клонитья передъ нимъ; бддтатѣ головы говорятъ; розбитѣ чарки стають назадъ цѣлыми; дощъ омьнае церковь а льеся струями на сусѣднѣ палаты; одѣжь пуетинника

не зжываеся а ђдновляеся кождои поры року, якъ кожа на звѣринѣ. Въ Орменіи кидають гонителѣ оловяні домовины пятохъ мученикѣвъ въ море, домовина зъ шкѣрою апостола св. Вартоломея стае попереду а чотири другіи плывуть рядомъ за нею мовъ яка фльота и гнаніи вѣтромъ переплывають далеко моремъ ажъ до берегѣвъ Сициліи.

Ангелика вѣрила крѣпко въ чудеса. Въ своѣй невѣжости здавалося їй що всюда доокола неї дѣються лишь саміи чудеса: чудомъ було для неї, що зѣрки сходятъ, чудомъ, що розцвитаються скромніи фіялочки. Ёй здавалося, що треба хѣба бути божевѣльнымъ, щобы думати, що все дѣеся лишь механично пѣся якихъсь точныхъ правилъ. Она такъ богато рѣчей не могла поняти, она видѣлася безсильною и зовсѣмъ щезала середъ той всемогучости, котрой силу не могла нѣякъ поняти, ба навѣтъ не була бѣ о нѣй здогадувалася наколи-бѣ духъ Всевышного не бувъ ђдъ часу до часу овѣвавъ єи личко. Яко христіянка первѣтної церкви, начитавшись и розлюбывавшись въ побожныхъ оповѣданяхъ, она спускалася на ласку Божу выжидаючи ђдъ неї прощєня первородного грѣха. Она не знала нѣякои свободы, лишь самъ Богъ мѣгъ їй спослати спасєніє, зробивши єи причастницею своєи ласки. Ёго то була ласка, що завѣвъ єи пѣдъ стрѣху Губертѣвъ, въ тѣнь катєри до житя въ покорѣ, чистотѣ и вѣрѣ. Правда, що не разъ чула она, якъ въ глубинѣ єи єства ђдзвывався грѣзно первородный грѣхъ: хто знає, що було-бѣ сталося зъ неї, наколи-бѣ була тамъ осталася, де на свѣтъ прийшла? Рѣчь певна, що лихе сотворѣнє, коли она тымчасомъ росла въ сѣмъ благословєннѣмъ кутяку зъ кождымъ рокомъ въ цвѣтучѣмъ здоровлю. Хѣба-жѣ то не ласка Божя була зъ нею, не той осередокъ всѣхъ оповѣданъ, котріи она знала на

память, той вѣры, що еи наповняла, того превеликого мѣстицизму, котрымъ она ѡддыхала, не той осередокъ невидимого, котрого чудеса здавались їй природными? Онъ то бувъ тымъ, що давъ їй силу до боротьбы зъ житьемъ, такъ якъ и Ёго то була ласка, що надавала силу мученикамъ. И она представляла собѣ Ёго на свѣй ладъ: Онъ выроставъ въ еи фантазія, роздразненѣй оповѣданями, зъ несвѣдомыхъ бажанъ еи дѣвочого сердца; Онъ обнимавъ все то що для неи було непонятне и выклкувавъ въ нѣй у всѣхъ рѣчахъ то, що надавало имъ житя, а чого она нѣякъ не могла зрозумѣти. Все походило зъ той ласки, щобы ѡдтакъ назадъ до неи вернути; Богъ сотворивъ чоловѣка для спасенія людей. Такъ толкувала она собѣ въ своихъ мрѣяхъ. Неразъ мало що зъ розуму не сходила, ловилася, якъ коли-бъ безъ памяти, руками за лице, бо ажъ не знала, чи она ще дѣйстно живе. А може она такожь лишъ якась мара, котра щезае, якъ та, що еи сонъ зродивъ?

Разъ въ маю сидѣла она до пѣзна въ ночи на бальконѣ и наразъ розплакалася. Она зовсѣмъ не сумувала, лишъ зробилося їй тяжко на серци, бо она когось сподѣвалася, хочъ нѣхто не мавъ прийти. Нѣчь була дуже темна а Маріянське поле выглядало пѣдъ звѣздистымъ небомъ якъ краина духѡвъ; она ледви що могла розпѣзнати чорну масу вязѡвъ въ епископскѡмъ городѣ, и у Воанкуртѡвъ. Лишь ѡкно ѡдъ капицѣ свѣтилося. Чого-жь їй такъ важко былося серце въ груди, коли нѣхто не мавъ прийти? Она вже ѡдъ дуже давна, бо майже ѡдъ малку, все когось выжидала, а теперь, коли стала старшою — їй минавъ вже сѣмнацятый — палило еи то чувство якъ горячка. Нѣчо въ свѣтѣ не було-бъ еи налякало, она слухала прецѣ того шепоту цѣлыми тыжднями въ сѣй таемничѡй закутинѣ, що на-

бирала житя лишъ въ еи фантазіи. Побожній оповѣданя ослабили еи надприродный свѣтъ зъ святыми обоого пола, для неи мало настати чудо. Она понимала добре, що то доокола неи ѓдживало; що той шепѣтъ выдавалъ зъ себе мовчаливѣ творы, бо то примовляло до неи лишъ листье деревъ, лишъ вода, що журчѣла въ Шевротѣ, лишъ камѣные катедры. Але коли Невидимый такъ шептавъ до неи, кого-жь ѓнѣ заповѣдавъ, чого-жь хотѣли ѓдѣ неи незвѣстнѣ силы, що прилѣтали зъ тамтого свѣта и уносились въ воздухъ понадъ нею? Она вдивилася въ темряву, якъ коли-бѣ глядѣла, чи тамъ хтось на ню не чекае, хочъ нѣхто ѣй того не говоривъ, она ждала и ждала ажъ и сонъ еи зморивъ. Она почувала, що якась тайна сила не пытаючи еи, порѣшила о еи житю.

Такъ плакала Ангелика на самотѣ черезъ чотыри ночи. ѐдтакъ стало ѣй лекше и она успокоилася. Але еи туга ставала чимъ разъ бѣльша и росла зъ кождымъ вечеромъ що разъ бѣльше. Щось такъ тяжко лежало ѣй на серци, що она ажъ гадокъ не могла позбирати въ своѣй головцѣ. То такъ щось брало еи поволи пѣдъ свою власть, то вся природа, то весь свѣтъ вразъ зъ широкимъ небомъ переливалися въ еи душу. Найлекшій шумъ розпалаявъ еи руки а еи очи лишъ разъ у разъ глядѣли въ нѣчну пѣтму. Чи може вже надходило то чудо, котрого она сподѣвалася? Де-жь тамъ, нѣчого не було чути, хѣба якась нѣчна птиця зашумѣла крылами. А она велухувалася зъ цѣлою увагою и могла вже навѣтъ розрѣзнити, чи то шумить листье на вязахъ, чи на вербахъ. Може якихъ двацять разѣвъ пѣшовъ ѣй морозъ по тѣлѣ, коли покотився камѣнь въ рѣчцѣ, або коли яка птиця крыломъ шарнула по мурѣ. Утомлена перехилилася черезъ поручье. Все ще нѣчого не видати.

Ажъ одного разу настала була дуже темна нѣчь, така, що хочь очи выколи. Щось то таки мусѣло бути. Она думала, що то їй лишь щось причулося, бо шумъ бувъ лишь дуже тихенькій, такой, що ледви що можна було его зачути, а все-жь таки не бувъ то такой шумъ, якій она звичайно чула. Зновъ стало тихо, а она ажъ духъ въ собѣ заперла. Ще разъ щось зашумѣло, але вже сильнѣйше якъ передъ тымъ, а все таки ще не выразно. Їй здавалося, що то мабуть ѳдъ того такъ шумить, що хтось тамъ десь далеко легенько ступає по землі, що то такъ ѳдъ крокѳвъ воздухъ дрожить, що хтось пѳдходить, а она не може ще его анѣ добачити анѣ добре дочути. Той хтось невидимый, котрого она дожидала, выринавъ поволи чимъ разъ бѳльше зъ цѳлого еи окруженя, що такъ еи лякало. Разъ за разомъ выступавъ ѳнъ зъ еи мрѳй, якъ коли-бы мали вже сповнитися тѣ неяснѣ бажаня еи дѳвочого сердца. А може хѣба святой Юрій, що тамъ намальований на ѳкнѣ, сувавъ такъ ногами по травѣ, и зближався до неѣ? Та бо и ѳкно щось потемнѣло такъ, що и святого годѣ вже було розпѳзнати; оно выглядало ще лишь якъ та рѳжева хмарка, котру мрака заступила. Того вечера не могла вже Ангелика нѣчого лѣпше дослухатися. На другой вечерь о тѳй самѳй годинѣ було зновъ такъ темно и зновъ чути було такой самъ шумъ, лишь вже трохи ближе. То вже напевно хтось ходивъ по муравѣ. То притихало то зновъ шелестѣло то ту, то тамъ, але Ангелика все таки не могла розѳбрати, зъ ѳдки то такъ щось шумѣло та шелестѣло. Може то хто прохожався пѳзною порою попѳдъ дерева въ городѣ Воанкуртѳвъ. А може, и то скорше могло бути, выходявъ сей шумъ зъ-поза корчѳвъ въ епископскѳмъ городѣ, зъ помѣжъ-тыхъ лилѣй, що такъ своимъ запахомъ ажъ за сердце

ей ловили. Хочь и якъ заглядала, а все таки не могла въ темнотѣ нѣчого добачити, чула лишь що надходить то чудо, котрого она выглядала, а за нимъ неслоь ще такимъ якимсь сильнымъ запахомъ, якъ коли-бъ таки хтось живый самымъ запахомъ цвѣтѣвъ ѡддыхавъ. Черезъ кѡлька ночей було такъ чути той шелестъ ѡдъ крокѣвъ чимъ разъ близше и близше доокола балкона, ба чути ихъ вже було ажъ пѡдъ самымъ муромъ въ сподѣ пѡдъ нею. Тамъ они заразъ притихали, ставало тихо-тихѣсенько, а ей щось такъ грудь стискало, що ажъ душу перло зъ нею: ѡй здавалося, що ей щось поволеньки чимъ разъ бѡльше обнимає а тогдѣ ажъ силы ей опускали.

На другій вечерь побачила она мѣжь зѡрками молоденькій мѣсяць. Ледви що змерклося, якъ ѡнъ вже выкотился на небо, але и заразъ зайшовъ за крышу церкви мовъ бы то ясне око, що ховаєся за повѣку. Она дивилися на него и видѣла якъ ѡнъ що вечера стававъ бѡльшій, и ажъ гнѣвъ ей бравъ, що ѡнъ своимъ свѣтломъ розъяснить то „щось“ невидиме. И въ самѡмъ дѣлѣ, на Мариньскѡмъ поли стало виднѣйше; зъ темрявы выступили розвалины старого млына, видко було купки деревъ и рѣчку що быстро туды переплывала. А въ свѣтлѣ тѡмъ вырастали и ей мрѣѣ; то, що она доси бачила лишь якъ бы крѡзь сонъ, ставало теперь нѣбы передъ нею, нѣбы набрало тѣла, бо она добачила зъ разу, якъ якась тѣнь пересувалася въ свѣтлѣ мѣсяця. Зъ ѡдки взялася та тѣнь? Може то яка гиляка пускала ей на землю ѡдъ мѣсяця? Часомъ щезало все, на поли не було анѣ живого духа, а Ангелика вже думала, що ѡй щось привиджуєся. Але нѣ, таки щось тамъ було: щось чорного поступалося по яснѡмъ мѣсци и пересувалося попри вербы. Десь подѣлося а ѡдтакъ зновъ по-

казалось а она все таки не могла распознати, що то такого. Одного дня здавалось їй, що она видить щось плечистого; еи очи звернулася заразъ на окно одъ капліцѣ, але оно въ свѣтлѣ полногo мѣсяця було ажъ якесь темне. Одъ той поры бачила она, що та якась жива тѣнь стає довшя, що підходить ажъ до еи окна и що все сунеся попідъ церковь зъ одного мѣсяця на друге. Чимъ бѣльше до неи підходила, тымъ бѣльше щось въ нѣй ворушилося, щось такъ еи непокоїло, якъ то буває, коли хто спогляне на насъ таємничимъ поглядомъ, хочъ мы не въ силѣ того погляду зрозумѣти. Отже тамъ підъ деревами була таки якась жива встота, що не спускала зъ неи очей. Она чула той довгий и лагѣдний, навѣтъ боязкій поглядъ на своихъ рукахъ, на своихъ лиці; она не втѣкала одъ него, бо чула его чистоту и думала, що онъ походить зъ того краю роскоши, про котрый розказуеся въ побожныхъ казкахъ. Зъ разу було їй якось лячно, але одтакъ ажъ майже одъ памяти одходила зъ того щастя, котрого вже була певна. Ажъ наконець одной ночи зарисувалася тая тѣнь на ясной одъ мѣсяця земли въ выразныхъ чертахъ. Була то тѣнь муцины, котрого она не могла самого видѣти, бо онъ стоявъ за вербами, муцина не рушався и она могла довго приглядатися его спокѣйной тѣни.

Ангелика знала теперъ якусь тайну. Про ту тайну не знавъ крѣмъ неи нѣхто бѣльше, лишь еи бѣленка хатина. Цѣлыми годинами лежала она въ своѣй великій та широчезной постели зъ заплющеными очима; она не спала а передъ нею ставала разъ-у-разъ та сама тѣнь на чистенькомъ помостѣ. Коли рано проснулася, водила очима одъ высокои шафы до старосвѣтскои скринѣ, одъ фаянсовои посудины ажъ до туалеты и не могла надивуватися, що не бачить той тѣни, котрой черты такъ

собѣ добре запомняла. Коли спала, то ѣй снилося, що она видить тую тѣнь, якъ она пересуваея помѣжь споловѣлыми китицями вересу на заслонѣ ѡдѣ постелѣ. Въ снѣ и на явѣ ставала тая тѣнь передѣ нею. Тая тѣнь ходила за нею и она мала ажъ двѣ тѣни, хочъ то лишъ самѣ мрѣвѣ снувалися по ви головцѣ. Зъ тою тайною не була-бѣ она звѣрилася нѣкому, навѣть и Губертинѣ, хочъ доси о всѣмъ ѣ рѣказувала. Коли Губертина разъ ѣи спытала, чога она така весела, то она ажъ спаленѣла; того весела, ѡдповѣла она, що такъ скоро весна настала. Поспѣвувала собѣ ѡдѣ рана до вечера, мовъ та муха, що бренишь, коли на ню сонце пригрѣвѣ. Ще нѣколи не свѣтилися такъ ѡдѣ золота и шовку тѣ ризы, що она ихъ теперъ вышивала. Чымъ ближе було до вечера, тымъ она ставала веселѣйшою. Коли зѡйшовъ мѣсяць, то она спѣвала, а коли прийшла та пора, то она сидѣла тихенько на бальконѣ и придивлялася тѣни. Черезъ цѣлый часъ, доки мѣсяць бувъ въ повни ставилась она точно и тихенько на свое мѣсце, хочъ сама не знала, що ѣи такъ туды тягне. Хиба-жь то дѣйстно була лишъ якась тѣнь, якась зъявище? Може то святой зѡйшовъ зъ ѡкна, а може той ангель, що полюбавъ Кикилю а теперъ спустился до неѣ? Она стала горда зъ того, що хтось невидимый робить ѣи таку ласку. Але ѡдтакъ бралась ѣи вже нетерпячка; она хотѣла-бы вже була особисто познакомитись зъ тѣнею. Стала отже на ново дожидати.

Мѣсяць въ повни свѣтивъ надѣ Мариньскимъ полемъ. Коли вже станувъ простѣсенъко въ горѣ и обливъ всю тваръ своимъ свѣтломъ, то и тѣнь ѡдѣ деревъ десь згубилась; они выглядали якъ тѣ водотриски, що тихенько пѡдоймаються въ гору. Цѣле поле купалося въ свѣтлѣ мѣсяця а прызора якъ кристаль филя свѣтла покрыла цѣле поле. Стало такъ ясно, що можна було

навѣтъ добачити кождый листокъ на вербахъ. Здавалося, що симъ моремъ промѣня, що въ глубокѣмъ спокою спочивало мѣжь деревами сусѣдного города а церковною баню, зможе вже найлегшій подувъ вѣтру доокола закрутити.

Проминули ще два вечеры. Але третей ночи забилось дуже Ангелицѣ сердце, коли она зновъ станула на балкони. На дворѣ було ясно, якъ въ день и она побачила его, якъ онъ стоявъ обернений лицемъ до неѣ. Богъ тѣнь, якъ и одъ тыхъ деревъ, щезла ему десь пѣдъ ногами. Онъ стоявъ въ повнѣмъ свѣтлѣ. Тенерь зъ близька выдѣла она его якъ коли-бъ въ день: лѣтъ за двацять, бѣлявый великій и рослый; подобявъ на святого Юра. Волосье мавъ кучеряве якъ у пречудесного Иуса, малу борѣдку, нѣсь рѣвный хочъ трохи грубый, а чорными очима споглядавъ гордо але все таки лагѣдно и мило. Она заразъ спѣзнала, що то онъ, бо ще нѣколи не видѣла такого другого; то онъ бувъ той, на котрого она чекала. Отъ и сталося чудо: той хтось невидимый станувъ живцемъ передъ нею. То онъ той, що взявся зъ того, чого она не могла зрозумѣти, зъ того, одъ чого кожда рѣчь дрожала, зъ того шипоту, зъ той грыночи, зъ того всего, що вѣй такъ дуже грудь стискало, що она ажъ була омлѣла. Онъ выдався вѣй якимсь надприроднымъ и вѣй здавалося що онъ уноситься понадъ землею а то чудо обгортае ен зѣ всѣхъ бокѣвъ и розпываеся въ таемничѣмъ свѣтлѣ мѣсяця. Она таки выдѣла, якъ коло него стають всѣ святѣ зъ побожныхъ оповѣданъ, тѣ святѣ, що ихъ палицѣ розцвитаються, и тѣ, що зъ ихъ ранъ молоко выпывае а одъ бѣлой хмары Пречистой Дѣвы ажъ зѣрки померкли.

Ангелвка дивилася та дивилася. Онъ пѣднѣсь руки

до неї и розложивъ ихъ широко, широко. Она вже теперъ не боялася, лишъ усмѣхнулася до него.

V.

То не була забавка, коли Губертина що три мѣсяцѣ забиралася до великого праня. Тогдѣ наймалося звичайно одну жѣнку, бабусю Габе. Черезъ чотири днѣ нѣхто тогдѣ и не подумавъ о вышиваню. Навѣть и Ангелика ставала до праня и мылила або ишла до Шевроты полокати бѣлье. Коли виймили бѣлье зъ золы, поскладали его на малый вѣзокъ та вивозили крѣзь вузонькѣ ворѣтця на рѣку. Цѣлый день пеклися ѳдакъ на сонци на Марїиньскѣмъ поли.

— Мамо, симъ разомъ и я буду прати; то така для мене утѣха!

Ажъ заходячись ѳдъ смѣху закотила Ангелика рукавы повыше лѣктѣвъ и стала бити пранникомъ такъ, що ажъ вода на всѣ боки розприскувалася. Она була дуже рада зъ того, що може трохи наробитися на свѣжѣмъ воздухѣ, и прала зъ всеї силы.

— Правда, мамо, то ажъ здоровѣше такъ трохи попрати; и сила ѳдъ того бересе!

Шеврота плыла косомъ черезъ Марїиньске поле; вода неслася въ нѣї зъ разу поволи а ѳдакъ быстро и мѣсяцями творила навѣть досыть глубоки плеса. Рѣка выплывала поѳдъ лѣску зъ поѳдъ муру епископского города а на другѣмъ кѣнци въ кутѣ коло дому Воанкуртѣвъ щезала поѳдъ мурованымъ склепѣньемъ нѣбы десь поѳдъ землю и выплывала зновѣ ажъ якихъ двѣста метрѣвъ далеко коло Долѣшной улицѣ а ѳдакъ вже вливалася въ Лїнелю. Треба було отже добре уважати,

щобы ђдтакъ не бѣгати свѣтами: кожда шматинка, що упала въ воду, то такъ якъ бы вже и пропала.

— Заждѣть, мамо, заждѣть! Я приложу ручки каменемъ. Побачимо, чи та злодѣйка вода вхопить ихъ зъ-пђдъ него!

Она приложила бѣлье каменемъ а сама побѣгла ще по другій до млына и ажъ радувалася въ душѣ, що може трохи помогти та потрудитись; колижь стовкла собѣ палець, то лишъ стрясла нимъ и сказала, що то нѣчого не вадить. Дѣды, що жили въ розваленђмъ млынѣ, ходили въ день за прошенымъ. На поли було отже пусто и тихо, не видко було аиѣ живого духа, лишъ часомъ зашумѣли густѣ вербы та высокѣ тополѣ або зашевелѣлися буряны, въ котрыхъ можна було сховатися по саму шию. Зъ сусѣднихъ городђвъ, обсадженихъ высокими деревами, вѣяло якимсь холоднымъ спокоемъ. ђдъ третей години зъ полудня почала вже и тѣнь катедры ставати довша, а зъ нею нѣсся нѣбы ажъ якійсь запахъ кадила на поле.

Ангелика прала бѣлье ще дуще а пранникъ въ еи здоровѣй бѣлѣй руцѣ такъ и лѣтавъ по воздухѣ.

— То-жь то ся собѣ въ вечерѣ попоѣмъ, мамо!... А вы казали, що дасте менѣ торта зъ сунѣць.

Але симъ разомъ мусѣла Ангелика вже сама полукати бѣлье на рѣцѣ. Бабусю Габѣ було пђдвѣяло и она того дня не прийшла а Губертина мусѣла поратися коло хаты. Ангелика пђдложила собѣ соломы пђдъ колѣна и полокала одинъ кусень за другимъ, бовтала нимъ доти по водѣ, доки ажъ не ђдпливала вода чиста якъ сльоза. Она не конче спѣшилася. Уже ђдъ самѣсенького рана взяла еи була цѣкавѡсть, бо и не мало здивувалася, коли побачила, що якійсь старый робѡтникъ въ сѣрђмъ кафтанѣ почавъ ставити руштованье пђдъ ѡкномъ каплѣць

Готкерôвъ. Мабуть бралися направляти малюнокъ въ ôкнѣ. А вже давно бувъ-бы часъ его ôдновити: святому Юрію неставало кôлька шибъ а замѣсть другихъ, мальованихъ, що Богъ знае коли вже були повибувалися, вставлено бѣле скло. А все жь таки тотя робота щось ен дуже була занепокоила. Она вже такъ була навыкла до того святого змѣубійника та до царѣвны, котра вела за собою на поясѣ змѣя, що ажъ мало не плакала; ѣй здавалося, що то хотять ще бôльше потовчя старый малюнокъ. Та-жь то таки грѣхъ тыкати таку стару рѣчь та щось тамъ на нѣй змѣняти. Коли-жь вертала зъ полуденку, то вже годѣ було ѣй гнѣватися: на руштованю стоявъ теперъ другій робôтникъ, але вже молодой. Онъ мавъ на собѣ такой самъ сѣрый кафтанъ. Она заразъ его спôзнала, то бувъ той самъ.

Ангелика анѣ трошки не засоромилась, лишь приклякла зновъ на соломѣ на пралѣ. Засукавши рукавы повыше лôктѣвъ почала зновъ полокати бѣлье въ рѣцѣ. То онъ бувъ, такой рослый, бѣлявыи, зъ маленькою борôдкою и кучерявымъ волосемъ нѣбы який молоденький божокъ; его лице бѣлѣлося такъ само, якъ тогдѣ при свѣтлѣ мѣсяця. Она вже не боялася, щобы малюнокови въ ôкнѣ щось не сталося; коли то, онъ до него взявся, то зробить его хиба лишь ще красшимъ. Та анѣ трошки не стало ѣй дивно, що онъ въ тôй сѣрôй свитинѣ выгладавъ якъ робôтникъ, бо и она прецѣ була такожь лишь робôтниця а онъ певно той маляръ, що на склѣ малюе. Противно, коли пригадала собѣ давнѣ свои мрѣѣ, що она мусеть таки колись стати царѣвною, то ен ажъ смѣхъ зъ того зôправъ. Тажъ о тôмъ очевидно и бесѣды не може бути. А хто знае? Ану-жь онъ колись стане тымъ, чимъ мае бути. Тогдѣ зъ вершка катедры посыплесь золото дощемъ а музыка разомъ зъ органами за-

грае маршь тріумфальный. Ёй навѣтъ на гадку не прийшло подумати надъ тымъ, зъ ѡдки ѡнъ бересе тамъ въ день и въ ночи. Коли ѡнъ не мешкавъ въ однѡмъ зъ еусѣдныхъ домѡвъ, то мѡгъ зайти туды хйба лишъ зъ улицѣ Гердашь, що иде вздовжь муру епископской палаты ажъ до улицѣ Магльбоаръ.

Такъ проминула одна весела година. Она полокала бѣлье и схилилася такъ, що ажъ мало лицемъ до самой воды не дотыкала. За кождымъ новымъ куснемъ пѡднесла она голову и зиркнула до него, хочъ въ тѡмъ було и трохи пустоты, мимо того, що ѣй серденько дуже важко билося въ груди. А ѡнъ стоявъ на руштованю и нѣбы то дуже пильно оглядавъ ѡкно, де въ нѣмъ що треба направити та все споглядавъ на ню зъ боку, а лишъ то его дуже соромило, що мусѣвъ бути задомъ до неи обернений. Дивна лишъ рѣчь, що ѡнъ такъ скоро червонѣвся, и що его бѣле лице могло такъ скоро прибрати иншу краску. Така вже була его урода, що коли бувало лишъ трохи чого зрядуеся, або лишъ крыхту розсердиться, то заразы вся кровь набѣгае ему въ лице. інъ бувъ смѣливый, а все-жь таки такъ чогось налякався, якъ та мала дитина, коли она на него споглянула; ажъ не знавъ, що зробити зъ руками и дрожачимъ голосомъ дававъ якѣсь приказы своему старшому товаришеви. А Ангелика ажъ радѣла, що могла бовтатися въ водѣ и любувалась въ тѡмъ, що вода ажъ рвала еи руки. Она чула инстинктивно, що ѡнъ такъ само невинный, такъ само ще нѣчого не знае, якъ она, и що ему такъ само хотѣлося дуже якъ и ѣй зазнати житя. По що-жь тутъ голосно говорити, що то було то, що выкликають невидимѣ вѣщуны любви, то, що говорятъ губы, хочъ и пары зъ себе не пускають. Она пѡдняла голову и побачила, що ѡнъ якъ разъ въ тѡй хвили ѡд-

вернувся. Середь такой розкôшной забавы проминали хвилѣ за хвилями.

Наразъ побачила она, якъ онъ зôскочивъ зъ руштованя и пустился бурянами, якъ коли-бъ хотѣвъ выйти на поле, щобы лѣнше видѣти. Она ажъ мало не розсмѣялася, бо змѣркувала, що онъ хоче лишъ до неї пôдôйти. Онъ рѣшився енергично, якъ пристало на смѣливого мушину, що все ставить на одну карту; забавно лишъ выглядало, що онъ, подôйшовши до неї вже лишъ на кôлька крокôвъ, обернувся наразъ до неї задомъ и приставъ та наразъ знайшовся въ такôмъ клопотѣ, що ажъ не важився обернути. Черезъ хвильку думала она, що онъ вернеся назадъ до ôкна, зъ ôдки прийшовъ и анѣ не оглянеся. Але онъ таки надумався и обернувся а въ тôй хвилѣ пôдняла и она головку та споглянула на него якъ бы насмѣшливо; ихъ очи стрѣтилися и спочили на собѣ. Обое страшно змѣшалися: она не знала що дѣяти, и була-бы певно не дала собѣ рады, коли-бъ не була лучилась драматична пригода.

— Падоньку мôй! — крикнула Ангелика, якъ не своимъ голосомъ.

Въ своѣмъ зворушеню пустила она зъ водою барханову сорочку, котру вже лишъ механично полоскала. Вода понесла єи быстро; ще хвилька и она була-бъ щезла на плесѣ пôдъ муромъ Воанкуртôвъ пôдъ тымъ склепньемъ, де Шеврота щезала пôдъ землю.

Настала хвиля найбôльшого страху. Онъ догадався, що сталося и побѣгъ чимъ скорше долѣ рѣкою. Але вода не чекала а плыла скоро якъ стрѣла по гладонькихъ рѣвнякахъ. Прокляту сорочку несло скорше якъ онъ мôгъ бѣчи. Онъ нахилився надъ воду и думавъ що вже єи схопить, але въ єго руцѣ лишилась лишъ пѣна. Такъ два разы єму не удалося. Ажъ за третымъ разомъ

Онъ таки вже не надумуючись скочивъ ѳдважно у воду якъ коли-бъ то розходилося о якогось чоловѣка, що потапає, и вытягнувъ сорочку якъ разъ въ хвили, коли она мало що вже не щезла ѳдъ склепѣньемъ.

Ангелика, що доси зъ трѣвогою дивилася, якъ онъ бѣгавъ за тою сорочкою, чула вже, якъ ѳй на сердешный смѣхъ збираєся. То-жь бо то и пригода! Кѳлько-жь то разѳвъ она придумувала, якъ бы то було, коли-бъ она була де надъ якимъ озеромъ а якійсь молодой мущина, такъ красный якъ той день Божій, скочивъ за нею у воду! Теперь же вже и той святой Юрій не бувъ у неи ѳдважнѣйшимъ, якъ той молодой робѳтникъ, маляръ въ сѣрѳмъ кафтанѣ. Коли-жь побачила, якъ онъ ишовъ зъ замочеными ногами назадъ и якъ незручно нѣсь сорочку, зъ котрой вода таки цюркомъ бѣгла, та якъ собѣ нагадала, якъ то онъ завзято скочивъ у воду, то ажъ мусѣла губы собѣ закусити, щобы не розсмѣяться; ей страшно корѣло смѣятися.

Онъ не бачивъ нѣчого лишъ ей передъ собою. Зъ тымъ придушенымъ усмѣхомъ на лици, въ тѳй молодости, котра ажъ на скрѳзь переймає и ѳдъ котрой ажъ задрожить, здавалася она ему пречудною дитиною. Мокра ѳдъ воды, зъ почервонѣлыми ѳдъ полоканя руками, выглядала она якъ то чисте и ясне жерело водицѣ що добуваєся въ лѣсѣ середъ ясного дня зъ-пѳдъ моху, саме здоровлє, сама розкѳшь. Подобала на добру газдиню, то зновъ на якусь царѣвну, нѣбы перебрану въ свитину робѳницѣ; ей гнучкій станъ, ей подовгасте лице казало догадуватися, що то якась царѣвна, така красна, якъ то буває хиба лишъ въ казцѣ. Онъ ажъ не знавъ якъ ѳй ѳддавати сорочку, така була красна, казавъ-бысь таки якъ намальована. Онъ ще бѳльше змѣшався, бо змѣркувавъ, що выдивився на ню, якъ дурный, а ѳй

такъ на смѣхъ збираеся, що она ажъ губы закусуе. Не було що робити Ѡнъ подавъ ѣй сорочку.

Ангелѣцѣ здавалось такожь, що она розсмѣсь ему въ очи, скоро не закусить губъ. Бѣдный хлопчиско, ѣй ажъ жаль его стало. Такъ що-жь, коли-жь она не могла вже вытримати; ажъ надто була щаслива, щобы не розсмѣятись на весь голосъ.

Наконецъ думала, що вже промовить; она хотѣла лишь сказати: „Спаси-Бѣ' Вамъ!“

Ажь ту зновъ еи смѣхъ взявъ, она зайшлася Ѡдъ смѣху и не могла промовити нѣ словечка. Смѣхъ роздався докола, понѣся сильный и дзвѣнкій голосъ, а ему второвали кришталеви филъ Шевроты. Ѡнъ вже таки зовсѣмъ не тямився и не мѣгъ промовити нѣ слова. Его блѣде лице стало якъ буракъ червоне а очи, звычайно несмѣлїи якъ у дитины, засвѣтилися якъ у орла. Ѡнъ Ѡдступився и щезъ десь зъ старымъ робѣтникомъ а она стала далѣ полокати бѣлье, що ажъ вода на всѣ боки розприскувалася, и рада зъ щастя, яке еи сего дня стрѣтило, не переставала смѣятися.

На другій день досвѣта, бо вже Ѡдъ шестои години, взялись сушити бѣлье, бо черезъ нѣчь и такъ оно вже зъ грубшого вышло. Наставъ бувъ вѣтеръ, що якъ разъ добре сушивъ. Они розстелювали бѣлье таки на зарѣнку, прикладаючи кожду штуку на всѣхъ чотирохъ кѣнцяхъ камѣнемъ. Зарѣнокъ ажъ забѣлѣвся Ѡдъ него, здавалося, що то скрѣзь по нѣмъ зацвили такъ бѣлїи цвѣтки.

Коли Ангелика поснѣдавши выбѣгла подивитися, чи все въ порядку, то ажъ мало собѣ волося не рвала на головѣ: здавалося, що вже все бѣлье порозлѣтаеся такїи бувъ сильный вѣтеръ, хочъ на небѣ не було анѣ хмарки. Одно простирало понеслось десь свѣтами а руч-

ники ажъ на вербу выкинуло. Она здѣймила ручники а тымъ часомъ позадь неи зѣрвало зновъ хусточки. А ту нема нѣкого! Не знала вже, що дѣяти. Взлася розстелювати простирало, а ту вѣтеръ такъ его рвавъ, що ажъ умучилась; простирало такъ шумѣло и лопотѣло, що ажъ еи заглушало.

Наразъ середъ того вѣтру роздався якійсь гслоєъ.

— Може вамъ, панѣ, помогги?

То онъ, а она не мала коли и подумати, тѣлько було у неи роботы, та ддятого и заразъ ѡдозвалася:

— Коли ваша ласка, то поможѣть!.. Возмѣть за спѡдь и держѣть мѡцно!

Они розтягнули простирало, що лопотѣло якъ яке вѣтрило, и держали его мѡцно своими сильными руками. Ѡдтакъ розложили обое простирало на землю и приложили его кѡнцѣ камѣньемъ. Черезъ хвилю ще постояли обое на колѣнахъ противъ себе, лишъ бѣле якъ снѣгъ простирало дѣлило ихъ ѡдъ себе.

Ангелика почала зновъ усмѣхатися, але вже не злосливо а нѣбы такъ якъ бы хотѣла ему подякувати. Онъ ставъ теперъ смѣливѣйшій.

— Менѣ на имя Фелисіянъ.

— А менѣ Ангелика.

— Я маляръ, що малює на склѣ. Мене закликали направити онъ-тото ѡкно въ церквѣ.

— А онъ-то наша хата, тамъ мои тато та мама, а я вышивачка.

Вѣтеръ дувъ такъ сильный, що ажъ духъ въ нихъ запиравъ и разносивъ далеко ихъ слова а они купаючись въ теплѡмъ свѣтлѣ сонця розказували собѣ про рѣчи, про котрѣ вже давно знали.

— Чей же въ церквѣ не будете вєгавляти нового ѡкна?

— А вже жь, що нѣ. Направки не буде и слѣдно.. Оно менѣ такъ само подобаєсь, якъ и вамъ.

— Абы-сте знали, що оно менѣ таки дуже подобаєсь. Якѣ тамъ любѣ краски.. А я навѣть вышивала зъ него святого Юра, але онъ якось менѣ не удався.

— Отъ маєте! Неудався!... Хиба я єго не видѣвъ? Мабуть то той самъ, що вышитый на червонѣмъ фелонѣ зъ оксамиту, на тѣмъ, що то єго що недѣлѣ бере на себе отець Корниль. То чудо не вышивка!

Она почервонѣла зъ радости та чимъ скорше ѓдо-звалась:

— Приложѣть простирало зъ лѣвого боку каменемъ а то ще вѣтеръ єго схопить.

И въ самѣмъ дѣлѣ, простирало лопотѣло вже мовъ крыльми та пташка, що єи зловили, и було-бъ вже зъ вѣтромъ полетѣло, ажъ онъ єго чимъ скорше приложивъ каменемъ. Теперъ мали они вже спокѣй и ходили лишъ стежками помѣжъ бѣлье, щобы все добре оглянути а онъ все лишъ розглядався, чи ще де не звѣяло якого ѓбруса або якои скатерти. То було для нихъ зовсѣмъ природно. Ангелика стала при тѣмъ говѣрлива; она оповѣдала, яку має що дня роботу та що ѣй найлѣпше подобаєсь.

— Я дуже люблю, коли кожда рѣчь на своѣмъ мѣсци. У насъ є годинникъ а на нѣмъ зазулька, то она мене будить що рана ѓ 6. годинѣ. Розумѣєся, що я швидко убираюся. Тутъ мусять лежати панчохи, тамъ мило.. чиста привычка. Але я спершу не така була; я була давнѣйше дуже неопрятна. Мама мене бувало такъ сварить, що ажъ страхъ!... А въ робѣтни я нѣчого бы добре не зробила, коли-бъ мѣй столецъ не стоявъ все на однѣмъ мѣсци проти свѣтла. Щастье ще, що я умѣю однаково робити, чи правою, чи лѣвою рукою, менѣ то

все одно. То ласка Божя, бо того не всѣ утнуть... А якъ я цвѣты люблю, страхъ! А все-жь таки не могу знести, коли коло мене стоять китиця цвѣтѣвъ; мене заразь голова розболить. Лишь однѣ фіялочки могу ще знести и то навѣтъ дивна рѣчь, що менѣ ѡдъ нихъ заразь стае лекше. Абы менѣ якъ було не добре, а я абы лишь зачула фіялки, то и заразь стане менѣ лекше.

Ќнѣ слухавъ еи одушевленный. Еи дзвѣнкѣй и милосвучный голосъ вражавъ его глубоко и ажъ завертавъ ему голову. Здаеь, що людскѣй голосъ мавъ на него якусь надзвычайну силу, бо ѡдъ мягкого и нѣжного голосу декотрыхъ людей ставали ему ажъ слѣзы въ очахъ.

— Отъ бачите! вже сорочки и повысыхали, — ѡдзвася она, перерываючи свое оповѣданье.

Ќдтакъ стала она дальше розповѣдати зовсѣмъ щиро и ѡтверто, якъ коли-бъ хотѣла, щобы кождый бачивъ еи такую, якою она дѣйстно була.

— Правда, бѣла барва завсѣгды красна? Синьои та червонои барвы я иногдѣ стерпѣти не могу, а бѣла мене завсѣгды веселить. То-жь то бо и є: бѣла барва нѣчимъ не вражае, неразъ ажъ хотѣлось-бы въ нѣй розцлысти... Мы мали бѣлого котика зъ жовтыми смугами, а я ему тѣ жовтѣ смуги замалювала. Ќнѣ бувъ такѣй красный; такъ що-жь коли краска не довго его трималася... Моя мама не знае, що я все собѣ прячу ѡстанки бѣлого шовку — я вже маю повну скринку — то ажъ розкѣшь инколи на него подивитися и взяти его въ пальць... А ѡдтакъ... єсть у мене ще одна тайна, але то вже велика! Що дня, коли я рано проснуся, то хтось стоить таки коло самой моеи постелѣ, щось бѣлого, що ѡдтакъ десь ѡдлѣтае и щезае....

Ќнѣ вѣ мабуть зовсѣмъ вѣривъ, бо и не усмѣх-

нувся. Хибъжь то все не було такъ зовсѣмъ природне и легко понятне? На вѣяку, хочъ бы и якъ пишну царѣвну ѓнъ бы бувъ такъ не задивився. Середъ того бѣлого бѣля на зеленѣй муравѣ здавалася ему Ангелика прекрасною, веселою и величавою. Ёи поглядъ вражавъ его въ само сердце и обѣймавъ чимъ разъ бѣльше цѣлу его душу... Сталося... вже лишъ она одна була для него на свѣтѣ и она мусѣла остатися его ажъ поки его житя. Дрѣбонькимъ крокомъ побѣгла Ангелка дальше а ѓнъ все за нею зъ заду, повенъ того щастя, котрого дѣстати въ свои руки не мавъ надѣѣ.

Наразъ зѣрвався вѣтеръ а все бѣлье пѣднялося хмарою зъ землѣ. Ковнѣрики, кризки зъ перкалю, батистовѣ хусточки, воальки лѣтали по воздухѣ якъ то стадо бѣлыхъ птицъ, котрыми буря гонить.

Ангелика бѣгла, що лишъ мала силы,

— Ахъ, Господи!... Ходѣть же, помогѣть менѣ!

Обое пустилися бѣчи. Она ще надъ самымъ берегомъ Шевроты схопила ковнѣрикъ, ѓнъ зловивъ мѣжь кропивою двѣ воальки. ѓдтакъ догонили ще двѣ кризки одну по другѣй. Середъ той бѣганины доторкнулася она его три разы фалдами своєї спѣдницѣ и за кождый разъ почувала, якъ ёи щось за сердце имило и що кровь вдарила ѣй въ личко. ѓнъ зновъ доторкнувся ёи, коли пѣдбѣгавъ, чтобы ловити послѣдну хустку, що ему бувъ вѣтеръ таки зъ рукъ вырвавъ. Они задыхалися и пристали. Наразъ она чогось такъ змѣшалася, що ажъ ѣй смѣятися ѓдохотѣло; вже не жартувала и не глузувала зъ невинного и незручного хлопця. Що ѣй такого сталося, що вже не могла бути веселою и що ёи такѣй якѣйсь со-лодкѣй лякъ взявся? Коли ѓнъ подававъ ѣй хустку, доторкнулися обое руками, обое задрожали и споглянули на себе якъ бы змѣшанѣ. Она трохи поступилася и ста-

нула безрадна не знаючи, що робити середъ сеи надзвычайнои пригоди. Наразъ пустилась бѣчи якъ шалена зъ купою тонкого бѣля лишаючи проче на Божу волю.

Фелисіянъ хотѣвъ щось промовити.

— Простѣть!.. Заклинаю васъ...

Сильный вѣтеръ заперъ въ нѣмъ духъ. Онъ лишь видѣвъ, якъ она втѣкала одъ него, мовъ-бы буря еи порвала зъ собою. Она не пытаючи нѣчого бѣгла помежи чисте бѣлье, що ще лежало на сонци, ажъ забѣгла въ тѣнь катедръ. Ще лишъ було вѣй скочити черезъ ворѣтцѣ одъ города не оглянувшись по за себе. Але на порозѣ она якъ стѣй обернулася; въ нѣй одозвалося якесь чувство доброты; она не хотѣла, щобы онъ собѣ подумавъ, що она вже така недобра. Змѣшана и нѣбы усмѣхаючись одозвалася до него:

— Спаси-Бб'! Спаси-Бб'!

За-щожъ она ему дякувала? Чи за то, що помагавъ вѣй ловити рознесене бѣлье? Чи може за що иншого? Она щезла. Лишь ворота замкнулися за нею.

Онъ остався самѣсенкій середъ вѣтру, що гонивъ безъустанно ажъ попѣдъ хмары. Въ владичѣмъ городѣ шумѣли дерева мовъ тѣ филѣ, що несуться по морю, а зъ по-пѣдъ каблукѣвъ въ катедрѣ раздавався сильный голосъ. Але онъ не чувъ нѣчого, лишь то, що на былѣ зъ лиліи трѣпотѣвъ якійсь чипець, а то бувъ еи чипець.

Зъ того дня выдѣла Ангелика за кождый разъ, коли лишъ одчинила ѣкно, що Фелисіянъ стоявъ тамъ на Маріиньскѣмъ поли. Иногда направлявъ щось и коло ѣкна въ церквѣ, щобы тамъ лишъ постояти, але работа анѣ на волосъ не поступала напередъ. Онъ стоявъ цѣлыми годинами въ бурянахъ за вербою и выглядавъ еи. То-жь то було мило та солоденько чи ранкомъ чи зъ вечера усмѣхнутися до себе! Она була щаслива и не

бажала бѣльше нѣчого. Велике пранье не заразъ настало, бо ажъ за три мѣсяцѣ, а до того часу були певно ворота ѡдъ города замкнені. Але три мѣсяцѣ проминають скоро, коли можна выдатися що дня, а ѡдтакъ, хибажъ може бути бѣльше щастье, якъ чекати дня, щобы зъ рана повитатись, або ждати ночи, щобъ вечеромъ розпрачатись ?

Заразъ при першѡй стрѣчи розказала ему Ангелика все свое житье, все, до чого она навыкла, що любила, навѣть всякѣ дробнѣ тайны, що скрывала доси въ свѡмъ серци. Онъ бувъ мовчаливый и сказавъ лишь, що ему на имя Фелисіянъ; бѣльше нѣчого не знала о нѣмъ. А може то такъ и мало бути, щобы женщина розкрыла свое серце а мущина бувъ для неѣ тайною. Она и не дуже була цѣкава; она знала, що таки ѣн буде на верхи и усмѣхалася лишь, коли собѣ нагадала на то, що таки конче мусить настати. Она не знала нѣчого про него, а все-жъ таки ѡдгадувала ему зъ очей ѣго гадки. Онъ зъявився, она заразъ ѣго спѡзнала и обоѣ полюбилися.

Они ажъ розкошували въ радости, що бодай зъ далека можуть на себе споглядати. За кождый разъ добачували они одно на другѡмъ щось нового, що нову выкликувало въ нихъ радѣсть. Она мала ѡдъ голки такъ кѡнчастѣ пальцѣ, въ якихъ онъ дуже любувався. У него зновъ були такѣ малѣ нѡжки, що ажъ ѣн заздрѣсть брала. Цѣла ѣго урода принала була ѣй дуже до вподобы и она ажъ не знала, якъ ему дякувати за ѣго красу а ще бѣльше зрадувалася того вечера, коли добачила, що ѣго борѡдка яснѣйша ѡдъ волося на головѣ, черезъ що онъ такъ дуже бувъ милый, коли усмѣхався. Одного дня рано онъ вернувъ ѡдъ неѣ ажъ ошоломленый: она бачите, перехилилася була черезъ поруче а онъ добачивъ на ѣн деликатнѡй шийцѣ якусь чорняву цятинку.

Навѣтъ и сердца ихъ стояли имъ для себе отворомъ и тамъ можна було за каждый разъ щось нового добачити. Коли она свобѣднымъ и гордымъ рухомъ ѳдчи-няла ѳкно, то ему здавалося, що то она не вышивачка а просто сама царѣвна. Такъ само думала и она, коли видѣла, якъ ѳнъ елястичнымъ крокомъ поступае по муравѣ. Ще зъ першу коли они були разомъ, змѣркували они одно на другѳмъ всѣ добрѣ прикметы, добачили свою уроду. Кожда стрѣча приносила нову розкѳшь. Имъ здавалося, що ихъ щастю нема вже кѳнца, що они нѣколи не надивляться на себе.

А мимо того ставъ Фелисіянъ скоро нетерпеливымъ. ѳнъ вже не перестоювавъ цѣлыми годинами пѳдъ вербами, для него вже мало було того щастя. Скоро лишъ Ангелика явилася на балъконѣ и тамъ усѣла, ѳнъ ставъ заразъ неспокойный и старався всякими способами зблизится до неѣ. То стало ѣи вже таки на добре гнѣвати, бо она боялася, щобы хто не пѳдглянувь. Одного дня таки мало що вже не погнѣвались: ѳнъ пѳдсунувся бувъ ажъ пѳдъ муръ а она ажъ муѣла уступитися зъ балъкону. Та катастрофа вбилася ему клиномъ въ голову, але зъ его лица промовляла таки заразъ така покора, ѳнъ такъ здавався просити ѣи прощенья, що она таки заразъ на другѣй день ему простила и усѣла собѣ въ звычайнѳй порѣ на балъконѣ. Та ба, коли ему то вже не було до вподобы и ѳнъ ставъ по давному братися на штуку.

Теперь стало его наразъ всюды повно на Мариньскѳмъ поли; здавалося, що вже и само поле набралосѣ ѳдъ него той горячки. Разъ зазиравъ зъ-поза дерева, то зновъ выглядавъ зъ-помѣжь ожинъ. Иногдѣ сѣдавъ якъ той голубъ мѣжь галузьями на деревѣ. Ходивъ чотось до Шевроты и нѣбы то дивився на воду, або нѣбы

то спозиравъ на хмары. Разъ побачила она его середь розваливъ млына; ѡнъ вылѣзъ бувъ на бальки розваленой шѡпчины и радъ бувъ, що знайшовъ собѣ таке высоке мѣсце, коли вже нѣякъ не мѡгъ злетѣти до своєї любки. Разъ мало що она ажъ не скрикнула, бо побачила его высоко мѣжъ двома ѡкнами на галерію, що була на капицѣ пѡдъ хоромъ. Якъ ѡнъ лишъ дѡстався на ту галерію, коли ключѣ ѡдъ дверей котрыми входило на ту галерію, були у пономаря? Якимъ чиномъ опинився ѡнъ ажъ на бани мѣжъ пѡдпорами ковчега и вершками побѡчныхъ стовпѡвъ? Зъ ѡдтамъ мѡгъ ѡнъ заглянути ажъ въ ея комнату, якъ тѣ ластѡвочки, що лѣтали доокола вежѣ, хочъ ѣй и на гадку не прийшло ховатися передъ ними. Ѳдъ сего часу стала она вже ховатися. Ея брався чимъ разъ бѡльшій неспокоѣй; она знала, що хтось за нею слѣдитъ, хочъ все лишъ двое ихъ було. Коли-жъ не боялася нѣчого, чого-жъ ѣй билося серденько у груди такъ сильно якъ то сердце дзвона на велике свято?

Три днѣ минуло, а Ангелика и не показала, такъ дуже налякалася того, що Фелисіянъ стававъ чимъ разъ смѣливѣйшій. Она заклялася, що и не подивиться въ ту сторону, де ѡнъ буде, и стала въ себе вмовляти, що ѡнъ не вартъ того. Такъ що-жъ, коли и она набралася вже той горячки ѡдъ него; вже и она не могла выси-дѣти спокоѣино на однѡмъ мѣсці; все знайшла собѣ якусь причину встати ѡдъ фелона, котрый вышивала. Коли довѣдалась, що бабуся Габе въ великоѣй вуждѣ та ще и слабує, заходила до неѣ що рана. Тота бабуся жила такожъ при улиці Орфеврѣ, о три дома дальше. Ангелика приносила ѣй то росолу, то цукру а иногдѣ бѣгала и по лѣвкѣ до аптѣки ажъ на Широку улицю. Коли одного дня вертала зъ флящѣнками до старухи, то ажъ

горячій цѣтъ на ню выступивъ, бо застала Фелисіяна коло неѣ. Онъ спаленѣвъ цѣлый и выйшовъ тихцемъ зъ хаты. На другій день явився онъ знову, якъ разъ, коли она ѡдходила; она лишь не радо ему уступалася. Хяба онъ вже хоче, щобы она и до бѣдныхъ не ходила. На ню найшла була якъ разъ та пора безмежноѣ добродѣйности, въ котрѣй була-бы дала все зъ себе, щобы лишь бѣдному помогти. Коли побачила, якъ то не оденъ гѣрко въ нуждѣ бѣдуе, то ѣи бравъ такій жаль, що ажъ слезы ѣѣ въ очахъ выступали. Она бѣгала до дѣда Маскарта, старогѣ слѣпогѣ калѣки при улици Долѣшнѣй; сама годувала ѣго росоломъ, що принесе бувало въ горнятку. Такъ само ходяла до Шутѣвъ, двоѣ старенькихъ людей — чоловѣкъ и жѣнка; имъ було вже може по девятыдесять лѣтъ — що мешкали въ пивници при улици Магльоаръ; до нихъ позносила она була старѣй мѣблѣ, що валялися у Губертѣвъ на подѣ. Та не лишь до тыхъ, але и до богато ившихъ убогихъ заходила она; до всѣхъ, що жили въ тѣй части мѣста и кождому щось потайкомъ пѣдоткнула та була щаслива, коли могла имъ зробити яку неспѣванку и стати въ пригодѣ. Але ѡдъ того часу стала она всюды стрѣчати Фелисіяна. Ще нѣколи не сходилася зъ нимъ такъ часто, якъ ѡдъ той поры, коли перестала ставати у ѡкнѣ, щобы ѣго не побачити. Она була въ чимъ разъ бѣльшѣмъ клопотѣ, и вже сама мѣркувала, що ѣго поступованье починае ѣи дуже лютити.

Але при тѣмъ всѣмъ було то найгѣрше, що вже и добродѣйностъ почала ѣѣ надоѣдати. Черезъ того хлопчиска вже и добре дѣло ставало ѣѣ якось немиле. Давнѣйше дававъ онъ помѣчь може якимъ ишимъ убогимъ, але не тымъ, що она, бо онъ передъ тымъ до нихъ не заходивъ. Онъ таки десь засѣдавъ на ню, чи що, а дѣ-

такъ лазивъ за нею, чтобы зъ ними познакомитись и ихъ ѡдъ неи собѣ забрати. Кѡлько разѡвъ зайшла до Шутѡвъ зъ стравюу въ кошику, то завсѣгды застала у нихъ навѣтъ срѣбнѣ грошѣ на столѣ. Одного дня побѣгла она до дѣда Маскарта и понесла ему цѣлый свѡй мастокъ, десять су, бо ѡнъ разъ у разъ просивъ тютюну, а то застала у него свѣтячу якъ сонце двацятьфранкѡвку. Коли разъ зайшла була до бабусѣ Габе, то она навѣтъ попросила еи, чтобы пѡйшла розмѣняти банкнотъ. Ахъ якъ-же то ѣй було прикро, що она така безсильна! У неи неи не було грошей, а ѡнъ мѡгъ ними сыпати. Она була рада зъ того, що еи убогѣ дѡстають щедру помѡчь, але для неи самой було то дуже прикро, що она не могла тѡлько давати, якъ хтось другѣй. Ѳнъ, необачный, не здогадувався, що ѡдбиравъ ѣй тымъ охоту до доброго дѣла, коли, чтобы ѣй приподобатись, хотѣвъ ще бѡльше бути щедрымъ ѡдъ неи и сынавъ грѡшми, поминувши вже то, що она мусѣла заедно слухати, якъ всѣ убогѣ его выхваляли. „Такѣй добрый, такѣй щирый а такѣй чемный паничъ“ — говорили всѣ. Все лишь о нѣмъ говорили та показували дарунки ѡдъ него, якъ коли-бъ дарунки ѡдъ неи мали вже за нѣ-за-що. Она хочъ заклѣлася, що вже забуде на него, а все таки рознытувала убогихъ про него: Кѡлько вамъ давъ? Що ѡнъ вамъ розказувавъ? Правда, якѣй ѡнъ красный, яке у него мягоньке сердце, а якѣй ѡнъ боязькѣй? Але ѡнъ певно десь все лишь о нѣй говорить! Ѳдтакъ сталася зновъ ѡдъ него зѡ всеи силы ѡдпекувати, бо хѣба-жъ то не ѡнъ бувъ тому виноватый, що ѣй такъ важко ставало на серци?

Але такъ не могло вже довше бути. Разъ въ вечеръ, въ маю, коли вже змеркалося, прийшло таки до катастрофы. А то сталося у Лянбалезѡвъ, у тоя дѣдѣв-

скои родини, що жила въ старомъ млынѣ. Тамъ були лишь самі жѣвки: стара Лявбалезиха, баба зъ поморщенимъ лицемъ, Тіенета, еи найстарша донька, страшна ледащиця, лѣтъ за дваццять, и еи молодші сестры Роза и Иванна, у котрыхъ обохъ споглядали очи зухвало зъ пѣдъ рудого волося. Всѣ четверо волочилися по улицяхъ за подайнымъ або сидѣли де въ ровахъ коло дороги; вечеромъ вертали они помучені домѣвъ, та ледво сували ногами въ дрантивыхъ ходакахъ, повязаныхъ мотузками. Якъ разъ того вечера вернула Тіенета зъ пробитою ногою; она забула десь на дорозѣ свои черевики. Съла отже на дворѣ середь буряновъ та добувала тернье зъ ноги а еи мати та обѣ сестры обступили еи та лишь ойкали.

Въ сѣй хвили надѣйшла Ангелика зъ хлѣбомъ въ запасѣ, котрый вмѣ що тыждня приносила. Она выйшла крадькома ворѣтцями ѡдъ города и навѣтъ не замкнула ихъ за собою, бо гадала заразъ назадъ вернутись. Але она забарилася на хвильку, коли побачила, що цѣла родина чогось дуже бѣдкаеся.

— А вамъ що такого? Що таке сталося?

— Охъ, моя любя панночко! — почала заводити Лявбалезиха — ось дивѣться що тото дурне сотворѣнье Боже собѣ наробило! Не буде могла завтра и рушитись, пропала-жь моя днина... Черевикѣвъ не мае!

Роза и Иванна, у котрыхъ очи якъ грань блищали зъ пѣдъ розпатланого волося, стали и собѣ кричати пискливымъ голосомъ:

— Черевикѣвъ не мае, черевикѣвъ не мае!

Тіенета пѣдняла голову зъ выхудлымъ трохи лицемъ и зъ чорнымъ на нѣй волосьемъ та не кажучи анѣ слова выймала собѣ голкою величезный кусень терня зъ ноги.

Ангелицѣ стало жаль и она дала имъ хлѣба.

— Нате вамъ хочь хлѣба.

— Та що намъ зъ хлѣба! — ѳдозвалася стара. Хлѣба чейже не взуе на ноги. А въ Бліні ярмарокъ, такій ярмарокъ що разъ! Она що року заробляла на нѣмъ больше якъ сорокъ су... Божечку мѳй, якій буде сему конецъ?

Ангелика зъ жалю и клопоту не знала, що вже казати. Она мала при собѣ лишь круглыхъ пять су. За пять су не купишь черевикѳвъ, хочь бы и краденыхъ. Отъ и бѣда, що у неи не було нѣколи грошей. Та ще якъ на лихо наднесло и Фелисіяна, ѳнъ зъявився десь таки саме коло неи. Мабуть чувъ всю розмову, бо вже стоявъ тамъ ѳдъ довшого часу. Она вже таки зовсѣмъ не знала, що почати. ѳнъ десь за каждый разъ возьмесе зъ ѳдкись коло неи и не знати якъ та зъ-ѳдки.

— ѳнъ вже выстарѣся зъ ѳдкись черевикѳвъ... — подумала она собѣ.

И въ самѳмъ дѣлѣ, ѳнъ пѳдѳйшовъ ѳлизше. На темно синѳмъ небѣ засвѣтили першій зѳрки. На Маріянъске поле насунувся глубокій, тепленькій спокѳй и вколысувавъ его до сну; лишь вербы червонѣлися зъ далека. Катедральна церковь виднѣлася на вечѣрнѳмъ небѣ ще лишь якъ чорна смуга.

— ѳнъ ѣй певно подаруе якійсь черевики.

Дуръ брався ѣи головы. Не вже жъ таки лишь ѳнъ мавъ-бы все роздаровувати а она не зможе анѣ разу надъ нимъ затріюмфувати! Мало що сердце не выскочило ѣй зъ грудей. Кобы то она була богачка, она бы вже була ѣму показала, що и она умѣе робити людей щасливыми.

Тымчасомъ и Лянбалезы добачили того доброго панича. Стара кинулась до него а ѳбъ молодшій сестры

пустились до него мовъ тї гайвороны та выставили руки; старша перестала довбати коло ноги и споглядала зъ пѣдъ ока на него.

— Чуєте, жѣнко — казавъ Фелисіянъ, пѣйдѣть на Широку улицю, рѣгъ улицѣ Басъ!

Ангелика вже догадалася, о що рѣчь иде, бо тамъ була крамниця якогось шевця. Она перебила ему и була такъ змѣшана, що и не зважала що говоритъ.

— Чого ажъ туди ходити?... Пуста работа!... Та жъ лѣпше...

Але, що „лѣпше“, то вже не знала сказати. Що-жъ ѣй було тецерь дѣяти, щобы показатись ще бѣльше добротливою якъ бнѣ? Ажъ сама собѣ не вѣрила, якъ его зненавидѣла.

— Скажѣть, що я васъ приславъ — говоривъ Фелисіянъ дальше — и кажѣть, най вамъ дасть...

Ангелька, ажъ перепуджена, зновъ его поребила:

— Тажъ прецѣ лѣпше.. лѣпше..

Наразъ пратихла, сѣла на камѣню и чимъ скорше розвязала черевки та здоймила ихъ зъ нѣгъ ба стягнула навѣть и панчохи.

— Натѣ вамъ, возьмѣть собѣ! Такъ прецѣ лѣпше. По що ще кудасъ ходити.

— Моя вы люба панночко! Бо'да прости' вамъ! — дякувала стара Лянбалезиха и стала таки заразъ якъ якій знатокъ оглядати черевки, що були ще майже новѣсенкѣй. — Я ихъ въ горѣ трохи розрѣжу, щобы лѣпше пасували.. Чуешь, Тіенето, ты бовване, то-жъ подякуй за нихъ!

Але Тіенета и слова не сказала а стала лишь выдирати Розѣ и Иваннѣ зъ рукъ панчохи, котрѣ они вже собѣ хотѣли взяти.

Ажъ тецерь полапалася Ангелика, що она боса и

що Фелісіянь може се добачити. Она такъ змѣшалася, що ажъ не знала, що робити. Боялася ступити зъ мѣся, бо мѣркувала, що ђнь ще лѣпше може доглянути, скоро она встане. Наразъ зжахнулася, стратила ще бѣльше голову и стала втѣкати. Ёи маленькѣ нѣжки такъ и бѣлѣлися лишъ по травѣ. Почало ставати чимъ разъ темнѣйше, мѣжъ деревами коло Мариньского поля а катедрою залягла була густа темрява. Середъ той темрявы видко було лишъ бѣлѣ якъ той пухъ на голубѣ нѣжкѣ, що перебирали по землі.

Ангелика боялась воды и бѣгла перелякана по надъ Шевроту, щобы дѣстатися до кладки. Фелісіянь побѣгъ тымчасомъ направцѣ черезъ корчѣ. ђнь, що доси бувъ такъ несмѣлый, ставъ теперъ ще червонѣйшій ђдъ нев, коли побачивъ ёи босѣ ноги. Ёго грудь палило мовъ огнемъ: то ђдозвалася въ нѣмъ зъ цѣлою молодечою силою та пристрасть, що запанувала въ нѣмъ була ђдъ першой хвилѣ, а котру ђнь радъ бы высказати таки на весь голосъ. Коли здогонивъ ёи и легенько лишъ ёи доторкнувся, мавъ ще лишъ тѣлько силы, що мѣгъ вымовити дрожачимъ голосомъ:

— Я васъ люблю.

Она стала мовъ бы остовпѣла. Черезъ хвильку споглядала ёму смѣливо въ очи. Ѓѣ здавалося, що она гнѣваеця на него, що ёго ненавидить, а то все десь щезло и замѣнилось лишъ нѣбы въ якѣйсь страхъ нѣбы въ невыказану розкѣшь. Що ђнь такого сказавъ, що ѣй въ груди стало такъ якось зовсѣмъ инакше? Що ђнь ёи любить, то она знала, а теперъ коли ђнь шепнувъ ѣй тѣ слова до уха, то ѣй стало чогось такъ дивно, що она ажъ задрожала. ђнь ставъ смѣлѣйшій и розкрывъ бы бувъ цѣле свое сердце передъ нею, та сказавъ лишъ ще разъ:

— Я васъ люблю.

Наразъ взявъ еи якійсь лякъ ѡдъ милого и она стала зновъ втѣкати ѡдъ него.

Теперь вже и Шеврота еи не спиняла; якъ та сподохана серничка скочила она у воду, еи ноги ажъ задревѣли ѡдъ студенои водицѣ а она таки чимъ скорше перебиралася по рѣнякахъ. Дверцѣ ѡдъ огорода замкнулися и нѡгъ вже не було видко.

VI.

Два днѣ не мала Ангелика спокою. На самотѣ плакала, якъ коли-бъ, Боже борони, щось злого вчинила. Разъ у разъ приходило фѣй на думку: чи она не согрѣшила зъ тымъ молодымъ чоловѣкомъ? А може она вже така пропаща, якъ тѣ злѣ женщины въ побожныхъ ѡповѣданяхъ, що то ѡддавалися чортови? Тихо прошептани слова: „Я васъ люблю“ гудѣли въ еи ухахъ такимъ громомъ, якъ коли-бъ выходили зъ присподнѣ якоисъ невидимои, страшнои силы. Въ тѡй несвѣдомости, въ якѡй она выросла, не розумѣла она, бачите, и немогла нѣчого розумѣти.

Не вже-жъ она согрѣшила зъ тымъ молодымъ чоловѣкомъ? Якъ могла, такъ нагадувала собѣ все, якъ то було и розважала все то, що въ своѣй невинности уважала за грѣхъ. Чимъ же она согрѣшила? Чи може тымъ, що бачилася зъ нимъ, що зъ нимъ говорила и нѣчого про те не сказала дома? Та-жъ то прецѣ ще нѣчого злого. А чого-жъ она такъ лякалася? Чому-жъ була якъ коли-бъ не своя, якъ коли-бъ въ ню якійсь иншій духъ вступивъ, коли була невинна? А може то грѣхъ въ тѡмъ якѡмсь непонятнѡмъ невдоволеню, ѡдъ котрого

ажь знемагала? Въ еи серци наставъ якійсь страшный розладъ, родились якійсь слова, дѣялось щось такого, що еи страхомъ переймало, закимъ ще могла повяты, що се такого зъ нею дѣся. Кровь била вѣй въ лице и она паленѣла а зѳ всѣхъ сторѳнѣ несло до неи страшнѣ слова: „Я васъ люблю“. Она не могла вже и роздумувати, лишъ все плакала, ажъ ѳдъ розуму ѳдходила и все еи лякъ бравъ ѳдъ того, що она въ чѳмсь похибила, хочъ сама не вмѣла сказати, въ чѳмъ и якъ.

Найбѳльше то еи гризло, що она не звѣрилась Губертинѣ. Наколи бѣ могла була еи поспытати, то ѳднимъ словомъ була-бѣ вся тайна розкрылася. Може-бѣ вѣй полекшало, думала она, коли-бѣ могла комусь розказати про те, що еи такъ болить. Але тайна стала вже страшно велика, она умерла-бы зѳ встыду. Взялась ѳтже на хитрощѣ, стала удавати спокѳйну, хочъ въ глубинѣ еи серця шалѣла страшна буря. Коли еи спытали, чога она такъ призадумуеь, то она, нѣбы то здивована такимъ пытаньемъ, ѳдповѣдала, що о нѣчѳмъ не думае. Коли бувало сидѣла за креснами, то рука еи робила голкою мовъ яка машина, але зовсѣмъ разумно, хочъ ѳдъ рана до вечера мучила еи все одна и тота сама гадка. ѳнъ еи любить, ѳнъ еи любить! А любить же и она его такжъ? Се пытанье було для неи ще зовсѣмъ неясне, бо въ своѣй несвѣдомости не умѣла собѣ на то ѳдповѣсти. То пытанье насувалось вѣй разъ-у-разъ на гадку и все лишъ шумѣло въ еи головцѣ, такъ, що вѣй ажъ здавалося, що она вже дурѣе, вже и самѣ слова ставали для неи незрозумѣлѣ и ажъ голова вѣй крутилася. Видко було по нѣй, що она ще лишъ на силу ѳпамятувалася та перебирала голкою зновъ такъ уважно, якъ давнѣйше, хочъ все таки якъ коли-бѣ еи бралась якась задумчивѳсть. Може бути що то були початкѣ

якоюсь тяжкою недугою. Коли одного вечера лягала спати, почало єи страшно трясти, она думала, що вже бѣльше не встане. Серце билося тѣ такъ сильно, що мало не выскочило зъ неи, а въ ухахъ дзвонило ѣй, якъ коли-бѣ дзвонами. Чи се була любовь, чи то вже смерть прийшла по ню? А Губертина воскуючи нитку глядѣла на ню пильно и не безъ журы та усмѣхалася до неи такъ спокѣйно!

Впрочѣмъ же Ангелика заклялася, що вже нѣколи не стрѣнеся зъ Фелисіянѣмъ. Она вже боялася виходити на Мариньське поле межя тѣ зачарованѣ буряны; вже и до убогихъ не ходила. Она все побоювалася того, що колись, коли-бѣ она стрѣвилася зъ нимъ око въ око, могло-бы статися щось страшного. Ба, она хотѣла тымъ ще и себе саму мучити, хотѣла тымъ наложити сама на себе кару за свои грѣхи. Коли зъ рана хотѣла себе вже таки дуже покарати, то не важилася и въ ѣкно споглянути, щобы не побачити єго тамъ надъ берегомъ Шевроты. Коли-жъ єи вже такъ дуже кортѣло, що и силы у неи не було, щобы не выглянути, а она єго не побачила, то була сумна ажъ до слѣдующого дня.

Одного рана дававъ ѣй Губертъ якъ разъ дальматіку до работы, коли хтось задзвонивъ въ дзвѣнокъ ѣдѣ хаты и ѣнъ мусѣвъ выйти. То певно прийшовъ хтось замовляти роботу, бо Губертина и Ангелика чули добре черезъ ѣдхиленѣ дверѣ, якъ зъ надворку доходивъ до нихъ голосъ. По хвили пѣдняли они, наляканѣ, головы. Чути було, що хтось ишовъ по сходахъ; вышивачъ вѣвъ гостя на гору, чого ще нѣколи не бывало. Ангелика стала мовъ нежива, она пѣзнала, що то Фелисіянъ. ѣнъ представився имъ яко ремѣеникъ - артистъ, а у тыхъ людей руки прецѣ завсѣгды бѣлѣ. Коли ова не выходила до него, то ѣнъ, довго єи выглядаючи и не знаючи, що

такого сталося, думавъ вже, що она таки его не любить та зайшовъ теперъ самъ до неѣ.

— Чуєшь, дитинко — ѡдозвався Губертъ — то до тебе прийшли. Сей панъ хоче намъ дати якусь дуже важну роботу. Я думавъ, що таки найлѣпше буде, коли я его сюды заведу и тутъ спокѡйно поговоримо... То моя донька, будьте ласкаві та покажѣть вѣй взорець.

Анѣ ѡнѣ анѣ Губертина не пѡдозрѣвали анѣ трошки нѣчого. Лишь зѣ цѣкавости приступили ближе, щобы приглянутись. Але Фелисіянъ и Ангелика такъ були зворушенѣ, що ажъ духъ въ нихъ заперало. Ёму ажъ руки тряслися, коли розвивавъ взорець, и мусѣвъ поволи говорити, щобы не дати по голосѣ спѡзнати, що зѣ нимъ дѣся.

— Розходиться, бачите, о митру для Преосвященого... Тутешнѣ дамы хотять зробити ёму дарунокъ и припоручили менѣ, щобы я тымъ дѣломъ занявся, выгѡтовивъ що потреба и допилънувавъ работы. Я маляръ, що на склѣ малює, але иногдѣ займаюся и старинною штукаю... Ось видите, я не выдумавъ нѣчого нового, лишь просту готицку митру на новѣй ладь.

Ангелика нахилилася надъ великѣй розложенѣй взорець и лишь зѣ тиха шепнула:

— О, свята Агнѣя!

И въ самѡмъ дѣлѣ, то була та сама тринацѣти-лѣтна мучениця, покрыта лишь своимъ довгимъ волосемъ, зѣ маленькими нѡжками и рученятами, точно така якъ та, що стояла на филарѣ пѡдъ катедрою, або якъ та деревляна ёѣ статуя, що стояла въ церквѣ и що колись була помальована а теперъ вже зовсѣмъ споловѣла. Цѣлу передну часть митры занимала Агнѣя, ёѣ несли два ангелы просто до неба. Пѡдъ нею десь далеко

тягнулася якась весела краина; задню часть и ленты украшали лянцетоватї прикрасы въ хорошѣмъ стилю.

— Тотї дамы — почавъ Фелисіянъ зновъ говорити — лагодять той дарунокъ на процесію чуда и для того думавъ я, що треба выбрати святу Агнію...

— А то дуже добра гадка — одозвався Губертъ.

— Преосвященный буде дуже радуватися — додала Губертина.

Процесія чуда одбувалася що року 28 лїчня. Першїй починъ до неї давъ Іоанъ V. зъ Готкерѣвъ; онъ хотївъ тымъ полишити по собѣ вѣчну вдячнѣсть за ласку одъ Господа Бога, що давъ ему и его родови чудесну силу уздоровляти недужихъ въ часѣ пошести въ Бомонтѣ. Побожне оповѣданье розказуе, що Готкеры достунили той ласки черезъ святу Агнію, котру они дуже почитали. Зъ того часу отже походивъ звичай, що въ роковий день выносили статую святой зъ церкви и несли єи въ торжественнѣй процесїи улицями въ тѣй побожнѣй вѣрѣ, що она ще и нынѣ може всяке нещастье одвернути одъ мѣста.

— На процесію чуда? — спытала Ангелика тихенько не здѣймаючи очей зъ взѣрця. Та то вже лишъ двацять днѣвъ. Часъ дуже короткїй.

Губертъ покачавъ лишъ головою. Страхъ, якъ пильно и старанно треба братися до такой работы. Губертина звернулася до дѣвчины.

— Я бы тобѣ помогла; я взяла-бы робити всѣ прикрасы а ты робила-бы вже лишъ саму фігуру.

Ангелика була такъ змѣшана, що заедно лишъ святу оглядала. — Або таки нѣ! думала она — не приймуся той работы, не возмуся до неї. Помагати ще ему до грѣха, та-жь то бувъ-бы вже найбѣльшїй грѣхъ. Що Фелисіянъ не говоривъ правды, то рѣчь певна; она то

дуже добре мѣркувала, що ѓнѣ богачь та лишь удає звичайного ремѣника. А цѣла тота выгадка, цѣла тота выдуманая исторія, що ѓнѣ теперь розказувавъ, щобы лишь дѡстатися до неѣ, наказувала ѣѣ бути осторожною. Взавши добре на розвагу, то она була таки трохи рада зъ того и щаслива, бо ѓнѣ въ еѣ очахъ не бувъ звичайнымъ чоловѣкомъ, ѓнѣ мусѣвъ таки конче бути якимсь царевичемъ и то таки тымъ самымъ, котрого она собѣ въ своихъ мрѣяхъ представляла.

— Нѣ — ѡдповѣла она ще разъ — намъ таки часу не стане.

Ангелика не здѡймаючи очей говорила дальше якъ бы сама до себе:

— Але святу не годиться таки вышивати инакше, якъ лишь чистымъ золотомъ.

— Правду кажете — ѡдозався Фелисїанъ, и я такожь думаю, що лишь самымъ золотомъ, а чувъ я, що нѣхто такъ не удасть, якъ вы, бо вы мабуть знаете всю тайну стародавнього вышиваня, зъ котрого взѡрць можна ще нынѣ н. пр. въ закристиѣ оглядати.

— Ая', ая'! — ѡдозався Губертъ зъ одушевленьемъ — то ще моя пра-прабабка вышивала въ пятнадцатѡмъ столѣттю... Саме золото! Нема бо, паноньку, красшой работы понадъ туоу. Але до того потреба богато часу та грошей и — правдивыхъ артистѡвъ. Вже ѡдъ двѣста лѣтъ нѣхто такси работы не робить. Коли вже моя донька не хоче инакше робити, то вже можете на ню спуститися, бо въ теперѣшнихъ часахъ могла-бы хѣба лишь она щось такого зробити; вѣрте менѣ, що нема такой другой, котра бы мала таке око и таку руку якъ у неѣ.

ідъ коли ишла бесѣда про золото, то Губертина слухала зъ всякимъ признаньемъ.

— Таки въ самѣмъ дѣлѣ рѣчь неможлива зроби́ти щось такого до двадцать днѣвъ — додала она переконуючо. На то потреба хйба якоись чарѣвницѣ.

Ангелика придивляючись святѣй добачила щось, що наповнило єи сердце невысказаною радостею: Агнїя була зовсѣмъ на ню похожа. Фелисіянъ ѳдрисовуючи стару статую певно о нѣй думавъ. Коли собѣ погадала що она все стоить єму передъ очами, що ѳнъ все лишь єи передъ собою бачить, то рѣшилась не держати єго дуже зъ далека ѳдъ себе. Въ кѣнци пѣдняла головку; она добачила, що ѳнъ ажъ дрожить передъ нею а єго очы ажъ свѣтяться, такъ просяться до неи; она змѣркувала, що вже не въ силѣ єму опиратися. Лишь не хотѣла ще признатися, що вже єму пѣддалася. Така невинна злоба, той природный инстинктъ не выявляти ѳдъ разу своихъ правдивыхъ чувствъ, єсть у всѣхъ дѣвчатъ, хочь бы и у такихъ, що ще нѣчого не знаютъ.

— Нѣ, то таки рѣчь неможлива — сказала она ще разъ и ѳддала єму взорець. Я не можу пѣдоймитися такой роботы для нѣкого.

На лицы Фелисіяна маювалася дѣйстна розпука. ѳнъ змѣркувавъ, що то она черезъ него не хоче пѣднїтись той роботы. Пустился ити та ще лишь сказавъ:

— Шкода, бо вамъ бы заплатили, що бы вы самѣ захотѣли. Тѣтѣ дамы дали-бы и два тысячѣ франкѣвъ...

Губертамъ певно не ходило о зарѣбокъ, але така велика сума то все таки щось значить. Чоловѣкъ споглянувъ на жѣнку. Такой красный зарѣбокъ таки жаль було зъ рукъ пустити.

— Два тысячѣ, кажете? Та вже хйба най буде. Я бы того для нѣкого не зроби́ла, але коли вже такъ платять... Коли буде потреба, то буду вже и по ночахъ, робити.

Але теперь и Губертъ и Губертина стали противиться тому, бо боялися що она таки замучиться.

— Нѣ, нѣ, годѣ покидатись такихъ грошей, коли самѣ лѣзуть въ руки. Митра буде готова въ навечеріе процесіи.

Фелисіянъ лишивъ взорець и выйшовъ зъ важкимъ сердцемъ зъ хаты; ѓнъ не мавъ вже смѣлости пояснати роботу ще дальше, щобы черезъ то побути ще довше. Рѣчь зовсѣмъ ясна, що она его не любить; она умысно удала, що его не знае и обѣйшлась зъ нимъ, якъ зъ першимъ лѣвшимъ, котрый лишь добре платить. Зъ разу бравъ его навѣтъ гнѣвъ, ѓнъ добачувавъ въ нѣй просту натуру, мало що не захланнѣсть. Тымъ лѣпше, що вже разъ буде тому конецъ, шкода вже о нѣй и думати. Але чимъ бѣльше о нѣй роздумувавъ, то тымъ бѣльше починавъ ей оправдувати: она-жь прець жиє лишь зъ праць рукъ и хнба-жь не треба ѣй на хлѣбъ зарабатывать? По двохъ дняхъ ѓнъ чувся таки дуже нещасливимъ; лазивъ по всѣхъ закуткахъ и ажъ зъ силъ спадавъ зъ жалю що не мѣгъ ей побачити. Она не выходила зъ хаты, ба навѣтъ и въ ѓкнѣ не показувалася. ѓнъ мѣркувавъ добре, що хочъ она его не любить, може хнба лишь его грошѣ, то за те ѓнъ за нею ажъ пропадае, ажъ гине; такъ ей любить, якъ любиться хнба лишь тогдѣ, коли маєся двацять лѣтъ, безъ розваги, а такъ, якъ сердце наказує, лишь для самой розкошѣ и муки зъ любви. Разъ въ вечеръ ѓнъ ей побачивъ и вже бувъ конецъ всему: або она, або нѣяка друга; хто бы она и не была, чи добра чи зла, погана чи красна, бѣдна чи богата, ѓнъ таки загине, коли она не стане его подругою. Третього дня по тѣмъ ѓнъ не мѣгъ вже вытримати; хочъ заклився, що на ню забуде, выбрався таки до Губертѣвъ.

Коли задзвонивъ, выйшовъ Губертъ и пустивъ его въ хату. Стали говорити, а Губертъ не порозумѣвши добре Фелисіяна думавъ, що таки найлѣпше буде, коли ѓнъ его на гору заведе.

— Чуешь донечко, они хотятъ тобѣ дещо розповѣсти, бо я того добре не розумѣю.

— Не прогнѣвайтесь на мене — промовивъ Фелисіянъ на силу — але то я хотѣвъ-бы розвѣдати у васъ, якъ стоитъ наше дѣло. Тотѣ дамы, що знаєте, дуже мене просили, щобы я розвѣдавъ, якъ иде работа... Розумѣеся, коли я вамъ тымъ не стану часу займати...

Ангелицѣ мало сердце не выскочило зъ груди, такъ забилося сильно, коли почувла що то ѓнъ иде. Она думала, що ѣй прийдеться таки удушити. Лишь на силу успокоилася знову; навѣтъ кровь не выступила ѣй на лице. Спокойно и мовь-бы рѣвнодушно ѓдповѣла:

— Менѣ то нѣчого не завадить; менѣ все одно робити, чи хто сидить надѣ мною, чи нѣ. Та-жь то вашъ взорець то и зовсѣмъ природно, що вы хочете видѣти, якъ его вышивають.

Фелисіянъ бувъ такъ заклопотаный, що и не важивсь-бы бувъ сѣсти, коли-бъ Губертина не була его попросила зъ всею ввѣчливостею яко своего доброго гостя. Она сѣла ѓдтакъ зновъ до работы и схилилася надъ кросна, на котрыхъ гишюрою вышивала готицкѣй прикрасы. Губертъ здѣймавъ зъ стѣны готову напущену вже клиемъ хоруговь, котру розвѣсивъ бувъ на два днѣ, щобы просыхала; ѓнъ хотѣвъ теперь еи розпинати. Всѣ замовкли; ѓбѣ вышивачки и Губертъ працювали, якъ коли-бъ не було нѣкого бѣльше въ хатѣ.

Середъ сего мирного окруженя молодой чоловікъ трохи успокоився. Била трета година, тѣнь ѓдъ катедры ставала вже довша а сумеркъ сунувся черезъ широке

о́кно. Въ маломъ, холодномъ середъ зелени положеномъ домъ починало вже одъ полудня вечерѣти. Чути було, що на улиці ступавъ хтось въ легенькихъ черевикахъ, то дѣвчата зъ пансіону ишли до церкви. Въ робѣтнѣ здавалось все спочивати одвѣчнымъ сномъ; прилады, старіи муры, словомъ все доокола несло глубокою тишиною и спокоемъ. Лишь на кросна, на котрѣ нахилились нѣжніи профилѣ обохъ робѣтницъ, надало рѣвно ясне свѣтло и одбивалося ярко одъ жовтого золота.

— Я хотѣвъ вамъ сказати — почавъ Фалисіянъ говорити, мѣркуючи, що треба прецѣ оправдати, чого онъ зайшовъ — я хотѣвъ вамъ сказати, що и волосье треба бы вышивати золотомъ а не шовкомъ.

Ангелика подняла головку. Зъ еи веселыхъ очей було добре видко, що онъ не потребувавъ за-для того ажъ сюды заходити, коли не мавъ фѣй що вишого сказати. Она схилилася зновъ надъ роботу и одповѣла миленькимъ але шутливымъ голосомъ:

— А вже-жь, що такъ.

Отъ и дурницю сказавъ, бо ажъ теперь добачивъ, що она якъ разъ мала волосье въ роботу. Передъ нею лежавъ взорець, що онъ накладавъ легенько водными красками та золотомъ. Зъ того, що бувъ блѣдый, подобавъ на старый споловѣлый образецъ миниатуровый зъ якогось молитвослова. А она вышивала зъ того взѣрця такъ пыльно та зручно, якъ той артистъ, що робить подъ люпою. Она перенесла взорець насапередъ грубыми, смѣлыми чертами на добре натягненный грубымъ полотномъ подшитый, бѣлый сатинъ; одтакъ заложила цѣлу матерію сухозолотю, прикрѣпленую лишь на обохъ кѣнцяхъ а впрочомъ зовсѣмъ вѣльною. Тотѣ нитки то була основа. Она розсувала нитки, щобы побачити подъ сподомъ взорець и пришивала ихъ зъ подъ споду шов-

къмъ, котрого краски добирала пѣсля взѣрця. Тамъ, де приходила тѣнь, закрывавъ шовкъ золото зовѣмъ. Тамъ де тѣнь була слабша, стояли цяточки шовку далеко ѡдъ себе а на зовѣмъ ясныхъ мѣсяхъ було золото зовѣмъ незакрите. Само золото було тѣньоване, на его сподѣ сплывалися витки, нашивані на шовкъ голкою, въ малюнокъ, що ясенѣвъ якоюсь мистичною зорею.

— Ахъ! — ѡдозвався на разъ Губертъ, що розпинавъ хоруговь — давными часами уважала робѣтниця за найбѣльшу свою штуку вышити щось тѣньованымъ золотомъ... Она такъ робить якъ стоять въ правилахъ: „поодинокій образъ зъ тѣньованого золота, пѣвъ третины высоко“. Тебе бы, Ангелико, заразъ приймили.

И зновъ стало въ хатѣ тихо. Що до волося св. Агнїи, то Ангелика, проти правилъ, годилась зовѣмъ зъ поглядами Фелисіана: не набирати шовкомъ а лишъ накладати золото золотомъ. Она робила наразъ десять голками, въ котрыхъ були засилені витки всѣлякѣи тѣни, ѡдъ червоныхъ якъ грань ажъ до блѣдо-жовтыхъ якъ листье дерева въ осени. Агнїя покрывалася отже золотымъ волосьемъ, що сплывало вѣ ѡдъ головы ажъ до нѣгъ. Волосье ишло ѡдъ самой шиѣ та вкрываючи мовъ плащемъ боки сплывало зъ плечей двома пасмами, що сходилися пѣдъ бородою, ажъ до самыхъ нѣгъ, чудный порѣстъ волося якъ въ байцѣ, невидане руно зъ величезными кучерями, словомъ тепла, жива одѣжь ѡдъ котрой вѣяло непорочною чистотою.

Сего дня мѣгъ Фелисіанъ приглянутися, якъ Ангелика вышивала кучеры, и не мѣгъ надивитися, якъ зъ пѣдъ ѣи голки выростало и чимъ разъ бѣльше свѣтлося волосье. Губертина нашивала якъ разъ прикрасу и споглядала на него ѡдъ часу до часу спокѣйнымъ окомъ. Губертъ розвивавъ осторожно хоруговь. Ажъ и

Фелисіянъ, котрому чимъ разъ ставало маркотнѣйше, що такъ всѣ мовчать, догадався, що ему пора ити до мѣвъ, бо ему не насувалася на гадку, анѣ одна замѣтка котру ѓнъ нѣбы то хотѣвъ высказати.

ѐнъ вставъ и промовивъ дрожачимъ голосомъ :

— Я зновъ до васъ зайду... Я такъ зле нарисовавъ голову, що вамъ придадутся може мои замѣтки.

Ангелика глянула своимъ яснымъ окомъ спокѣйно ему въ очи.

— Де-жь тамъ нѣ,.. Але прийдѣть зновъ коли до насъ, коли вже конче хочете самѣ допильнувати работы.

ѐнъ выйшовъ урадуваный, що она позволила ему приходити, але и сумный тому, що она чогось така холодна. На другій день зайшовъ ѓнъ знову и такъ що дня опѣсля пересиджувавъ ѓнъ въ тѣй спокѣйноѣ хатѣ при улицѣ Орфевръ. Годины, въ котрыхъ его тамъ не було, були страшнѣ для него, бо въ его внутрѣ кипѣла якась страшна борба; его мучила непевнѣсть. Ажь коли ѓнъ зновъ сидѣвъ коло Ангелики, стававъ спокѣйнѣйшій. ѓнъ на все годился, на все пристававъ, навѣть и на то, щобы ѣй и не сподобатись, лишь кобы бути коло неѣ. ѐнъ заходивъ що рана, розмовляе бувало о работѣ и сяде передъ креснами, якъ коли-бъ безъ него не могло обѣйтись. Не мѣгъ надивитись на ѣѣ красный профиль, на ѣѣ ясне волосье та на то, якъ ѣѣ тонеиькѣ пальчики перебирають голками. Она вже собѣ нѣчого зъ него не робила и обходилася зъ нимъ якъ зъ товаришемъ. Мимо того чувъ ѓнъ, що мѣжь ними есть щось, о чѣмъ она не говорила а що его за сердце ловило. Она неразъ пѣднесе головку и спогляне на него нѣбы лишь на жартъ своимъ нетерпеливымъ и пытающимъ окомъ. Коли побачить, що ѓнъ ажь зжахнесь, то она всейчасъ стаѣ зновъ холодна.

Але Фелісіянь вынайшовъ незадовго способъ, якъ бы еи розвеселити и користавъ вже зъ того кôлько лишъ мôгъ. Онъ розповѣдавъ їй о своѣй штуцѣ, о памятникѣхъ стародавной майстерскои штуки вышиваня, котрѣ онъ бачивъ въ скарбниці катедральной церкви або въ старыхъ книгахъ: о пречудесныхъ фелонахъ н. пр. о фелонѣ ôдъ Кароля Великого, зъ червоного шовку и зъ великимъ орломъ, що широко розпнявъ свои крыла; о фелонѣ зъ цѣлымъ здвигомъ святыхъ; о якôйсь дальматицѣ, що уважалася за найкрасшу, именно о царскôй дальматицѣ, на котрôй була представлена слава Христова на земли и на небесахъ, ôдтакъ преображеніе и страшный судъ, котрыхъ фигуры повишивані шовкомъ всѣлякою ôдтѣны, золотомъ та сръбломъ; дальше о деревѣ зъ Еесе, золота вышивка на сатинѣ, котру ôдроблено мабуть зъ якогось ôкна церковного зъ пятацятаго столѣтя, при сподѣ Авраамъ, Давидъ, Саламонъ и пречиста Дѣва а въ горѣ Иусуъ; онôсля о фелонахъ якъ примѣромъ о тôмъ зовсѣмъ простôмъ, на котрôмъ видко Христа прибѣтого на хрестѣ, зъ червоного шовку на золототканôй матеріи а ему коло нôгъ держитъ св. Іоанъ пречисту Дѣву; наконецъ о фелонѣ зъ Нентре, на котрôмъ видко въ цѣлôй величавости Пречисту Дѣву Марію, що держитъ на рукахъ дятятко. Такъ розповѣдали они собѣ про богато ще иншихъ чудесныхъ памятникôвъ, замѣтныхъ чи то своимъ вѣкомъ, чи прославленныхъ чудесами або звѣстныхъ зъ своєї дорогоцѣнности та достойныхъ пошановку хочьбы длятого, що перейшли благовоннымъ кадиломъ и що на нихъ свѣтилось притерте золото jakimсь мистичнымъ свѣтломъ.

— Ахъ — зôтхнула Ангелика — тѣ часы вже давно минули. Нынѣ нѣхто не умѣвъ-бы вже такъ красоеъ дôбрати.

Ажъ очи ѳй свѣтилися, коли ѳнъ оповѣдавъ о давнихъ вышивачахъ и вышивачкахъ, тогдѣ ѳдкладала она роботу и слухала, що ѳнъ розказувавъ о такѣмъ Семенѣ зъ Галии та о Колинѣ Жолье, котрыхъ имена остануться по вѣки незабутными. Она починала вправдѣ зновъ вышивати, але була вже якъ не своя, а лице еи яснѣло ѳдъ артистичного одушевленя. Нѣколи не выдавалася она ему краснѣйшою, нѣколи бѣльше одушевленою и невиннѣйшою, — якъ коли-бъ ѳдъ неи въ ѳдблеску золота и шовку розходилося якесь яснѣ свѣтло — якъ тогдѣ коли она пильненько кѣнчила свою роботу и колола голкою разъ коло разу. Она вкладала въ ту вышивку всю свою душу. ѳнъ перестававъ тогдѣ говорити и вдвлювався въ ню, ажъ она осмѣлена мовчаньемъ, побачила той жаръ, що въ нѣмъ выкликала. ѳй ставало тогдѣ соромно, мовъ бы то она щось злого зробила и ставала скоро зновъ рѣвнодушною, а коли промовила, то такимъ голосомъ, якъ коли-бъ чогось гнѣвалася.

— Се вже якесь лихо надало, чи що; геть менѣ шовкъ попутався!... Та бо сидѣть тихо, мамо, не руйтесь!

Губертина, що цѣлый часъ анѣ не рушвлася, лишъ усмѣхалася. ѳй було зъ разу дуже маркотно, що той паничъ не вылазить зъ хаты, и одного вечера, закимъ полягали, говорила навѣть ѳбъ тѣмъ и зъ Губертомъ Молодой мужчина припавъ имъ бувъ досыть до внодобы; ѳнъ бувъ дуже милый въ товариствѣ: чому-жь противитись тому, чтобы ѳнъ правильно до нихъ заходивъ, ану-жь то може и щастье Ангелики? Губертина дала ѳтже всему волю и наглядала лишъ розважно на ѳбоѣ. Та-жь и еи сердце зновъ ѳдъ кѣлькохъ недѣль дуже страдало ѳдъ того, що чоловѣкъ еи такъ дуже голубить, та все на дармо. Бувъ то якъ разъ той мѣсяць, въ котрѣмъ

померла ихъ дитинка. Що року о тѣй порѣ починала ихъ гризти совѣсть, будились тѣ самі бажаня; ѡнъ лежавъ у єи нѡгъ и благавъ горячо прощєня; она въ любви и розпуцѣ ѡддавалася єму цѣлою душею и тѣломъ, але не мала вже надѣв змѣнити волю покѡйницѣ. Перєдъ свѣтомъ они нѣколи о тѣмъ не говорили и анѣ разу одно другого бѡльше не поцѣлувало, якъ давнѣйше. Але нишкомъ въ комнатѣ выбухала любовь зъ ихъ сердца зъ подвѡйною силою а коли при найменшѡмъ порушеню стрѣнулись ихъ очи, то обоє забувались на хвилинку и одно въ другѡмъ розпливалося. Була то важка мука, котру муєли зносити.

Минувъ тыждєнь; работа коло митры поступала, щодєннї сходины прибрали характеръ родинной дружбы.

— Высоке чоло и безъ бровь, правда?

— А вже-жъ, дуже высоке и зовсѣмъ безъ тѣни, зовсѣмъ такъ, якъ на минятурахъ зъ того часу.

— Подайте-жъ менѣ бѣлый шовкѣ.

— Позвольте, най вамъ засилю нитку.

Ѡнъ помагавъ ѣй, тота работа въ двѡйку була для нихъ якимсь успокоючимъ средствомъ и звертала ихъ до щодєнного житя. А все-жъ таки зъ каждою годиною ставала мѣжъ ними звязъ сильнѣйша, хочъ нѣколи анѣ словечкомъ про любовь не згадали, хочъ анѣ разу одно другого хочъ бы пальцемъ нарочно не доторкнулося.

— Тату, що вы робите? Васъ анѣ не чути въ хатѣ.

Она обернулася и побачила, що вышивачъ навиваючи цѣвку задивився на жѣнку задумчиво.

— Я твоѣй мамѣ лагоджу золото.

— Ѡнъ подавъ ѣй цѣвку а она взяла ѡдъ него зъ тихою подякою а зъ тои зацѡпадливои любви, якою Губєртъ завсѣгды окружавъ свою жѣнку, повѣяло тепломъ нѣжного чувства, котре обгорнуло ажъ Ангєлику

и Фелісіяна, що зновъ схилюлись були надъ кросна. Мабуть була тому виновата навіть и старосвѣтска робѣтня, зъ своїми старыми приладами и зъ тымъ спокоємъ, що перейшовъ бувъ ще зъ тамтыхъ столѣтій. Здавалось, що она десь далеко ђдъ того житя, що на улиці; десь въ краю мрѣй и духѣвъ, де панують чудеса и де дуже легко може настати всяка розкѣшь.

За пять днѣвъ мала вже бути митра готова. Ангелика була певна, що она упораєсь зъ вею не то на часъ, але ще на двацять и чотыри годинъ скорше. Ажъ ђдохнула, але и здивувалася, коли побачила, що Фелісіянъ все ще стоить коло неї спершися на валокъ. Не вже-жь они стали дѣйстно нероздѣльными товаришами? Она не була вже рѣвнодушною на то, що ѡи до него потягало, вже не смѣялася злобно зъ того, зъ чимъ ѡнъ тався а чого она догадувалася. Що-жь то було такого, що приспало було ѡи неспокоѣне дожиданье? Вѣчно вертало то питанье, котре она ставила собѣ кожного вечера, коли лягала спати: чи она любить ѡго? Цѣлыми годинами лежала она на своѣй великоѣ постели, накрывшись зъ головою та все розбирала тѣ слова и не могла ихъ нѣякъ зрозумѣти. Наразъ, одной ночи, почувла она, що ѣї сердце розстунаєсь, она залилася сльозами и притиснула головку до подушки, щобы ѡи нѣхто не чувъ. Она ѡго любила, такъ любила, що ажъ вмирала. На що? Якъ? Сама не знала, не хотѣла того знати, але она любила ѡго, такъ говорила зъ неї цѣла ѡи душа. Доокола неї стало ясно и любовь выступила, якъ ясно свѣтло сонця. Довго такъ плакала она въ чувствѣ якогось зворушеня и невысказаного щастя. И зновъ стало ѣї жаль, що она не звѣрилася Губертинѣ. Ѣи тайна страшно ѡи мучила и она зновъ заклѣлася на все въ свѣтъ, що супроти Фелісіяна буде холодна, якъ и дав-

вѣйше та що волишь радше все притерпѣти, якъ дати єму спѣзнати свое нѣжне чувство. Любити єго, любити и мовчати о тѣмъ, то буде — думала она — справедлива кара для неї, то буде проба, котру, коли выдержитъ, то направитъ зло, котрого допустилася. Такъ страдала она радо, бо нагадувала собѣ на мученикѣвъ зъ побожныхъ оповѣданъ, уважалася навѣтъ трохи чи не ихъ поестрою, бо и она такожь хотѣла сама себе покарати. Ъй здавалося, що на ню споглядає єї хранителька св. Агнія своими лагѣдными очима.

На другій день скѣнчила Ангелика вышивати образъ угодницѣ Божои. До рученятъ и дрѣбныхъ нѣжокъ, що выставляли зъ пѣдъ роскошнаго золотого волося, взяла она тоншого шовку, якъ до иншихъ частей святой. Личко вышила таке мовъ бы нахухане, мовъ той цвѣтъ лиліи. Зъ пѣдъ шовковой паволоки пробивалось золото мовъ та кровь въ жилахъ. А то ясне якъ сонце личко пѣднималося до синого неба, несене двома ангелами.

Коли прийшовъ Фелисіянъ, то ажъ зачудувався и таки на весь голосъ ѳдозвався:

— Ахъ яєъ же она на васъ похожа!

Онъ мимохѣтъ признавъ тымъ, що умысно зробивъ взорець подѣбнымъ до неї. Ажъ теперъ цолапався, що самъ себе зрадивъ и почервонѣвся по самѣ уха.

— Таки правда, доню — ѳдозвався Губертъ приступивши ближе — у неї зовсѣмъ твої красні очі.

Губертина на то лишъ усмѣхнулася, она вже давно то добачила. Ажъ налякалася, ажъ щось єї заболѣло, коли Ангелика ѳдозвалася на то тымъ несамовитымъ голосомъ зъ давныхъ часѣвъ:

— Мои красні очі! Глузуйте собѣ здорові зъ мене!... Я знаю, що я погана!

Она встала ђдтакъ, обтрѣпалася и удаючи ажъ до переседы зальотну, холодну дѣвчину ђдозвалася:

„Слава-жь Тобѣ Господи, що вже разъ скђнчилося... Менше одного клопоту на головѣ!.. За ту цѣну я бы вже другій разъ не робила.

Фелисіяна якось то давно обђйшло. Отже она ляшь на грошѣ ласа? Якъ же мђгъ ђнѣ лишъ на хвильку подумати, що ова такъ дуже одушевляеся штукаю. ђнѣ обманулся, ѣй ходило лишъ о заробокъ, ѣй була вже байдуже сама готова робота а ще може бђльше то, що вже не буде его видѣти. А ђнѣ ђдѣ кђлькохъ вже днѣвъ ломивъ собѣ голову, якъ бы то що придумати, щобы можна заходити до вен. Она его не любить и не буде любити! Ёму стало такъ прикро, такъ щось схопило его за серце, що ажъ въ очахъ ёму потемнѣло.

— Чи вы самій докђнчите митру?

— Нѣ, мама умѣють то лѣйше... Я рада, що не потребую ей вже и въ руки взяти.

— Отже вы не любите навѣтъ свои власной работы?

— Я!.. Я нѣчого не люблю.

Губертина розсердилась на ню и приказала ѣй мовчати а ђдтакъ стала его просити, щобы ђнѣ не зважавъ, на ту розвезену дитину и сказала, що завтра ще въ пору митра буде вже зовсѣмъ готова. Ёму здавалося, що тымъ вже его пращають, але ђнѣ все такі не забирався а ставъ ще оглядати старосвѣтску робђтню, бо ёму здавалося, що его зъ раю гонять. Ёму здавалося, що ђнѣ проживъ тутъ щасливій хвилѣ и ддятого приходило ёму дуже прикро лишати тутъ свое зранене серце.

Ледви що заперлися дверѣ, якъ вже Губертъ спытавъ:

— Що тобѣ, дитинко, чи ты не заслабла?

— Не бѣйтеся, вѣчого менѣ не буде; то бнѣ лишѣ такѣ мене збудивѣ. Добре, що вже разѣ забрався, найся бѣльше и не показує.

— Добре, вже бѣльше не покажесе — бѣдозвалася Губертина — але то ще не вадить, щоби ты була чемна.

Ангелика вже не могла дождатися хвилѣ, коли буде могла забѣчи до своєї комнаты. Тамѣ розплакалася гѣркими слѣзами. Яка-жь она була щаслива а якѣ дуже мусѣла страдати! Ёи дорогій милый, бѣдняка, прецѣ вѣчого не завинивѣ, щоби такѣ сумно розставався зѣ нею. Але она заклѣлася на всѣхѣ святыхѣ, що буде его на смерть любити а бнѣ о тѣмѣ нѣколи не дѣзнаєсь.

VIII.

Вечеромѣ того дня жалувалася Ангелика, вставши бѣдѣ вечеры, що бнѣ чогось дуже слабо зробилося и пѣйшла заразѣ до своєї комнаты. Ёи зворушенѣ зѣ рана а бѣтакѣ борба зѣ самою собою страшно ёи ослабили. Лягла на постѣль и залилася зновѣ слѣзами. Сховала головку пѣдѣ накрывало и рада бѣ таки була вѣ своѣй рознуцѣ десь зовсѣмѣ пропасти, щезнути, щоби ёи вже разѣ не було на свѣтѣ.

Минали години, настала глуха нѣчь, нѣчь липнева, тепла, а тяжка духота заходила отвертымѣ бѣкномѣ ажѣ до середины. Цѣлѣсеньке небо було засѣяне ясними зѣрками. Була вже десь одинацѣята година. Мѣсяцѣ на четвѣртѣй кватирѣ сходявѣ ажѣ около пѣвночи.

А вѣ темнѣй комнатѣ Ангелика все ще плакала и слѣзы не переставали литися струями зѣ ёи очей. Она вивулася, коли почувала, що хтось засѣкуавѣ до дверей.

Зробилося тихо а ђдтакъ ђдозвався якійсь голосъ :
— Ангелцю... серденько... Ангелцю...

Она спђзнала голосъ Губертины, що певно, коли лягала спати, зачула зъ далека ѐи плачь и зажурена выйшла на пђвъ роздягнена на гору подивитися.

— Ангелцю, ты слаба?

Дѣвча заперло въ собѣ духъ и не ђдывалося. Ангелиць нѣчого такъ не хотѣлося, якъ лишъ остатися на самотѣ; то бувъ ще найлѣпшій лѣкъ на ѐи недугу. Для неѐ була-бы мука, хочъ бы навѣтъ рђдна мати ѐи голубила та потѣшала. Она представляла собѣ, якъ тамъ за дверми стояла Губертѐна, догадувалася, що она жде тамъ боса, бо чула якъ лишъ зъ легка сунула по землѐи ногами. Проминули вже двѣ хвилѣ а она була певна, що Губертѐна все ще тамъ стоить, що приложила ухо до стѣны и що красными своими руками придержуѣ на собѣ свѐтѐну, котру лишъ накѐнула на себе.

Коли Губертѐна не могла навѣтъ ђддыху дѣвчини дослухатися, не важилась вже дальше добуватися. Она була переконана, що хтось заводявъ; але може дѣвча тымчасомъ заснуло, такъ на що-жь ѐго будити? Постояла ще хвильку; смутокъ донѣки налягъ и на ню, бо она вже трохи чогось догадувалася та и ѐи серце ђгорнула якась велика пристрасть. Наконѐць рѣшилась пђйти, зъ ђдки прийшла; она мацала руками на кожђмъ мѣсци, де знала, що єсть закругъ на сходахъ и зђйшла на долину, а середъ глухой ночи чути лишъ було шелестъ, якѐи она робила, ступаючи по землѐи босыми ногами.

Тымчасомъ пђднялася Ангелика и стала надслухувати. Всюды було такъ тихо, що могла зовѣмъ добре розпђзнати, якъ тамъ хтось ступавъ босою ногою на самѣ край кожного ступеня. Чула, якъ на долинь ђдомкну-

лись дверѣ ѡдѣ комнаты, и ѡдтакъ заперлися. Опѡсля доходявъ до ея ушей лишь якійсь невыразный шепѡтъ; то певно родичѣ говорили зѣ собою о тѡмъ, чого бажали а чого побоювалися. И той шепѡтъ не втихавъ, хочь родичѣ певно були полягали и погасили свѣтло. Ще нѣколи не доходила до нея въ сѣмъ старѡмъ домѣ такъ выразно бесѣда середѣ ночи. Звычайно засыпляла Ангелика ѡдѣ разу, такъ, якъ то спяться лишь молодому; она не чула наѣтъ, якъ часомъ щось трѣсло въ хатѣ. А теперь, коли въ нѣй розгорѣлась пристрасть, то десь и сонъ подѣвся, ѣй здавалося, що цѣлый дѡмъ, тужить зѣ любви. А хибажь и Губерты не сплакали неразъ нишкомъ, що она на дармо такъ голубляться, бо пропала вже надѣя, що вхъ Господь поблагословить дитинкою. Она того не знала, догадувалася лишь, що тамъ на долиниѣ пѡдѣ нею обое супруги не спали и въ горячѡй любви та слѡзахъ все ще дѣлились безконечнымъ, непорочнымъ щастьемъ першихъ днѣвъ своего подружя.

Коли такъ сидѣла на постели, здавалось ѣй, що цѣла хата дрожить та стогне. Она не могла вже вытрити-мати и мусѣла зновъ сплакати дрѡбными слѡзами; але теперь поплыли они вже тихцемъ и рѣснѣй та теплѣй якъ та кровь въ ея жилахъ. Одна одинока гадка не могла ѣй ѡдѣ самого ранка зѡйти зѣ головы та мучила цѣлу ея душу: чи се добре она зробила, що такъ обѡйшлась зѣ Фелисіяномъ, що ѡдправила его ѡдѣ себе выкликавши въ нѣмъ гадку, що мовь то она его не любить и вразила его тымъ мовь-бы ножемъ въ само сердце? Она-жь прецѣ его любила а то завдала ему и собѣ тѡлько муки. На що-жь такъ страшной муки? Хибажь святѣ жадають того, щобы ридати? Хибажь св. Агнѣи стало-бы того жаль, що она щаслива? Она не могла вже успо-

коитися. Коли давнѣйше дожидала того, що мавъ до неї прийти, представляла собѣ все такъ красно: ѓнъ зъявится передъ нею, она заразъ его спѣзнасть и обоє сполучаться зъ собою на вѣки та пѣдутъ разомъ черезъ цѣле житье. Теперъ ѓнъ вже зъявився — а одно и друге плакало, бо на завсѣгды зъ собою розлучилися. Що мало то все значити? Що такого сталося? Хто-жь казавъ їй присягати на то, що буде его вѣчно любити а нѣколи ему того не скаже?

Але найбѣльше мучило Ангелику то, що она була всему виновата, бо була злобна. Може то въ нѣї ѓдозвалася зновъ та недобра натура, якъ тогдѣ, коли ще була дитиною. Она ажъ зжахнулася, коли собѣ теперъ нагадала, якъ то она була рѣвнодушна, для Фелисіана, зъ якою злобою приняла его и якъ тѣшилась зъ того, що здобулася на таку хитрѣсть, щобы выкликати въ нѣмъ фальшиве о собѣ понятье. Зъ неї очей полились ще рѣснѣйшіє слѣзы, въ серци ѓдозвався якійсь невысказанный, безконечный жаль на видъ той муки, яку она ему заподѣяла, мимо своєї волѣ. Ѓй здавалося, що ѓнъ стоить передъ нею, що ѓдвернувся и хоче ити, она видѣла его сумне лице передъ собою, якъ блудивъ очами и якъ ему тряслися руки; въ своихъ гадкахъ поступала она за нимъ ажъ на улицу и здавалось їй, що видить его, якъ ѓнъ блѣдный поступає непевнымъ крокомъ а зъ его розрашеного серця ажъ кровь капає. Де ѓнъ теперъ перебуває? Може лежить въ горячцѣ и загибає? Ажъ руки ломила зъ розпуки, коли подумала, що не має способу, щобы зло направити, якого наробила. Сама на себе лютилась на гадку, що має лишити его и дальше въ тыхъ мукахъ. Ахъ, якъ же радо була бы пригорнула его до серденька, якъ радо хотѣла бы була зробити его заразъ щасливимъ.

Було вже около півночи. мѣсяць ще не высунувся бувъ на небѣ зъ-поза високихъ деревъ въ епископскѣмъ городѣ, въ комнатѣ було темно. Ангелика склонила голову на подушку и не думала вже объ нѣчѣмъ, рада була заснути; та що-жъ коли сонъ еи очей не брався, зъ пѣдъ замкненихъ повѣкъ протискалися сльозы. Стала зновъ роздумувати, пригадала собѣ на фіялочки, що найшла ихъ була двѣ недѣлѣ тому назадъ на балконѣ пѣдъ ѳкномъ, коли вечеромъ зайшла була до своєї комнаты. Що вечера знаходила ѳдтакъ китичку фіялкѣвъ. То певно выкидавъ ихъ Фелисіянъ на гору зъ Маріиньского поля, бо и пригадала собѣ, що разъ розказувала ему, що лишъ фіялки мають таку силу для неї, що можуть еи успокоити а ѳдъ всѣхъ иншихъ цвѣтѣвъ то еи голѣва страшно розболѣе. То таки ѳнъ хотѣвъ, чтобы ѳй ѳдъ фіялкѣвъ солодко и здорово спалося та спилося мило. Китичка, котру найшла сегодня вечеромъ стояла таки коло самой подушки. Огъ и прийшло ѳй на гадку поставити еи коло себе, она притулила еи до личка и дѣйствио стала трохи спокѣйнѣйша ѳдъ еи запаху. На конецъ перестали ѳдъ фіялкѣвъ и сльозы ктитись ѳй зъ очей. Она все ще не спала а лежала лишъ спокѣйно середъ того запаху, що розходився доокола неї; она чулася щасливою, що вже успокоилася и лежала тихенько а душа еи лѣтала ажъ по пѣдъ небеса.

Наразъ взяла еи сильна дрожъ. Выбила якъ разъ дванацята година. Коли отворила очи, ажъ зачудувалася, якъ побачила, що ясне свѣтло облило цѣлу комнату. Мѣсяць пѣдоймався поволи зъ-поза деревъ а ѳдъ него ажъ гасли зѣрки на блѣдѣмъ небѣ. Черезъ ѳкно було видко, якъ свѣтилася въ бѣлявѣмъ свѣтлѣ цѣла апсида катедры. То ѳдъ неї ѳдбивалося свѣтло, що на досвѣтку озарило було бѣлявымъ свѣтломъ цѣлу комнату. Бѣлѣй

тї стѣны та бальки, ба, и цѣле то бѣле мѣсце здавалося ѣй якимсь бѣльшимъ, якимсь просторнѣйшимъ, нѣбы крѣзь сонъ. Она спѣзнавала ще тї самї старї меблѣ зъ почорнѣлои дубины, то була та сама шафа, та сама скриня, тї самї стѣлцѣ зъ полыскуючими берегами рѣзьбы, лишъ ей постѣль широка та велика якъ у якои королевои, здавалася ѣй своїми крутыми стовпами и своимъ бальдахиномъ зъ рожевого катуны ще бѣльшою. Свѣтло мѣсяця такъ обливало цѣлу постѣль, що ѣй здавалося, якъ коли-бъ она уносилася десь ажъ пѣдъ небомъ на яснѣй хмарѣ, котру несла громада якихсь невидимыхъ ангелѣвъ. Черезъ хвилинку здавалося ѣй, що все доокола неи ходитъ. Одакъ вже привыкли ей очи до того свѣтла, ей постѣль стояла якъ и давнѣйше мѣцно на своѣмъ мѣсци а она лежала на нѣй спокѣйно горѣлиць, лишъ очи ей блукали по тѣмъ мори свѣтла а на ей вогкихъ губахъ лежали фїялки.

Чого жъ она чекала? Чому не могла спати? Теперъ вже мѣркувала она дуже добре, що на когось чекае. Перестала вже плакати, бо ѣвъ мавъ прийти. Она такъ ясно то перечувала, що вже и сонъ ей не брався; мусѣло конче такъ статися, якъ вѣщувало ей серденько. Ђвъ мусѣвъ прийти, бо мѣсяць свѣтивъ ему до неи, ѣвъ зѣйшовъ скорше, щобы ще на досвѣтку имъ присвѣтити. Комната такъ була ясна, якъ коли-бъ хто обивъ ей бѣлымъ оксамитомъ, они могли-бъ отже одно другого видѣти. Она встала и одягнулася взяла на себе просту бѣлу одѣжь, ту саму мушлинову сукню, що мала на собѣ, коли ходила на прогулку до замку Готкерѣвъ. Навѣтъ не исправила собѣ волося на головѣ, лишъ розпустила его долѣ плечима. На босїй ноги надѣла выступцѣ и такъ чекала.

Ангелика не знала ще въ сѣй хвили, зъ ѣдки ѣвъ

надѣйде. Вылѣзти до неї не мѡгъ, але они могли-бъ все таки побачитися: она була-бы на балкѡнѣ а ѡнъ стоявъ бы на Марїиньскѡмъ поли. Она поки що усѣла, якъ коли бѣ мѣркувала, що не придасться на нѣщо ставати у ѡкнѣ. А впрѡчѡмъ чому не мавъ-бы ѡнъ и крѣзь стѣну прийти до неї, якъ то стоить въ побожныхъ оповѣданяхъ? Она чекала. Але она не чекала сама, бо знала, що коло неї стоять всѣ свѣтї дѣвицѣ, котрї окружали єї бѣлою хмарою ѡдъ самої єї молодости. Они неслись до неї на бѣлыхъ лучахъ мѣсяця, выходили до неї зъ таємничихъ деревъ епископского города зъ синихъ примуркѡвъ и зъ глухихъ кутикѡвъ катедры, де проживали середъ цѣлого лѣса стовпѡвъ. Зъ всего, що їй дококола було знакове и любе, зъ Шевроты, зъ вербѡ, зъ травицѣ чуло молоде дѣвча, якъ до неї ѡдзываютися єї мрѣѣ, єї надѣя и бажанье; она перенесла на нихъ всѣ свои мрѣѣ, щобы мати ихъ що дня передъ очима, а теперъ тї мрѣѣ залѣтали ѡдъ нихъ до неї. Ще нѣколи не говорило до неї такъ wyraзно голосомъ Невидимого, їй здавалося, що она чує голосъ ажъ зъ тамтого свѣта; середъ парной и тихой ночи чула она, якъ щось легенько шелестить и їй здавалося, що то такъ сунесе по землі рѣза св. Агнїя, котра стає коло неї яко хранителька єї тѣла. Ажъ лекше стало їй на души, коли подумала, що и св. Агнїя станула коло неї зъ двумя свѣтими. Такъ чекала она.

Минали хвилѣ за хвилями. Ангелика сама не знала, якъ довго могло то бути, але їй здавалося зовсѣмъ природнымъ, коли побачила, що Фелисіянъ иде. інъ виходився черезъ поруче на балкѡнѣ. Ёго росла постава зазначилася остро на яснѡмъ тлѣ. інъ не вѡйшовъ до комнаты, лишъ првстанувъ въ ѡкнѣ.

— Не бѡйтеся.. То я, я прийшовъ до васъ.

Она и не боялася, бо все сталося такъ, якъ она собѣ думала.

— Вы вылѣзли сюды по балькахъ, правда?

— А вже-жь, що по балькахъ.

Она ажъ усмѣхнулась, що ѳнъ такъ легко мѳгъ вылѣзти. ѳнъ выдобувся насампередъ на пѳддаше надъ дверми, ѳдтакъ дѳстався на вязанье, що кѳнцями спочивало на пѳдвизи, а зъ ѳдси вже безъ великого труда вылѣзъ и на бальконъ.

— Я васъ дожидала, зайдѣть близше!

Фелисіянъ, що доси, якъ той шаленый, силомѳцъ хотѣвъ дѳстатися до неи, не рушився и зъ мѣся; ѳдъ неспѳдѣваного щастя ставъ якъ безъ памяти. Та и Ангелика стала вже теперь добре понимати, що святѳи не заказують ѳй любви, бо ажъ чула якъ и они вытають его легенькимъ, мовъ той подувъ ночи, усмѣхомъ. Якъ же могла она бути такъ нерозумна припускати, що св. Агнѳя буде на ню за то гнѣватися. Та свята мученица ажъ яснѣла коло неи ѳдъ радости а чувство той радости мовъ легѳтъ двоухъ великихъ крылъ сплывало на ню ѳдъ головы ажъ до нѳгъ. Всѣ, що погибли зъ любви, брали участь въ мукахъ святыхъ дѣвиць и блукали середъ теплыхъ ночей, щѳбы невидимо стерегти ѳи нѣжливѳ чувства любви.

— Зайдѣть близше, я васъ дожидала!

Фелисіянъ поступився непевнымъ крокомъ. ѳнъ постановивъ собѣ, що она мусить его бути и що всякѳй крикъ ѳи здушить въ пристрастныхъ своихъ обнятияхъ. Коли-жь почувъ, якъ она теперь до него миленько промовила, коли вѳйшовъ въ бѣлу якъ снѣгъ комнату, зъ котрой ажъ вѣяло невинностею, то его сердце стало ще чистѳйше, якъ у неи, а зъ него зробилась покѳрна дитина.

Онъ поступився три кроки напередъ. Наразъ почавъ трястися и припавъ бддалѣкъ одъ неи на колѣна.

— Охъ, кобы вы знали, якій страшнй перетерпѣвъ я муки! Я ще нѣколи такъ не страдавъ, якъ теперь, думаячи, що вы мене не любите — нема въ свѣтѣ нѣчого якъ той бѣль!... Волѣвъ-бы скорше все стратити, волѣвъ-бы терпѣти найбѣльшу нужду, згинутити зъ голоду або хочъ-бы и живцемъ гнитити! Ще одного такого дня, въ тѣй страшнѣй муцѣ, що такъ палити сердце, я бы вже не переживъ, я бы вже не вытримавъ, коли-бъ знавъ, що вы мене не любите!.. Змилуйтеся надѣ мною, не мучте мене!...

Онъ взявъ великій жалъ а все-жь таки слухала его мовчки, хочъ дуже, дуже була щаслива.

— Чи-жь вы мали сердце такъ зѣ мною нинѣ зъ рана розставатися?! Я думавъ що вы стали для мене ласкавѣйшй, що вы мене зрозумѣли, а вамъ було такъ само байдуже, якъ и першого дня. Вы обходилися зѣ мною, якъ зъ першимъ лѣпшимъ чоловѣкомъ, що приносити вамъ роботу, и якъ бы лишъ, щобъ мене мучити розпытували про байдужнй, про звычайнй рѣчи. Я на сходахъ спотыкнувся, бѣгъ чимъ скорше улицею, бо боявся, що вже не выдержу и заллюся слезами. Коли я входивъ до своєї хаты, здавалось менѣ, що прийдеся удушити, коли въ нѣй замкнуся... Я выбѣгъ на поле, пустився туды на ослѣпъ, то сею, то тою улицею. Уже и нѣчь була настала а я все ще бѣгавъ то сюды, то туды, якъ шаленый. Куды не пустився, мука мене не попускалася, страшно палила. Такъ оно вже на свѣтѣ, що любя—згуба... Ось тутъ вы нѣжь уткнули а онъ вниваеся менѣ чимъ разъ глубше въ груди.

Онъ зѣтхнувъ глубоко згадавши про те, що протерпѣвъ.

— Страшный бѣль кинувъ мною до землѣ и я лежавъ цѣлыми годинами въ травѣ, якъ та деревина, що еи вырвала буря зъ корѣнемъ... Крѣмъ васъ не було вже для мене нѣчого бѣльше на свѣтѣ. Коли я подумавъ що вы не будете моею, то радъ бы бувъ смерть собѣ зрѣбати. Ноги западались пѣдо мною и дуръ головы брався... Осъ чому я до васъ назадъ вернувся. Самъ не знаю, якъ я сюды зайшовъ, зъ ѳдки я тутъ взявся. Простѣть менѣ, але я бувъ-бы въ силѣ и дверѣ выважити и въ бѣлый день сюды полѣзти.

Ангелика сидѣла въ тѣни. Онъ стоявъ передъ нею на колѣнахъ въ повнѣмъ свѣтлѣ мѣсяця и не бачивъ, що она розпадаючись зъ жалю въ любви ажъ зблѣднѣла и такъ була зворушена, що и слѣвця не могла промовити. Онъ все ще думавъ, що она немає сердца до него и зложивъ ажъ руки.

— Уже давно тому, коли я васъ тутъ одного вечера въ сѣмъ ѳкнѣ першій разъ побачивъ. Вы здавались менѣ лишь якъ щось яенѣючого, я ледви бувъ въ силѣ розпѣзнати черты вашего лица а все-жъ таки я видѣвъ васъ, я собѣ васъ такою представлявъ, якою теперь бачу передъ собою. Мене бравъ великѣй лякъ, я снуався довго цѣлыми ночами и не мавъ ѳдваги зѣйтись въ день зъ вами.. Менѣ любо було глядѣти на васъ хочъ бы лишь якъ на якусь таемничу появу, найбѣльшимъ моимъ щастьемъ було роздумувати о васъ якъ о якѣйсъ незнакомѣй, зъ котрою я нѣколи не познакомлюся .. Коли я пѣзнѣйше довѣдався, хто вы, то вже я не мѣгъ выдержати, щобы не розвѣдати про ту, котру я доси, якъ бы лишь въ снѣ бачивъ, не мѣгъ выдержати, щобъ еѣ не пригорнути до себе.. Зъ той поры стала мене палити тотъ жара. Она ставала бѣльша за кождымъ разомъ нашої стрѣчи. Чи прагадуете собѣ, якъ то мы стрѣнулися пер-

шій разъ тамъ на поли того рана, коли то я оглядавъ бѣно въ катедрѣ? Я ще нѣколи не бувъ такій змѣшаний, якъ тогдѣ; вы мали чого смѣятися зъ мене... А пѣзнѣйше я васъ неразъ налякавъ, то все була моя нерозвага, коли я не дававъ вамъ спокѣйно заходити до вашихъ бѣдякѣвъ. Та що-жь було дѣяти, коли я тогдѣ вже не мѣгъ самъ надъ собою запанувати, я бувъ боязливій и лякався бѣтакъ того, що самъ зробивъ... Коли я зайшовъ бувъ до васъ замовити митру, гнала мене якась внутрѣшна сила, я самъ бувъ-бы на то не зважився, бо знавъ, що вамъ то не сподобаець... Чи вже знаете теперъ, що за погана зъ мене душа? Не любѣть мене, але позвольте хочъ, най я васъ люблю. Чи вы будете для мене холоднѣй, чи злобнѣй, менѣ все одно, я не перестану васъ любити; лишъ щобы васъ видѣти, безъ всякої надѣѣ, лишъ для самой розкоши, щобы лежати, якъ теперъ, при вашихъ ногахъ.

Его стали вже майже силы опускати, бнѣ стративъ бѣвагу и замовкъ, бо не знавъ вже, що ще сказати; щобы еи порушити. Онѣ не бачивъ, що она уемѣхалася, що еи губы уклалися чимъ разъ бѣльше до побѣдоносного смѣху. Якій же простодушный, якій повный вѣры бувъ той дорогій для неи мужчина. Онѣ благовъ еи такъ щиро и пристрастно зъ цѣлого сердца, мовъ бы то она сама такъ стояла па колѣнахъ передъ мрѣями своєї молодости. А она, она силувалася, щобы его вже нѣколи не бачити, она заклалася, що буде его любити, але онѣ не смѣе о тѣмъ нѣчого знати! Настала зновъ глубока тишина, и святѣ певно не боронять такъ любити. Она побачила, що поза нимъ щось задрожало, то свѣтло мѣсяця пересунулося на помѣсть въ комнату. Якійсь невидимый палець, певно еи хранительки, спочивъ вѣбы на еи устахъ, мовъ бы увѣльнявъ еи бѣдъ присяги.

Она могла вже теперь говорити, могла все розказати, чимъ наповнила ей грудь всемогуча любовь.

— Ахъ, правда, пригадую собѣ, пригадую...

Въ Фелисіяна ажъ духъ вступивъ ѡдъ сего звѣного голосу; ѡдъ того голосу повѣяла якась чародѣйна сила, бо чимъ бѣльше ѡнъ вслухувався въ него, тымъ що разъ бѣльше росла его любовь.

— Ахъ, правда, пригадую собѣ, якъ то вы менѣ разъ въ ночи показались. Першого вечера вы були такъ далеко ѡдъ мене, що я глухій шумъ ѡдъ вашихъ крокъ не могла собѣ нѣякъ пояснити. Ѳдтакъ змѣрковала я, що вы мусѣли той самый бути; опѣсля видѣла я лишь вашу тѣнь, ажъ одного вечера я васъ таки зовсѣмъ побачила, то була чудно ясна нѣчь, така, якъ ось бы и нинѣ. Вы высунулися поволи на передъ, зовсѣмъ такій, якъ я васъ вже ѡдъ многихъ лѣтъ сподѣвалася... Я пригадую собѣ, якъ я роземѣялася, хочъ и на силу хотѣла здержатись ѡдъ смѣху, коли то вода въ Шевротѣ вхопила сорочку, а вы скочили до воды и ей вытягнули. Пригадую собѣ, якъ то мене лютило, що вы менѣ ѡдбвдали моихъ бѣдныхъ и тѣлько давали имъ грошей, що они ажъ могли собѣ подумати, що зъ мене якась скупа. Пригадую собѣ, якъ то я була налякалася того вечера, коли мусѣла втѣкати передъ вами полемъ босыми ногами... Правда, правда, я то все собѣ пригадую, все пригадую...

Еи кристальный голосъ ставъ на сю послѣдну згадку якое мутный, немовъ она зновъ почула слова: „Я васъ люблю.“ А ѡнъ слухавъ ей, слухавъ въ райской розкоши.

— Правда, що я зъ вами таки погано обѣйшлася. Мѣй Боже, коли жъ чоловѣкъ такий дурный, коли нѣчого не знае! Чоловѣкъ зробить неразъ щось, що ува-

жав конечнымъ, боиться, чтобы не похибивъ, коли пѣде за голосомъ своего сердца. Кобы то вы лишь знали, якъ мене совѣсть гризла, якои я зазнала муки дивлячись на вашу муку!... Я не въ силѣ вамъ того розказати, хочъ бы и хотѣла. Коли вы пришли за взбрцемъ святой Агнии, я такъ тѣшилась, що ажъ не знала, що собѣ робити, коли подумала, що можу щось для васъ зробити; ѳдтакъ стала сумнѣватися, що вы ще коли прийдете. Правда, я удавала що дня трохи байдужну, якъ бы хотѣла васъ подразнити, чтобы вы до насъ не заходили. Чи вже не можна иначе, якъ хйба лишь робити себе нещасливою? Я була-бъ приняла васъ зъ отвертыми руками а въ менѣ ѳдзывалася якась друга женщина, що тому противилась, що боялася васъ и вамъ недовѣряла, що тѣшилась зъ того, що васъ непевнѳсть буде мучити и котрѳй здавалося, що она за-для якоисъ давниси и давно забытой причины мусить зъ вами поперечитись. Въ тѳмъ то и дѣло, що я незавсѣгды добра, въ менѣ борються якѳсь двѣ непонятнѣ натуры... А що найгѳрше, що я мусѣла зъ вами о грошехъ говорити. Ой, тотѣ грошѣ! Ще нѣколи менѣ на грошехъ нѣчого не залежало; правда, я хотѣла-бы ихъ мати и цѣлыми мѣшками, але лишь чтобы мати ту радѳсть сипати ними до вподобы якъ дощемъ. Зъ ѳдки пришла менѣ охота выставляти такъ саму себе на помовку? Вы чейже вже не будете гѣватись на мене?

Фелисѣянъ лежавъ у еи нѳгъ. Онъ пѳдсунувся на колѣнахъ ажъ до неи. Ёго неспѳдѣване щастье не знало вже границѣ.

— Мое ты дороге, мое неоцѣнене, красне и добре серденько — прошептавъ онъ — чудо не доброто! Самъ твоѣ ѳддыхъ вылѣчивъ вже мене! Самъ вже не знаю, чи я коли страдавъ... То вы повиннѣ менѣ простити,

бо я мушу признатися вамъ, мушу вамъ сказати, хто я.

Ажъ теперъ змѣркувавъ ѓнъ свѣй клопѣтъ подумавши, що годѣ ему вже буде и дальше таитися, скоро теперъ отверто скаже, хто ѓнъ. То було доси зъ его стороны несовѣтно. Мимо того не хотѣвъ ѓнъ черезъ хвильку говорити, бо ажъ страхъ взявъ его, що може еи утратити, коли она довѣдаєсь, хто ѓнъ, и длятого стане журитися о свою будучнѣсть. Она чекала умысно, щобы ѓнъ говоривъ; то зновъ ѓдозвалася въ нѣй злоба, хочъ зовѣмъ мимо еи волѣ.

— Я не сказавъ правды вашимъ родичамъ — промовивъ ѓнъ тихимъ голосомъ.

— Я то знаю — ѓдозвалася она усмѣхаючись.

— Нѣ, вы не знаете и не можете знати, бо и зъ ѓдки-жъ вамъ знати всю правду... Не думайте, що я справдешный маляръ, я такъ лишь зъ власной охоты малюю на склѣ.

Она чимъ скорше стулила ему губы рукою и не дала дальше говорити.

— На що менѣ тоє знати? Я ждала на васъ и вы прийшли. Чого-жъ менѣ бѣльше?

ѓнъ не говоривъ вже дальше, мала ручка на его губахъ ще збѣльшила его щастье.

— Я все то довѣдаюсь пѣзвѣйше, коли часъ на то приjde... Впрочѣмъ вѣрте менѣ, що я все знаю. Вы прецѣ найкрасшѣй, найбогатшѣй, найблагороднѣйшѣй, бо такимъ я собѣ васъ представляла въ своихъ мрѣяхъ; я буду длятого спокѣйно ждати и знаю, що все такъ буде... Вы той, котрого я сподѣвалася и я ваша...

Ще разъ притихла, бо лишь урываными словами могла говорити. Та и не ѓдъ неи неслись ѓдъ слова, то ихъ пѣдшептували ѣй величава нѣчь та широке, зористе небо, старѣй дерева и глухе старе камѣнье, що тамъ ѓд-

далѣкѣ сномъ вѣчнымъ дрѣмало; до неї промовлявъ тихенько и голосъ еї подругъ зъ побожныхъ оповѣданъ, що наповнявъ цѣлый воздухъ. Ще лишъ одного слова не сказала, того слова, котре бѣльше значило якъ еї дожиданье, якъ поява милого и якъ бѣльшаюча жара першой стрѣчи. А то слово носилося середъ ясно освѣтленой комнаты мовъ та ранна птиця на блискучихъ крыльцяхъ, що пѣдлѣтае до всходячого сонця.

— Я васъ люблю!

Ангелика пѣдняла руки и опустила ихъ на колѣна. Она вже его була. А Фелисіянъ згадавъ той вечеръ, коли то она ему такъ чудесною здавалася, якъ бѣгла босо черезъ поле, що онъ ажъ пустился за нею на здогонъ и шепнувъ їй до уха: „Я васъ люблю!“ Онъ змѣркувавъ добре, що и она ему, лишъ ему, хоче тыми самими словами ѡдповѣсти: „Я васъ люблю!“ що той вѣчный голосъ выйде вже зъ самой глубины еї сердца.

— Я васъ люблю!... Возьмѣть мене зъ собою, ведѣть куды хочете, я вже ваша.

И она припала идъ нему цѣлою душою, ѡддалась ему зо всѣмъ. Въ еї груди загорѣвся огонь, що тлѣвъ въ нѣй ѡдъ самой уроды. Она вытягнула руки, якъ коли-бъ за чимсь шукала, головка тяжко повисла їй на плечахъ. Коли бъ онъ бувъ розложивъ руки, она була бъ припала ему до грудей, бо не знала, що зъ нею дѣсся, такъ кровь въ нѣй заграла, найрадше таки була-бъ въ нѣмъ розлилася. А онъ, що пришовъ, щобы еї таки силою собѣ забрати, онъ ажъ трясся въ своѣй невиннѣй пристрасти. Онъ взявъ еї легенько за руки и зложивъ охрестъ на еї невинну грудь. Черезъ хвильку глядѣвъ їй въ очи и не важився навѣтъ притулити своихъ устъ до еї волося.

— Вы мене любите а я васъ люблю.. Ахъ яка-жь розкôшь знати, що есть душа, що тебе любить!

На разъ стали они неспоко́йни и опамяталися. Що таке сталося? Они побачились въ яснôмъ свѣтлѣ, котре ажъ за очи ловило; свѣтло мѣсяця ставало якось нѣбы яснѣйше, то починало вже свитати. Понадъ деревами въ владичôмъ городѣ пересунулась рожева хмарка. Що? То вже свитає? Они ажъ налякалися и не могли зрозумѣти, що такъ кôлька вже годинъ зъ собою перебе-сѣдували. А все ще таки нѣчого собѣ не розповѣли, та-жь ôнъ тôлько ще мавъ їй розповѣсти!

— Ще хвильку, ще одну хвильку!

Вже робився день, небо зорѣло ясно, теплий равный воздухъ заповѣдавъ горячій лѣтний день. Зôрки почали одна по другôй пригасати а зъ ними щезали и всѣ марева, зъ лучами мѣсяця зникали и еи невидимі приятельки. Въ свѣтлѣ молодого дня выдавалася комната ще лишъ бѣлою ôдъ своихъ бѣлыхъ стѣнъ и балькôвъ и майже порожною, хочъ въ нѣй стояли меблѣ зъ почорнѣлои дубины. Зъ поза ôдхиленои заслоны лѣжка видко було розкинену постѣль.

— Ще хвильку, ще одну хвильку!

Ангелика пôднялася и почала наставати на Фелисіана, щобы ôнъ вже ишовъ. Ôдъ коли стало свитати, почало їй въ головѣ ходити якъ въ млынѣ; коли споглянула на постѣль, робилось їй ще маркотнѣйше. Ый здавалося, що зъ правого боку почула якійсь легонькій шелестъ и волосье почало на нѣй лѣтати, хочъ до комнаты не завѣяло нѣ найслабшимъ вѣтерцемъ. А може то Агнія пращалася послѣдна зъ нею, уходячи передъ свѣтломъ сонця?

— Нѣ таки вже идѣть, я васъ прошу... Вже розвиднюєся а я боюся.

Фелисіянъ послухавъ єи и пѡйшовъ. Онь анѣ не сподѣвався, що она его любить. Коло ѡкна ще разъ оглянувся до неї и довго, довго споглядавъ на ню, якъ коли-бъ хотѣвъ въ ню вѣтися своїми очима. Повнї щастя споглядали они глибоко собѣ въ душу и окруженї свѣтломъ свитаючого дня стояли усмѣхненї проти себе.

Онь ѡдозвався ще разъ :

— Я васъ люблю.

А она ѡдповѣла :

— Я васъ люблю.

Стало тихо. Онь злѣзъ чимъ скорше тихенько по балькахъ на долину, а она сперлася на бальконѣ и дивилася зъ нимъ. Вхопила ѡдтакъ китицю фіялкѡвъ и вдыхала зъ неї запахъ, щоби нимъ успокоитися. А коли онъ ишовъ вже Марївнѣскимъ полемъ и ще разъ пѡднявъ голову до неї, побачивъ, якъ она цѣлувала его цвѣты.

Ледви що Фелисіянъ зайшовъ за вербы, якъ Ангелика стала зновъ неспокѡйна, бо почувла, що на долину ѡтвираються дверѣ. Била четверта година а дома вставали звичайно о двѣ години пѡзнѣйше. Ова ще бѡльше налякалася, коли побачила, що то Губертина, бо звичайно встававъ Губертъ ранше. Ова видѣла, якъ Губертина стала ходити по вузенькихъ стежкахъ въ городѣ, опутивши вяло руки въ долину; єи лице выдавалося середъ ранного воздуха блѣдымъ. Мабуть гнало єи щось по безсоннѡй ночі на двѡръ зъ душної комнаты. Губертина, накинувши на себе поскорѣ свитину, виглядала все ще красно. Она була чогось дуже утомлена; хочъ була щаслива а все-жь така жила безъ надѣѣ.

VIII.

На другій день рано пробудилася Ангелика ажъ о осьмій годинѣ, спала добре и здорово, якъ спиться по якійсь великій радости и щастю. Підійшла до окна. На небѣ не було анѣ хмарки, спека була така сама, хочь сночи перейшла сильна туча, котрой она такъ дуже була налякалася. Урадована одозвалася до Губерта, котрый на долині якъ разъ одмыкавъ оконницѣ:

— Тату! сонце... Якъ же я тѣшуся, що буде красна процесія.

Она чимъ духъ убралася, щобы зійти на долину. Того дня, 28 липня, мала ходити процесія чуда улицями Бомонту. То було щорѣчне свято у вишивачѣвъ: нѣхто и голкою не рушивъ, за то старымъ ладомъ, такъ якъ то пращѣды робили, украшалися всѣ домы.

Ангелика випила душкомъ свою каву и вже не думала о нѣчѣмъ, якъ лишь о тѣмъ, якъ бы то хату прибрати.

— Треба, мамо, подивитися, чи всѣ рѣчи ще добрі.

— Та ще часъ на то — одозвалася Губертина спокійнымъ и поважнимъ голосомъ — и такъ до полудня не будесе нѣчого розвѣшувати.

Дѣло ишло о три пасы старои пышнои вышивки, котрї Губертина переховувала старанно яко родиннї святощѣ. Лишь разъ до рокуставляла она ихъ прилюдно а то завсѣгды въ день процесіи. День передъ тымъ, пѣсля давного звичаю, ходивъ майстеръ церемоній, любенькій игумень Корнилъ одъ дому до дому и заповѣдавъ, котрыми улицями будуть нести образъ св. Агніи въ супроводѣ владыки зъ святою Тайною. Вже може одъ сто лѣтъ ходила процесія одною и тою самою дорогою: процесія выходила зъ церкви воротами

святой Агніи, ишла улицею Орфевръ, ѡдтакъ Широкою улицею, дальше черезъ улицю Долъшну, нове мѣсто а опѣсля заходила зновъ попри улицю Магльоаръ на пляць ді Кльоатръ и вертала до церкви головными воротами. Всѣ, що мешкали при тыхъ улицахъ, старалися однѣ навперѣдъ другихъ украсити свои дома, мыли ѡкна, обвѣшували стѣны дорогими матеріями и посыпували шутрованѣ улицѣ рожамы.

Ангелика не дала спокою, доки ѣй не позволили выймити всѣ три вышивки зъ скринѣ, де цѣлый рѡкъ спочивали.

— Нѣчо имъ не сталося,—подумала она собѣ урадувана.

Коли було здоймити папѣръ, въ котрѡмъ они були завитѣ, то можна було побачити, що всѣ три вышивки були присвяченѣ Пречистѡй Дѣвѣ Маріи: на однѡй було представлене Благовѣщенье, на другѡй було видко, якъ Марія плаче пѡдъ хрестомъ, а на третѡй якъ Пречиста Дѣва пѡднимаєся до неба. Они походили ще зъ пятнадцатого столѣтя и були вышитѣ тѣньованымъ шовкомъ на золотѡмъ днѣ та чудно ще удержанѣ. Вышивачѣ були дуже гордѣ на тѣ дѣла штуки ихъ промыслу и були-бѣ ихъ за жаднѣ грошѣ не продали.

— Мамо, я ихъ вывѣшу.

Та не такъ то легко було. Губертъ порався цѣлый ранокъ коло чищення старой фасады. Онъ привязавъ мѣтлу держакѡмъ до жердки и обмывавъ ажъ пѡдъ самъ причѡлокъ бальки, що выставали зъ помѣжъ цеголь; ѡдтакъ мывъ губкою камѣнне пѡдмурованье и саму вежочку якъ высоко мѡгъ лишь досягнути. Ажъ по тѡй роботѣ вывѣсили тѣ три куснѣ вышивки на своѣмъ мѣсци. Ангелика завѣсила ихъ кѡльцями на гакахъ, котрымъ вже певно було явихъ сто лѣтъ; Благовѣщенье

розвѣшено пѣдъ лѣвымъ ѡкномъ а Успеніе пѣдъ правымъ ; гаки на третю вышивку, що представляла Матеръ Божу пѣдъ хрестомъ, були забитѣ повыше великого ѡкна долѣшної части дому. Ангелика мусѣла отже представити драбину, щобы завѣсити вышивку. Передъ тымъ вже прибрала она ѡкна цвѣтами. Здавалося, що старый будынокъ ажъ ѡдмолоднѣвъ ѡдъ тыхъ прикрасъ и мовъ въ давныхъ вѣкахъ заяснѣвъ ѡдъ золотыхъ та срѣбныхъ вышиванъ.

По полуденку розпочалася на улиці Орфевръ горяча работа. Процесія мала розпочатися ажъ о пятѡй годинѣ зъ полудня, щобы люде не мусѣли печися на сонци, але мѣсто почало вже ѡдъ полудня прибиратися въ святочну одѣжъ. Напротивъ Губертѡвъ мешкавъ золотарь и ѡнъ вывѣсивъ на своѣмъ крамѣ голубѣй драперіи зъ золотыми бортами а его сусѣдъ, що продававъ вѡскъ, прибравъ свою хату катуновыми, червонными якъ кровь занавѣсами свого алькову. Що хата, то инакшой краски виднѣлися на нихъ матеріи, бо що хто мавъ, то вывѣшувавъ, хочъ бы и покрывало зъ постелѣ а все то здувалося ѡдъ легонького вѣтру на дворѣ. Улиця прибрала веселу, легку одѣжъ и перемѣнилася въ святочно прикрашену галерію. Люде стояли купками передъ дверми и розмовляли такъ голосно, мовъ-бы то они були у себе въ хатѣ; ѡднѣ все ще выносили якѣсь прикрасы, отъ, хто що мавъ; другѣ лѣзли на драбину, прибывали и кричали. На розѣ Широкои улицѣ выставлено ще ѡднѣ престолъ, передъ котрымъ зѡбралися всѣ жѣнки зъ сусѣдства и порались коло него, що ажъ духу имъ не ставало, бо ѡдна навперѣдъ другои садилася, щобы заставити его вазами та свѣтломъ.

Ангелика вынесла и собѣ два канделябры ще зъ часѡвъ цѣсарства, що стояли на коминѣ въ сальѡнѣ

Одъ самѣсенького рана она ще анѣ разу не спочила; радѣсть въ еи серци додавала ѣи силы и охоты. Коли зъ розпущенымъ волосьемъ вбѣгла до хаты, щобы взяти ножикъ на рожѣ, почавъ Губертъ собѣ зъ неи жартувати.

— Ты певно и на своѣмъ весѣлю не будешь такъ поратись, якъ нинѣ... А може ты нинѣ ѡддаешся?

— А вже-жь, що ѡддакся — ѡдповѣла она весело. Губертина засмѣялась.

— Коли вже хата прибрана, то ходѣмъ и мы убиратися.

— Заразъ, мамо... Отъ и кѣшь вже повенъ.

Она скѣнчила обривати листочки зъ рожѣ, що мала сыпати Преосвященному на улици пѣдъ ноги. Зъ еи тоненькихъ а довгихъ пальцѣвъ сыпались въ кѣшь листочки и наповнили єго по самъ верхъ. Ангелика выбѣгла скоренько сходами въ гору та смѣючись ѡдозвалась ще зъ ѡдтамъ:

— Побачите, що я такъ приберуся якъ сама княгиня.

Часъ не стоявъ. Въ Бомонъ-ль'Еглісѣ стало трохи спокѣйнѣйше; все вже було готове, всѣ чекали а улицями носився лишь тихенькій голосъ снѣву. Сонце було вже на заходѣ и велика спека попустила а середъ густо стоячихъ домѣвъ настала тепла тѣнь. Всѣ чекали процесіи зъ такимъ настроємъ духа, що здавалося, якъ бы цѣле старе мѣсто було лишь продовженьемъ катедры. Зъ нового мѣста, зъ Бомонъ-ля виль, надъ берегомъ Линелѣ долѣтавъ гуркѣтъ возѣвъ; тамъ декотрѣ фабрики не святкували и не мали охоты брати участи въ сѣмъ споконвѣчнѣмъ торжествѣ церковнѣмъ.

Одъ четвертой години почавъ на повнѣчнѣй вежи бити великій дзвѣнъ, той самъ, ѡдъ котрого звуку дро-

жавъ ажъ дѣмъ Губертѣвъ. Въ той самой хвили показались и Губертина зъ Ангеликою, убранныя вже святочно. Губертина мала на собѣ сукню зъ звычайной темной матеріи, обшиту корѣнками и выглядала въ нѣй ще такъ молодо, якъ коли-бъ она була лишь старшою сестрою своєї прибраной доньки. Ангелика надягнула бѣлу фулярдову сукню, безъ всякой прикрасы; не мала анѣ ковтокъ анѣ бразелетокъ; руки и шия ажъ по груди були зовсѣмъ ѡдкрыті а ея мягоньке якъ оксамитъ тѣло выглядало зъ-пѣдъ легкой матеріи якъ коли-бъ розцвѣтающей пупьнокъ зъ пѣдъ окружающихъ его верхнихъ листочкѣвъ. На борзѣ заложенный гребѣнь придержувавъ трюхи ея ясне якъ свѣтло сонця волосье. Въ своѣй отвѣртѣй простотѣ выглядала она такъ пышна и красна, якъ яка царѣвна.

— Уже дзвонять — ѡдозвалась она — Преосвященный выйшовъ зъ своєї палаты.

Великій дзвѣнъ разъ-у-разъ гудѣвъ а его голосъ нѣсся далеко по синѣмъ воздухѣ.

Губерты становили въ отвѣртѣмъ ѡкнѣ на долину; жѣнки поспирались на ѡкно а Губертъ стоявъ за ними. То було ихъ звычайне мѣсце, зъ ѡдки могли они найскорше и найлѣпше видѣти, коли выходила процесія зъ церкви и добачити кожного, хто нѣсъ свѣчку.

— А де-жь мѣй кошикъ? — спытала Ангелика.

Губертъ подавъ ѣй его; она взяла его ѡбѣручъ и притиснула до груди.

— Ахъ, той дзвѣнъ — шепнула она — ажъ спати хочеса ѡдъ него.

Дзвѣнъ гудѣвъ такъ сильно, що ажъ цѣлый дѣмъ трясся ѡдъ него. А на улицяхъ въ сѣй части мѣста, куды лишь заходявъ его голосъ, стало тихо и всѣ вже чекали, коли надѣйде процесія; слабый вечѣрный легѣтъ

порушавъ лишь незначно повывѣшуваними матеріями. Сильный запахъ рожь розносился чимъ разъ бѣльше.

Минуло пѣвъ години. Наразъ розскочились входовѣ дверѣ въ порталю святой Агніи и показалася темна середина церкви, середъ котрой якъ звѣзды свѣтились свѣчки безъ лѣву. Першій выйшовъ на улицу хрестоносець; бувъ то субдіаконъ въ туницѣ а по обохъ его бокахъ ишли два помѣчники зъ кадилаицями. За ними ишовъ майстеръ церемоній, старенькій игумень Корниль; ѡнъ споглянувъ насампередъ на красно прибраніи улицѣ а ѡдтакъ станувъ въ присѣнку, щобы перепустити по при себе процесію; ѡнъ хотѣвъ побачити, чи всѣ идутъ въ порядку. Передомъ поступали братства церковній, богомѣльній товариства и молодѣжь школьня. За ними тупцяли саміи маленькіи дѣти, маленькіи дѣвчатка бѣло поубираніи, що выглядали якъ дружки та молодички, и гладко вычесаніи хлопцѣ въ святочныхъ одежахъ, що выглядали зновъ якъ якій князь: дѣти ажъ розпливалися въ радости и вже теперъ розглядалися мѣжь людьми за своими родичами. Одинъ хлопчина, котрому було може девять лѣтъ, перебранный за святого Іоана Хрестителя, ишовъ самъ одинъ серединою; ѡнъ перевѣсывъ черезъ свои вузѣнкій плечѣ овечу кожу. Чотири дѣвчатка зъ червоными лентами черезъ плечѣ несли пѣдносѣ зъ мушину, на котрѣмъ бувъ снѣпокъ збѣжа. Ѡдтакъ ишли старшіи дѣвчата зъ хоругвою Пречистой Дѣвы, за ними черно убранныи дамы такожь зъ хоругвою кармазиновой барвы, на котрѣй бувъ вышитый св. Іосифъ; за ними несли ще богато, богато хоруговѣ шовковыхъ и оксамитныхъ на позолочуванихъ жердяхъ. Такожь було и богато мужескихъ братствъ а кѣжде зъ хоругвою иншой барвы. Найбѣльшу увагу звертало на себе знамя сѣрыхъ покутниківъ въ чорныхъ капуцахъ;

бувъ то величезный хрестъ, на котрѣмъ висѣло колесо а на нѣмъ зновъ всѣ знаряды муки Христовой. Ангелицѣ ажъ сердце радувалося, коли побачила дѣти.

— Ахъ, якѣ-жь миленькѣ! Подивѣться!

Одно хлопятко, що ледви ѡдъ земли пѣдросло, и мало ледви що три роки, перебирало такъ забавно нѣжками, що Ангелика ажъ вложила руку до кошика и коли хлопчина переходивъ коло ней, она обыпала его листьемъ зъ рожъ. Хлопецъ пѣйшовъ дальше зъ листьемъ на плечахъ и на волосю. Люде усмѣхалися, куды ѡнъ лишъ переходивъ, а зъ каждого ѡвна сыпались на него рожѣ. Середъ глухого шуму на улици було лишъ чути, якъ трохи голоснѣйше ступали путники а зѡ всѣхъ сторѡнъ сыпались цвѣты на дорогу. Незадовго цѣла дорога покрылася самими цвѣтами.

Ледви що игумень Корниль пересвѣдчився, що все въ порядку, якъ и заразъ выдобувся ажъ на самъ передъ походу. Переходячи попри Губертѡвъ повитавъ ихъ веселою усмѣшкою на лица. Ѳнъ занепокоився тымъ, що похѡдъ на передѣ спинився и стоявъ вже двѣ минуты.

— Чому-жь они не идутъ дальше? — спытала Ангелика, котра вже ставала неспокоѣйна, немовъ-бы дожидала, що зъ ѡдтамъ зъ долины надѡйде ей щастье.

— А чого-жь мають спѣшитися? — ѡдповѣла Губертина спокѡйно.

— То-жь то глота! А може тамъ на передѣ ставлять ще престоль — ѡдозвався Губертъ.

Дѣвчата зъ прапоромъ Пречистой Дѣвы почали спѣвати а ихъ пискливѣе голоса понеслись далеко по воздуху. Поволи почавъ похѡдъ поступати напередъ.

За свѣтскими людьми вышло духовенство зъ церкви; насампередъ выступивъ низшѣй клиръ. Всѣ були

въ дальматикахъ а въ присѣнку накрыли головы баретами. Кождый зъ нихъ нѣсъ запалену свѣчку; тѣ що ишли зъ правого боку, несли еи въ правѣй руцѣ, а тѣ, що зъ лѣвого боку, въ лѣвѣй; подвѣйный рядъ горѣющихъ свѣчокъ майже блѣднѣвъ ѡдъ свѣтла совця. На сампередъ ишли алюмны а за ними духовенство зъ сусѣдныхъ церковь и монахи, ѡдтакъ всѣ священники зъ катедры а доперва ажъ крилошане въ бѣлыхъ фелонахъ. Серединою ишли пѣвцѣ церковнѣ въ червоныхъ шовковыхъ дальматикахъ; они почали грѣмкимъ голосомъ спѣвати а имъ второвало трохи тихѣйше и все духовенство. Чистымъ и яснымъ голосомъ понеслась улицями похвальна пѣсня *Pange lingua*, зашумѣли мушлыны а попри домы пересувалися фелоны, зъ помѣжь котрыхъ свѣтилася поломѣнь восковыхъ свѣчокъ, якъ бы звѣздочки на матовѣмъ золотѣ.

— Святу Агнѣю несуть — шепнула Ангелика.

Она ажъ усмѣхнулася до святой, котру несли чотыри слуги церковнѣ на ношахъ выбитыхъ синимъ оксамитомъ та обшитыхъ коронками. Що року, коли вынесли святу зъ того сумерку, въ котрѣмъ она вже сотки лѣтъ спочивала, дивувалася Ангелика, що она въ свѣтлѣ сонця пѣдъ тою своею одежею зъ довжезного волося нѣбы зовсѣмъ якось выглядае змѣнена. Статуя була стара, якъ свѣтъ, а всежь таки выдавалася Ангелицѣ св. Агнѣя зъ своими малыми руками и дрѣбными нѣжками та подовгастымъ, ѡдъ старости ажъ почорнѣлымъ лицемъ, нѣбы въ першѣмъ розцвѣтѣ молодости.

Отъ вже надходивъ и Преосвященный. Зъ середины церкви почувся бренькѣтъ ландухѣвъ ѡдъ кадильницѣ.

Помѣжь людями пѣшовъ шепѣтъ.

— Преосвященный... Преосвященный — повторила Ангелика и собѣ.

А коли она звернула свои очи на святу, прийшла їй въ тѣй хвили на гадку стара исторія о маркизахъ зъ Готкеръ, що за ласкою святой Агніи спасли Бомонъ ѡдъ пошести, коли то Іоанъ V. и всѣ зъ той родины стали покѡрно припадати передъ ея образомъ и до неї молитися. Ангелицѣ ставъ передъ очима цѣлый рядъ тыхъ вельможъ, що дожили того чуда и они всѣ пересунулися теперъ передъ ея очима.

Зробилося широке мѣсце. Ѡдтакъ показався на самѡмъ передѣ священникъ, що нѣсь епископскій жезлъ, звернений до него своимъ загненымъ кѡнцемъ. За нимъ ишли два другі, що держали коротко въ рукахъ кадильницѣ, а за ними по одному зъ каждого боку ишли министранты зъ лодками на кадило. Великій багряный бальдахинъ зъ золотыми френзлями ледви що мѡгъ влѣзтися въ дверѣ порталю. Але заразы зробився зновъ порядокъ и назначені до того достойники взяли дручки ѡдъ бальдахину въ свои руки. Середъ почетного духовенства поступавъ владика зъ ѡдкрытою головою; черезъ плечѣ мавъ ѡнъ на собѣ бѣлый шаль, котрый спадавъ ему на руки, що несли св. Евхаристію не дотыкаючись до неї.

Кадилоносцѣ ишли попри людей а кадильницѣ лѣтали по воздуху та лишъ дзвонили въ тактъ своими срѣбными ланцужками.

Заразы, кого-жь то видѣла Ангелика такъ подобного до Преосвященного? Люде схиляли низенько головы передъ архипастиремъ. И Ангелика схилила такожъ свою головку, але не такъ низенько, щобы не могла зъ боку приглянутись владыцѣ. Ѡнъ бувъ высокого росту держався просто и поважно и мимо своихъ шѣдесяти лѣтъ выглядавъ ще дуже молодо. Очи у него свѣтилися якъ у орла а трошки грубый нѣсь збѡльшувавъ ще роз-

казуючій выразъ лица, лишь густе сиве волосье на головѣ надавало ему трохи лагѣднѣйшій виглядъ. Ъй впало въ очи его блѣде лице, въ котре теперь здавалася входити кровь. А може то бувъ лишь ѳдблескъ ѳдъ монстранціи, котру ѳнъ нѣсь заслонеными руками и то надавало ему якійсь таємничій виглядъ.

Побачивши Преосвященного, нагадалось ѣй въ самѣй рѣчи якесь подѳбне до него лице. Владика выступивши на улицю почавъ спѣвати якійсь псаломъ тихимъ голосомъ и на перемѣну зъ своими діяконами. Она ажъ задрожала, коли побачила, що ѳнъ звернувъ свои очи до ѳкна, тѣ очи, що здавались доказувати строгѳсть и горду холоднѳсть та голосили марнѳсть всякои пристрасти. ѳнъ повѣвъ очима по тыхъ трохъ кусняхъ вышивки, споглянувъ на Марію, котру сповѣщае ангель, на Марію пѳдъ хрестомъ и на Марію, що пѳдоймаея до неба. Его очи засвѣтилися а ѳдтакъ спочили на Ангелицѣ, котра въ своѣмъ замѣшаню не могла розѳбрати, чи та нагла змѣна барвы его очей походила ѳдъ якоисъ твердости сердца чи зъ доброты. Але заразы по тѳмъ звернувъ ѳнъ ихъ на святу Тайну и дивився заедно просто себе та такимъ jakimъсь поглядомъ, якъ коли-бъ его очи завмирили ѳдъ блеску великои золотои монстранціи. А кадильницѣ заедно то пѳднималися въ гору, то спустилися и дзвонили своими срѣбными ланцушками та легкимъ и благовоннымъ дымомъ наповняли воздухъ.

Ангелицѣ мало ажъ сердце не выскочило. За бальдахиномъ побачила она якъ разъ, що несуть митру зъ святою Агнією, котру уносять ангелы до неба — то еи робота, въ котрѳй она нитка за ниткою вышивала свою любовь; еи нѣсь поважно одинъ священникъ а его руки були прикритѣ шалемъ, мовъ бы ѳнъ нѣсь яку рѣчь святу. А тамъ мѣжь свѣтскими людьми середъ товпы

урядникѡвъ, офицерѡвъ, громадской старшины свѣзнала она въ першѡмъ рядѣ Фелисіяна въ чорнѡмъ одѣню. Рослый, бѣлявый, зъ кучерявымъ волосѣемъ, зъ рѡвнымъ, трошки грубымъ носомъ, ступавъ поволи напередъ а его чорнѣ очи свѣтились якосъ такъ мило, що ажъ надавали ему видъ якогось не звычайного чоловѣка. Она такого сподѣвалася и дпятого анѣ крыхты еи то не зачудувало, що ѡнъ перекинувся въ якогось князя. Коли ѡнъ несмѣливо споглянувъ на ню, мовь-бы хотѣвъ еи перепросити за то, що не сказавъ їй правды, она ѡдповѣла ему лишь веселымъ усмѣхомъ.

— Стѡйте-жь! — ѡдозвалася тихцемъ Губертина— а то-жь чи не той то нашъ паничъ?

И она спѣзнала Фелисіяна та стала дуже неспокойна, коли оглянулася и побачила, що еи донечка стоить якъ не своя.

— Хиба-жь бы ѡнъ не сказавъ намъ правды?... Знаешь, чому?... Чи знаешь, хто той паничъ?

Ба, Ангелика може и не знала. Якійсь внутрѣшний голосъ вже їй на то ѡдповѣвъ, але она боялася и не хотѣла дальше розпытувати. Колись, коли на то пора прийде, она про все довѣдаѣсь. Въ своѣй пристрасти и гордостѣ мѣркувала она, що до того вже часъ не далекій.

— Що такого сталося? — поспытавъ Губертъ нахилившись до жѣноу.

Неразъ, коли его було треба, то десь завсѣгды его не було, а теперъ заразъ и ѡнъ вмѣшався. Коли Губертина показала ему молодого чоловѣка, ѡнъ таки нѣякъ не мѡгъ собѣ его пригадати.

— Той? — Де-жь тамъ, то не може бути!

Що-жь було дѣяти, Губертина удавала, що нѣбы то она помылилась. То ще було найрозумнѣйше, а тым-

часомъ хотѣла она про него дещо близше розвѣдати. Процесія була зновъ спинилася, а коли Преосвященный ѡдъ престола, що стоявъ на розѣ улицѣ, поблагословивъ нарѡдъ святою Тайною, рушивъ похѡдъ дальше. Ангелика, що несвѣдомо держала доси руку въ кошику, схопила теперь останки рожевого листа и ажъ не знаючи зъ радости, що робить, стала ними сыпати якъ разъ въ тѡй хвили, коли переходивъ Фелисіянъ. Листки посыпались мовъ рожевый дощъ та лѣтали легенько въ воздухъ а кѡлька зъ нихъ спало ему на волосье.

Тымъ и закончилася цѣла исторія. Бальдахинъ щезъ край Широкой улицѣ а за нимъ посунувся конецъ походу. На улицѣ зробилось пусто, якъ коли-бъ все спочило сномъ блаженныхъ, повѣся лишь досыть сильный запахъ рожъ, порозкидуваныхъ на улицѣ. Здалека чути було чимъ разъ слабшій бренькѡтъ ланцушкѡвъ, що дзвонили за кождымъ порушеньемъ кадильницъ.

— Мамо, ходѣть зѡ мною до церкви, будемо выдѣти, якъ буде процесія вертати, — сказала Ангелика.

Губертина въ першѡй хвили не хотѣла ити, але ѡдтакъ и еи щось такъ перло дѡзнатися правды, що пристала на то.

— Заразъ, заразъ, коли тобѣ такъ дуже забаглося.

На то треба було трохи терпеливости, а Ангелика не могла анѣ хвильки устояти спокѡйно на мѣсци, ѡдъ коли принесла собѣ капелюхъ зъ своєї комнаты. Що хвилька бѣгла до ѡкна, глядѣла на конецъ улицѣ та спозирала въ гору, якъ бы хотѣла само небо розпытати. А при тѡмъ слѣдячи крокъ въ крокъ за процесією говорила въ голосъ сама до себе:

Вже сходятъ на Долъшну улицю... Теперь вже мусять бути на майданѣ коло префектуры.. Тымъ улицямъ

въ Бомонъ-ля виль нема бо и кѣнця... Що то за радѣсть для тихъ крамарѣвъ дивитися на св. Агнiю.

Рожева хмарка, покрита тоненькою золотою сѣткою, плыла по воздуху. Весь воздухъ бувъ такъ тихій и спокѣйный, що здавалося, мовъ-бы все житье на земли скѣнчилося до той поры, доки Всевышній не верне до свои святинѣ; всѣ чекали, коли ѣнъ поверне, чтобы зновъ взятися за щоденну роботу. Синiй драперiи у золотаря и червонi заслоны у торговельника воскомъ украшали все ще ихъ крамницѣ. На улицахъ все якъ бы дрѣмало, зъ одной на другу пересувалася лишъ процесiя зъ духовенствомъ; кожди хвилѣ можна було ѣдгадати, де теперъ похѣдъ знаходиться.

— Я вамъ кажу, мамо, що они теперъ на рѣзѣ улицѣ Магъльоаръ. Заразъ будутъ ити въ гору.

Ангелика не казала правды, бо то було ледви пѣвъ до семой а процесiя не могла скорше вернути до церкви якъ о чверть на осьму. Она знала дуже добре, що бальдахинъ несли теперъ попри долѣшну пристань въ Ливели; ну, але ѣй чогось дуже квапилося.

— Ходѣмъ скорше, мамо, бо вже не буде мѣсяця.

— То идѣмъ — сказала наконецъ Губертина и усмѣхнулася мимо волѣ.

— А я тутъ лишуся — ѣдозвався Губертъ. Я поздоймаю вышивки и прилагоджу до вечерѣ.

Церковь була майже зовсѣмъ порожна, знакъ, що Господь Богъ зъ нею вышовъ. Всѣ дверѣ стояли отворомъ якъ въ тѣмъ домѣ, де зробився неладъ, коли панъ его мавъ вертати. Лишь мало хто зъ людей заходивъ до церкви; въ глубинѣ церкви, на великѣмъ престолѣ, поважнѣмъ саркофагу въ старо-римскѣмъ стилю, горѣли восковi свѣчи. Въ прочихъ частяхъ просторого дому

Божого, по бокахъ и въ капицяхъ, було темно якъ въ ночи.

Ангелика и Губертина ходили поволи по церквѣ. Въ глубинѣ будынокъ нѣбы ажъ до купы сходимся; тамъ на короткихъ стовпахъ спочивали льожѣ апсиды. Они переходили по при темнѣ капицѣ, що выглядали нѣбы гробницѣ. Коли ишли коло головного портала по пѣдъ балки, на котрыхъ спочивавъ хоръ, то ажъ лекше ѡдотхнули, бо споглянули на великѣ готицкѣ ѡкна, що поднималися понадъ тяжку долѣшну будову въ романьскѡмъ стилю. Коли-жь пустились ѡдтакъ по пѣдъ полудневу сторону, то зновъ зробилося имъ якось важко на серци. Коло хреста въ трансептѣ спочивала баня на чотирохъ присадковатыхъ стовпахъ; сюды залѣтало ще слабеньке свѣтло а почавши ѡдъ розетъ въ бѡчнѡй фасадѣ ставало вже таки зовсѣмъ темно. Обѣ женщины выйшли на ступенѣ коло крилоса и обѡйшли доокола апсиды, найстаршой части цѣлого будынку, що выглядала якъ якась ѡдвѣчна гробниця. Постояли хвильку передъ старою, дуже штучно выробленою рѣшткою, що ѡддѣляла зовсѣмъ крилосъ, щобы тутъ надивитися на великѣй престолъ, зъ котрого свѣтло ѡдбывалося въ гладкихъ сталляхъ зъ дубового дерева, украшенныхъ богатыми рѣзьбами. Такъ вернулись они зновъ тамъ, зъ ѡдки почали були ходити; они пѡдняли головы и здавалося, що таки чують той духъ, що носився по церквѣ, пѡдчасъ коли середъ чимъ разъ бѡльшой темноты старѣй муры зъ останками позолочень и малюнкѡвъ здавалися ажъ розступати и нѣбы ширпати.

— Я знала, що мы придемо за скоро — ѡдозвалася Губертина.

— Ахъ, якѣй же то величезный будынокъ! — про-

шептала Ангелика — нѣбы то не чуючи, що Губертина сказала.

Їй здавалося, якъ бы она ще нѣколи въ сѣй церквѣ не була, якъ бы єи першій разъ въ серединѣ видѣла. Она водила очима по лавкахъ и дивилась на капицѣ, въ котрыхъ ледви що ще можна було розпѣзнати намогильнѣ плиты, бо тамъ вже у двохъ такъ було темно. Она добачила такожъ и капицю Готкерѣвъ, спѣзнала недавно направлене въ нѣй ѡкно зъ св. Юромъ, котрый середъ вечѣрного сумерку выступавъ зновъ якъ яке зъявище. Ажъ утѣшилася, коли єго побачила.

Наразъ затряслася сильно цѣла катедра; то стали дзвонити въ великій дзвѣнъ.

— Ахъ, вже идуть горѣ улицею Магльоаръ — ѡдозвалася Ангелика.

Симъ разомъ казала она правду. Бѣчными входами сталося тиснути множество людей, що хвиля було слѣдно, що процесія вже надходить. И чимъ разъ дужше и сильнѣйше перся воздухъ широкою струєю черезъ отвертѣи дверѣи головного портала а великій дзвѣнъ не перестававъ гудѣти.

Ангелика сперлася Губертинѣ на плечѣи и станула на пальцѣи, щоби дивитись въ дверѣи, котрыхъ ѡбъемъ зарисовувався остро середъ темноты, яка запанувала на пляцу ді Кльоатрѣ. Насампередъ зъявився субдѣяконъ зъ свѣчкою а за ними ишли министранты зъ кадильницями; за ними ишовъ майстеръ церемонѣи, старенькій панъ-отець Корнило, котрый ледви вже дыхавъ, такъ бувъ утомився. Кождый, хто входивъ до церкви, зарисовувався черезъ хвильку острыми чертами на порозѣи а ѡдтакъ входивъ до пануючої въ серединѣ темноты. Вѣйшли свѣтскѣи люде, шкѣльна молодѣжь, товариства и братства, котрыхъ хоругви, повѣвали якъ вѣтрила и

щезали десь середь темноты. Показалась зновъ бѣлява громадка сестриць Пречистой Дѣвы, она вѣйшли въ церковь спѣваючи якусь побожну пѣсню. Всѣ тиснулись до церкви а мимо того она заповнялася лишъ поволи; мужчины станули по правѣй руцѣ а женщины по лѣвѣй. Теперь вже десь и темнота щезла, церковь наповнялася сотками ходячихъ свѣчокъ. Двома поперерываными рядами увѣйшло духовенство зъ свѣчками въ рукахъ. А свѣчкамъ не було теперь вже и кѣнця, що разъ вносили ихъ бѣльше; вѣйшли алюмны, парохъ катедральный, пѣвцѣ церковнѣ та и крилошане въ бѣлыхъ ризахъ. Въ церквѣ ставало чимъ разъ яснѣйше. Якъ звѣзды лѣтомъ середь темного неба, такъ появились въ церквѣ наразъ сотки горѣющихъ свѣчокъ.

Два крѣсла стояли порожнѣ, Ангелика станула на одно.

— Уступися! — сказала Губертина — тамъ не вѣльно нѣкому ставати.

— Не знати, чому не вѣльно? Я рада бы все видѣти... Ахъ, якъ же то красно!

Она не дала спокою доки и мати не станула на друге.

Теперь вже цѣла церковь яснѣла ѡдъ запаленыхъ свѣчокъ а свѣтло ѡдбивалося ажъ далеко въ глубинѣ каплицъ, де ѡдъ него свѣтилася не одна скринка зъ мощами або дарохранильниця зроблена зъ золота. Лучѣ заходили ажъ въ глубину апсиды и до гробницъ. Крилось зъ свѣтячимъ престоломъ и зъ сталлями, стара рѣштка зъ своими розетами ажъ горѣли ѡдъ свѣтла. Середь того освѣтленя выступавъ корабъ церкви чимъ разъ яснѣйше, въ долинѣ стояли тяжкѣ филяры, ѡдъ котрыхъ розходилися каблуки, що ѡдтакъ въ горѣ двигали цѣлый лѣсъ

чимъ разъ тоншихъ стовпикѣвъ. Все підносилося въ вѣрѣ и любви до горы, якъ тѣ лучѣ свѣтла.

А середъ того суваня ногами, середъ стукоту крѣслами роздався зновъ дзвѣнкій бренькѣтъ ланцушкѣвъ ѣдъ кадилиць. Наразъ загудѣли органи могучими акордами, що ажъ цѣле склепѣнне затряслось мовъ-бы ѣдъ гуку грому. Преосвященный вѣйшовъ въ церковь. Чотыри священники несли святу Агнѣю назадъ до апсиды а ѣи лице въ свѣтлѣ восковыхъ свѣчокъ ажъ свѣтилося нѣбы зъ радости, що вернула назадъ на то мѣсце, де черезъ чотыриста лѣтъ перебувала въ дрѣмотѣ. За хрестомъ и митрою вертавъ и самъ владика та все ще нѣсь въ заслоненыхъ рукахъ св. Тайну. Бальдахинъ ишовъ самою серединою церкви и приставувъ коло решѣтки передъ крилосомъ. Тутъ зробився малый заколотъ, бо люде, що ишли за епископомъ, почали до него тиснутися.

Ѡдъ коли Фелисіянъ появился за митрою, не спустила Ангелика анѣ на хвильку очей зъ него. Разъ ставувъ ѣнъ по правѣмъ боцѣ ѣдъ бальдахину такъ, що ѣи око могло рѣвночасно видѣти и сиву голову Преосвященного и бѣляву голову молодця. Якъ бы блискавка перелетѣла передъ ѣи очима, она зложила руки и ѣдозвалася въ голосъ:

— О, Преосвященный! Та и сынъ Преосвященного!

Мимо волѣ вырвалася ѣй тайна зъ усть. Они оба такъ були до себе подѣбнѣ, що она ажъ теперь вже все добре зрозумѣла. Може она и давно того догадувалася, але якось не смѣла зъ тымъ доси ѣдозватися. Ажъ теперь она все собѣ нагадала, а всѣ ѣи згадки то само ѣй говорили.

— Хто? Той молодець, то сынъ Преосвященного? — ѣдозвалася Губертину зачудувана зъ тиха.

Коло нихъ тиснулися люде. Всѣ спѣзнавали ихъ та чудувались имъ: матеръ въ простѣй перкалевѣй сукни, все ще такъ хороша, що хочъ бы въ нѣй и заразъ залюбитися, а дочка, красна якъ ангель, въ фулярдовѣй сукни, що якъ бы пухомъ прикрывала ея тѣло. Обѣ були такъ краснѣй и стояли на такъ виднѣмъ мѣсци, що всѣхъ очи на нихъ зверталися и всѣ ихъ подивляли.

— Таки такъ, любя панѣ — ѳдозвалаея стара Лямбелезиха, що стояла коло самой Губертины — то сынъ Преосвященнаго! Хиба-жь вы того не знали? Уродливый хлопецъ, а що вже богатѣй, то богатѣй! Мѣгъ-бы и цѣле мѣсто купити, коли-бъ схотѣвъ. У него миліоны на миліоны!

Губертина слухаючи таке ажъ поблѣдла.

— А вы-жь не чували про ту исторію? — говорила жебруха дальше. — Ёго мати при нѣмъ померла и ѳдъ той поры ставъ Преосвященный священникомъ. Ажь теперъ ѳнъ рѣшився взяти сына до себе. Ёму властиво на имя Фелісіянъ VII. зъ Готкерѣвъ, якъ справдешному князеви!

По Губертинѣ видко було, що она чогось дуже зажурилася а Ангелика ажъ цѣла яснѣла, бо мѣркувала, що ея давнѣй мрѣвѣ починають сповнятися. Она віпроцѣмъ и не дуже дивувалася, бо вже давно знала, що ѳнъ мусить бути найбогатшимъ, найкрасшимъ и найблагороднѣйшимъ чоловікомъ... Але мимо того ея радѣсть була величезна, безконечна; ѣй анѣ на голову не приходили якісь перешкоды, бо и не видѣла нѣякихъ. Ажь тутъ и ѳнъ дався спѣзнати. При свѣтлѣ мигкотячихъ свѣчокъ сыпалось нѣбы золотомъ, органы здавались грати весѣльный похѣдъ, казочнѣй предки Готкерѣвъ выступали въ цѣлѣй парадѣ: Норбертъ I., Іоанъ V., Фелісіянъ III., Іоанъ XII., ажъ до Фелісіяна VII., що звернувъ до неї

свои очи. Онъ бувъ для неї наслѣдникомъ своякѣвъ Пречистой, онъ бувъ учителемъ, прекраснымъ и величавымъ якъ той Иусь, що сидѣвъ на престолѣ славы свого Отця.

Фелисіянь якъ разъ усмѣхнувся до неї и для того не добачила она, що Преосвященный споглянувъ на ню грѣзнымъ окомъ, коли увидѣвъ, що она стоить на стѣльци зъ червонымъ якъ грань лицемъ, на котрѣмъ малювалися пристрасть и гордѣсть.

— Бѣдна моя дитинко! — зѣтхнула Губертина въ розпуцѣ.

Тымчасомъ духовенство и служба церковна уставились по обохъ бокахъ; першій дѣяконъ взявъ зъ рукъ епископа пресвятѣйшу Тайну и зложивъ на престолѣ. Почалось благословенство. Пѣвцѣ заспѣвали *Tantum ergo*; зъ кадильницъ пѣднимався въ гору благовонный дымъ и розпочалась тиха молитва. Середъ ясно освѣченої церкви и переповненої духовенствомъ та народомъ приступивъ Преосвященный до престола, взявъ обѣручъ велику золоту монстранцію и зробивъ нею три разы знакъ святого хреста.

XI.

Коли Ангелика того дня вернула зъ церкви, подумала собѣ: „Я его заразъ побачу; онъ буде на Мариньскѣмъ поли, а я побѣжу до него.“ Они дали собѣ знакъ очами що зѣйдуться.

Ажъ о осьмѣй годинѣ сѣли вечеряти, якъ звычайно въ кухни. Лишь самъ Губертъ, котрого сей день трохи розрушавъ, бувъ говѣрливый. Губертина була чогось дуже поважна и ледви що ѡдповѣдала а все не спускала

ока зъ дѣвчины, котра дуже смачно заѣдала, хочъ зовсѣмъ безъ мысли; Ангелика майже не знала, що несе ложку до губы, такъ забила собѣ була голову своими мрѣями. Губертина читала зовсѣмъ ясно въ єи души, она видѣла добре, що пѣдъ тымъ веселымъ и яснымъ, якъ водиця въ жерелѣ, чоломъ гадка гадку насувала.

О девятѣй годнѣ роздався голосъ дзвѣнка ѡдъ дому а они всѣ ажъ кинулись. То бувъ отецъ Корниль. Хочъ якъ бувъ змученый, а таки зайшовъ до нихъ, щобы имъ розказати, що Преосвященному дуже сподобались тѣ три куснѣ вышивокъ.

— Такъ, ѡнъ говоривъ зѣ мною о нихъ. Я знавъ, що васъ то утѣшитъ, коли довѣдаєтесь о тѣмъ ѡдъ мене.

И Ангелика зацѣкавилась, коли почувла, що бесѣда про владику, але заразъ стала зновъ задумчива, коли бесѣда зѣйшла на процесію. За кѣлька хвиль она встала ѡдъ стола.

— А ты куды? — поспытала Губертина.

Дѣвча ажъ зжахнулося на то пытанье, бо и само ще не знало добре, чого встало ѡдъ стола.

— Я иду на гору, мамо, я дуже утомилася.

Губертина догадувалася, що тому инша причина, именно, що Ангелика хоче самъ на самъ натѣшитись своимъ щастьемъ.

— Обѣйми-жь мене.

Коли Губертина обняла єи своими руками, почувла, що дѣвча ажъ цѣле дрожить. Она звычайно на нѣчь легенько єи цѣлувала. Губертина споглянула ѣй допытливо въ личко, она видѣла ѣй зъ очей, що дѣвча обѣцялось выйти до милого и ажъ цѣле паленѣло на саму згадку о тѣмъ.

— Майже розумъ и спи спокѣйно!

Ангелика ледви встигла сказати Губертови и от-

цеви Корнилеви добранѠчь та и заразь пустилася до своєї комнаты; ажъ налякалася, коли подумала, що мало що не виявила вже тайны. Кобы єи мама ще лишъ хвильку довше була голубила, такъ була бы все выповѣла. Она замкнула дверѣ ажъ на два спусти, Ѡдтакъ и свѣтло єи разило и она задула свѣчку. Мѣсяць сеп ночи сходявѣ пѠзнѣйше и ддятого на дворѣ було ще темно. Не роздягаючись сѣла она на потемки коло отвертого Ѡкна и чекала цѣлыми годинами. Хвиля за хвилею минали скоро а у неї було лишъ одно на думцѣ, именно то, що она выйде до него, скоро стане по пѠвночи. То рѣчь зовеѣмъ легка, думала она собѣ и представляла собѣ вже якъ бы вѣ снѣ, якъ то она буде виходити и якъ буде ступати. Она чула, якъ виходивѣ Ѡдъ нихъ отецъ Корнилъ. Ѡдтакъ пѠшли и Губерты до своєї комнаты. Ъй здавалося, якъ бы ще два разы Ѡдмыкалися дверѣ Ѡдъ ихъ комнаты, якъ коли-бъ хтось легко ступавѣ вѣ гору по сходахъ и якъ бы зъ надворку пѠдслуховавѣ пѠдъ єи дверми. Ѡдтакъ здавалось, якъ бы вже цѣлый дѠмъ засыплавѣ сномъ глубокимъ.

Коли выбила дванацята година, Ангелика встала.
— Треба ити, Ѡнъ чекає на мене.

Она Ѡдомкнула дверѣ, и лишила ихъ отворомъ. Коли сходила сходами попри комнату ГубертѠвъ, стала надслуговувати, але не чула нѣчого, лишъ зробилось ѣй якось лячно такъ самѣсенъкѠй. Впрочѣмъ було ѣй якось легко на серци, она анѣ не трѣвожилася анѣ не квапилася, бо анѣ на гадку ѣй не прийшло, щобы она щось злого робила. Якъсь непонятна сила перла єи на передѣ, а все выдавалось ѣй такъ звычайнымъ, такъ само собою зрозумѣлымъ, що ажъ смѣхъ єи бравѣ, чого тутъ чогось боятися. ЗѠйшовши на долину, перейшла черезъ кухню до города та и тутъ не засунула засувки. Ѡдтакъ

пѣшла скорымъ крокомъ, якъ то она умѣла, до ворѣтъ, що выходили на Маріиньске поле, та и тѣ ворота не замкнула за собою. Мимо того, що на дворѣ було темно, хочь очи выколи, она пустилась простѣсенько до кладки на Шевротѣ ишла ѡдтакъ полемъ на помацки, звычайно якъ на мѣсци, котре добре знала, де знала кожду деревину. Опѣсля звернула на право а тутъ не було вже ѣй що бѣльше робити, якъ лишь подати руки тому, що, якъ она то добре знала, чекавъ тутъ на ню пѣдъ вербою.

Не ѡдозвавшись анѣ словомъ держала она черезъ хвильку руки Фелісіяна въ своихъ долоняхъ. Они не могли себе видѣти, бо густа мрака засунула була цѣле небо а вузенькій серпокъ мѣсяця ще бувъ не зѣйшовъ. Они розмовляли отже на потемки и выливали одно передъ другимъ всю свою радѣсть.

— Мѣй ты соколику дорогенькій, якъ же я тебе люблю, якъ же я тобѣ вдячна!

Она смѣялася весело, бо вже прецѣ дѣзналася, хто ѡнъ; дякувала ему, що ѡнъ такій молоденькій, такій красній и богатый, богатшій ще, якъ она того сподѣвалася. Якъ же она радувалася, яка-жь була весела, якъ не могла надивуватися та якъ ажъ не знала, якъ ему дякувати за то, що все такъ сталося, якъ она выдумала собѣ въ своѣй головцѣ.

„Князю мѣй прекрасный, мѣй учителю, я вже ваша на вѣки ваша! Чимъ же я проти васъ?... Але я горда зъ того, що я ваша, менѣ буде того, що вы мене любите и що я ваша краля. Якъ же добре вѣщувало мое серденько, коли я на васъ чекала, але якъ же оно ще бѣльше врадувалось, дѣзнавшись, що вы такого высокого роду... Мѣй соколику дорогенькій, якъ же я вамъ дякую, якъ же я васъ люблю!“

Онъ обнявъ еи гнучкій станъ легенько рукою и повѣвъ за собою.

— Ходѣть зѣ мною — сказавъ онъ.

Они шли высокими бурянами черезъ Маріиньске поле и вышли ажъ на конецъ поля. По дорожѣ оповѣдавъ онъ ѣй, що онъ що вечера выходитъ на поле фѳрткою въ старѳмъ парканѣ, що доокола епископской палаты. На небѣ пѳднимався поволи мѣсяць, але зѣ-поза густой мраки ледви що було єго видко. Цѣле беззвѣзде небо покрыла якъ бѣ яка хмара легенького пороху, ѳдъ котрой ставало якось вогко, хочъ нѳчь такъ була весела. Они шли поволи вздовжъ Шевроты, що плыла ѳдтакъ паркомъ, лишь тутъ не была вже такъ рвуча, якъ тамъ, де котилась по пѳдъ вербы по камѣню. Понадъ рѣчку понахилилися дерева, що купалися въ яснѳмъ свѣтлѣ мѣсяця, а она крутилась мѣжъ ними, якъ той дрѣмающій елевзиньскій ручай.

— Кобы вы знали яка я щаслива, яка горда зѣ того, що вы мене такъ ведете — ѳдозвалася Ангелика весело.

Фелисіянъ ажъ не знавъ, що собѣ робити зѣ той радости и щастя, що она такъ скромна такъ миленька, що въ простотѣ своего сердца щебече такъ щиро про все, що ѣй приѣде на гадку.

— Моя дорогенька, я вамъ того нѣколи не забуду, що вы хочъ крѣхѳточку мене такъ щиро полюбили... Скажѣть же менѣ такъ щиро, якъ мене любите, скажѣть, що вы собѣ подумали, коли дѳзналися, хто я.

— Та на що-жъ вамъ то прѣдасться? Говорѣмъ лѣпше лишь про васъ, про васъ, мѳй любый — перебила она єму и порушилась при тѳмъ миленько зѣ не-терпеливости. — Хиба-жъ я що значу? Хиба-жъ вамъ що зѣ того приѣде, хто я, и що я думаю?... Теперѣ

лишь вы у мене, вы всёмъ на свѣтѣ у мене и больше нѣчого.

Она пригорнулась ще ближе до него та стала ити помалѣйше по надъ воду и разъ-у-разъ ёго розпытувала; хотѣла про все дѣзнатись, про ёго вѣкъ дитиначій, про молоді лѣта и якъ то ёнъ черезъ двацять лѣтъ живъ далеко ѡдъ своего батька.

— Я знаю, що ваша мати при васъ померла, та що вы ховалися ѡдтакъ у своего дядька, того старого черця... Я знаю, що Преосвященный не хотѣвъ васъ анѣ на очи...

Теперь почавъ и Фелисіянъ говорити голосомъ тихенькимъ, якъ коли-бъ зъ него ѡдзывалась давна бубальщина.

— Такъ то, такъ, мѡй тато страшно любивъ мою маму. Я пришовъ на свѣтѣ, а она ѡддала духа Богу... Мѡй дядько, чоловікъ дуже строгій, ховавъ мене у себе та навѣтъ нѣчогѣсенько не розказувавъ про родину, отъ такъ, якъ бы я бувъ вже таки круглый сирота на свѣтѣ, котрого лишь ёму ѡддали на ласку. Я ажъ пѡзнѣйше все дѣвѣдася, недавно, бо ледви що два роки тому назадъ. Менѣ то и не дуже стало дивно, бо я якось мѣркувавъ, що маю велике щастье. Я не мѡгъ взятися до роботы, чогось дуже не хотѣлося, а все бувъ-бы лишь уганявъ по поляхъ. Ѡдтакъ взяла мене охота малювати ѡгна нашей церкви...

Ангелика розсмѣялася, а ёнъ ставъ такожь веселѣйшій.

— Я такій самый робѡтникъ, якъ и вы робѡтница; я же давно передъ тымъ, коли на мене спали такъ великій грѡшѣ, постановивъ бувъ самъ собѣ заробляти на куникъ хлѣба тымъ, що буду малювати ѡгна до церкви... Разъ написавъ мѡй дядько до тата, що зъ мене

зробився страшный чортиско, и що я не хочу нѣякъ ити въ черцѣ, а тато тогдѣ дуже зажурился. Онѣ конче хотѣвъ, щобы я ставъ священникомъ; може онѣ мавъ и гадку, щобы я переблагавъ Бога за маму, що при менѣ житьемъ наложила. Але теперь онѣ таки попустивъ и взявъ мене до себе... Боже! Яке-жь то житье красне, якъ же хочеса жити, коли любишь, и коли есть душа на свѣтѣ, що и тебе любить!

Такъ ѳдзывалась зъ него невинна молодеча сила а ѳдѣ того голосу ажъ тиха нѣчка дрожала. Въ нѣмъ ѳдозвалась та сама пристрасть, що принесла була смерть его матери, пристрасть, що тайнымъ способомъ загнала его въ сю першу любовь, а въ нѣй пробивалась повна смѣлѣсть молодеча, его краса, его удалѣсть, его несвѣдомѣсть и охота пожити собѣ разъ добре на свѣтѣ.

— Я бувъ зовсѣмъ такій самъ, якъ и вы, и я видко на васъ чекавъ, а коли вы менѣ першой ночи въ ѳкнѣ показались, я заразы васъ спѣзнавъ... Скажѣть же менѣ, що вы собѣ думали, розповѣйте про вашѣ давнѣйшѣ лѣта...

Она зновъ затулила ему легонько губы рукой.

— Нѣ, говорѣмъ про васъ и лишъ про васъ. Я хочу все а все про васъ розвѣдати, все знати достоту, щобъ могла васъ полюбити всею душею!

Ажъ не могла его досыть наслухатися, якъ онѣ ѣй такъ о собѣ оповѣдавъ; еи ажъ пѣдъ небеса пѣдносило зъ радости, що она може на скрѣзь его пѣзнаги, цо може его обожати. Обоє не могли досыть наговоритися та безъ кѣнца наоповѣдати собѣ все одно и то саю, якъ то они полюбилися та и якъ ще любляться. Ісе одно и то само говорили а слова ихъ все таки прѣирали нѣбы якесь нове, неспѣдѣване, непонятне значѣье. Щастье ихъ росло зъ кождымъ звукомъ ихѣ бесѣды.

Онъ признався їй, яку розкôшь викликує въ нѣмъ еи милый и повный чувства голосъ; онъ готовъ-бы и душу свою ôддати, що-бъ лишъ почути еи милый та солодкій голосъ. Она зновъ розповѣдала ему, якъ їй мило робиться на серци, хочъ нѣбы ажъ трошки лякъ еи бере, коли еи бôле личко набѣгне кровю нѣбы ôдъ якогось гнѣву. Такъ ôдойшли они повели ôдъ рѣки и рука объ руку зайшли мѣжь дерева.

— Ось вже и городъ — ôдозвалася Ангелика зъ-тиха; їй стало якось веселѣйше на души, коли зъ-помѣжь лѣстя повѣяло свѣжимъ холодомъ.

— А я такъ не разъ хотѣла зайти до сего парку... Тенерь же зайшла, и то зъ вами!

Їй було байдуже, куды онъ еи веде; она спустилася зовсѣмъ на него и такъ ишли обоє въ темрявѣ мѣжь столѣтними деревами. Земля пôдъ ногами була вохка а верхки деревъ сягали високо въ гору, такъ, якъ та баня на церквѣ. Тутъ не було анѣ жавого духа анѣ навѣтъ вѣтрець не повѣявъ; чути лишъ було, якъ имъ билися серця въ грудяхъ.

Наразъ отворивъ онъ дверь до якогось павильону.

— Зайдѣть ближе — промовивъ онъ — то моя хата.

Батько Фелисіяна бувъ тоя гадки, що ему буде найлѣйше житися тутъ въ сѣй закутинѣ парку зъ-далека ôдъ цѣлого свѣта. Въ домику въ партерѣ бувъ одинъ великій салонъ а на поверсѣ була ще одна обширна комната. На долини свѣтилася лямпа.

— Отъ, бачите — говоривъ онъ дальше, такъ выглядає у артиста.

Комната выглядала дѣйстно якъ яке ателіє, котре заложивъ собѣ якийсь молодой богачъ, що то нѣбы зъ того живъ, що малювавъ на склѣ. Онъ придержу-

вався того ладу, якъ то малювали ще въ тринадцатомъ столѣтїю и длятого могло здаватися, що то онъ ще зъ тыхъ малярѣвъ, що въ тыхъ часахъ не знали ще всѣлякихъ способѣвъ. Посередъ хаты стоявъ старый стѣлъ запущеный розтопленою крейдою, на котромъ онъ рисовавъ червоною крідкою; онъ рѣзавъ на нѣмъ и скло розпаленымъ зелѣзомъ, замѣсть, якъ то теперь робиться діамантомъ. Въ малой печи до топленя скла, зробленой пѣсля рисунку, горѣло; тамъ выпалювався якъ разъ малюнокъ до другого окна въ катедрѣ. Въ скриняхъ стояли скляныя тафлѣ въ всякихъ возможныхъ краскахъ, синї, жовтї, червоны, зеленї, цяткованї, темнї и матовї а всѣ зробленї такъ, якъ онъ ихъ казавъ собѣ наробити. Самъ салонъ бувъ выложеный пречудными матерїями а середъ множества дорогихъ и прекрасныхъ меблѣвъ и слѣду не було, що то есть робѣтня. Въ кутику стояла велика позолочена Пречиста Дѣва зъ веселымъ лицемъ и рожевими устами а за пѣдставку до неѣ служила якась старосвѣтска шкатулка.

— То вы таки працюете — бѣдозвалася Ангелика — утѣшившись якъ мала дитина.

Еѣ тѣшило, що въ печи горить и просила его, чтобы онъ ѣѣ пояснивъ всю роботу: якъ то онъ за примѣромъ давныхъ артистѣвъ уживае крашенихъ взѣрцѣвъ и тѣвюе ихъ чорною краскою; длятого малюе лишь маленькї фигуры а грубо зазначае ихъ рухи и одѣжь. Онъ разводивъ передъ нею свои погляды на штуку малюваня на склѣ и доказувавъ, що штука ся почала упадати, бѣдъ коли стали малювати поверхъ скла та емалювати и бѣдъ коли научились люде лѣпше рисувати. Его поглядъ бувъ такїй, що малюнокъ на склѣ не повиненъ бути нѣчимъ иншимъ якъ лишь прозорою мозаикою яркнхъ и гармонїйно уложеныхъ красокъ, нѣ-

чимъ бѣльше якъ лишъ нѣжною а при тѣмъ пишною китицею красокъ. Зваживши добре, що могла въ сѣй хвили та цѣла штука мальованя на склѣ обходити Ангелику? Все то мало лишъ о стѣлько интересъ для неи, що то ѡдъ него походило, що ѡнъ тымъ занимався, що ѡнъ тымъ одушевлявся.

— Отъ, будемо щасливѣ — говорила она. — Вы будете малювати, а я буду вышивати.

Въ просторѣй комнатѣ, що наповняла ихъ такою радостею, взявъ ѡнъ еи зновъ за руки. Она думала що ея комната есть якъ разъ тымъ природнымъ мѣсцемъ, де ѡнъ може дати доказъ, що вѣрно еи любить, що лишъ еи щастя бажае. Обое мовчали хвильку. Она перша зновъ заговорила.

— Отже згода?

— Що? — ѡдозвався ѡнъ усмѣхаючись.

— Що мы поберемось.

Ѡнъ на хвильку призадумався. На его блѣде лице выступивъ горячій румянецъ. Она стала неспокоѣйна.

— Може я васъ чимъ вразила.

Але вже въ тѣй хвили ѡнъ стиснувъ еи такъ сильно за руки, що була-бъ ѡдъ него и не вырвалася.

— Добре, згода! Досыть, щобъ вы лишъ чого забажали, нѣчимъ тогдѣ для мене всякѣ перешкоды. Мое житье лишъ для васъ.

Ангелика ажъ заяснѣла зъ радости.

— Мы поберемося, будемо вѣчно любитися и нѣчо насъ въ свѣтѣ не розлучить.

Она анѣ крыхты не сумнѣвалася, що то все вже завтра такъ легко станеся, якъ то она начиталася въ книзѣ про чудеса святыхъ. Анѣ на гадку ѣй не пришло що може настати якась перешкода, що все то, хочъ бы лишъ на короткѣй часъ, проволѣчеся. Бо и хто-жь бы

важився ихъ розлучати, коли они такъ любляться? Они одно за другимъ въ огонь бы скочили, они отже побегуться и зовсѣмъ проста исторія. Ёи взяла якась велика, тиха радѣсть.

— Отже добре, прибиймо-жь — ѳдозвалась она жартуючи и подала ёму свою руку.

Онъ притиснувъ ёи дрѣбненьку ручку до устъ.

— Згода!

Ѓй стало трохи лячно, що имъ тутъ далѣй вже за-считае и она схопилась, щобы ити вже до дому бо ще бы все могло на явъ выйти а ѳнъ хотѣвъ ёи ще ѳдвести.

— Нѣ, нѣ, не ѳдводѣть мене, а то бы мы и до бѣлого дня до дому не зайшли. Я вже и сама зайду... До побаченя, завтра!

— До побаченя, завтра!

Фелесіянъ послухавъ ёи и лишъ довго ще глядѣвъ за Ангеликою, коли она переходила поѳдъ высокѣ дерева а ѳдтакъ ишла понадъ Шевроту, що вже поблыскувала ѳдъ зорѣючого неба. Она поминула вже була парканъ ѳдъ города и бѣгла бурянами на поперекъ Маріиньского поля. По дорозѣ ще розважала она, що ледви чи буде могла выдержати ажъ до всходу сонця и що найлѣпше буде таки заразъ Губертѳвъ розбудити и все имъ розповѣсти. Она ажъ не знала що собѣ робити ѳдъ такъ великого щастя, ѣй таки хотѣлося передъ кимсь выговоритися, що ажъ сама по собѣ то мѣркувала, що ледви чи ще пять минутъ выдержитъ, щобы не розповѣсти того, зъ чимъ доси такъ дуже тайлася. Она вѳйшла до города и замкнула дверцѣ за собою.

Ажъ ось побачила, що тамъ на камѣннѳй лавцѣ коло вузонькои грядочки лилѣй поѳдъ катедрою сидитъ вже Губертина и на ню чекае. Ёи щось такъ цѣлу вѳчь непокоїло, такъ не давало спати, що она ажъ встала и

пѣйшла до комнаты, де спала Ангелика. Тутъ застала она дверь отворомъ и вже всего догадалася. Она не знала де Ангелика подѣлася, щобы заразъ за нею побѣчи та и боялася, щобы ще до чого гѣршого не довести та вже тутъ чекала.

Ангелика заразъ припала до неи и не змѣшавшись анѣ трошки стала еи обѣимати за шию; мало ѣй сердце не выскочило зъ радости, такъ тѣшилася, бо вже не потребувала зъ нѣчимъ таитися.

— Ахъ, мамцю моя, мамцю, якажъ я щаслива! Все вже добре буде, мы поберемося!

Губертина не ѡдозвалася анѣ словомъ, лишь споглянула дѣвчинѣ строго въ очи. Але и заразъ щезла всяка еи обава, коли побачила дѣвчину якъ цвѣтокъ передъ собою, коли побачила еи яснѣ очи и тѣ невиннѣ уста дѣвочѣ. А все-жъ таки ждавъ еи ще великѣй смутокъ; вже теперъ по еи лицю потекли рѣснѣ слѣзы.

— Бѣдна ты моя дитинко! — зѣтхнула она тихенько, якъ вечеромъ передъ тымъ у церквѣ.

Ангелика ажъ зжахнулася, коли побачила що Губертина, котра завсѣгды була такъ спокѣйна, теперъ розплакалась; она ще нѣколи не видѣла, щобы Губертина такъ була зажурена и плакала.

— Мамо, що се вамъ такого? Чого-жъ вы такъ зажурилися? — ѡдозвалася она. — Правда, що я недобра для васъ була, що все передъ вами таила. Кобы вы знали, якъ то менѣ тяжко приходило передъ вами таитися; коли-жъ бо то вже такъ, шо якъ заразъ не скажешь, то ѡдтакъ не маешь вже ѡдваги... Не гнѣвайтесь на мене, простѣть менѣ!

Она сѣла коло неи и обняла еи рукою. Стара лавка въ зарослѣмъ мохомъ кутиву пѣдъ катедрою, здавалася пѣдъ нею западати. По надъ ихъ головы хилився

цвѣтъ лилій. Правда, на сѣмъ мѣсци выраставъ ще корчикъ, дикой рожъ, котру Ангелика сама доглядала, бо хотѣла переконатися, чи зъ нею не выростуть правдиві рожъ. Одь якогось часу она призабула на той корчикъ и онъ рѣсъ собѣ дико, якъ и давнѣйше.

— Я вамъ, мамцю, все розкажу, але лишъ до уха.

И дѣвчина почала шептаючи розповѣдати Губертинѣ всю исторію своєї любви та щебетала безъ кѣнца и мѣры; не пропустила анѣ найменшої дробниці и розповѣдала все такъ, якъ було одь самого початку. Ажъ ѣй горячо робилося, коли стала собѣ все нагадувати. Ёй здавалося, що то она такъ сповѣдаєся. Анѣ на хвильку не спинилася и говорила все отверто. Горяча кровь выступила на єї личко, очи ажъ засвѣтилися одь гордості, а она все таки не могла голоснѣйше промовити.

На конецъ перебила ѣй Губертина и стала такожь зъ-тиха говорити.

— Иди собѣ геть одь мене! Отже ажъ до того вже прийшло? Добре ты поправилася, ты все ще якъ той вѣтеръ, що на разъ зѣрвєся а за хвилию вже єго нема... Охъ ты горда и палка дѣвчино! Зъ тебе все ще та сама, що колись не хотѣла въ кухни помывати та все лишъ собѣ свои руки цѣлувала.

Ангелика ажъ не могла здержатися одь смѣху.

— Отъ, лѣпше не смѣйся! Прийде часъ, що собѣ ще очи выплачешь... Де-жь тобѣ моя дитинко за него одаватися!

А Ангелика стала ще лѣпше смѣятися; ажъ заходила одь смѣху.

— Що вы се, мамо, говорите? Чи хочете мене тымъ покарати, що собѣ глузуете зъ мене? Та-жь то така проста рѣчь. Онъ ще нинѣ поговорить зъ своимъ татомъ а завтра буде вже все въ порядку.

Чи она справді такъ думала? Губертина мусѣла бути таки дуже завзята, коли разъ-у-разъ лишъ свое говорила: Якась тамъ вышивачка безъ имени, безъ матку, мала-бы выйти за Фелисіана зъ Готкерѡвъ, богача, що має якихъ пятьдесять миліонѡвъ, що єсть послѣднимъ потомкомъ одного зъ найстаршихъ родѡвъ въ Франціи!

— А чому-жъ бы нѣ? — ѡдповѣдала Ангелика спокѡйно на кожду нову замѣтку.

— Та-жъ таке подруже, то бувъ бы скандалъ, бо то не водиться въ цѣлѡмъ свѣтѣ. Все були бы тому противнѣ, и она ѡдважилась-бы зъ всѣми борбу вести?

— А чому-жъ бы нѣ?

— Кажуть, що Преосвященный дуже гордый на свое имя та не має уваги для нѣякихъ залицянокъ. А она собѣ думає, що его переробить.

— А чому-жъ бы нѣ? Ажъ смѣшно, мамо, якій вже у васъ цѣлый свѣтъ злый — додала она зъ повною вѣрою въ свое щастье. Я вамъ кажу, що все буде добре!... Ще два мѣсяць тому назадъ вы зъ мене смѣялися та глузували, — пригадуєте собѣ? — А чия правда? Все такъ сталося, якъ я вамъ казала.

— Побачишь, нещаснице, якій зъ того всего буде конецъ!

Губертина ажъ ѡдъ розуму ѡдходила зъ розпуки. Ажъ теперъ стало вѣй жаль, що она выховала Ангелику въ такѡй несвѣдомости. Ъй стало прикро, що она не научила єи, якъ то треба неразъ тяжко ѡднокутовати за нерозважный крокъ та що то значить свѣтъ и що то на нѣмъ не разъ дѣвєся, що ажъ соромъ про те згадати; але въ сѣй хвили сама не знала вже, ѡдъ чого почати. Ъй стало прикро на саму згадку, що она могла-бы колись мати на своѣй совѣсти нещастье сен дитины, за то,

що виховувала єи такъ, якъ бы въ якѣмъ монастирѣ, що дала їй рости лишъ въ пустыхъ мрѣяхъ.

— Та бо, видишь, серденько, ты не могла-бы выйтъ за него, хочъ бы противъ нашої волѣ та противъ волѣ его батька.

Ангелика призадумалась, споглянула ѣдтакъ на Губертину и сказала:

— Чому-жь бы нѣ? Я люблю его и ѣнѣ мене любить...

Мати обняла єи обѣручъ и пригорнула до себе. Не мовила анѣ слова, лишъ споглядала въ єи личкѣ. Мѣсяць пѣдъ мракою зайшовъ бувъ вже за катедру. На входѣ розступалася мрака и червонѣлася вже ѣдъ всходячого сонця. Обѣ женщины стояли середъ глубокои тишины на свѣжѣмъ раннѣмъ воздухѣ, инколи лишъ защебетала якась птичка, що вже була пробудилася.

— Охъ, моя дитинко, лишъ обовязокъ и послушнѣсть дає щастье. За одну годину пристрасти та гордости приходиться ѣдтакъ вянути и сохнути цѣле житьє. Хочешъ бути щаслива, то покорися, ѣдречися всего, пропадай безъ слѣду...

Она мѣркувала, що Ангелика рада-бы вырватися зъ єи обнятій, и почала першій разъ теперь обѣ тѣмъ говорити, чоґо доси нѣколи не розказувала.

— Хѣба-жь ты думаешь, що мы, тато твоѣй та я, щасливѣ? Мы може-бъ и були щасливѣ, кобы намъ тяжкѣй бѣль не задававъ муки...

Она стала ще тихѣйше говорити и оповѣдала дрожачимъ голосомъ, якъ Губертъ пѣбрався зъ нею противъ волѣ єи матери, якъ имъ померла дитинка, якъ они сподѣвалися другою та все на дармо, бо за кару за ихъ провину лишаться мабутъ бездѣтными. А все-жь таки они дуже любилися и жили спокѣйно зъ працѣ

своихъ рукъ. Они були-бъ певно нещасливѣ, жили-бъ певно въ сварцѣ и незгодѣ а житье було-бъ имъ сталося пекломъ на земли, якъ бы не то, що обоє старалися якось зъ собою годитися, онъ своею добротою а она своимъ розумомъ.

— Розважь же дитинко, най тобѣ нѣчого не забавгаєся, одъ чого будешь мусѣла одтакъ цѣле житье страдати... Будь покѣрна и послушна и не давай серцю волѣ...

Ангелицѣ зробилось важко на серци, личко еи поблѣдло и мало вже слѣзы не покотились зъ очей.

— Мамцю, не задавайте менѣ жалю! Я люблю его и онъ мене любить.

И зъ очей покотились їй слѣзы. Слова матери, що таки щиро звѣрилась передъ нею, зворушили еи, тронули глубоко; на еи лица видко було велике занепокоєньє, якъ бы одъ того, що она побачивши крѣхѣточку правды, мусѣла еи признати. А она такъ радо хочъ бы и душу була-бы оддала за свою любовь.

А теперъ вымѣрила Губертина найтяжшій ударъ.

— Я не хотѣла задавати тобѣ одъ разу великого жалю, але оно таки добре, щобъ ты про все знала... Коли ты вчера пѣйшла вже була на гору до себе, розпытувала я отця Корнила, длячого Преосвященный так довго не хотѣвъ нѣякъ брати свого сына до себе до Бомонту... Владика — казавъ онъ — дуже журиться тымъ, що его сынъ, молодець дуже горячій, не розважує нѣчого а такъ на ослѣпцѣ кидаеть въ житье. Ему дуже жаль, що онъ не мѣгъ вывести его на священника, а теперъ и не має надѣѣ зробити зъ него чоловіка, котрый бы занявся чимсь такимъ, що одповѣдало-бы его становищу и его маєткови. Зъ него зробилося лишъ якійсь пристрастный та шаленый чоловікъ, отъ, артистъ

тай годъ. Владика дуже боиться, щобы въ его сынъ не одозвалась его власна натура, черезъ котру и онъ такъ дуже страдавъ... Онъ боявся отже, щобы сынъ не стрѣливъ якои дурницѣ та незанапастивъ свои души и сердца, взявъ его до себе, щобы его чимъ скорше ожени.

— Та що дальше? — пытала Ангелика, не розумѣючи все ще нѣчого.

— Закимъ онъ ще сюды приѣхавъ, постановили вже були его ожени и все вже урадили. Отець Корнилъ сказавъ менѣ выразно, що Фелисіянъ має въ осени женитися зъ панною Клярою зъ Воанкуртѣвъ... знаєшь, зъ тыхъ Воанкуртѣвъ, що то ихъ дѣмъ заразы коло епископской палаты. Воанкурты одъ давна въ великѣй дружбѣ зъ Преосвященнымъ. Обѣ стороны можуть бути тымъ дуже доволенѣ, бо то и мастокъ и становище въ суспѣльности зовсѣмъ собѣ одповѣдають. Отець настоятель похвалює такожь то сопружество.

Дѣвча не чуло вже того, що ѣй мати такъ на разумъ клала. Передъ очима Ангелики станула наразы Кляра. Она видѣла еи передъ собою такъ, якъ то часто выдала еи зимою въ парку або въ велике свято въ катедрѣ: росла брунетка въ еи лѣтахъ, дѣвчина красна, далеко красша одъ неи, а коли ишла, то нѣбы якъ яка царѣвна. Люде говорили, що она дуже доброго сердца, хочь на око якась дуже холодна.

— Онъ женитися... зъ тою високою, красною, богацькою дѣвчиною...

Она промовила тѣ слова, якъ коли-бъ крѣзь сонъ. Наразы почувла, що еи щось имило за сердце.

— То онъ не сказавъ менѣ правды! Онъ менѣ о томъ и не згадувавъ! — промовила она на весь голосъ. Теперь ажъ прийшло ѣй на гадку, чого то онъ бувъ

такъ на хвильку призадумався и чого такъ бувъ по-червонѣвъ, коли она ему говорила, що они поберуться. По єи тѣлѣ пѣшовъ такъ студений морозъ, що она ажъ зблѣдла и похилила головку на плече матери.

— Моя дитинко, моя любя, солоденька донечко... Важко було менѣ тебе тобѣ розказати, але ще бѣльше було-бъ важно не говорити тобѣ нѣчого, щобы ты ажъ сама довѣдалась. Вырви нѣжь зъ своего сердца... Скажи собѣ, кѣлько разѣвъ пробудишься зъ рана, що ты дурна була, що Преосвященный, той немилосерный Іоанъ XII, котрому єго безмежна гордѣсть свѣтъ ще до нинѣ не забувъ, не дасть своему сынови, послѣдному потомкови своего роду, повѣнчатися зъ бѣдною вышивачкою, що знайшлася пѣдъ дверми и котру такі бѣдні люде, якъ мы, взяли за свою дитину.

Ангелика ледви ще зачула сѣ слова, бо ажъ умлѣвала и не говорила вже нѣчого. Що то такъ холодомъ повѣяло по єи лицю? Якійсь студений вѣтеръ повѣявъ зъ-понадъ дахѣвъ а въ нѣй ажъ кровь застыгла. А може то було горе сего свѣта, та сумна дѣйствѣсть, о котрої говоритьсь якъ о вовку, та котрою страшать нерозумныхъ дѣтей? Въ нѣй ѣдзывався ще якийсь бѣль, але не вразивъ єи глубоко, бо таки заразъ почала звиняти Фелисіана: ѣнъ же не сказавъ ѣй неправды, отъ лишъ мовчавъ. А хочъ бы батько и дѣйстно хотѣвъ єго женити зъ тою богачкою, то ѣнъ певно бы на то не приставъ. ѣнъ ще лишъ не важився противъ того борбу розпочати. Не говоривъ нѣчого, бо може ажъ теперъ рѣшився тому спротивитись. Теперъ першій разъ стала ѣй єи судьба непевна, першій разъ въ житю почувла на собѣ ударъ важкою руки судьбы и ажъ зблѣдла, а все-жь таки не стратила надѣѣ, не перестала вѣрити въ то, що въ своихъ мрѣяхъ собѣ выдумала. Все мусить такъ ста-

тися, якъ то она вже бѣ давно выдумала въ своѣй головцѣ; лишъ не стало вже еи давной гордости, она покорилась и здалась на ласку Вожу.

— Правда, мамо, що я согрѣшила, але вже бѣльше не буду... Вѣрте, що вже завсѣгды буду васѣ слухати и най дѣся воля Божа.

Ласка Божа говорила зъ неи, але до побѣды було ще далеко, бо такъ вже, бачите, еи выховали. Чому-жь не мала она вѣрити, що прѣйде колись той день радости и щастя, коли-жь доси все докола иен було такъ благородне, такъ для неи прихильне? Она лишъ бажала, щобы була такъ розумна, якъ свята Катерина, такъ скромна якъ Єлисавета, щобъ ѣй всѣ святѣ допомогли бути такъ непорочною, якъ свята Агнѣя, а була певна, що всѣ они допоможуть ѣй до побѣды. Хибажь стара еи подруга, соборна церковь, та Марїиньске поле и Шверота, хиба-жь мала и холодна хатина Губертѣвъ та и самѣ Губерты и все, все, що она такъ дуже любила, не стануть въ еи оборонѣ, коли она буде покѣрна и чистого сердца?

— Обѣцюешъ отже, що не пѣдешъ противъ нашой волѣ, особливо-жь противъ волѣ Преосвященного?

— Такъ, мамо, я вамъ обѣцюю.

— Обѣцюешъ, що нѣколи и не споглянешъ на того молодого чоловѣка та що нѣколи и не подумаешъ о тѣмъ нерозважнѣмъ подружю?

На то пытанье зробилося ѣй ажъ слабо коло сердца. Ще разъ хотѣло оно опертися, ще разъ заговорити, але головка еи повисла въ долину, Ангелика зовсѣмъ покорилась.

— Обѣцюю вамъ, що анѣ не подивлюся на него, анѣ не буду старатися, щобы мы пѣбрались.

Губертина пригорнула еи ще дужше идъ собѣ и

дякувала їй за єи покôрливôсть. Охъ, бо-жь то тяжкій жаль розлучати любку ôдъ милого лишъ за-для того що имъ добра бажався. Ёи якъ бы зломило; ажъ налякалася, коли побачила, що то вже бѣлый день, и встала. Птицѣ стали вже голосно щebetати, але ще не видно було, щобъ котра злетѣла. Хмары на небѣ розступалися якъ та мрака въ синôмъ воздушѣ.

Ангелика мимохôтъ споглянула на корчикъ дикон рожѣ и добачила на нѣмъ мизерненькій цвѣтъ та якось сумно усмѣхнулася.

— Добре вы, мамо, казали, що не єму родити правдавѣ рожѣ!

X.

На другій день рано сидѣла Ангелика якъ звичайно вже о єемôй годинѣ при работѣ. Днѣ за днями минали а она що рана брала спокôйно до работы ризу, що вечеромъ зложила. Здавалося, що нѣчо не змѣнилось. Она додержувала честно слова и сидѣла мовъ бы замкнена въ якôмъ монастири; и на гадку їй не приходило, чтобы де зъ Фелисіяномъ побачитися. Здавалося, що она и недуже за нимъ сумувала, бо кôлько разôвъ споглянула на Губертину, котра єи не ôдступала, усмѣхалася завсѣгды зъ єи молоденького личка веселôсть та радôсть. А все-жь таки Ангелика, хочъ на око такъ була спокôйна и мовчалива, разъ-у-разъ лишъ о нѣмъ думала. Она мала крѣпку надѣю и була зовсѣмъ того певна, що все колись пôде якъ найлѣпше. А та певнôсть надавала їй ту ôдважну, гордовиту и честну мину.

Губертъ неразъ сварився зъ нею:

— Чого ты такъ запрацюуєшься, що ажъ помарнѣла... Чи хочъ добре высыпляєшься?

— А вже-жь, тату, я сплю якъ колода! Я ще вѣ-коли не була такъ здорова.

Але и Губертина ставала неспоко́йна и не разъ говорила, що треба буде трохи розо́рватися.

— Коли хочеш, то замкнемо хату и всѣ троє по-ѣдемо до Парижа.

— Ще чого не стало! А що-жь буде, мамо, зъ за-мовленою роботою?... Я таки якось найздоровѣйша, коли маю багато роботи; що-жь вамъ можу бѣльше сказати?

Правду сказавши сподѣвалася Ангелика таки яко-гось чуда: що ѣй явиться самъ Господь Богъ и верне назадъ Фелисіяна. Она-жь прецѣ обѣцяла, що сама о нѣчо не буде старатися, то-жь найлѣпше, нѣчого самѣй не робити, тымъ бѣльше, що вже всѣ святі будуть о ню старатися. Але хочь она на око нѣбы тихо сидѣла и удавала рѣвнодушну, то все-жь таки уважно по́дслухувала; каждый найслабшій голосочокъ, що загомонѣвъ коло неї, не уйшовъ ей уваги и она вслухувалася пильно въ той добре ѣй знакомый голосъ того свѣта, середъ котрого она жила, а котрый мавъ ѣй нѣбы то при-нести якусь помѣчь. Ёй мусѣло таки конче щось об-явитися. Коли иногдѣ сидѣла при ѣкнѣ схилена надъ кроснами, слухала уважно, якъ шумѣли дерева и якъ журкотѣла вода въ Шевротѣ. Въ ей дожиданю ѣдбива-лись и найтихшій тоны катедры въ ей ухахъ въ деся-теро сильнѣйшимъ голосомъ: она чула навѣтъ, якъ по церквѣ суває въ выступцяхъ паламарь та гасить свѣчки. И знову чула, якъ коло неї щось нѣбы крыльми пору-шає, а ѣй здавалось, що то щось невидимого иде вже ѣй на помѣчь. Неразъ ажъ обернулася, бо здавалось ѣй, що то якійсь духъ шепче ѣй до уха, якъ она має собѣ порадити. А тымчасомъ днѣ минали а кѣнца все ще не було видко.

Саме перше було, що Ангелика не ставала вже ночою на балконѣ, щоби не зломити своєї присяги; она боялася, щоби не зойтись зновъ зъ Фелисіаномъ, коли его на долину побачить. Ставала лишъ середъ комнаты. Коли-жъ вже и листочокъ на деревинѣ переставъ дрожати, ставала она смѣлѣйша и починала темноту розпытувати. Зъ-одки-жъ появиться то чого она дожидала? А вже-жъ нѣ зъ-одки, лишъ зъ владичого огорода; може якась огниста рука дастъ їй знакъ. А може одъ катедры; тамъ могли-бъ одозватись органы и завозвати єи передъ престоль. Для неї не було-бъ нѣчо несподѣваного, чи то бы голубъ, якъ въ святѣмъ писемѣ принѣсь-бы їй веселу звѣстку, чи бы стѣны розступилися и святї стали передъ нею та сповѣстили, що Преосвященный зове єи передъ себе. Лишь одно єи дивувало, що то чудо иде якомъ такъ поволи. Такъ минали днѣ, такъ минали и ночѣ, а чуда якъ не було такъ и не було.

Коли минула вже друга недѣля, дивувало Ангелику то найбѣльше, що она не могла Фелисіана доглянути. Правда, що она сама про себе обѣцяла зъ нимъ нѣколи не сходитись, але по нѣмъ прецѣ могла сподѣватися, що онъ на всякій спосѣбъ буде старатись, щоби зъ нею зойтись. А то онъ и не показувався на Мариньскѣмъ поли, анѣ разу не перейшовся туды по буйнѣй травѣ. Одъ чотирнацять днѣвъ не видѣла она ночою анѣ навѣтъ его тѣни. Але и та обставена, хочъ такъ впадаюча въ очи, не захитала въ нѣй вѣры: коли онъ не приходять, то лишъ длятого, що дѣлає въ интересѣ єи щастя. Поволи однакожь починала она вже чогось побоюватись и ставала нетерпелива.

Разъ по однѣмъ чогось дуже невеселѣмъ обѣдѣ удавъ Губертъ пѣдъ вечеръ, що має якусь орудку въ мѣстѣ и вийшовъ а Губертина осталась зъ Ангеликою сама въ

кухни. Довго споглядала она на донечку сльозавымъ окомъ и ажъ жаль вѣ стало дѣвчины, що въ нѣй ще тѣлько бересь силы, та надармо. Одь двоухъ ведѣль не згадала она анѣ словомъ про те, що носила въ своѣмъ серци, Губертина була дуже помякла, бо не сподѣвалася, що Ангелика такъ вѣрно и чесно додержитъ даного слова. Чувство нѣжности обгорнуло наразъ ихъ обѣ и они обняли одна другу; дѣвча припало до груди матери и такъ стояли они хвилинку въ обнятяхъ, не въ силѣ промовити и слова.

— Бѣдна моя дитинко! — одозвалася одтакъ Губертина — я вже давно хотѣла такъ самъ на самъ зъ тобою поговорити... Треба, щобы ты все знала, щобы разъ всему бувъ конецъ и то добрый конецъ.

— Фелісіянь померъ! — крикнула Ангелика якъ безъ памяти и стала на рѣвнѣ ноги.

— Нѣ, не померъ.

— Коли-жь не приходитъ, то хиба померъ.

Губертина мусѣла вѣ отже розповѣсти, що она день по процесіи говорила зъ Фелісіяномъ и вимогла на нѣмъ такожь слово, що онъ не буде до нихъ заходити, доки ажъ Преосвященный на то не пристане. Инакше сказавши, онъ мавъ вже зъ ними попрощатися, бо Губертина знала дуже добре, що зъ того нѣчо не буде, щобы они колись пѣбралися. Она представила ему, що то було-бы нечестно и несовѣстно зводити бѣдну, щиру и невинну дѣвчину, бо онъ прець зъ нею не побереся, а то его зовсѣмъ переконало. Онъ такожь прирѣкъ, що волить хочъ бы зъ туги загибати а не буде нечестнымъ и на Ангелику вже бѣльше и не подивиться. Того самого ще вечера звѣрився онъ передъ батькомъ.

— Отже видишь, дитинко — говорила Губертина дальше — коли въ тебе вже така сила, то я все тобѣ

розкажу... Кобы ты знала, моя голубко, якъ менѣ тебе жаль и якъ я тобѣ дивуюся ѡдъ того часу, ѡдъ коли ты стала така чемна, ѡдъ коли мовчишь а все нѣбы весела, хочь тобѣ мало сердце не розскочиться... Але тобѣ треба буде здобути ся ще на бѣльшу ѡдвагу и силу.. Я нинѣ зъ-полудня стрѣтилась зъ отцемъ Корниломъ. Нема нѣякои надѣѣ! Преосвященный не хоче!

Губертина думала, що Ангелика залльесь рѣсеными сльозами, але якъ же она здивувалася, коли Ангелика лишь зблѣдла а ѡдтакъ сѣла спокѣйно. Зъ старого дубового стола вже були спрятали а лампа освѣчала старосвѣтску комнату, въ котрѣй було лишь чути, якъ въ кѣтликѣ вода варилася.

— Нѣчо ще, мамо, не пропало... Розкажыте-жь бо; та-жь менѣ годиться про все знати, бо то прецѣ мене обходить!

И она слухала уважно того, що розказувала ѣй Губертина о тѣмъ, що чула ѡдъ отца Корнила, хочь дечого и не доказувала, бо отъ думала собѣ, якъ то звычайно въ житю буває, що невинной дѣвчинѣ не треба всего казати.

Ѡдъ коли Преосвященный взявъ сына до себе, то не мавъ вже спокою. Ѡдъ того дня, коли ему смерть забрала жѣнку, ѡнъ анѣ на очи не хотѣвъ сына и двацять лѣтъ живъ самотою а анѣ разу не хотѣвъ его видѣти. Теперь же сынъ станувъ въ розцвѣтѣ и повной силѣ молодости якъ вѣрный образъ той, за котрую ѡнъ туживъ. Ѡнъ бувъ теперь въ тѣмъ вѣцѣ, що его мати тогдѣ, такъ само бѣлявый, такъ само милый и красный. Що Преосвященный такъ довго державъ сына зъ-далека ѡдъ себе, що не хотѣвъ мати при собѣ дитины, котрой житье смерть матери принесла, то було на его поглядъ лишь розумно: ажъ теперь ѡнъ то побачивъ и жаль

ѣму було, що не зробивъ такъ, якъ хотѣвъ. Ёго вѣкъ и тѣ двадцать лѣтъ, що служивъ Богови, не затерли въ нѣмъ слѣдѣвъ чоловѣка, хочъ самъ Господь въ него вступивъ. Ёго сынъ, то була жива, выкапана его покѣйна жѣнка, котру ѡнъ такъ любивъ; досыть було, чтобы передъ нимъ усмѣхнулись его синѣ очя, а вже ему ажъ краялось сердце, бо ѣму здавалося, що то покѣйница встала зъ гробу и живцемъ стоитъ передъ нимъ. Ѣнъ бився въ груди, заливався слѣзами и тяжко самъ себе мучивъ та все говоривъ, що того не повиннѣ приймати на священника, що вже разъ спѣзнавъ, що то жѣнка, и кровю зъ нею звязався.

Добродушный отецъ Корниль розповѣдавъ то Гурбертинѣ лишъ въ тайнѣ и ѣму ажъ руки дрожали, коли то оповѣдавъ. Ходила якась глуха чутка, люде оповѣдали собѣ нишкомъ, що Преосвященный замыкаеся въ комнатѣ, коли вечеръ надходить; що ѡнъ тогдѣ плаче и нарѣкае а потѣмъ такъ страшно самъ себе мучить, що ажъ всѣхъ лякъ бере. Владика думавъ, що ѡнъ зможе забути на свою давну пристрасть, що самъ себе поборе. Такъ що-жь, коли та пристрасть ѡдзывалася въ нѣмъ знову силою бурѣ—а треба знати, що зъ него бувъ колись страшный чоловѣкъ, авантюрикъ, словомъ потомокъ казочныхъ мореплавцѣвъ. Що вечера одягався ѡнъ въ покутну одѣжь, падавъ на колѣна и молявся, чтобы лишъ щезъ ѣму зъ-передъ очей образъ его невѣджалованой жѣнки; розважавъ себе тымъ, що зъ ѣи тѣла вже десь лишъ самъ порошокъ. Нѣчо не помагало, она все ставала якъ жива ѣму передъ очима, красна якъ та цвѣтка, котру ѡнъ вже старшимъ чоловѣкомъ въ шаленѣй любви зѣрвавъ. И мука розпочиналася на ново, ще страшнѣйша, якъ въ день по ѣи смерти. Ѣнъ оплакувавъ ѣи и нарѣкавъ на Бога, що ѣму ѣи забравъ. Ажь коли

починало свитати, стававъ онъ спокôйнѣйшій. Тогдѣ самъ себе ненавидѣвъ и цѣлый свѣтъ стававъ ему мерзкій. Охъ якъ же радо бувъ-бы онъ хотѣвъ убити въ собѣ ту погану пристрасть, щобы въ покорѣ и спокою не любити нѣкого бôльше крôмъ Бога!

Коли опôсля Преосвященный выйшовъ бувало зъ своєї комнаты, то все мавъ знову свою давну строгу поставу и все выглядавъ спокôйно а гордо; на его лица ледви було слѣдно, що онъ трохи блѣдый. Того дня, коли Фелисіянъ высповѣдався передъ нимъ зô всего, слухавъ онъ уважно кожде его слово, зъумѣвъ такъ запанувати надъ собою, що анѣ бровъ не зморщивъ. Онъ споглядавъ на него и мало ажъ сердце въ нѣмъ не перевернулося, коли видѣвъ въ нѣмъ себе самого, такъ молодого и красного та такъ пристрасно залюбленого. Теперъ вже не була то лишъ его примха, але рѣшуча воля, немилосердный обовязокъ охоронити сына ôдъ того лиха, черезъ котре онъ самъ такъ страшно страдавъ. Онъ хотѣвъ въ сынѣ убити ту пристрасть такъ, якъ и самъ въ собѣ старався ея убити. Та романтична исторія налякала его зовсѣмъ. Якъ то? Якъ же можна такъ безъ памяти любити якусь ôбдну безъ имени дѣвчину, якусь просту вышивачку, котру пôзнавъ при свѣтлѣ мѣсяця а котра выдалась ему въ его мрѣяхъ нѣбы якоюсь святою зъ побожныхъ оповѣданъ? На то було у него лишъ одно слово: Нѣколи! Фелисіянъ припавъ ему до нôгъ, просивъ и, якъ лишъ мôгъ, боронивъ себе и Ангелику, хочъ ажъ дрожавъ передъ батькомъ, шануючи и боячись его. Онъ приступавъ завсѣгды до батька зъ страхомъ и несмѣливо; теперъ благовъ его не ставати на перешкодѣ его щастю и не смѣвъ навѣтъ звести очей до его святой особы. Покôрнымъ голосомъ обѣцювавъ ему, що щезне ôдъ него и пôде зъ жѣвною свѣтами, такъ

далеко, що за нихъ обоє и слыхъ пропаде; цѣлый свѣтъ маєтокъ запише на церковь. Не хоче бѣльше нѣчого, най его и цѣлый свѣтъ не знає, лишъ щобы мѣгъ жити зъ тою, котру любить а котра и его такожь любить. Преосвященный таки на добре налякався. Онъ же давъ слово Воанкуртамъ и годѣ було ему ѡдкликувати. Теперь же и Фелисіянъ не мѣгъ вже выдержати, его взявъ такій гнѣвъ, що онъ допустився ажъ до того, що поставився противъ батька а лице его набѣгло кровю.

— Отже видишь, дитинко — кѣчила Губертина розповѣдати — що тобѣ о нѣмъ анѣ думати, бо тобѣ певно и на гадку не прийшло, що то було-бъ противъ воли Преосвященного... Я то все знала вже на передѣ та не хотѣла лишъ нѣчого говорити, най тобѣ само дѣло покаже, що не я тебе спиняю.

Ангелика заложивши руки на колѣна слухала еи спокѣйно; лишъ ѡдъ часу до часу рушила незначно повѣками. Еи очи стояли стовпомъ, мовъ бы она вдивилася въ ту сцену, якъ Фелисіянъ у нѣгъ Преосвященного ѡдзывается о нѣй въ повнѣй щирости своей любви. Она и не ѡдозвалася заразѣ, а почала роздумувати. Спустила очи въ долину и стала при свѣтлѣ лампы дивитись на свои якъ свѣгъ бѣлѣ ручки. Ѡдтакъ ѡдозвалася а на еи лицѣ выступила усмѣшка якоисъ непохитной надѣѣ:

— Коли Преосвященный не хоче пристати, то лишъ длятого, що онъ ще мене не знає.

Тои ночи Ангелика майже и ока не зажмурила. Сама гадка, що Преосвященный мусить пристати, коли еи побачить, не давала ѣй спати. То не говорила зъ нею пустота женщины, она чула въ собѣ лишъ всемогучѣсть любви, бо-жь она прецѣ любила Фелисіяна такъ сильно, що то чувство мусѣло-бы певно проявитись въ цѣлѣй своей силѣ а батько чей неи бувъ-бы тогдѣ такій упер-

тый, щобы хотѣвъ ихъ обоє загнати въ вещьастье. Може якихъ двацять разѡвъ обернулася на своѣй широкоѣ постели и все ѣй то само приходило на гадку. Передъ єи замкнеными очима стававъ Преосвященный въ своѣй фіолетовѡй ризѣ. Може то черезъ него мало ѣй то чудо обявится. На дворѣ було парно и тихо, все спало; она стала надслухувати за якимсь хочъ бы однимъ голосомъ и хотѣла почути, яку дадутъ ѣй радоньку дерева, Шверота, катедра та и тѣ щирѣ духи, що нѣбы то пересувались по єи комнатѣ. Та що-жь, коли все разомъ такъ шумѣло, що она не могла нѣчого розѡбрати. Она стала ажъ нетерпелива, що такъ довго треба чекати, що то зъ того всего буде та сама себе налякала, коли здрѣмавшись крѡзь сонъ промовила:

— Поговорю завтра зъ Преосвященнымъ.

Коли на другій день пробудилася, здавалось ѣй, що таки конче треба такъ зробити, та-къ то рѣчь такъ проста. А то все лишъ длятого, що єи любовь була щира, и честна, що єи ѡдвага мала свою пѡдставу въ гордоѣ невинности.

Она знала, що Преосвященный кождої суботы около пятої години зъ-полудня иде до каплицѣ Готкерѡвъ и тамъ молиться на самотѣ на колѣнахъ за себе и за своихъ предкѡвъ; все духовенство шанувало дуже ту єго самоту. Була якъ разъ субота. Она таки и заразъ рѣшилася. Дома у владыки може бы єи не приняли, а ѡдтакъ тамъ и богато людей та не дали-бы ѣй спокѡйно поговорити. А въ каплици такъ догѡдно було на него зачекати и коли ѡнъ прийде, станути передъ немъ. Навѣтъ и сего дня вышивала она такъ само пильно и такъ само була весела: анѣ трошки єи то не непокоило, що хотѣла зробити, бо була переконана, що добре робить. Около четвертої години удала, що нѣбы то она иде до

бабусь Габеты. Убралася якъ звычайно до мѣста, завязала на собѣ якъ небудь капелюхъ, въ котрѣмъ звычайно ходила до города и вышла зъ хаты. Одаткъ завернула на лѣво, одхилила дверь въ порталю святой Агнии и замкнула ихъ легенько за собою.

Церковь була порожна, лишь въ каплицѣ св. Юсефа, сповѣдавъ священникъ ще якусь грѣшницю, зъ котрой було видко лишь конецъ еи черной сукнѣ. До теперъ була Ангелика зовсѣмъ спокѣйна. Ажъ коли увѣйшла до тихого и холодного дому Божого, въ котрѣмъ найлекшій шумъ одъ еи крокѣвъ роздавався голоснымъ одгомономъ по всѣй церквѣ, змѣркувала она, що чогось дуже дрожить. Длячого имило еи такъ за сердце? Она-жь прецѣ чула въ собѣ тѣлько силы и цѣлый день була такъ спокѣйна въ тѣй думцѣ, що має повне право старатися сама о свое щастье, а теперъ, хочъ такъ само думала, бравъ еи чогось лякъ, якъ коли-бъ она въ чѣмъ провинилася. Подойшла на пальцяхъ ажъ до каплицѣ Готкерѣвъ и тутъ мусѣла вже зловитися за решѣтку, бо була-бъ таки упала на землю.

Тота каплиця була въ самѣмъ кутку старо-романьской апсиды и найтемиѣйша. Своимъ низкимъ склеплѣньемъ безъ всякихъ прикрасъ подобала она скорше на якусь выковану въ скаль гробницю. Свѣтло заходило до неи лишь черезъ одно ѣкно, на котрѣмъ бувъ намальований святой Юрій а одъ синихъ та червонихъ его шибъ панувавъ въ нѣй вѣчный сумеркъ. Простый престоль зъ черного и бѣлого мрамору зъ хрестомъ и парюю подвѣйныхъ канделябрѣвъ выглядавъ просто якъ могила. Стѣны були выложенѣ нагробными таблицями. Одъ горы до долу стояли цѣлыми рядами такѣ таблицѣ а выкованѣ на нихъ написи можна ще було одчитати.

Ангелика стояла боязько и не ворохнулася. По при капицю перейшовъ бувъ пономарь, але не добачивъ еи, бо она стояла въ кутику пѣдъ решѣткою. Сукню грѣшницѣ, що клячала въ сповѣдници, все ще було видко. Поволи увыкли еи очи въ тѣй сутѣвни и она почала розглядатися по написяхъ и стала ихъ поволи ѡдчитувати. Поодинокѣ имена, якѣ она тутъ стрѣчала, стали ѣй нагадувати оповѣданя про замокъ Готкерѡвъ, такъ Іоанъ V. великій, Рауль III., Гербертъ VIII. Ще два имена добачила она тутъ, а то имена Льоретты и Бальбины и ѣй стали ажъ сльозы въ очахъ, коли собѣ ихъ нагадала. Обѣ покѡйницѣ спочивали щасливо въ могилѣ, бо Льоретта упала ѡдъ свѣтла мѣсяця зъ замкового муру, коли спѣшила по нѣмъ до свого милого, а Бальбина згинула зъ радости, що повернувъ еи мужъ, о котрѡмъ она думала, що ѡнъ вже померъ. Обѣ приходили що ночи и вкрывали замокъ своими величезными шатами, якъ коли-бъ бѣлою хмарою. Она-жь прецѣ сама видѣла, якъ они лѣтали коло дверей, коли ходила оглядати розвалины и коли вже дуже було змерклося. Охъ якъ же радо хотѣла-бы и она умерти, маючи такъ само якъ и они шѣснацять лѣтъ, кобы лишъ еи мрѣѣ сповнилися!

По церквѣ роздався якійсь лоскѡтъ и невыразный шумъ а она ажъ задрожала. Зъ сповѣдницѣ въ капици св. Іосифа выйшовъ священникъ и замкнувъ дверь за собою. Ёй стало якось маркотно, що вже не було и тои, що сповѣдалася. Коли священникъ зайшовъ до закрестіи, осталася она самѣсенка въ церквѣ. Коли дверцѣ ѡдъ сповѣдницѣ заскрипѣли, здавалось ѣй, що иде вже самъ Преосвященный. Она чекала на него може вже зъ пѡвъ годины, але сама не знала вже якъ довго чекае, бо такъ была зворушена, що не могла змѣркувати, кѡлько часу вже проминуло.

Теперь звернуло еи увагу на себе нове имя, Фелисіянъ III. — той самъ що то зъ свѣчкою въ руцѣ ходивъ ажъ до святой землѣ, щобы сповнати обѣтъ Фелипа II. Серце въ нѣй забилося живѣйше, бо передъ еи очима станувъ молоденькій Фелисіянъ VII., потомокъ всѣхъ тыхъ, той самъ, котрого она обожала и котрый еи обожавъ. Горда зъ того чекала она въ страху дальше. Не вже-жь таки дѣйстно мало статися чудо? Она побачила передъ собою недуже ще давну таблицю, котра походила зъ тамтого столѣтя а на нѣй чорными буквами имена: Норберъ, Люй Огіе, маркизь зъ Готкеру, князь Миранды и Рувра, графъ зъ Ферріеръ, зъ Монтеи, зъ Сень-Маръ а такожь и зъ Вільмарель, баронъ Самбвиль, рыцарь чотирохъ орденѣвъ королѣвскихъ, поручникъ своего войска, намѣстникъ Нормандіи, маршалокъ ловецкій и скарбникъ ловецкихъ приборѣвъ до ловѣвъ на дики. То все були достоинства Фелисіянового дѣда. А она прийшла отъ такъ лише въ щоденной свитинѣ зъ поколеними бѣдъ голки пальцями и хоче бѣдватися за ввуча сего покѣйника!

По церквѣ пѣшовъ якійсь тихій шумъ, якъ коли-бъ хтось сувавъ легко ногами по земли. Ангелика обернулась и побачила Преосвященного. Она ажъ остовпѣла, коли Преосвященный такъ тихенько увѣйшовъ, бо ѣй здавалося, що то будуть заразъ громы бити. Онъ увѣйшовъ до каплицѣ и выдався ѣй въ своѣй фіолетовой ризѣ якійсь дуже высокій и поважный та зватный, на его блѣдѣмъ лиці свѣтилися очи молодечимъ жаромъ. Онъ зъ разу не добачивъ еи пѣдъ решѣткою. Коли-жь поклонився передъ престоломъ, побачивъ еи передъ собою, бо она припала ему до нѣгъ. Пѣдъ Ангеликою ноги дрожали и она ледви ще жива бѣдъ страху и смиренности впала передъ нимъ на колѣна. Онъ выдався ѣй такъ

страшный якъ самъ Господь Богъ и якъ необмеженный володѣтель еи судьбы. Але она була дѣвчина ѡдважна, то-жь не надумуючись довго промовила:

— Я прийшла, Ваше Преосвященство...

Онъ оглянувся и трохи еи собѣ пригадавъ: то була тота молода дѣвчина, котру онъ въ день процесіи бачивъ у ѡкнѣ а ѡтакъ въ церквѣ, якъ она стояла на стѣльци, нужденна вышивачка, що завернула голову его сынови. Онъ ставъ гордый и твердый якъ скала.

— Ваше Преосвященство, я прийшла, щобъ вы мене побачили... Вы мене ѡдцуралися, але вы мене не знали. А теперь глядѣть на мене, закимъ мене ѡдтрутите ѡдъ себе. Я та, що любать, и що знайшла взаимну любовь; крѣмъ тои любви нема у мене нѣчого на свѣтѣ. Я бѣдна дитина, котру знайшли пѡдъ дверми сеи церкви, вы видите мене у своихъ нѡгъ, вы видите, що я не значу нѣчого, що я безсилна и пѡддаюсь зъ покорою. Що-жь значить у васъ мене позбутися, коли вамъ того захочется. Вы лишь пальцемъ рушите и мене вже нема... Але що-жь помогутъ слѣзы! Треба знати, що кого болить. Ажь тогдѣ може чоловікъ стати милосерднымъ. Ваше Преосвященство! Я хотѣла сама взятися за свою справу. Я не знаю нѣчого, я знаю лишь, що люблю и що маю взаимну любовь... Чи-жь того не досыть? Любити, любити та ще и о тѣмъ говорити!

Такъ розповѣдала она въ своѣй простогѣ урыванымъ голосомъ а пристрасть еи ставала чимъ разъ бѡльша. То була любовь, що такъ зъ нею говорила. Она розказувала смѣливо, бо набрала ѡдваги. Поволи и головку пѡдняла.

— Ваше Преосвященство, мы любимось. Онъ же чевно вамъ все розповѣвъ, якъ то було. Я сама себе не разъ пытала, и все якось не могла знайти ѡдповѣди...

Мы любимо одно другого; коли то що злого, то протѣть, бо не мы тому виноватѣ; то взялося десь зъ тыхъ деревъ, зъ того камѣня, що довкола насъ було. Коли я змѣркувала, що стала любити, то вже и за пѣзно було, щобъ его позабути... Хиба-жь можна теперь, щобъ я его не любила? Вы можете его до себе приковати, можете его оженити зъ другою, але того вже не зробіте, щобъ онъ мене не любивъ. Онъ загине безъ мене такъ, якъ я загину безъ него. Хоть его и нема коло мене, то все-жь такѣ я то чую, що онъ при менѣ, що мы вже на вѣки не розлучимось, бо одно взяло сердце другому. Менѣ досыть лишь очи прямкнути, чтобы его побачити, бо онъ живъ въ менѣ. Въ насъ нема нѣ каплѣ крови, чтобы на цѣле житѣе не плыла въ насъ для насъ обоє... Вы-жь насъ не розлучите, не розбѣрете? Наша любовь то Божя, дайте-жь намъ любитися!

Онъ споглядавъ на ню, якъ она стояла передъ нимъ на колѣнахъ, молоденька и свѣжа, якъ та вонна китичка, въ своѣй щоденноѣ свитинѣ. Онъ слухавъ еи чарующого голосу, що стававъ чимъ разъ сильнѣйшій и звенѣвъ мовъ голосъ якого ангела. Кашелюхъ зсунувся ѣй на плечѣ а ясне волосѣе окружало еи личко мовъ промѣнье сонця. Она выдалась ему въ своѣй рѣшимости, въ своѣй природности и въ тѣй могучости своєи пристрасти якъ яка дѣвица, про котрыхъ розказують давнѣи книги церковнѣи.

— Майте-жь сердце отче владыко!.. Въ вашихъ рукахъ наша доля, не робѣть насъ нещасливими!

Такъ благала она и зновъ похилила головку, коли побачила, що онъ стоить студеныи якъ лѣдъ и не рушиться та не одозвєся до неи. Ой то дитя, що такъ коло его нѣгъ ажъ зъ розуму сходитъ, ой та молодѣсть, що такъ ажъ дыше ѣдъ неи! И зновъ побачивъ онъ не-

редь собою бѣляві кучеры той, котру колись такъ шалено цѣлувавъ, зновъ побачивъ передь собою ту, що ще по двадцяти рокахъ покуты ставала ему передь очами, котрой пышна шия такъ була красна, якъ цвѣтъ лиліи. То таки она сама живцемъ стояла передь нимъ и зъ сльозами въ очахъ благала его, щобъ онъ мавъ сердце на ту пристрасть.

Ангелицѣ станули сльозы въ очахъ, а все таки не перестала она дальше говорити, бо хотѣла все а все розказати.

— Та не лишъ его я люблю, отче владико, я люблю его шляхотскій рѣдъ, люблю его за те, що онъ богатый якъ якій король... Я знаю, що для того що я бѣдна, то такъ выглядає, якъ коли бъ менѣ захотѣлося его грошей; та оно таки и такъ, я голублю его за-для его грошей... Я вамъ то широко кажу, щобъ вы мене добре знали. Ахъ, я рада-бъ черезъ него розбогатѣти, жити зъ нимъ въ розкошахъ и збытку, бути ему вдячною за всѣ радости сего свѣта, жити зъ нимъ свободно въ любви и довкола насъ обтирати сльозы, розганяти всяку нужду и смутокъ! Одъ коли мы любимось, то менѣ здаєся, що я вся въ паволочи, вся въ дорогѣмъ камѣню и перлахъ, що у мене на рукахъ золоті перстені и обручки, що я маю конѣ и повозы, що маю лѣсы, по котрыхъ я походжаю а докола мене повно службы... Я и не можу подумати о тѣмъ, щобъ тѣ мрѣвѣ не насувались менѣ на гадку. Кажу вамъ, що вже не може бути инакше, бо онъ сповнивъ то, чого я бажала, що я буду королевою. Хйба-жь, отче владико не годиться любити когось ще тымъ бѣльше, що онъ сповняє всѣ мои дитинячі бажаня и що готовъ мене, якъ въ байцѣ, обсыпати золотомъ?

Онъ побачивъ, якъ она пѣднялася гордо а ви ча-

руоче личко виглядало якъ у якои царѣвнои, хочъ она такъ простенько була убрана. Она виглядала зовсѣмъ якъ его покѣйниця, що такожъ була такъ нѣжна, якъ якій цвѣточокъ, а еи тихій слъозы були такъ само яснѣ мовъ легенькѣй усмѣхъ якъ у тамтон. Ажъ голова ѡдъ неи заверталася и ѡнъ почувъ, якъ еи горячѣй ѡддыхъ повѣявъ на его лице; ему прийшли на гадку давнѣ часы, що заставляли его теперъ по ночахъ молитися въ слъозахъ и не давати спокою навѣтъ въ торжественнѣй тишинѣ епископскои палаты, и ажъ морозъ пѣйшовъ по его тѣлѣ. Ще сєи noci боровся ѡнъ самъ зъ собою ажъ до третон години по пѣвночи а теперъ ся любовна пригода розбудила въ нѣмъ зновъ давну пристрасть и розѣрвала на ново невылѣчиму рану. Але ѡнъ стоявъ якъ коли-бъ безъ чувства и не давъ нѣчого по собѣ пѣзнати, анѣ слѣду не було на нѣмъ, якъ ѡнъ у своѣмъ внутрѣ боровся зъ собою, щобы втихомирити своє серце. Хочъ ажъ кровь капала ему зъ серця, нѣхто того не бачивъ: ѡнъ лишъ поблѣдъ ще бѣльше и ще бѣльше затиснувъ губы.

Ангелика не знала що собѣ робити; коли видѣла, що ѡнъ такъ уперто мовчить. Стала отже ще бѣльше благати.

— Въ вашихъ рукахъ, Преосвященный отче, моя судьба, змилуйтеся надѣ мною, рѣшайте самѣ!

Ѧнъ все ще мовчавъ а ѣй стало вже лячно, бо здавалось ѣй, що передъ нею стоить якась страшна сила. Ще бѣльше злякалася, коли по бокахъ пустон церкви стало вже темно, бо вже и на дворѣ змеркало а она все ще мусѣла чекати, що зъ нею станеся. Въ кацлицѣ не можна було вже и нагробникѣвъ розпѣзнати, лишъ на него ще надало трохи свѣтла а его фѣолетова риза

стала вже чорною. Ёго очи засвѣтилися и спочили на нѣй. Не вже-жь то ђдъ гнѣву снѣ такъ засвѣтилися?

— Коли-бъ я, Ваше Преосвященство, не була сюды прѣйшла, то я мала-бъ на цѣле житье на совѣсти, що моя несмѣливѣсть сталася причиною нашего нещастя... Скажѣть самѣ, молю васъ и благаю, що я добре зробила, коли прѣйшла просити вашого призволеня!

Що тутъ говорити зъ сею дитиною? Онъ же сказавъ вже сынови, для чого не хоче на то пристати а то вже досыгъ. Онъ не говоривъ, бо бувъ тои гадки, що и не має що сказати. Она догадувалася того, бо хотѣла ажъ пѣднестися и поцѣлувати его въ руку. Але онъ взявъ скоро руки назадъ себе а она перепудилася, коли побачила, що на его блѣде лице выступила кровь и онъ ставъ якъ грань червоний.

— Отче владико!... отче владико!...

Наконецъ онъ ђдозвався, але лишъ на то щобы сказати однѣсеньке слово, то саме, котрымъ и сынови замкнувъ губы:

— Нѣколи!

И не ђдправивши сегодня молитвы выйшовъ онъ зъ церкви, а за хвильку щезъ и голосъ ђдъ его важкихъ крокѣвъ.

Ангелика припала до плыть и довго довго заходилася ђдъ плачу, що розносился по тихѣй и порожнѣй церквѣ.

XI.

Коли вечеромъ встали въ кухни ђдъ вечерѣ, почала Ангелика розповѣдати Губертамъ все якъ на сповѣди; розказала, що ходила до владики и що онъ нѣякъ не

хоче на то пристати. Она була зовсѣмъ спокôйна и дуже блѣда.

Губертъ ажъ за голову взявся. Має-жь его дороге дитя страдати? И Ангелицѣ ажъ серце краялось. Въ его очахъ крутились сльозы, бо ôнъ добре понимавъ еи любовь, та-жь и въ нѣмъ горѣвъ той самъ жаръ, що при найменшôй нагодѣ и еи брався.

— Бѣдна моя, дорога дитинко! Чомъ же ты менѣ того не сказала, чомъ не спытала о раду? Я-жь бы бувъ пôйшовъ зъ тобою и бувъ-бы може Преосвященного намовивъ.

Губертина моргнула на него, щобъ мовчавъ. Ôнъ въ самôмъ дѣлѣ говоривъ якъ безъ розуму. Та-жь якъ разъ була найлѣпша нагода, щобъ дѣвчинѣ выбити то подружѣ зъ головы. Она пригорнула дѣвчину идъ собѣ и поцѣлувала еи въ чоло.

— Що-жь, моя голубко, прецѣ разъ по всему?

Ангелика зъ разу якъ бы не чула сихъ слôвъ. Ôд-такъ доходили они до неи якъ бы зъ ôдкись зъ-далека. Она вдивилася передъ себе, якъ коли-бъ въ порожнôмъ просторѣ шукала ôдповѣди, а ôдтакъ ôдозвалася:

— Хто знає, мамо!

На другій день сидѣла она зновъ за кроснами и вышивала, якъ коли-бъ нѣчого не сталося. Она стала жити по давному и здавалось, що нѣчо у неи не болить. Анѣ трошки не показала по собѣ нѣчого, навѣть анѣ разу у ôкно не споглянула; ледви ще слѣдно було по нѣй, що она блѣда. Здавалось, що зробила зъ себе жертву.

И самъ Губертъ вже такъ думавъ. Ôнъ признававъ, що Губертина розумно робить и старався не припускати Фелисіяна до Ангелики, хочъ той не важився ще отверто противитися батькови, але вже такъ бувъ роздразнений!

ще ледви ще бувъ въ силѣ додержати слова, що буде спокѣйно ждати и не буде сходитися зъ Ангеликою. Онъ писавъ до неї листы, але ихъ переймали. Одного дня явився таки самъ, але єго приймивъ лишъ самъ Губертъ. Они стали одинъ другому толкувати а въ кѣнци таки жаденъ зъ нихъ не знавъ виходу. Фелисіяна заболѣло то дуже, коли Губертъ сказавъ єму, що ихъ донечка приходитъ поволи до себе и просивъ єго, щобы онъ мавъ розумъ и не показувався, абы їй не завернулась зновъ головка такъ, якъ послѣдного тыждня. Фелисіянъ обѣцявъ, що буде ждати терпеливо, але не хотѣвъ нѣякъ взяти назадъ свого слова, даного Ангелицѣ, бо все ще мавъ надѣю, що переробить свого батька. Онъ рѣшився чекати и не вязатися зъ Воанкуртами, у котрыхъ що тыждня два разы бувавъ на обѣдѣ — отъ лишъ такъ робити, щобы то не выглядало, що онъ зъ ними вже зовсѣмъ зрыває. Коли вже бѣходивъ, просивъ ще Губерта, щобы онъ пояснивъ Ангелицѣ, для чого онъ зробивъ собѣ ту прикрѣсть и не бачився зъ нею: онъ все лишъ о нѣй думає и все, що робить, то лишъ для того, щобы зъ нею одружитися.

Губертъ розказавъ опѣсля всю ту розмову своѣй жѣнцѣ а она призадумалась.

— А ты може зробишь такъ, якъ онъ тобѣ казавъ, и розкажешъ дѣвчинѣ? — спытала она по хвили.

— Та чому-жь бы нѣ? Я бы їй все розповѣвъ.

Губертина споглянула на него поважно и сказала:

— Роби, якъ хочешь... Лишь одно май на увазѣ: онъ все робить такъ, якъ выдумавъ въ своѣй головѣ а въ кѣнци буде все таки мусѣвъ пѣддатися воли батька а намъ дитина погине.

Губертъ и самъ то змѣркувавъ; онъ не мавъ якось бѣдваги їй того сказати а въ кѣнци таки постановивъ

нѣчого не говорити о тѣмъ, що єму сказавъ Фелисіянъ. Впрочемъ и онъ стававъ зъ кождымъ днемъ спокѣйнѣйшій, бо Губертина все єму говорила, що Ангелика чимъ разъ бѣльше опам'ятуєсь.

— Отъ видишь, рана таки гоитьс'я... Дѣвчина забуває.

Але Ангелика не забувала, она лишъ ждала. Она не жила вже тою надѣєю, що живуть звичайно люде а все лишъ думала, що їй мусить показатися якесь чудо. Коли Богъ має їй дати щаст'є, то певно покаже якесь чудо. Она спустилась зовсѣмъ на ласку Божу и думала, що то такій допустъ Божій на ню за то, що она противъ єго волѣ ходила до Пресвященного. Безъ єго помочи прець нѣкому не станесе и нѣхто нѣчого не вдѣе. Она въ покорѣ просила ласки Божой, бо ще лишъ ѡдъ Бога сподѣвалась помочи. Сама вже не робила нѣчого а спустилась зовсѣмъ на тѣ невидимѣ силы, що єи окружали. Що вечера при свѣтлѣ лампы читала въ старѣй книзѣ побожнѣ оповѣданя и шукала въ нихъ потѣхи и радости якъ мала дитина. Анѣ крѣхты не сумнѣвалась о тыхъ чудесахъ и була переконана, що безмежна сила невидимого дає помѣчь чистымъ душамъ.

Сталос'я, що якъ разъ тогдѣ церковный тапицеръ зайшовъ до Губертѣвъ и замовивъ у нихъ богату вышивку для Пресвященного до епископского престола. Вышивка мала бути пѣвтора метра широка а три метры довга и мала вправитися въ рѣзблене опирало престольного стѣльца. Она мала представляти двохъ ангелѣвъ натуральной величины, що держали корону надъ гербомъ Готкерѣвъ. Вышивка мала робитися барельефно — работа, що вымагала великой зручности и богато труда мозолы. Губерты не хотѣли зъ-разу пѣдняться сеи работы, бо боялися, що то Ангелику страшно змучить

а що саме головне, що то знову на ню сумь насуне; бо якъ стане цѣлыми тыжднями нитка за ниткою вышивати сей гербъ, то зновъ все собѣ нагадає. Але Ангелику гнѣвало то, що они такой работы не хотятъ приймати, и для того що днѣ бралася зъ надзвычайною силою волѣ до работы. Здавалося, що она сильнѣйша стає ђдъ того, коли може добре наробитися, що ѣй конче потреба работы, щобы умучити свое тѣло и мати ђдтакъ спокѡй.

И такъ жили они собѣ въ старосвѣтскѡй робѡтнѣ и дальше спокѡйно, якъ коли-бъ нѣкому зъ нихъ не забилось нѣколи сердце живѣйше. Губертъ робивъ коло кросень, ђдбывавъ, натягавъ и розпускавъ а Губертѣна помагала Ангелицѣ. Коли прийшовъ вечѣръ, то ђбѣ ажъ пальцѣвъ собѣ не чули. Ангелѡвъ и орнаментъ треба було розкладати на рѡзнѣ части и треба було робити окремо. Ангелика натягала качѣльцемъ на матерѣю грубѣ згрѣбнѣ нитки и прикладала ихъ въ противнѡмъ напрямѣ англѣйскою пряжею; часомъ моделювала тотѣ нитки менелюрдомъ або вытискачемъ, робила нимъ фалды въ одежи ангелѡвъ, и вытискала орнаментъ. Була то чисто рѣзбарска работа. Скоро вѣйшла форма, то Губертѣна и она перетыкали еѣ сухозолотю и пришивали короткимъ стѣбномъ. Золотый берельефъ выходивъ пречудно деликатно и красно та свѣтився въ закоптѣлѡй хатѣ якъ сонце. Старѣ прилады, зелѣска до вырѣзуванѣ, шила, довбеньки и клевцѣ стояли тамъ рядами и въ порядку вже якихъ сто лѣтъ; на рамахъ були порозкиданѣ то коробки на ђдпадки, то вѡскъ, наперстки и голки; въ кутику стояли зарзавѣлѣ стара самотовка и сновалка, она нѣбы дрѣмали въ тѡмъ глѡбокѡмъ снокою, якѣй панувавъ въ хатѣ.

Такъ манали днѣ за днями. Ангелика ђдъ рана до

вечера ломила одну голку за другою, бо то не легко було пришивати сухозолоть до грубо навоскованыхъ инокъ. Хтось бы бувъ подумавъ, що робота такъ занимала ёи душу и тѣло, що она и не въ силѣ вже була думати. О девятѣй годинѣ ѳдтакъ падала вже зъ нѳгъ и тогды спала якъ колода. А мимо того, коли неразъ трохи ѳдотхнула, дивувалася, що не видить Фелисіяна. Хочъ зовсѣмъ не старалася, щобы зъ нимъ зѳйтися, то все-жь таки думала, що ѳнъ прецѣ повиненъ побороти всѣ трудности и самъ старатись зѳйти зъ нею. А мимо того признавала, що ѳнъ добре робить, и була-бъ гнѣвалася на него, коли-бъ побачила, що ѳнъ хоче все на свѳѳй ладъ переробити. Она жила теперь лишъ одною надѣєю, вечеромъ лягала спати въ надѣи, що другій день принесе ѳй щастье. Доси ще була спокѳйна, але неразъ пѳдняла головку и сама себе пытала: доки-жь такъ буде? Тогдѣ колола такъ сяльно голкою, що неразъ ажъ до крови палцѣ собѣ поколола. Неразъ мусѣла голку клѣщами вытягати. Навѣтъ коли голки прискали якъ скло, то она анѣ трохи не ставала нетерпелива.

Губертину непокоило то дуже, що Ангелика такъ въ-одно працюе, а що то якъ разъ настало було велике пранье, то она таки силою ѳдорвала доньку ѳдъ вышиваня, щобы бодай чотыри днѣ походила по свѣжѳмъ воздусѣ и выгрѣлась трохи на теплѳмъ сонци. Бабуся Габе була якось случайно здорова и могла помагати прати та полокати. Зъ праня зробилось на Маріиньскѳмъ поли правдыве свято, бо пѳдъ конецъ серпня настала була чудесна погода, була и спека и холодна тѣнь; а до того ще и зъ Шевроты вѣяло дуже милымъ холодомъ, бо вода пѳдъ густыми вербами була студена якъ лѣдъ. Ангелика була першого дня досыть весела; вывивала пралникомъ и полокала платье, ёи веселила та рѣчка и

дерева надъ нею, той млынъ що вже дазно розвалився; словомъ все, що для неї було такъ миле, що тѣлько згадокъ насувало їй на память. А вже тамъ бачила она першій разъ Фелісіяна въ загадочнѣмъ свѣтлѣ мѣсяця а ѳдтакъ познакомилася зъ нимъ на сѣмъ мѣсяці того дня, коли то ѳнъ зловивши сорочку, що вода була вхопила, здавався їй такій дуже незручний. Кѣлько разѳвъ скѳнчила жмыкати якій кусникъ, то не могла повздержатись, щоби не глипнути на заказану фѳртку ѳдъ владичого города: та-жъ онашла разъ вечеромъ черезъ ню зъ милымъ, по-пѳдъ руку! Ану-жъ ѳнъ єи теперь отворить неспѳдѳвано та поведе єи зъ собою и обоє припадуть до колѣнъ єго батькови. Та надѣя додавала їй житя при простѳй роботѣ а пѣна такъ лишъ розскакувалася на всѣ боки.

Коли на другій день бабуся Габе привезла послѣдний разъ вѳзкомъ бѣлье, що мала разомъ зъ Ангеликою розвѣшувати, розбалакалась була безъ кѳнця, а ѳдтакъ зовсѣмъ не въ злѳй гадцѣ запытала:

— Отъ якъ разъ нагадала собѣ... чи чули вы, панночко, що Преосвященный жениць свого сына?

Дѣвча, що якъ разъ розвѣшувало хусты, ажъ присѣло на колѣна въ траву и серце въ нѣй залякло.

— Цѣлый свѣтъ вже о тѳмъ говорить... Въ осени буде весѣлье сына Преосвященного зъ панною Воанкуръ... Передвчера мали вже все залагодити.

Ангелика все ще стояла на колѣнахъ и не могла пѳднятися а по єи головцѣ сновались безъ ладу всѣлякѣй гадки. Для неї не була то новина, она змѣркувала, що то правда. Мама вже давно їй о тѳмъ говорила и она повинна була бутѣ на то приготована. Але въ першѳй хвили ажъ ноги ослабли пѳдъ нею на гадку, що Фелісіянь зѳ страху передъ батькомъ ѳдважився женити зъ

другою, хочь ей не любивъ. Ажь теперь ѓнъ для неи страченый, а она его такъ всѣмъ сердцемъ полюбила. Не могла вѣякъ помѣстити въ своѣй головцѣ собѣ, щобы ѓнъ бувъ такъ нечестный, и догадувалася, що ѓнъ лишь клониться передъ волею своего батька та пхае и себе и другу дѣвчину въ нещастье. Не могла ажь ѓдохнути и лишь очима повернула на огорожу, а кровь закипѣла въ нѣй, мовь-бы то она хотѣла розѓрвати огорожу, влетѣти туды, добутись до него и додати ему ѓдваги, щобы ѓнъ таки не подавався.

Ажь сама здивувалася, що она такъ якось инстинктивно силувалася закрыти свое зворушенье, коли ѓдно-вѣла:

— А правда, ѓнъ жениться зъ панною Клярою.. Красна панна, нема що казати; кажуть такожь, що она и доброго сердца.

Скоро лишь бабуся пѓйшла, такъ она и заразъ постановила побѣчи до него. Досыть вже наслухалась и годѣ вѣй вже було зважати на то, що она заклѣлася бѓльше на него и не подивитися. За що-жь и якимъ правомъ такъ ей зъ нимъ розлучають? Атже все доокола неи, и катедральна церковь, и шумяча рѣчка и тѣ старѣ дерева, пѓдъ котрыми они шентали собѣ про свою любовь, все то говорило вѣй теперь, що она его любить. Тамъ, де ей любовь розцвилася въ повнѓй силѣ, тамъ хотѣла она ѓдобрати его собѣ назадъ а ѓдтакъ втѣкати зъ нимъ геть далеко край свѣта, де бы ихъ вже нѣхто не найшовъ.

— Слава Тѓбѣ Господи, вже скѓнчилось — сказала бабуся Габе розвѣсивши послѣдний ручникъ на корчи; за двѣ години все вже буде сухе. Бувайте здоровѣ, панночко, мене вже вамъ теперь не потреба.

Середъ сего бѣля, що якъ той цвѣтъ ѓдбивало ѓдъ

зеленой травы на полях, думала Ангелика о томъ дни, коли то середъ шуму повѣваючихъ въ воздухъ выпранныхъ хустъ ихъ сердца такъ честно спѣзналися. Чому-жь онъ вже не показувався, чому не заходивъ до неї? Кобы такъ она могла его обняти теперь своими руками, то вже и знала - бы що онъ нѣчій бѣльше лишъ ей. Она-бъ и не гнѣвалась на него за то, що онъ такъ слабодушный, досыть, щобы лишъ показався а она-бъ нѣчого бѣльше не бажала, лишъ кобы такъ на завсѣгды були щасливѣ. Онъ бы на все зважився, кобы она лишъ на хвильку могла бути при нѣмъ.

Такъ минула година а Ангелика все що походжала повѣльнымъ крокомъ помѣжь розвѣшенымъ бѣльемъ. Одъ ясного свѣтла сонця и она сама выглядала бѣла. Въ ей груди одозвався якійсь неспокойный голосъ и стававъ чимъ разъ сильнѣйшій та не дававъ ѣй подѣйти подъ огорожу города. Она злякалася той борбы, яка въ нѣй зновъ одозвалась. Такъ чого-жь? Хѣба-жь она не повинна була такъ зроби? Але тымчасомъ прийшло ѣй щось иншого на гадку, надъ чимъ она призадумалась а що задушало ей простодушну пристрасть. Не було нѣчого простѣйшого, якъ лишъ побѣгти до милого. Але она не мала вже одваги, бо ей ставъ мучити сумнѣвъ и не пускавъ ей: прецѣ она заклѣлася, а коли-бъ теперь пѣшла, то може-бъ и зле зробила. Коли понадъ вечеръ бѣлье вже повыхало а Губертъ пришовъ ѣй помагати здоймати, то она все ще не знала, що має зроби. Постановила въ ночи розважити. Набравши передъ себе повнѣсеенько бѣлыхъ якъ свѣгъ хустъ кинула ще разъ неспокойнымъ окомъ доокола на Маріиньске поле, якъ коли-бъ боялася, щобы тиха въ сѣй закутинѣ природа, повѣрница ей гадокъ, не зрадила ей.

На другій день пробудилася Ангелика дуже неспо-

кôйна. Минали ночъ за ночами, а она все ще не знала, що має робити. Лишь то могло-бъ було еи ще успокоити, коли-бъ она на певно знала, що ôнъ ще еи любить. Въ то вѣрила она непохитно; еи чувство говорило їй, що она спочила-бъ въ нѣмъ якъ въ Бозѣ. Коли-бъ ôнъ еи ще любивъ, то она могла-бъ чекати и зносила-бы все спокôйно. Отъ и зновъ почала ходити до своихъ давнихъ убогихъ а найменша ихъ чужда такъ вражала еи серце, що еи очи ставали заразъ повнѣ слезъ. Дѣдусь Макаръ бравъ радо ôдъ неи тютюнъ, а у Шутôвъ, що лишъ могли, то дерли ôдъ неи, хочъ бы якѣ ласощѣ. А вже найлѣпше умѣла Лямбалезиха выыскувати добродѣйницю; Тіаннера не разъ въ недѣлѣ та свята ходила на танецъ въ сукни доброи панночки. Коли Ангелика одного разу принесла Лямбалезисѣ сорочки, що їй день передъ тымъ обѣцяла, застала тамъ паню Воанкуръ зъ еи дочкою панною Клярою разомъ зъ Фелисіаномъ. То певно ôнъ ихъ сюды привѣвъ. Она сховалась передъ ними и вернула назадъ зъ студенымъ якъ лѣдъ серцемъ. Въ два днѣ пôзнѣйше видѣла она зновъ ихъ всѣхъ трое разомъ, якъ выходили ôдъ Шутôвъ. Та якъ бы на лихо ще и дѣдусь Макаръ розказувавъ їй одного дня, що той хорошій паничъ бувъ у него зъ якимисъ двома панями. Ôдъ теперъ перестала она вже навѣдуватися до своихъ убогихъ, они вже не належали до неи. Фелисіанъ забравъ ихъ їй, щобы ôддати ихъ въ опѣку своимъ панямъ. Она перестала заходити, бо боялася, щобы коли не стрѣтилась тамъ зъ ними и не розривала на ново раны въ своѣмъ серци, котра и безъ того ставала що разъ бôльша. Она мѣркувала, що щось въ нѣй завмирае, що еи житье капля за каплею десь щезае.

— Ôнъ мене не любить!

Тѣ слова вырвались ѣй зъ устѣ мимохѳтъ, коли она одного вечера по такѳй стрѣчи вернула на самоту до свои комнаты и зъ жалю та трѣвоги ажъ не могла ѳдотхнути.

Передъ еи очима станула Кляра Воанкуртѳвна, росла и красна, чорноволоса, а ѳнъ коло неи, высокѳй та пишный. Хиба-жь они не якъ бы сотворенѳ одно для другого, зъ того самого роду и такъ нероздѣльнѳ, що и нѣхто не догадавсѣ бы, що они ще не пѳбралися.

— ѳнъ мене не любить, таки не любить!

ѳдъ тыхъ слѳвъ понѣсѣся грѳмкѳй голѳсъ по хатѣ и здавалося, якъ коли-бъ ѳдъ него щѳсъ зъ лоскотомъ въ еи груди цукло, мовъ бы то завалилася якась цѣла будова. Еи вѣра въ нѣй захиталасѣ а зъ нею и все повалилося. Она не могла вже теперъ все спокѳйно и холодно розважати та розбирати. Чому ще тамтого вечера вѣрила, тому теперъ вже и крихты не хотѣла не вѣрити: оденъ подувъ вѣтру, що не знати, зъ ѳдки прийшовъ, принѣсъ то зъ собою. Въ однѳй хвили понала она въ найбѳльше нещастѣ, котре ажъ тогдѣ можна почути въ цѣлѳй его силѣ, коли знаемо, що насъ не любить тотѣ людина, за котру мы и житѣе ѳддати готовѳ. Та-жь ѳнъ ѣй разъ сказавъ, що нема бѳльшого болю, нема страшнѳйшой муки, якъ знати, що насъ не любить той, кого мы любимо. Доси она ще якось держаласѣ, бо вѣрила сильно, що настане чудо; але теперъ, коли тратила вѣру, то и силы еи опускали и она, якъ мала дитина, не знала, що собѣ робити и де подѣтисѣ. Почаласѣ теперъ борба повна муки.

Насампередъ почала она вмовляти въ себе, що нѣчого собѣ зъ того не робитѣ: коли ѳнъ еи не любить, то тымъ лѣпше! Она не зъ тыхъ, щѳбы ще его любила. И такъ сама себе дурила; вмовляла въ себе, що ѳнъ еи

зрадивъ, удавала байдужну, а все таки вышивала гербъ Готкерѡвъ. А мимо того мало сердце ѳй не пукло, встыдалася лишь признати, що она все ще его любить. Черезъ цѣлый тыждень, ѡдъ коли она нитка за ниткою вышивала гербъ Готкерѡвъ, то лишь страшно мучилася. Емальйовані части треба було робити зъ кордонетового шовку а металеві сухозолотю. Але-жь бо то и мука була, коли руки такъ и тряслися, коли треба було схилити головку, щобъ укрити очи повні сльозъ, котрѣ до того ще блескъ ѡдъ гербу томивъ! Лишь о нѣмъ думала, лишь его надъ все въ свѣтѣ поважала за-для его казочного, шляхотского роду. А коли вышивала приповѣдку: „Коли така Божа воля, то и моя“, то спѡзнала добре, що она на вѣки прикована до него и що годѣ выбити собѣ его зъ головы: ажъ не видѣла, що робить и таки безъ памяти, отъ такъ зъ простой навички, колота голкою.

Ажъ жаль бравъ дивитися, якъ Ангелики бралася розпука зъ любви, якъ еи мучила та безнадѣйна любовь а она не могла еи позбутися. Все ще думала, що пѡйде до Фелвсіяна, що кинесь ему на шию и таки его вже не пустить ѡдъ себе. Борба розпочиналася все на ново. Не разъ здавалося ѳй що она вже побѣдила, бо въ еи серци наставъ якійсь великій спокѡй; ажъ сама себе не спѡзнавала, коли такъ спокѡйно и смирно припадала въ покорѣ самовѡдреченя: то вже не була зъ неи та сама, то якась ивша, добре вихована дѣвчина, якѣ виводить звичайно щоденне житье и якихъ робить вихованье. Але ѡдтакъ почала въ нѣй знову кровь грати; еи цвितуче здоровлье, еи молодѡсть повна охоты до житя порывали еи цѣлою силою зъ собою и она зновъ робилася та сама, давна; въ нѣй ѡдзывалася давна гордѡсть и давна пристрасть, еи перла зновъ та сила незвѣстного

ей походженя. Хиба-жь она таки конче мусить бути слухняною? Та-жь ей до того нѣчо не обовязує, она має прецѣ вольну волю. Вже думала, якъ бы то утечи и обчислила собѣ точно пору, въ котрѣй могла-бы найдогѣднѣйше дѣстатися черезъ фѣртку въ огорожи до епископского города. Але и заразъ бравъ ей страхъ, ѣдзывалось въ нѣй якесь глухе прочутье нещастя и брали муки сумнѣву. Такъ минали ѣй въ тѣй непевности найприкрѣйшій хвилѣ. Безустанно ѣдзывалася въ нѣй то цѣла сила любви, то знову страхъ, щобы не поступи на злу дорогу, а кѣлько разѣвъ сердце ей побѣдило, тѣлько разѣвъ ставала она и слабосильнѣйшою.

Одного вечера хотѣла она вже выйти зъ хаты, щобы зѣйтися зъ Фелисіянѣмъ и призадумалася надъ тымъ, якъ то въ нѣй середъ той розпуки мало силы, щобы всему ставити оцѣръ. Тогды то прийшла ѣй на гадку ей книжка зъ дому убогихъ. Она выймила ей зъ скринѣ и стала въ нѣй перевертати листки. При кождѣй сторонѣ листка ставало ѣй передъ очима ей низьке походженье, нѣчого майже вже бѣльше не бажала, якъ лишь зносити все зъ покорою. Не знала своихъ родичѣвъ, ей назвиско не було записане въ книзѣ, лишь дата и число и бѣльше нѣчого; такъ зросла она и була сама на свѣтѣ якъ та билинка въ поли! А згадки насувались ѣй на голову одна по другѣй: бачила зновъ передъ собою Неверскій зеленій толоки и тѣ звѣрята, що она ихъ тамъ пасла; той рѣвний гостинець, що йшовъ зъ Сулянжи а по котрѣмъ она ходила босыми ногами; видѣла передъ собою маму Ниві, що ей била по лицю, коли она накрала яблѣкъ. А вже найбѣльше згадокъ выкликували въ нѣй тѣ стороны листкѣвъ, на котрыхъ були записані що три мѣсяцѣ визиты надзирателя и лѣкаря. Тутъ були вногдѣ замѣтки и поясненя побѣчь пѣдписѣвъ: на однѣй

сторонѣ стояло написано, що она разъ мало не померла на якусь недугу; по другій зновъ домагалася еи кормителька заплаты за якусь попалені черевики а дальше якусь погані замѣтки о еи ледащѣмъ характерѣ. Цѣла книжка була лишъ однимъ записомъ недолѣ. Але одна рѣчь ажъ до слѣдзъ еи довела; то було розпорядженье. пѣсля котрого здоймлено ѣй зъ шиѣ той нашійникъ, котрый она ажъ до шестого року мусѣла на собѣ носити. Она ще добре собѣ нагадувала, якъ ненавидѣла той нашійникъ зъ оливныхъ зернятокъ, насиляныхъ на шовковый шнурочокъ и счѣплений срѣбнымъ медаліономъ зъ датою еи вступленя и зъ еи числомъ. Она добре мѣркувала, що то бувъ ланць неволѣ и була-бы ея радо на собѣ малыми рученятами пѣрвала, безъ взгляду на то, що бы ея ѡдтакъ було чекало. Коли пѣдросла то ажъ страхъ ея збиравъ, що той нашійникъ ея задушить. Що-жь то була за радѡсть, коли явився надзиратель и въ присутности начальника громады здоймивъ зъ нею той знакъ ея особы а въ книжцѣ помѣстивъ ея описъ, въ котрѡмъ стояло навѣтъ про ея синіи очи и прѣмягеньке ясне волосье! А мимо того все ще ѣй здавалося, що она мае на собѣ той нашійникъ, що заклада ея нѣбы якъ тому псови на шию, щобы ея ѡдтакъ розпѡзнати; ѣй здавалося, що ѡнъ все ще ея гнете, и що она ѡдъ него задушиться. Коли того вечера дѡйшла ажъ до той стороны, почувла низькѡсть своего роду въ цѣлѡй силѣ и зъ плачемъ выбѣгла на гору до своей комнаты; она подумала собѣ, що не естъ ея любови достойна. Ще два разы такъ помогла ѣй тотя книжка але ѡдтакъ и она не мала вже силы надъ ея пристрастею.

Теперь стала ея нападати покуса, особливо въ ночи. Заки лягла спати, силувалася читати исторію святы

щобы могла спокôйно заснути. Але хочъ и якъ силувалася скривши голову въ долонѣ, сама не понимала що читає: чудеса ошоломлювали єи; передъ єи душею пересувалася лишъ якась неясна товпа духôвъ. Омлѣвала и лежала якъ колода середъ темной ночи а ôдтакъ зривалася наразъ зъ постелѣ якъ бы ôдъ якогось страшного переляку. Переверталася якъ въ горячцѣ а ôдтакъ клякала мѣжъ порозкидаными подушками и молилася; на єи чоло выступавъ горячій пôтъ а потому брала єи знову дрожъ; тогды то зложивши руки говорила крôзь сльозы: „Боже мôй Боже, чого вси мене опустили?“ Мало не дурѣла, що она въ такôй пôзнôй порѣ и середъ такой темноты сама одна. Ъй снився Фелисiянъ а ѣй жаль було одягнутися и збѣчи до него, хочъ нѣкого не було коло неї, хто бы єи не пустилъ. Ласка Божа опустила вже єи, Богъ ôдступивъ ôдъ неї. Въ розпуцѣ своѣй призывала она всѣ невидимѣ силы, надслухувала ихъ голосу, але на дворѣ було глухо и пусто, анѣ вѣтрець не ворохнувся, анѣ не чути було хочъ бы найменшого шуму. Здавалось, якъ бы все вымерло: и Мариньске поле зъ Шевротою, и вербы та другѣ дерева въ єпископскôмъ городѣ, а навѣть и сама катедра. Не осталась анѣ одна зъ тыхъ мрѣй, котрыми она все була окружила, розплылася десь була навѣть и та бѣла хмарка Пречистой Дѣвы; осталась ще лишъ одна могила. Безильна вилася она въ корчахъ якъ та христiянка первѣстной церкви, котру гнувъ до землѣ первородный грѣхъ, скоро не прийшла ѣй въ помôчь надприродна сила. Въ тôмъ кутику свого прибѣжища, де тихо було якъ въ могилѣ, чула она, якъ ôдзывався на ново первородный грѣхъ и голосно трiумфувавъ надъ єи вихованьемъ. Коли до кôлька хвиль не прийде ѣй въ помôчь яка незвѣстна сила, коли доокола неї не проснеся все-

до нового жита и не поспѣшить ѣй въ помѣчь, то она певно буде мусѣла пѣддатися и себе згубити. „Боже мѣй, Боже, чога еси мене опустивъ?“ Она припала на своѣй постели на колѣна, такъ маленька, такъ нѣжненька, и чула що вже смерть до неї надходить.

Досї ще за кождый разъ додававъ ѣй силъ въ послѣднѣй хвили еї розпуки свѣжій воздухъ. Ласка Божа вертала назадъ до неї и она зновъ опам'ятувалася. Она скочила отже босыми ногами на помѣсть и побѣгла чимъ скорше до ѡкна. Тамъ почувала она зновъ тѣ голоса, тамъ зновъ дотулилися еї волося невидимѣ крыла. Святѣ зъ побожныхъ оповѣданъ стали зновъ виходити зъ помѣжь деревъ и камѣня та стали еї окружати. Еї непорочнѣсть, еї доброта и все, що въ нѣй лишъ було доброго, вернуло зновъ до неї и спасло еї. Она перестала вже боятися, була вже безпечна, свята Агнїя приступила зновъ до неї и другѣ святѣ дѣвицѣ уносилися весело въ горѣ понадъ нею. Зъ далека наспѣвъ до неї якійсь голосъ ѡдваги, рознѣсся якійсь довго невтихаючій шепѣтъ побѣды, що мѣшався зъ легенькимъ нѣчнымъ вѣтромъ. Такъ ѡддыхала она цѣлу годѣну теплымъ свѣжимъ воздухомъ; засумувавшия постановила радше померти якъ не додержати присяги. Утомлена лягла спати и заснула въ страху, чтобы ѣй на другій день зновъ таке не приключилося, бо она мусѣла-бы таки пѣддатися, коли-бъ такъ за кождымъ такимъ нападомъ такъ еї силы опускали.

Ѡдъ коли Ангелика думала, що Фелисїянъ еї не любить, стали еї дѣйствио силы опускати и она все була якось дуже утомлена. Она чула рану въ своѣй груди, котра потайкомъ и тихо гнала еї зъ каждою хвилу чимъ разъ скорше въ могилу. Зъ разу проявлялася еї недуга лишъ якимъсь утомленьемъ, ѡдтакъ не ставало

ѣй духу, мусѣла ѡдкладати голку и дивилася мутными очима кѡлька хвиль напередъ себе. Не могла чогось ѣсти и ледви лишь иногдѣ напилася трохи молока. Хлѣбъ свѡй ховала и дробила куркамъ сусѣдки, щобы лишь не безпокоити своихъ родичѣвъ. Прикликали лѣкаря, але той не мѡгъ нѣчого въ нѣй добачити; казавъ лишь, що тому всему вина, що она сидить заперта, якъ въ монастири; ѣй треба бѡльше руху. Она почала ослабати на цѣлѡмъ тѣлѣ, очевидно марнѣла поволи. Коли ходила, то такъ якось, якъ коли-бъ пѡдоймалася на крылахъ и хотѣла злетѣти, а єи лице ажъ горѣло ѡдъ того огню, що паливъ єи душу. Прийшло було ажъ до того, що коли сходила зъ своєи комнаты, то мусѣла таки обѣручъ держатися стѣны, щобы не упасти. Але она все ще на силу робила, коли видѣла, що на ню дивляться, и хотѣла навѣтъ браться до трудной вышивки до епископского престола. Єи тоненькѣ руки не мали вже до того силы, а коли злѡмилася голка, то не могла вже и клѣщиками єи вытягнути.

Одного дня мусѣли Губертъ и Губертина конче выйти зъ дому и лишили Ангелику саму при работѣ. Коли вернули, застали, що она зѡмлѣвши лежала на земли передъ кроснами, она таки зсунулася зъ стѡльця на землю. Не було вже въ нѣй кому робити, оденъ великѣй золотый ангелъ лишився недокѡнченый. Губертъ перепудився та ставъ єи пѡдоймати, щобъ поставити на ноги, але она все таки валилася зъ нѡгъ и не могла прийти до памяти.

— Дитинко моя, дитинко моя... ради Бога ѡдозвися!..

Ангелика розкрыла очи и споглянула на него блуднымъ окомъ. Чого-жь ѡнъ назадъ прикликавъ єи до житя? А она такъ була щаслива, що вже умерла!

— Що тобѣ душечко? Ты намъ таки правды не сказала, ты все ще его любишь?

Она нѣчого на то не сказала лишь сумно, дуже сумно споглянула на него. Губертъ пѣднйавъ ей зъ цѣлою силою своєї розпуки и занѣсъ ей до єи комнаты. Коли положивъ ей такъ блѣду и безсилну на постѣль, то ажъ розплакався зъ жалю, що то на него прийшло розлучати єи ѡдъ того, котрого она любила.

— Чомъ же ты менѣ нѣчого не казала? Тажъ я бы его зъ цѣлою душѣ привѣвъ до тебе!

Але она все таки не ѡдзывалася и закрыла зновъ очи, якъ коли-бъ задрѣмала. ѐнъ становъ коло неї; его очи спочили на єи подовгастѡмъ и бѣлѡмъ якъ лилія личку, єму ажъ сердце краялося зъ жалю. Коли она легенько ѡдотхнула, пустився ѡнъ ити въ долину, бо чувъ, що жѣнка надходить.

Тамъ на долині въ робѡтні стали они пояснювати собѣ справу. Губертина здоймала якъ разъ капелюхъ зъ головы. ѐнъ вѣй заразъ розповѣвъ, що пѡдоймивъ дѣвчину зъ землѣ и що она лежить теперь на своѣй постели, якъ коли-бъ мала вже умирати.

— Не сказала намъ правды. Она все лишь о нѣмъ думає и готова ще черезъ неге померти... Кобы ты знала, якъ то мене вразило и якъ менѣ стало совѣстно ѡдъ того часу, коли я все зрозумѣвъ и коли вынѣсъ єи майже неживу на гору! То таки мы тому виноватѣ, бо мы ихъ не поправдѣ розлучили... И ты спокѡйно дивилася на то, якъ она пропадає, и неказала вѣй нѣчого, щобы єи ще уратувати?

Губертина мовчала якъ Ангелика и лишь зблѣдла и повна журы споглядала розумнымъ окомъ на него, а Губертъ, чоловікъ пристрастный, котрому та любовна

мука такъ зовсімъ була завернула голову, не мѡгъ успокоитися лишъ все говоривъ та розкладавъ руками.

— Добре, я поговорю зъ нею та скажу їй, що Фелісіянь єи любити и що то мы лишъ не сказали їй правды та не позволяли єму заходити... Кожда єи сльоза палить теперъ огнемъ мое сердце. Менѣ здаєся, якъ коли-бъ я кого убивъ. Я радъ бы зробити єи щасливою, въ якій бы то не було способъ...

Онъ пѡдойшовъ до жѣнки, єго обурене чувство нѣжности ѡдзывалось въ нѣмъ голосно, а ще бѡльше змѣшало єго, що жѣнка засумувалася та заєдно мовчить.

— Коли они любляться, то вже ихъ рѣчь, якъ мають робити.. Хѣба-жъ єсть щось бѡльшого на свѣтѣ якъ любити и бути любленимъ? Такъ то вже на свѣтѣ, що щастье хоче само собою рядити, все одно, якимъ способомъ...

На конецъ ѡдозвалася и Губертина, своимъ способомъ — цоволи; она стояла неподвижно коло него.

— Правда, абы онъ єи намъ забравъ, противъ нашої волѣ и противъ волѣ єго батька?... Ты такъ имъ радишь и думаєшь, що они будутъ щасливѣ, що сама любовь имъ выстане...

А ѡдтакъ не перестаючи говорила дальше жалѡстнымъ голосомъ:

— Коли я вчера вертала та ишла по пѡдъ кладвище, ѡдозвалася въ менѣ якась надѣя и я зайшла туды.. Я ще разъ прилякла на тѡмъ мѣсци, де вже нашѣ колѣна землю утоптали, и молилася тамъ довго..

Губертъ зблѣдъ и якосъ успокоився. Єму прийшла на гадку та могила завзятои матери. Давнѣйше ходили они туды, плакали надъ нею и покорялися та признавали свою вину, щобы лишъ покѡйниця въ могилѣ простила имъ. Цѣлыми годинами перебували они тамъ въ

надѣи, що зъ могилы выйде для нихъ ласка, коли ще взагалѣ могла для нихъ бути яка ласка. Чого они бажали, чого дожидали, то була друга дитина, дитина прощенья, той знакъ, по котрѣмъ они-бъ спѣзнали, що покѣйниця имъ простила. Але дося и слѣду не було, щобы покѣйниця въ могилѣ далася ублагати.

— Я довго молилася — говорила Губертина — и надслухувала, чи що не порушиться...

Очи Губерта спочили на нѣй допытливо.

— Нѣчо, нѣчо не поднялося зъ-пѣдъ землѣ, нѣчо не задрожало въ менѣ. Все пропало, вже за пѣзно, мы самѣ хотѣли свого нещастя!

— Отже то я тому виненъ? — спытавъ Губертъ дрожащимъ голосомъ.

— А вже-жь що ты тому виненъ; и я винна, що пѣшла за тебе... Мы не слухали, а теперь мусимо за то цѣле житье покутувати.

— Ты отже не щаслива?

— Нѣ, я не щаслива... Жѣнка, що немає дѣтей не може бути щаслива. Любовь сама ще нѣчого не значить, коли нема благословеньства.

Онъ безсиленный присѣвъ на столецъ а въ очахъ закрутились ему слѣзы. Ще нѣколи не розкрыла була она ему такъ отверто той болючои раны въ ихъ житю; а она, що звычайно старалася его заразъ потѣшати, коли иногдѣ мимо волѣ зрѣбила ему якійсь докѣръ стояла теперь якъ той стовпъ и не думала его розважати. Онъ розплакався и промовивъ крѣзь слѣзы:

— Навѣтъ и то дороге дитя тамъ на горѣ проклинаешь... Не хочешь, щобы ѡддалася такъ, якъ ты за мене, щобы она такъ терпѣла якъ ты...

Губертина кивнула лишь на то головою, але въ

тѣмъ було видко цѣлу силу еи волѣ и простоту еи сердца.

— Та-жь ты сама казала, що дѣвча загине... Хи-ба-жь тобѣ хочеса таки еи смерти.

— Волить померти, якъ жити нужденно на свѣтѣ!

Губертъ пѣднявся и кинувся ѣй на шию. Обое плакали и обнявшись довго такъ стояли. Онъ бувъ переконанный а она мусѣла спертись на его плече, щобы набрати ѣдваги. По хвили пустили одно другого и хочь повнѣ розпуки набрали якоесь ѣдваги. Коли така Божа воля, то и они готовѣ пристати на смерть дитины.

Зъ сее поры не могла Ангелика виходити вже зъ своєї комнаты. Ея були силы такъ опустили, що она не могла вже и до робѣтнѣ зѣйти, а коли таки на силу хотѣла туды дѣстатися, то голова ѣй крутилася и ноги вяли пѣдъ нею. Въ першихъ дняхъ могла ще перейтися ажъ до балькону, хочь правда, що держачись меблѣвъ, але пѣзнѣйше ледви ще могла поступитися ѣдъ постелѣ до стѣльца. Та и то вже була для неї за велика дорога и она лишь два разы на день важилася нею ходити а за кождый разъ духъ въ нѣй запирало. А мимо того она все ще робила. Правда, що барельефову вышивку мусѣла покинути, бо то еи дуже томило, але она вышивала цвѣты тѣньованымъ шовкомъ. Тѣ цвѣты вышивала она зъ натуры, пѣсля букету безвонныхъ цвѣтѣвъ, що еи не рознервовували, пѣсля гортензѣй и мальвъ. Цвѣты тѣ стояли въ вазѣ. Неразъ мусѣла она на кѣлька хвиль ѣдложити роботу, бо шовкъ, хочь и якъ легкѣй, важивъ дуже въ еи пальцахъ. За два днѣ вышила ледви одну цвѣтку, що на сатинѣ выглядала якъ жива. Вышиванье було для неї житьемъ, хотѣла таки зъ голкою въ руцѣ умирати. Такъ марнѣла она ѣдъ своего болю а еи житье то була ще лишь чиста и красна поломѣнь.

Та и на що їй було ще жити, коли Фелісіянь єи не любить? Теперь умираєла она одъ того переконаня, що онъ єи не любить, а може и нѣколи не любить. Доки ще чуєла силу въ собѣ, боролася противъ своего серця, противъ своего здоровья и молодости, що перли єи зъ нимъ сполучитися. Одъ коли-жъ єи приковало тутъ до єи комнаты, муєла всего одречися, все минулося.

Коли Губертъ одного ранку посадивъ єи на крѣсло и пѣдложивъ подушку пѣдъ єи дробненькїи увялїи нѣжки, усмѣхнулася она до него и сказала:

— Ой, теперь я певно вже набралася розуму, бо вже не можу утечи.

Губертъ муєвъ чимъ скорше выйти зъ комнаты, бо боявся, щоби таки не розплакався, такъ бувъ зворушений.

XI.

Тої ночи не могла Ангелика заснути. Хочь и якъ була ослабла, а сонъ якость не брався єи розпаленыхъ очей. Коли Губерты лягли вже були спати и десть може вже пѣвнѣчь доходила, попробовала она пѣднїтися, хочь муєла дуже намучитися, заки могла встати. Єи чогось страхъ взявъ, що она умре, коли не встане зъ постелѣ.

Закашлялася, загорнулася одтакъ въ плащ и на силу пѣдѣйшла до ѡкна, отворила єго широко. Зима була легка и лишь дощ не переставъ падати. Она сѣла одтакъ на крѣсло зъ поручами. Въ лямцѣ, що цѣлыми ночами горѣла передъ нею на маленькѣмъ столичку, пѣдтягнула кнѣтъ. Тамъ побѣчь книги зъ побожными оповѣданями стоявъ и букетъ зъ гортензїи та мальвъ, пѣсля котрого она вышивала. Щоби все було такъ якъ

то дѣйстно звычайно бувало, пришло їй ще на гадку взяти ся до роботы; она притягнула до себе кросна и дрожачими руками уколола кѣлька разѣвъ голкою. Червоный шовкѣ одной цвѣтка ѡдбивавѣ якѣ кровь ѡдѣ ей бѣлыхъ пальцѣвъ; здавалося, що то кровь сплыва каплями зѣ ей жилѣ.

Напоперевертавшись передѣ тымѣ на горячихъ подушкахъ зо двѣ години безсонно, здрѣмалася на крѣслѣ въ одной хвили. Головка ей, сперта на опирало, повисла була трохи на праве плече; въ пальцахъ все ще держала шовкѣ и можна було думати, що она ще робить. Такѣ спала она и не рушилась анѣ разу а тиха комната зѣ своими бѣлыми стѣнами выглядала при свѣтлѣ лампы якѣ гробница. Блѣде свѣтло освѣчало велику нѣбы королевску постѣль зѣ ей споловѣлыми рожевыми заслонами; лишѣ скриня и шафа та дубовѣ стѣльцѣ закрывали яко-такѣ тѣ стѣны могилы. Хвилѣ минали за хвилями а она спала спокѣйно.

Наразѣ щось зашевелѣло. На балъконѣ явился Фелисіянь, высохлый якѣ и Ангелика та ажѣ дрожавѣ. Ђму зѣ лица було видко, що ѡнѣ чогось дуже налякався; ѡнѣ вѣйшовѣ до комнаты и побачивѣ тутѣ ей въ крѣслѣ а она при свѣтлѣ лампы выглядала такѣ красною, що ажѣ жаль бравѣ дивитися, що она очевидно загибае. Безконечный бѣль стиснувѣ его за сердце, ѡнѣ поступиавѣ кѣлька крокѣвъ и припавѣ на колѣна та вдивився засумованный въ свою милу. Она вже дѣйстно не була тота сама, що давнѣйше, недуга ей зовсѣмѣ змінила; она выглядала вымарнѣла и легка якѣ перце, котрымѣ вѣтерѣ носить. На ей лица пробивалися въ свѣдуже выразно ей муки и ей покора. інѣ ей ще лишѣ по тѣмѣ спѣзнавѣ, що она все ще була такѣ само миленька якѣ давнѣйше, що ей нѣжненька шийка такѣ

само ще пѳдоймалася зъ круглavyхъ плечей и що ѳи подовгасте личко було ще таке саме якъ у той святой, що пѳдноситься до неба. Лишь волосье не було вже такъ блискуче якъ давнѳйше а зъ-пѳдъ тоненькой и мягенькой якъ шовкъ шкѳры ѳи тѳла пробивалася студена вже якъ лѳдъ ѳи душа. Въ своѳй красѳ выглядала она на ту святу, що позбулася вже своѳи смертельной покрывы. Онъ ажъ очи свои забувъ и такъ бувъ зворушений, що зложивши руки стоявъ въ рознуцѳ передъ нею на колѳнахъ и не рушився. Она все ще спала а онъ дивився на ню и не мѳгъ надивитися.

Може бути, що легенькѳй ѳддыхъ зъ устъ Фелисіяна долетѳвъ до неѳ, бо она наразъ отворила очи широко. Не дыхала а лишь споглянула на него и усмѳхалася, якъ коли-бъ ѳѳ щось снилося. То онъ, она его заразы спѳзнала, хочъ онъ такъ змѳнився. Ыѳ здавалося, що она все ще спить, бо лише що онъ ѳѳ свився а то ѳи ще бѳльше мучило, що она якъ разъ теперъ мусѳла проснутися.

Онъ вытягнувъ руки до неѳ и промовивъ:

— Серденько мое, я васъ люблю... Я довѳдався, що вы не здужаете и я прилетѳвъ идъ вамъ... Я зъ вами, я васъ люблю...

Она сѳла просто. Почала чогось дрожати и чисто механично закрыла ему очи руками.

— Вѳрте менѳ, то я тутъ передъ вами и я все ще васъ люблю, якъ любивъ.

Она скрикнула.

— Ахъ, то вы... Я вже васъ не сподѳвалася, а то вы...

Якъ бы нѳчого не видѳла, взяла его за руки и переконалася, що то дѳйстно онъ и що то ѳѳ не снится.

— Вы все ще мене любите, и я васъ люблю мимо

всего, ба, ще бѣльше, якъ думала, що колись буду могла любити!

Одъ того великого щастя она ажъ не знала, що зъ нею дѣся, а они почувши, що все ще любяться и що можуть то собѣ высказати, на все забули. Давнї муки и давнї перешкоды щезли десь теперь. Они самї не знали зъ-ѣдки тутъ разомъ взялися и розплакавшись зъ радости припали одно другому до грудей; ѡнъ зъ жалю надъ нею ставъ ажъ безъ памяти, а она зъ туги за нимъ такъ була змарнѣла, що ѣму здавалося, що ѡнъ лишъ тѣнь ѣи держить въ своихъ обнятахъ. Одъ великой радости не могли зъ мѣсяця рушитися; она сидѣла якъ прикована на крѣслѣ, не чула въ собѣ нѣ рукъ нѣ нѡгъ, а коли хотѣла пѡдоймитися то лишъ заточилася и упала назадъ на крѣсло.

— Ахъ, мои дорогенькї, теперь сповнилось мое бажанье; я васъ зновъ побачила, заки умру.

Онъ пѡднявъ голову, якъ бы налякався.

— Що, вмирати?!... Але я хочу жити! Я зъ вами и люблю васъ!

Она усмѣхнулася.

— Теперь вже можу умирати, коли вы мене любите. Теперь вже и смерти не боюся, коли вы мене любите; такъ засну на вѣки на вашихъ грудехъ... Скажѣть менѣ ще разъ, що мене любите!

— Люблю васъ, якъ любивъ вчера, якъ завтра буду любити... Вѣрте въ мою любовь, котра буде вѣчна.

— Такъ, на вѣки будемо любитися.

Ангелика зъ великой радости повела неспокоѣйными очима доокола по бѣлыхъ стѣнахъ комнаты. Наразъ якъ бы пробудилася. Опамяталася знову и стала роздумувати надъ своимъ великимъ щастьемъ и ажъ здивувалася, що то все дѣйствна правда.

— Вы мене любите, а чому-жь вы скорше не прийшли до мене?

— Ваші родичѣ сказали менѣ, що вы мене не любите. Я радъ бувъ умерти... Ажь коли довѣдався, що вы нездужаете, рѣшився я зайти до васъ; я бувъ на то приготовлений, що мене зъ ѳдси наженуть, де передо мною дверѣ заперли.

— А менѣ мама сказала, що вы мене не любите. И я повѣрила мамѣ, бо я васъ разъ стрѣтила зъ тою панною и думала собѣ, що вы послухали Преосвященного.

— Нѣ, я лишь чекавъ... Але я таки не мавъ ѳдваги, я дрожавъ передъ нимъ.

Обое замовкли. Ангелика пѳднялася знову. На еи лици видко було выразъ якогось гнѣву, ѳдъ котрого ажь жилка на чолѣ була вѣй набѣгла.

— Такъ намъ обоимъ не сказали правды, щобы насъ розлучити... Мы любилися, а они насъ мучили и мы обое мали зѳйти марно зъ сего свѣта. То вже таки погано, то звѳольняе насъ ѳдъ присяги. Мы свободні.

ѳдъ гнѣву взялася вѣ нѣй зъ ѳдкись и сила. Она не чула вже того, що нездужае, бо вѣ нѣй ѳдозвалася давна пристрасть. Доси думала она, що еи мрѣѣ щезли на вѣки, а то наразъ ѳджили они знову вѣ повнѳй силѣ. Она могла смѣло сказати, що заслужила собѣ вповнѣ на любовь и що на другихъ вина спадае! То пѳдносило значѣнне еи особы и заставляло еи ажь нѣбы тріумфувати а еи брала така сердитѳсть, що она не знала вже сама, що робить.

— Ходѣмъ зъ ѳдси! — сказала она спокѳйно.

Сила волѣ прогнала еи немѳчь и она безъ нѣчией помочи перейшлася по комнатѣ. Вже добирала собѣ

плащъ, въ котрый мала загорнутися а голову думала завязати хусткою.

Фелисіянь ажъ зрадувався, коли побачивъ, що она робить то, чого ѓнь вже давно бажавъ; ѓнь вже давно хотѣвъ єи викрасти, але якось не смѣвъ ѣй того казати. ѐнь хотѣвъ зъ нею выѣхати, хотѣвъ безъ слѣду пропасти, однимъ словомъ усунути всякї клопоты, всякї перешкоды, бѣльше нѣчого не бажавъ! А то все мало теперъ статися и они не потребували вже довго надумуватися.

— Ходѣмъ зъ ѓдси, серденько, и то заразъ! Я прийшовъ, щобы васъ зъ ѓдси забрати; знаю, де можемо дѣстати коней. Закимъ розвиднитися, будемо вже далеко, далеко зъ ѓдси, такъ, що вже насъ нѣхто не дожене.

Она высувала и засувала шуфляды, такъ, одну за другою и въ своѣмъ роздразненю навѣтъ нѣчого зъ нихъ не выймала. Цѣлыми тыжднями мучилася, щобы выбити собѣ єго зъ головы и вже думала, що то ѣй удалося, а теперъ таки побачила, що не вдѣяла нѣчого и що хіба треба ѣй на ново ту роботу розпочинати! Але де бы взялась въ нѣй теперъ сила до того?! Коли они полюбилися, то найпростѣйша рѣчь побратися, а нѣяка сила ихъ вже бѣльше не розлучить.

— Що менѣ бы забрати зъ собою?... Яка я була дурна, що я вже давнѣйше того не зробила, коли подумаю, що они не встыдалися и неправды передо мною говорити! Я трохи не згинула, що они не хотѣли васъ закликати... Кажѣтъ же бо, чи брати менѣ бѣлье, одѣжь?... Осъ тепла спѣдниця... А они плели передомною несотворенї рѣчи и хотѣли мене залякати. То добре, а то зле, то можна робити, а то грѣхъ; а то все такї пустї рѣчи, що чоловікъ бы ѓдъ нихъ зъ розуму зѣйшовъ. То все неправда. Єсть лишъ одно щастье на свѣтѣ: жити и слу-

хати лишъ своего сердца та любити того, що насъ любить... Вы моё счастье, вы моя краса, моя молодость, я ваша а вы мои, мой единый приятель, робѣть зѣ мною, що хочете...

Она триумфовала, еи вроджені хибы, о котрыхъ можна було думати, що вже на вѣки въ нѣй замерли, проявились зновъ въ повнѣй силѣ. Ёй гудѣла музыка въ голивѣ, ёй здавалося, що она выбирався якъ яка королева, коли еи бере зъ собою сей потомокъ княжого роду и робить еи королевою якоусь далекои державы; и она радо ишла зъ нимъ, повисла на его шии, склонила головку на его грудь, студена дрожь якоусь нечуванои пристрасти перейшла по еи тѣлѣ и она зъ роскоши ажъ ѡдъ памяти ѡходила. Лишь ще ихъ двое було на свѣтѣ, они посѣдали на конѣ и чваломъ полетѣли та обнявши одно другого на вѣки, щезли безъ слѣду.

— Не треба брати нѣчого, правда?... Та и на що?

Онъ стоявъ вже майже за дверми и мало що не минався.

— Не треба нѣчого, нѣчого... Лишь скорше!

— Ходѣмъ же, ходѣмъ!

Она приступила до него. Ще разъ споглянула поза себе, мовъ бы послѣдний разъ хотѣла кинути окомъ на свою комнату. Лямпа все ще горѣла такимъ самымъ темнымъ свѣтломъ; на столѣ стоявъ ще букетъ зъ розцвилыхъ мальвъ и гортензій; на кроснахъ виднѣлася недокѡнчена ще а прецѣвъ вже якъ бы жива рожка и здавалася на ню чекати. Ще нѣколи не здавалася ёй ся комната такъ бѣла; и стѣны, и постѣль, и воздухъ — словомъ все выдавалось ёй якъ бы наухане якоусь бѣлою краскою.

Щось въ нѣй ѡдозвалося и она мусѣла чимъ скор-

ше спертися на поруче стоячого коло самихъ дверей стѣльця.

— Що се вамъ? — спытавъ Фелисіянъ неспо-
кѣйно.

Она не вѣдповѣдала, лишь ѳддыхала тяжко. И зновъ взяла єи дрожь, вже не могла устоятись на но-
гахъ и мусѣла приєѣсти.

— Будьте спокѣйнѣй, то нѣчого... лишь хвильку ѳд-
почину а ѳдтакъ пѣйдемо зъ ѳдси.

Она мовчала и розглядалася по комнатѣ, якъ бы шукала якоєсь дорогом рѣчи, котру забула, а коли-бъ єи хто бувъ поспытавъ, зачимъ она шукає то певно не знала-бы була того сказати. Єи брала якась туга, зъ разу лишь отъ такъ нѣбы трохи, а ѳдтакъ чимъ разъ бѣльше и стискала єи грудь. Она не могла змѣркувати, що бы то було. Чи то може та бѣлѣсть єи не пускала? Она завсѣгды любила бѣлу краску а навѣтъ ховала собѣ кѣнчики бѣлого шовку, щобы ними вѣ хвляхъ спокою потайкомъ трохи натѣшитись.

— Ще лишь хвильку, ще одну хвильку, а ѳдтакъ пѣйдемо, соколику.

Але все таки и не думала пѣднаться зъ мѣсця. Ѳнъ припавъ на колѣна передъ нею.

— Вы мабутъ не здужаете, може я бы вамъ що порадивъ? Може вамъ студено, то я вамъ нѣжки вѣ моихъ долоняхъ загрѣю, що ажъ будете могли бѣчи.

Она покачала на то головою.

— Нѣ, нѣ, менѣ не студено; я пѣйду сама. Заждѣтъ ще лишь хвильку, лишь одну хвильку.

Ѳнъ змѣркувавъ добре, що єи приковала якась не-
видима сила до сихъ меблѣвъ и то мабутъ такъ сильно, що она вѣ сѣй хвили не могла ѳдъ нихъ ѳдорватися. Коли-жь ѳнъ заразъ не забере єи зъ собою, то буде мусѣвъ

по сѣмъ смутку вести ще ђдтакъ борбу зъ батькомъ, до которого вже ђдъ кѡлькохъ недѣль боявся приступити. Тому то не перестававъ ея благати.

— Ходѣть зѡ мною, на улицяхъ теперъ темно и мы середъ темноты выѣдемо зъ мѣста. Повѣдемо безпечно и переспимо одно другому на рукахъ а буде намъ такъ тепло, що и холодъ ночи нѣчого намъ не зашкодитъ. Коли засвітае, то будемо вже вхати сонцемъ, а все дальше и дальше, ажъ приѣдемо до самого раю.. Нѣхто не буде насъ знати, будемо лишъ жити одно для другого, десь въ великѡмъ городѣ, не будемо о нѣчо бѡльше журитися, лишъ якъ бы то зъ кождымъ днемъ що разъ сильнѣйше любитися. Тамъ будуть цвѣты такъ великѣй якъ дерева а овочѣ солодшѣ ђдъ меду. Середъ сеи вѣчной весны не будемо, серденько нѣчимъ бѡльше жити, якъ лишъ нашими поцѣлуями.

— Еи ажъ лякъ взявъ ђдъ сего жару любви, що такъ розпалила ея личко. Еи цѣла душа розплавалася въ тыхъ розкошахъ, якѣ ея чекали.

— Заразъ, въ сей часъ!

— А коли ђдтакъ намъ навкучиться такъ вѣздити, то повернемо назадъ сюды. Поставимо на ново замокъ Готкерѡвъ и будемо тамъ жити ажъ до самой смерти. То моя мрѣя.. Мы вложимо въ то, коли буде потреба, цѣлый мѡй маєтокъ. Надъ обома долинами буде зновъ стояти вартѡвня. Мы будемо жити въ свѣтлицяхъ межѣ вежею Давида а Кароля Великого. Поставимо на ново дагну крѣпость якъ въ часахъ ея силы и славы, будутъ валы и вежѣ та и каплица въ давнѡй величавости.. А я радъ бы, щобы мы тамъ жили, якъ жилося въ давнихъ часахъ, вы якъ княгиня а я якъ князь, а доокола насъ дружина и свита и всяка прислуга. Будемо жити въ мурахъ пятьнацять стѡпъ грубыхъ, замкнемося въ

нихъ и будемо жити якъ въ казцѣ... Коли сонце буде западати за горы, мы будемо вертати на великихъ сивыхъ коняхъ зъ ловѣвъ. Передъ нами будуть люде падати на колѣна, буде трубѣти труба и будуть спускаться зводженіи мосты. Вечеромъ будуть зъ нами пирувати королѣ. Наша постѣль буде стояти на естрадѣ а по надъ нами буде пѣдниматися бальдахинъ. Зъ далека буде чути милозвучну музику а мы середъ пурпуры и золота будемо засыпляти одно другому на рукахъ.

Она задрожала и усмѣхнулася зъ радости, але еи мука зновъ ѡдозвалася въ нѣй а на еи лиці проявились черты болю. Мимо волѣ ѡднихала покусу ѡдъ себе а пристрасть все таки за кождый разъ росла въ нѣй зъ подвойною силою. Ѡнъ хотѣвъ еи зовсѣмъ идъ собѣ пригорнути, обняти еи своими руками и вже непустили ѡдъ себе.

— Ходѣть зѡ мною!... Втѣкаймо, забудьмо! на все въ нашѡмъ щастію!

Але Ангелика вырвалася ѡдъ него и якъ бы инстинктомъ ведена ѡдсувалася ѡдъ него.

— Нѣ, нѣ, я не можу, не можу! промовила она на весь голосъ и станула на рѡвнѣи ноги.

Видко було, що она боролася сама зъ собою, думала, роздумувала и не могла рѣшитися.

— Прощу васъ, змилуйтеся не напирайте на мене, заждѣть, — говорила она дрожащимъ голосомъ. Я бы такъ радо васъ послухала, хотѣла-бы зъ цѣлои душѣ дати вамъ доказъ, що васъ люблю, пѡшла-бы зъ вами край свѣта и жила-бы зъ вами якъ королева въ тѡй палатѣ, о котрѡй вы лишъ разъ-у-разъ думаете. Менѣ здавалося, що то такъ легко, бо я вже неразъ собѣ уклала, якъ то мы будемо втѣкати... А теперъ, якъ бы то сказати, чогось менѣ такъ трудно. Менѣ здаєсь, якъ

коли-бъ хто наразъ дверѣ забивъ, щобы я не вышла.

Онъ ставъ ей зновъ пѣдмвляти, але она дала ему знакъ, щобы онъ мовчавъ.

— Прошу васъ не говорѣть вже нѣчого. Хиба-жь то не дивно. Чимъ бѣльше вы менѣ розкажете, якъ то мило та весело будемо жити и чимъ бѣльше хочете мене переконати, тымъ бѣльше бере мене якійсь страхъ, що ажъ морозъ иде по менѣ... Боже мѣй, що се зѣ мною сталося? Вашѣ власнѣ слова ѡддыхають мене ѡдъ васъ, менѣ годъ васъ слухати; коли вы такъ розповѣдасте, вамъ бы таки пѣйти собѣ зъ ѡдси... Але заждѣть ще хвильку, заждѣть!

Она стала поволи ходити покомнатѣ и старалася успокоити а онъ стоявъ якъ остовпѣлый передъ нею и не знавъ, що собѣ робити.

— Я думала, що вже васъ не люблю, але то, видко, було лишь зъ гнѣву, бо коли я васъ побачила передъ собою, то трохи менѣ сердце не выскочило зъ радости, а перша гадка, що въ менѣ ѡдозвалася, була, ити зъ вами въ свѣтъ за очи... Чого-жь менѣ такъ лячно теперь ѡдъ васъ, коли я васъ люблю, що-жь не пускае мене зъ сеи комнаты и чого менѣ здаеся, якъ бы мене держали якійсь невидимѣ руки и тягнули за кождый волосокъ на головѣ?

Она пристанула коло постелѣ, поступилася ѡдтакъ до шафы а ѡпѣсля пѣшла ѡдъ одной обставы до другой. Въ самѣмъ дѣлѣ якійсь таемничѣ нитки вязали ей зъ сими предметами. Бѣлѣ стѣны и бѣлѣсть мансардовой стелѣ покрывали ей мовъбы ризою непорочности, зъ контрою она хиба лишь зъ плачемъ була-бы розлучилася. Все то вже було ѡдъ давна частиною зъ нею, то все вязалася тѣсно зъ ей особливо. То почувла она ще бѣльше, коли станула коло кресенъ, що стояли въ свѣтлѣ лампы

недалеко стола. Серце їй розпливалося, коли споглянула на рожу; коли-бъ она зъ ѳдси утекла, якъ та яка злочинниця, то и рожа осталась-бы нескѳнчена. Прийшли їй на гадку лѳта, черезъ котрї она тѳлько нарбилася, тї розумнї, щасливї лѳта, той довгїй, звичайный спокѳй и та честнѳсть, на згадку котрой їй ажъ гидко ставало, що она допустилась-бы до того, щобы зъ милымъ зъ ѳдси втѳкати. Та холодна хатина вышивачѳвъ, то чинне и честне житье, яке въ нѳй велося зъ далека ѳдъ цѳлого свѳта, таки очистили кровь въ еи жилахъ.

Онъ змѳркувавъ, що тї предмети въ комнатѳ придержували еи и ддятого напиравъ, щобы она ишла зъ нимъ.

— Ходѳть же, години минають, а то не задовго годѳ вже буде выйти тихцемъ зъ ѳдси.

Але тецерь стало їй все ясно.

— Вже за пѳзно... Та-жъ видите, що менѳ нѳякъ нти зъ вами. Колись було зъ мене пристрастне горде сотворѳнне, що обѳручь обнимало васъ за шию и просилося, щобы вы его брала зъ собою; але тецерь я вже не тота, я вже сама себе не спѳзнаю. Хиба-жъ не чуєте, якъ все тутъ до мене кличе: Не йди! А то анѳ трошки мене не гнѳвае, моя цѳла радѳсть бути поелушною.

Онъ вже не договорювався анѳ не перечився а просто хотѳвъ захопити еи якъ ту уперту дитину и забрати зъ собою, але Ангелика выхопилася чимъ скорше ѳдъ него и сховалася пѳдъ ѳкно.

— Не гнѳвайтесь на мене, оставте мене! Ще передъ хвилею була-бы я пѳйшла зъ вами, але то послѳдний разъ спротивилася я воли Божѳй. Поволи, такъ що и я сама не знала, росла въ глубинѳ мои душѳ покора и самовѳдреченье. Тому то потрясенье було за кождый

разъ, коли я зновъ впадала въ первородный грѣхъ не такъ вже сильне, тому то я и тымъ лекше сама себе побѣдила. Оѣбулася послѣдна борба, вже ѣи не буде бѣльше, я сама себе побѣдила... Ахъ мѣой голубчику, я васъ такъ дуже, дуже люблю! Не руйнуйте нашого щастя. Мусимо пѣддатися, щобъ бути щасливими.

Коли ѣнъ ще одинъ крокъ поступився ближе, то она стояла вже при ѣкнѣ, що выходило на балкѣонъ.

— Чейже не схочете, чтобы я туды кинулася. ...Послушайте, зрозумѣйте, що доокола мене дѣбеса. Вже ѣдъ давно говорить тѣ рѣчи до мене, я чую ихъ голосъ, а ще нѣколи такъ голосно до мене не промовляли... Тихо! цѣле Маріиньске поле каже менѣ не загропацати свого и вашого житя и пѣддаватися вамъ противъ волѣ вашого ѣтця. Той спѣвающій тамъ голосъ, то шепѣтъ Шевроты, ѣнъ такъ чистый и веселый, такъ веселый и чистый, що здаѣсь менѣ, що ѣнъ своею кришталевою чистотою вѣйшовъ въ цѣлу мою душу. Той легенькій глухій шепѣтъ, якъ коли-бъ тамъ десь стояла цѣла товпа людей, выходитъ зъ землѣ тамъ въ долинѣ, то ѣдзываѣся травичка и дерева, то цѣле мирне житье сеи святой закутины хоче успокоити мою душу. А зъ далека несуться голоса ѣдъ деревъ зъ епископского города, ѣдъ всѣхъ тыхъ галузочокъ, зъ котрыхъ кожда тѣшитъ мою побѣдою... Слушайте того могучого приказующого колосу! То промавляе такъ моя стара подруга, катедральна церковь, котра мене выховала и стерегла мене що ночи. Каждый ѣи камѣнь, каждый ѣи стѣвичкъ въ ѣкнѣ, кожда вежочка надъ фляромъ, каждый каблукъ апсиды шепче до мене слова, котрї лишь я розумѣю. Они розказують, що надѣя зъ смертею не гине. Коли покорисься, то любовь останеся и побѣдитъ... Чуете?! Навѣть зъ воздуха несеея голосъ; тамъ

уносятся мои невидимѣ посестры, святѣ дѣвицѣ. Чуете?! Чуете?!

Она усмѣхаючися пѣднѣла руку, якѣ коли-бѣ ще лѣвше хотѣла ихѣ послухати. Цѣла еѣ душа розпывалася въ легкѣмѣ подувѣ вѣтру. То надходили святѣ зѣ побожныхѣ оповѣданѣ, котрыхѣ вже зѣ малку представляла собѣ еѣ фантазія. Таемничо пѣднималися они зѣ старои книги, що лежала на столѣ, и выходили зѣ еѣ образкѣвъ. Насампередѣ поступала Агнѣя, покрыта цѣла своимѣ волосьемѣ а на пальци мала обручку Павлина. За нею ишли другѣ: Варвара зѣ своею вежею, Геновефа зѣ ягняткомѣ, Кикилія зѣ своею гарфою, Агафія зѣ выдертыми грудьми, Єлисавета, що просила милостинѣ на улици и Катерина, що побѣдила ученыхѣ. Якесь чудо давало Лукіа таку силу, що тысячѣ людей и пять царѣ волѣвъ не могли затыгнути еѣ въ дѣмѣ неславы. Намѣтникѣ обѣймаючи Анастасію слѣпне. Всѣ они уносятся середѣ ночи надѣ нею а ѣдѣ нихѣ иде ясне свѣтло, ихѣ груди порозрѣзуванѣ орудіями муки, а зѣ ранѣ замѣсть крови выпывае молоко. На дворѣ тепло а середѣ темноти робиться ясно, якѣ коли-бѣ самѣ звѣзды спадали зѣ неба. Охѣ коби то можна такѣ якѣ они померти въ дѣвствѣ и по першѣмѣ поцѣлую мужа розплетися яснымѣ свѣтломѣ.

Фелисіянѣ пѣдступивѣ до неѣ.

— То я лишѣ зѣ вами, Ангелико, а вы мене ѣддыхаете за-для тыхѣ мрѣй...

— За-для мрѣй, — ѣдозвалася она тихо.

— А вже-жѣ, бо то все, що васѣ окружае, то лишѣ вамѣ провиджуеся, то вы лишѣ самѣ собѣ выдумали, ...ходѣтъ зѣ мною, не вяжѣтъ свои душѣ зѣ сими мертвыми предметами, а они будутѣ мовчати.

Она кинула собою, якъ бы чогось вельми зрадувалася.

— О, нѣ, нѣ! Они говорятъ таки чимъ разъ голоснѣйше! То въ нихъ моя сила, они додають менѣ ѡдваги до опоры.... То ласка Божя, ще нѣколи не давала она менѣ такой силы волѣ. А хочъ бы то були тѣлько мрѣѣ, мрѣѣ, котрѣ я перенесла на мое окруженье а котрѣ теперь назадъ до мене вертають, що то шкодить? Они мене спасли, они пригорнули мене непорочною идѣ собѣ.. Простѣть менѣ, будьте такъ послушнѣ якъ я. Я не могу ити зъ вами.

Хочъ якъ була слаба, а все таки сказала смѣло и ѡдважно.

— Та-жь васъ прецѣ обманули — почавъ ѡнъ зновъ говорити, не боялись говорити неправды, щобы васъ розлучити!

— Зъ того ще не выходить, щобы и мы зле робили!

— Ахъ! Серце ваше перестало вже для мене бити, вы вже мене не любите!

— Я васъ люблю, я борюся разомъ зъ вами за нашу любовь, за наше щастье.. Принесѣть позволенье вашего ѡтця, а я пѡйду зъ вами.

— Мого отця! Вы его не знаѣте. Лишь хибя самъ Богъ мѡгъ бы его врозумити.. То хибя ми вже пропали? А коли батько велить менѣ женитися зъ Клярою Воанкуртѡвною, то маю его послухати?

Се бувъ послѣднѣй ударъ для Ангелики и она захиталася.

— Того вже за богато, — промовила она крѡзь слѡзы.... Змилуйтеся, идѣть собѣ, не мучте мене!... Чого вы прийшли сюды? Я вже була всего вѡдреклася, я вже була на то приготоована, що вы мене не любите.

А то вы все таки мене любите и мои муки починаються на ново!... И якъ же менѣ тутъ жити?

Фелисіянъ думавъ, що въ сѣй хвили підхопивъ єи слабу сторону и длятого ще разъ казавъ:

— А коли батько велить, щобы я зъ нею женився...

Она боролася ѳдважно сама зъ собою и змогла ще разъ устоятись, хочъ вже сердце єи мякло. Поступилася до стола, мовъ бы хотѣла зробити єму дорогу, и ѳдозвалася:

— То женѣтсья зъ нею, а слухати потреба!

Ѳнь станувъ коло ѳкна и готовъ вже бувъ ити, коли она єму приказувала.

— Але вы готовѣи вмерти — сказавъ ѳнь.

Она успокоилася и нѣбы усмѣхнувшись, ѳдповѣла ледви слышнымъ голосомъ:

— Я и такъ вже одною ногою на тамтѣмъ свѣтѣ.

Ще хвилю дивився ѳнь на ню якъ она такъ блѣда и вымарнѣла стояла передъ нимъ, легенька якъ то перце, що леда вѣтрець єи бы здмухнувъ. Наразъ надумався, скочивъ и пропавъ середъ темной ночи.

Она сперлася на крѣсло. Побачивши, що єго нема, заложила руки и вдивилася въ темноту на дворѣ. Зѳтхнула важко а смертельный пѣтъ выступивъ на єи лице. Боже мѣи! Все пропало, вже бѣльше єго не побачить! Єи недуга зновъ въ нѣй ѳдозвалася, пѣдъ нею стали вянути ноги. Лишь зъ тяжкою бѣдою и на силу заволѣлася до постелѣ и повалилася на ню мовъ нежива. Але все таки она побѣдила. На другѣй день рано застали єи вже вмираючу. На досвѣткахъ, коли вже въ комнатѣ стало ясно, лампа сама ѳдъ себе згасла.

XIII.

Ангелика вже вмирала. Доходила десята година передь полуднемъ, зима кѣнчилась а день бувъ ясный и веселый; небо було сине а цѣлый свѣтъ купався въ ясныхъ промѣняхъ сонця. Ангелика на своѣй королевскѣй, широчезнѣй постели зъ споловѣлыми заслонами ледви ще трохи дыхала; ѡдъ сночи лежала безъ памяти. Лежала горѣлиць а еи тоненькѣй высклѣи руки, бѣленькѣй якъ слонева кѣсть, спочивали верхъ покрывала: она анѣ крихѣтки не рушила ними а еи очи були замкненѣи. Еи деликатный профиль пѣдъ яснымъ волосьемъ ставъ бувъ ще бѣльше прозорый. Коли-бъ ще не той слабый ѡддыхъ зъ еи устѣ, то можна-бы таки думати, що она вже нежива.

День передь тымъ Ангелика высповѣдалася и запричащалася, бо була вже дуже слаба. Добрый панъ-отець Корниль запричащавъ еи около третей години. Коли вечеромъ смерть холодными крылами почала до неи спускатися, стала она дуже просити елеопомазанія, сего небесного лѣку, що сцѣляє душу и тѣло. Еи послѣдне слово, котре она такъ тихо процѣдила крѣзь зубы, що Губертина ледви его дочула, було прошенье о святой елей, щобы еи нимъ намастити, заки буде вже за пѣзно. Але то було вже пѣзно въ ноци и треба було чекати дня; коли ѡдтакъ розвиднилось, пѣслали заразы по отца Корнила и ѡнъ мавъ теперъ надѣйти.

Въ хатѣ тымчасомъ все приладжено и Губерты ще лишь дещо попрятували. Ѡдъ ясного сонця, що вже до-свѣта озарило ѡкно своимъ свѣтломъ, выдавалося въ комнатѣ середь голыхъ, бѣлыхъ стѣнъ, якъ коли-бъ то лише що починало зорѣти. Стѣль бувъ застеленый бѣлою скатертю. На нѣмъ стоявъ хрестъ а зъ правого и

лѣвого боку горѣли двѣ свѣчки въ срѣбныхъ канделябрахъ зъ свѣтлицѣ. Трохи дальше стояла свячена вода и кропило, коновочка зъ водою и мыдница та ручникъ а ѳтакъ ще и двѣ посудинки зъ бѣлой порцеляны, въ одной були скубанки ваты а въ другой скрутки зъ бѣлого паперу. Въ крамницяхъ въ долѣшномъ мѣстѣ не можна було дѣстати инакшихъ цвѣтѣвъ якъ лишъ бѣлѣ пеоуи, и ними украшено столъ. Въ такъ прибраной комнатѣ лежала Ангелика все ще зъ замкненными очима и ѳддыхала коротко, такъ, що ледви еи було чути.

Зъ рана бувъ докторъ и сказавъ, що она до вечера не доживе. Може навѣтъ бути, що она таки такъ и на вѣки задрѣмае и вже бѣльше не прийде до себе. Губерты були вже на все приготовленѣ, сидѣли засумованѣ коло неи и не ѳдступали еи анѣ на хвильку. Що-жь було дѣяти? ѳдплакати еи годѣ було. Коли они волѣли, чтобы она померла, якъ мала зледащѣти, то видко, що така була и Божя воля. Що теперъ настало, то вже не въ ихъ було силѣ, они могли лишъ все приймати зъ покорюю. Не жалували нѣчого, але ихъ цѣлу душу обгорнувъ тяжкѣй бѣль. ѳдъ коли Ангелика слабувала, доглядали они еи обое и не дали нѣкому чужому пристунити до неи. И теперъ въ еи послѣдней годинѣ сидѣли они самѣ коло неи.

Губертъ не знаючи самъ, що робить отворивъ дверцѣ ѳдъ кафлевой печи; дверцѣ заскрипѣли наче-бъ заводили. ѳтакъ стало зновъ тихо тихѣсенко, въ комнатѣ було тепло а пеоуи ще бѣльше ѳдъ того побѣлили. ѳдъ якогось часу чула Губертина поза муромъ въ катедрѣ якѣйс шумъ. ѳдозвався дзвѣнокъ а ѳдъ его голосу задрожали и старѣ мурѣ. То певно отецъ Корнилъ выхидивъ зъ церкви зъ святымъ елеемъ. Она зѣйшла на до-

лину, щобы повитати єго при входѣ до дому. Минули двѣ хвилѣ а на вузенькихъ сходахъ, що вели на гору, було чути, що хтось бесѣдує. Губерта, що чекавъ въ комнатѣ, взяла якась дрожъ а ѓнъ въ страху Божѣмъ и надѣи припавъ на колѣна.

Замѣсть старенького панъ-отця явився въ дверехъ самъ епископъ въ альбѣ и фіолетовѣмъ епитрахили. ѓнъ нѣсь сръбну посудину зъ єлеемъ умираючихъ. Єго орлині очи глядѣли неподвижно просто себе, єго красне блѣде лице пѣдъ густымъ сивымъ волосемъ задержало свою свѣтлѣсть. За нимъ ишовъ, якъ звычайный слуга, церковный отецъ Корнилъ зъ хрестомъ въ руцѣ и зъ требникомъ пѣдъ пахою.

Епископъ пристанувъ на хвильку на порозѣ и ѓдо-звався грубымъ голосомъ :

— Миръ дому сему!

— И всѣмъ обитающимъ въ немъ — доповѣвъ троха тихѣйше священникъ.

Коли они вѣйшли до комнаты, явилася за ними и Губертина; и она ажъ дрожала зъ зворушеня и прилякнула побѣчь мужа. Схиливши головы въ долину молилися обое зъ цѣлой глубины своего сердца.

На другій день по стрѣчи Фелисіяна зъ Ангеликою була межи епископомъ а єго сыномъ страшна сварка. Того дня зайшовъ Фелисіянъ таки силою вже равѣсенько до своего батька и вѣйшовъ бувъ навѣтъ до комнаты, въ котрѣй епископъ цѣлу нѣчь молился, щобы забути на минувшѣсть, що разъ-у-разъ ставала єму передъ очима. Сынъ мавъ все глубоке поважанье для батька, але коли доси не противився єго воли, то лишъ длятого, що боявся, але теперъ такъ въ нѣмъ кипѣло, що вже не мѣгъ здержатися. Оба муцныны, тон самой крови и такъ само палкѣ, стали рѣзко перечитися. Старый вставъ ѓдъ мо-

литвы и зъ почервонѣлымъ лицомъ слухавъ мовчки сына та лишъ дивися на него зъ горы. Молодому стало такожъ лице якъ грань червоне. Чимъ разъ бѣльше гнѣвливимъ голосомъ ставъ онъ батькови розкрывати своє сердце. Онъ розповѣдавъ, що Ангелика занедужала и що вже вмирає; якъ ей то дуже прикро вразило, що онъ намовлявъ ей, щобы она зъ нимъ втѣкала и якъ она такъ покѣрна и чиста, якъ та свята, не хотѣла на то пристати. Той бувъ-бы убійникомъ, хто бы тѣй послушнѣй дитинѣ давъ умерти, котра лишъ за згодою батька готѣва-бы за него ѡддатися. Тогдѣ, коли она довѣдалася, хто онъ есть и якій у него мастокъ, тогдѣ якъ разъ сказала: „Нѣ!“ и щасливо поборола свою пристрасть. А онъ залюбився въ нѣй на смерть и самъ на себе лютый за то, що не есть теперь коло нея и не може за однимъ замахомъ зробити конецъ своему и ей житю! Мавъ же бы батько дѣйстно бути такъ лютымъ, що волѣвъ-бы ихъ обоє загнати въ могилу, якъ однимъ словомъ зробити ихъ щасливими. Хиба-жь гордѣсть на имя, славу и мастокъ та щобы поставити на своѣмъ, значить бѣльше якъ щастье двоихъ людей, що любляться? Фелисіянъ ломивъ руки и ажъ ѡдъ розуму ѡдходивъ та зъ разу благовъ батька а ѡдтакъ ставъ таки ѡдгрожуватися и жадавъ конче, щобы онъ вволивъ его волю. Але епископъ, стоявъ зъ набѣглымъ кровю лицомъ и зъ занскренными очима и отворнвъ губы лишъ на то, щобы сказати одно слово: Нѣколи!

Теперь вже и Фелисіянъ не мавъ нѣякои уваги и якъ божевѣльный станувъ противъ батька. Ставъ говорити про свою матѣрь, а та згадка мовъ грѣмъ прибила епископа до самой землѣ. То материна натура ѡдозвалася въ сынѣ и домагалася права для пристрастной любви. Онъ ставъ батькови докоряти, що не любивъ

покѡйницѣ, а радѣ бувѣ, що она умерла, бо инакше не бувѣ-бы такѣ твердого сердца сунротивѣ тыхѣ, що любляться и хотять жити на свѣтѣ. Ёму добре було выречися цѣлого свѣта, коли ѡнѣ мономахомѣ! Але въ нѣмѣ, въ ёго сынѣ, буде завсѣгды ставати ёму передѣ очима покѡйна мать и буде ёго мучити за то, що ѡнѣ мучить еи дитину. Коли жие еи дитина, то и она хоче жити на вѣки въ дѣтехѣ своеи дитины. Коли ѡнѣ не хоче дозволити своему сынови пѡбратися зѣ тою, котру собѣ сподобавѣ, и котра маѣ дати житѣе новому поколѣнью, то тымѣ еи на ново убиваѣ. Той не повиненѣ ити на службу церквѣ, хто передѣ тымѣ мавѣ жѣнку. Батько стоявѣ якѣ остовцѣлый и мовчавѣ а ѡнѣ поважився навѣтъ сказати батькови въ очи, що естъ убійникомѣ, що фалшиво присягавѣ.

Коли опѣсля Преосвященный остався самѣ, то кидавѣ собою, якѣ коли-бѣ хто пхнувѣ ёго ножемѣ въ саме сердце. Ѡдтакѣ впавѣ ѡнѣ на колѣна и хотѣвѣ молотися. Зѣ ёго грудей добувався голосѣ страшнои муки. Охѣ, бо-жѣ то болѣло ёго сердце и годѣ було побѣдити слабосильнѡсть тѣла! Женщину, що разѣ-у-разѣ ставала ёму передѣ очима, любивѣ ѡнѣ все ще такѣ, якѣ любивѣ еи першого вечера, коли цѣлувавѣ еи бѣлѣи ноги а того сына любивѣ ѡнѣ такѣ якѣ частину зѣ неи. Навѣтъ и то молоде дѣвча, ту малу робѡтницу, котру ѡнѣ ѡдѣ себе ѡдопхнувѣ, любивѣ и поважавѣ еи такѣ само, якѣ ёго сынѣ. Всѣ трое доводили ёго ночами до розпуки. Мала вышивачка, ясноволоса и такѣ собѣ простенька, ѡдѣ котрой ажѣ заносило духомѣ свѣжон молодости, порушила въ катедрѣ ёго сердце, але ѡнѣ до того не признавався. Она станула зновѣ ёму передѣ очима, вѣжненька и чиста та повна глубокои покоры. Совѣсть ёго не гризла, бо ѡнѣ не старався еи позыскати.

Але що то значило, коли ђнъ чувъ въ собѣ, що она имила его за серце, хочъ була сама низького роду а на рукахъ еи були слѣды ђдъ голки. Навѣть тогды, коли Фелисіянъ такъ изъ всей силы его благавъ, видѣвъ ђнъ поза еи головою обѣ женщины, и ту, що передь нимъ плакала, и ту, що за свою дитяну житье ђдала. Обѣ любивъ ђнъ зъ цѣлои силы и самъ не знавъ, зъ ђдки въ нѣмъ брався такій опѡръ, хочъ такъ его дуже до нихъ потягало. ђнъ заривавъ гѡрками сльозами и самъ вже не знавъ, де шукати спокою. Просивъ Бога, чтобы давъ ему силу вырвати серце зъ груди, бо оно вже ђдвернулося ђдъ Бога.

Владика молився ажъ до вечера. Коли вийшовъ зъ комнаты, було его лице жовте якъ вѡскъ. Его серце було розранене, але мимо того стоявъ ђнъ крѣпко при своѣмъ рѣшеню. Не мѡгъ нѣчого зробити и лишъ заедно повторявъ собѣ то страшне слово: „Нѣкола!“ Богъ лишъ самъ має право увѡльняти его ђдъ того слова, а Богъ, до котрого ђнъ молився, мовчавъ.

Минули два днѣ. Фелисіянъ ходивъ якъ строеый поѡдъ хату Губертѡвъ, чтобы довѣдатись щось нового. Кѡлько разѡвъ вийшовъ хто зъ хаты, то его бравъ такий страхъ, що ђнъ мало ажъ не омѣввавъ. Такъ було и того дня въ ранцѣ, коли Губертина побѣгла до церкви, чтобы покликати священника зъ святымъ елеємъ. Ажъ теперъ ђнъ змѣркувавъ, що Ангелика не переживе вже сего дня. Отця Корнела не було дома, ђнъ бѣгавъ по мѣстѣ за нимъ, бо має надѣю, що черезъ него ще Господь Богъ поможе. Коля-жь не знайшовъ отца Корнила, стративъ надѣю и не знавъ вже, що робити; его взяла злѡсть. Що-жь тутъ було дѣяти, чтобы ще уприсити ласки Божои? Побѣгъ ще до батька и силомѣць добувся до его комнаты. Батько зъ разу налякався, бо

не мѳгъ зъ его урванныхъ слѳвъ нѳчого дорозумѳтися. На конецъ дорозумѳвся, що Ангелика вже умирае та просить ще елеопомазанія. Ще лишъ Господь Богъ може еи спасти. Молодый мужчина, вѳйшовши до комнаты, хотѳвъ бувъ зъ разу представити батькови всю вину за его муки, хотѳвъ зъ нимъ на вѳки розбѳтися и назвати его таки єму въ очи убійникомъ, але Преосвященный выслушавъ его безъ найменшого гнѳву, спокѳйно и поважно; его очи якось наразъ заяснѳли, якъ коли-бъ теперъ въ его груди ѳдозвався якійсь голосъ. Онъ велѳвъ Фелисїянови ити напередъ а самъ пустився за нимъ сказавши :

— Коли така Божя воля, то и моя.

Фелисїянови пѳшовъ зъ разу морозъ по тѳлѳ а ѳдтакъ зробилося горячо. Его батько приставъ на его добрѳ намѳреня и пѳддавъ свою волю пѳдъ волю Всевышного. Тутъ вже не о людей розходилося, тутъ була ще лишъ надѳя на Бога. Коли Пресвященный бравъ въ церквѳ св. елей ѳдъ отця Корнила, то онъ крѳзь слезы не мѳгъ вже нѳчого видѳти. На силу лишъ поволѳкся онъ за священниками, але до комнаты, де лежала умираюча, не важився зайти ; приклякъ лишъ на оба колѳна на сходахъ передъ отвореными дверми.

— Миръ сему дому.

— И всѳмъ живущимъ въ немъ.

Преосвященный поставивъ святой елей на стѳлъ межи обѳ свѳчи, зробивши насампередъ срѳбною посудиною знакъ святого хреста. ѳдтакъ принявъ хрестъ зъ рукъ отця Корнила и пѳдѳйшовъ зъ нимъ до недужои, щобы ѳй дати поцѳлувати. Ангелика лежала все ще безъ памяти; еи повѳки були запалися, губы були затисненѳ а руки зложенѳ разомъ; она выглядала лишъ якъ яка прозора, мертва фигура, зроблена зъ каменя,

подобна до тыхъ, що то ихъ ставлять на могилахъ. Преосвященный споглядавъ на ню черезъ хвилю, а коли побачивъ, що ще слабо оддыхає и що ще въ нѣй есть крхотка житя, приложивъ ѣй хрестъ до усть. Онъ подождавъ хвильку а его лице прибрало за той часъ маестатичный видъ судьѣ и анѣ слѣду не було въ нѣмъ видко людского чувства доки ажъ не побачивъ, що анѣ той нѣжный профиль анѣ окружаюче его волосье не задрожало. Видко, що она ще жиє и можна ще ѣй грѣхи одпустити.

Преосвященный взявъ одтакъ одъ отца Корнила кѣтликъ зъ свяченою водою та кропило, и подчасъ коли той державъ передъ нимъ отвертый требникъ, покropивъ умираючу свяченою водою и прочитавъ слова:

„Покропиши мя испомъ и очищуся; умыеши мя и паче снѣга убѣлюся“.

Вода бризнула и якъ бы легенькою росею покрыла цѣлу постѣль та освѣжила єя. Каплѣ упали и на єя руки и на єя лице, але одна капля по другѣй сцльвали по нихъ якъ коли-бъ по холоднѣмъ мраморѣ. Епископъ звернувся и до свѣдкѣвъ сего чина та и ихъ покropивъ. Губертъ и Губертина, що стояли таки заразы побѣчь себе на колѣнахъ, схилили въ глубокой вѣрѣ ще низше свои головы. Епископъ поблагословивъ и комнату и меблѣ та бѣлѣ стѣны и все, що тамъ лишъ було. Коли переходивъ по при дверѣ, станувъ якъ разъ противъ своего сына, що стоявъ за порогомъ на колѣнахъ и гѣрко плакавъ закрывши лице руками. Онъ поднясь поволи три разы кропило въ гору и покropивъ и его свяченою водою. Такъ отже покropивъ всюды свяченою водою, що мала прогнати тьсячѣ а тьсячѣ невидимыхъ злыхъ духѣвъ. Въ сѣй хвили подобрався бувъ блѣдый промѣнь зимового сонця ажъ до самой постелѣ; цѣла хмара

безчисленныхъ атомѣвъ дробного пороху уносила мовь жива въ свѣтлѣ, що спадало ѡдъ ѡкна и окружала студенѣ руки умирающоу.

Коли Преосвященный вернувъ до стола, почавъ читати молитву.

— „Услыши насъ Господи...“

Онъ не спѣшився. Онъ знавъ, що смерть засѣла вже була поза рожевою заслоною, але онъ перечувавъ, що ѣй ще не дуже спѣшно и що она ще почекае. А хочъ дѣвча лежало безъ памяти и нѣчого не чуло, онъ ей все таки попытавъ:

— Чи не маєте нѣчого на совѣсти, що васъ мучить? Моя донечко, сповѣдайся своихъ грѣхѣвъ, злекши свою душу!

Ангелика все ще мовчала. Онъ зачекавъ хвильку, щобы она ѡдповѣла, а ѡдтакъ ставъ ей ще голоснѣйше упоминати. Здавалося, що онъ не зважае на то, що она его не чуе.

— Зберѣть свои силы, просѣть зъ цѣлого сердца прощенья у Господа Бога. Свята Тайна може васъ очистити, може вамъ додати новыхъ силъ. Отворяться вамъ очи, уши стануть непорочнѣ, нѣздря освѣжаться, уста стануть чистыми а руки невинными...

Такъ говоривъ онъ и заедно дивився лишъ на Ангелику, доки всего не выговоривъ а ѡдтакъ сказавъ:

— Говорѣть за мною „Вѣрую“ :

— „Вѣрую во единого Господа...“

— „Амѣнь“, — докѡнчивъ отецъ Корниль.

За дверми все ще було чути, якъ Фелисіянъ плакавъ, бо его надѣя таки вже зовсѣмъ щезала. Губертъ и Губертина все ще молилися, похиливши головы въ страху Господнѣмъ, а имъ здавалося, що чують, якъ спускаються на землю всѣ невидимѣ силы. ідтакъ ѡд-

мовили зъ книги литаію, молитву до всѣхъ святыхъ а на послѣдокъ ще и Киріе Елейсонъ и завозвали небеса на помѣчь для чоловѣка, сего безсильного и нужденного сотворѣня на свѣтѣ.

Наразъ урвалися голоса и въ комнатѣ настала глубока тишина. Преосвященный обмывъ собѣ пальцѣ водою, котру наливъ ему зъ коновочки отецъ Корниль. Теперъ взявъ онъ посудину зъ святымъ елеемъ, отворивъ вѣчко и становъ коло постелѣ. Надходила торжественна хвилья елеопомазанія, котре змазуе непрощеній ще смертельнй грѣхи, що остались на души по святѣмъ причастію, якъ ось грѣхи, про котрыхъ забулося, грѣхи, котрыхъ допустилося безъ свѣдомости, грѣхи слабости людскои, котра не допускае укрѣпитися въ ласцѣ Божѣй. Але зъ ѳдки мали тутъ набратися грѣхи? Они приходили хйба зъ надворку на промѣняхъ сонця зъ тыми лѣтаючими зеренцями пороху, що несли зародки житя на бѣле и холодне ложе смерти дѣвицѣ.

Преосвященный постоявъ хвильку а вдивившись ѳдтакъ въ Ангелику переконався, що она ще слабо дыхае. Въ нѣмъ все ще анѣ трошки не ѳдзывалося людске чувство, хочъ ему здавалося, що тутъ передъ нимъ лежить якесь надприродне сотворѣнье, красне якъ ангель. Ёго великій палець не задрожавъ, коли онъ вмачавъ его въ святой елей, не задрожавъ, коли нимъ помазувавъ пять частей тѣла, въ котрыхъ мѣстятися пять змыслѣвъ нѣбы тѣ оконця, котрыми злый духъ добираеся до самой душѣ.

Онъ намастивъ насампередъ очи на повѣкахъ, впередъ праве а ѳдтакъ лѣве; дотыкаючись ихъ легенько великимъ пальцемъ зробивъ на нихъ знакъ святого хреста.

„Симъ святымъ помазаніемъ и своимъ превеликимъ

милосердіємъ да простить тобѣ Господь всѣ прогрѣшенія взору.“

И були їй ѳдпущенї грѣхи якъ : несоромный поглядъ, нечестна цѣкавѣсть, марнѣсть свѣтвой забавы злї книжки, пролитї сльозы смутку, котрому мы самї виннї. А прецѣ Ангелика не знала иншой книжки, якъ лишь ту зъ побожными оповѣданями, єи овидъ засланыла апсида катедры, котра замыкала передъ нею цѣлый свѣтъ. Она проливала сльозы лишь въ борбѣ послушности противъ пристрасти.

Отець Корнилъ взявъ трѣшки ваты обтеръ нею обѣ повѣки и завинувъ ѳдтакъ вату въ паперецъ.

Теперь намастивъ єпископъ уши на самыхъ кѣнчикахъ, що бѣлѣлися якъ перламутра, насампередъ праве а ѳдтакъ лѣве ; ѳнъ ледви ихъ дотыкався, коли робивъ на нихъ знакъ святого хреста.

„Симъ святымъ помазанїємъ и своимъ превеликимъ милосердіємъ да простить тобѣ Господь всѣ прогрѣшенія слуху.“

И зновъ були їй ѳдпущенї грѣхи слуху якъ : заманливї слова и музыка, хула, клевета, смѣлї предложєня, робленї нѣбы то зъ любви, поганї спѣвы и розбуджаюча пристрасти музыка, що пѣдъ свѣчниками розкошѣ нѣбы то жалѣбно грає. Ангелика, що жила якъ въ монастири, не чула навѣтъ безконечныхъ сплетєнь и простацкихъ бесѣдъ сусѣдокъ, не чула навѣтъ якъ погоничъ проклинає коня, котрого батогомъ зѣ всѣхъ бѣковъ пражить. Єи уши не чули иншой музыки, якъ лишь святї пѣснѣ и гудьбу органѣвъ та шептанье молитвы, ѳдъ чого всего дрожала и холодна хатина, всунєна пѣдъ самъ бѣкъ церкви.

Отець Корнилъ обтеръ зновъ такъ само уши кусникомъ ваты и завинувъ єи въ другїй паперецъ.

Теперь приступивъ епископъ до нѣздрей, бѣленькихъ якъ два листочки рожѣ, насампередъ до правого а ѡдтакъ до лѣвого: ѡнъ очистивъ ихъ такожь знакомъ хреста.

„Симъ святымъ помазаніемъ и своимъ превеликимъ милосердіемъ, да проститъ тобѣ Господь всѣ прогрѣшенія нюху.“

И змысль нюху вернувъ назадъ въ своѣй первѣстной невинности. Всякій порокъ уступивъ зъ него, не лишь той, що походить зъ запаху плотской похоти, якій розсѣвають въ воздухъ такъ мило и солодко пахучі цвѣты, що ажъ зводятъ на злу дорогу усыпляючи душу, але такожь и грѣхи внутрѣшного нюху, що походятъ ѡдъ злого примѣру даного другимъ и ѡдъ заразливой пошести скандалѡвъ. Ангелика же була честна и непорочна якъ та лилія межи лиліями, прекрасна лилія, котрой запахъ скрѣплявъ немѡчныхъ и розвеселявъ дужихъ. То якъ разъ она була такъ дуже вражлива, що не могла навѣть знести сильного запаху лилій а гіяцинты такя кидали си въ горячку. Она любила лишь въ барвѣнку и горицвѣтѣ.

Отець Корниль обтеръ ѣй нѣздря и такъ само завивъ вату въ наперецъ.

Теперь приступивъ Преосвященный до стуленькихъ губъ, помежи котрѣ ледви ще добувався слабый ѡддыхъ; тутъ зробивъ ѡнъ знакъ хреста на долѣшнѣй губѣ.

„Симъ святымъ помазаніемъ и своимъ превеликимъ милосердіемъ да проститъ тобѣ Господь всѣ прогрѣшенія смаку“.

Цѣлый ротъ стався теперь лишь посудиною невинности. Теперь простылися ѣй грѣхи, що походятъ ѡдъ безмежного вдоволюваня змыслови смаку, ѡдъ пристрасти до ласощѣвъ и вина; ѣй простылися всѣ провины

языка, того найбільшого грѣшника на свѣтѣ, его зѣдливість и плюгавість, бо він то пускає в свѣтѣ всѣ жалѣ, спори, вѣйны и всякого рода сплетнѣ та не лишає навѣть на самихъ небесахъ чистого мѣсяця. Ангелика не пристрашалася нѣколи до ласощѣвъ; она живилася якъ Єлисавета не розбираючи стравъ. А коли може жила в якѣмъ блудѣ, то лишь мрѣя доводила єи до того, та надѣя на тамтѣй свѣтѣ, та потѣха невидомого, в котрѣй она думала, що загорне весь той свѣтѣ розкоши, котрый в своѣй несвѣдомости сама собѣ сотворила, а котрый зробивъ зъ нею якусь святу.

Отець Корнилъ обтеръ губу и завивъ вату в четвертый паперецъ.

Наконецъ намастивъ Преосвященный и долонѣ, на сампередъ праву а ѳдтакъ лѣву, и знакомъ хреста святого здохмивъ зъ нихъ грѣхи.

„Симъ святымъ помазаніємъ и своимъ превеликимъ милосердіємъ да простить тебѣ Господь всѣ прогрѣшенія дотыку“.

Теперь вже було цѣле єи тѣло очищене ѳдъ всѣхъ порокѣвъ, ѳдъ всеи погани, ѳдъ рабунку, бійки и убійства а заразомъ и ѳдъ всѣхъ грѣхѣвъ другихъ частей тѣла, якъ грудей, нѣгъ и т. д., все що розпалює нашу кровь, що зъ насъ ба весь голосъ ѳдзывается, наша лютоість, нашѣ бажаня и всѣ иншѣ безмежнѣй пристрасти та розкошѣ тѣла, за котрыми такъ уганяємо, заказанѣ увеселеня, за котрыми нашѣ члены тѣла такъ напираться, все то теперь щезло. Ангелика умираючи в наслѣдокъ свои побѣды поборола передъ тымъ в собѣ всю свою палкѣсть, свою гордѣсть и всѣ свои пристрасти; здавалося, що первородный грѣхъ лишь на то на ню перейшовъ, щобы довести єи до тымъ бѣльшой славы и тріумфу. Она не знала навѣть, що колись чо-

гось бажала, що ей тѣло колись бажало любви, що той ляхъ, якій бравъ ей по ночахъ, бувъ грѣшный, такъ була чиста ей душа, такъ несвѣдома нѣчого злого.

Отець Корниль обтеръ в послѣднє ватою ей руки, завивъ вату въ паперецъ и ѡдтакъ вкинувъ всѣ скрутки въ огонь въ кафлевѡй печи.

Обрядъ елеопомазанія скѡнчився, Преосвященный обмывъ собѣ руки и приступавъ до послѣднои молитвы. Ѡвъ мавъ ще лишъ дати умираючѡй свѣчу въ руки и за-возвати ей, щобы она ѡдреклася злого духа, и показала, що естъ чиста и невинна якъ новонароджене дитя. Ангелика лежала все ще якъ задеревѣла зъ замкнеными очима и ступлеными губами. Святой елеи очистивъ ей тѣло, знакъ святого хреста лишивъ по собѣ слѣды на тыхъ пятохъ ѡконцяхъ ей душѣ, але анѣ дрѡбку житя не выкликавъ на ей поблѣдлѡмъ личку. Чудо, на котре всѣ такъ чекали, не приходило. Губертъ и Губертна, що ще стояли на колѣнахъ коло неи, перестали вже були молитися, ихъ почервонѣли очи встромилися були въ одно мѣсце такъ, що здавалося, мовъ бы они на вѣки стали стовпомъ; они подобали на фигуры основателѣвъ вѣковъ церковныхъ, що стояли коло нихъ въ кутикахъ а котрыхъ мощѣ ждали воскресенія. Фелисіянь пѡдсунувся бувъ на колѣнахъ ажъ пѡдъ саміи дверѣ. Онъ переставъ бувъ вже плакати и пѡднѣсъ голову, щобы лѣпше видѣти.

Преосвященный приступивъ послѣдний разъ до постелѣ а за нимъ станувъ отецъ Корниль зъ свѣчкою, котру мали дати недужѡй въ руки. Епископъ постановивъ бувъ довершити обрядъ въ повнѡмъ его обемѣ и дати тымъ Всевишному часъ сповнати свое дѣло. Для того ставъ Преосвященный говорити молитву:

„Прийми горѣючу свѣчу, стережи твого пома-

занія, щоби могла єси, коли Господь прийде судити, вийти єму на стрѣчу со святыми и жити на вѣки вѣковъ“.

— Амѣнь! — докѣчивъ отець Корниль.

Коли они стали теперъ розгинати Ангелиць пальць, щобы ѣй вложити свѣчку, упала рука якъ мертва зновъ на груди.

Теперъ бо и Преосвященного взяла сильна дрожь. Онъ довго таивъ въ собѣ своє зворушенье, але теперъ вже не мѣгъ, и жертвуючи себе самого ѡдкинувъ ѡдъ себе и послѣдну черту своєї строгости. Онъ полюбивъ бувъ то дитя ще зъ того дня, коли оно въ своѣй свѣжѣй молодости припало було єму до нѣгъ. Яке-жь оно бѣдне та нещасливе було теперъ! Въ своѣй смертельнѣй блѣдости выдавалася єму Ангелика такъ красною, що онъ ажъ не мѣгъ споглядати на постѣль, щобы въ нѣмъ зъ жалю мало ажъ не краялося серце. Теперъ вже и онъ стративъ давный спокѣй а двѣ великѣ слѣзы покотилися єму зъ очей долѣ лицемъ. Годъ ѣй було такъ марно пропадати, умираючи мусѣла ще єго побѣдити своєю красою.

Онъ пригадавъ собѣ на то чудо, яке доказували зъ Божої ласки єго предки, що уздоровлювали недужихъ. Єму прийшло на гадку, що то таки самъ Богъ такъ хоче, щобы онъ яко батько давъ свое призволенье. Онъ призвавъ святу Агнію, передъ котрою цѣлый єго рѣдъ припадавъ на колѣна, и якъ Іоанъ V., зъ Готкера, що приступавъ до умираючихъ ѡдъ пошести, и цѣлувавъ ихъ, такъ помолився и онъ та поцѣлувавъ Ангелику въ уста.

— Коли така воля Божа, то и моя!

Ангелика отворила наразъ очи. Пробудившиися зъ довгого омлѣня споглядала на него безъ страху; губы єи, ще вохкѣ ѡдъ поцѣлуя, усмѣхалися весело. Такъ то

мало все сповнитися; їй здавалося, що то зновъ давній сонъ, давнї мрѣвѣ, и думала, що то такъ и мусить вже бути, щобы Преосвященный самъ повѣнчавъ єи зъ Фелисіяномъ. Дятого піднялася она и сѣла на своѣй широ-чезнѣй, нѣбы королевскѣй постели.

Преосвященный ажъ яснѣвъ ѡдъ радости, а зъ єго очей било свѣтло чуда. Онъ ще разъ повторивъ молитву :

— Прийми свѣчу...

— Амїнь! — докѡнчивъ отецъ Корнїль.

Ангелика взяла запалену свѣчку въ руку и держала єи цѣпко. Житьє вернуло въ ню назадъ, свѣчка горѣла ясно и проганяла духѡвъ тьмы.

По комнатѣ понѣсея грѡмкѣй голосъ радости. Фелисіянъ якъ бы якимсь чудомъ несений схопився зъ землѣ а Губерты, якъ бы зновъ тымъ самымъ чудомъ прикованї, стояли на колѣнахъ и не могли рушитися та лишъ выдивилися на то, що сталося. Имъ здавалося, якъ бы постѣль облило такъ ясне свѣтло, що ажъ за очи ловило, а въ промѣняхъ сонця лѣтало щось бѣлого нѣбы якїйсъ пухъ. Бѣлї стѣны и цѣла комната свѣтилися якъ бѣленькїй снѣгъ; середъ того сидѣла Ангелика мовъ та лилія, що піднялася и зновъ ѡджила. Єи мягеньке ясне волосье окружало єи личко мовъ бы лучї сонця а синї єи очи яснѣли якъ у якої святої; на бѣле єи лице выступили зновъ слѣды повного житя. Коли Фелисіянъ побачивъ, що она ѡджила, ажъ не знавъ, що дѣяти, що така велика ласка Божа; ѡнъ приступивъ до постелѣ и упавъ на колѣна.

— Моя душечко, вы насъ зновъ спѡзнали, вы живете... Я вже вашъ на вѣки, мѡй батько на то згодився, бо така воля Божа.

Она усміхаючись весело схилила головку.

— О я знала, що такъ буде, я того сподівалася...
Все, що я собѣ думала, такъ и станеся.

Преосвященный, котрый теперъ ставъ зновъ вельми поважный, приложивъ їй хрестъ до усть. Яко покѣрна рабиня Божа поцѣлувала она се знамя. Преосвященный піднявъ ѡдтакъ руку високо понадъ головы всѣхъ и поблагословивъ всѣхъ и вся а Губерты и отецъ Корниль ажъ розплакались.

Фелисіянь взявъ Ангелику за руку. Въ другѡй єи руцѣ горѣла ярко свѣча невинности.

XIV.

Весѣлье мало ѡдбутися въ першихъ дняхъ марта. Але Ангелика все таки не могла прийти до силъ, хочъ и яка въ нѣй настала радѡсть. Ледви що трохи подужала, таки заразъ першого тыжня прийшла їй на гадку барельефова вышивка до крѣсла, що було призначенье до робѣтнѣ Преосвященного: усміхаючись весело говорила она, що то вже єи послѣдне вышиванье, не годить ся лишати недокѣнченою работы. Она взялася отже до работы але заразъ таки такъ ослабла, що не могла и зъ комнаты виходити. Тутъ жила она щасливо и весело, але давне єи здоровье вже не вернулося. По єлеопомазанію выглядала она все таки блѣда и така ажъ нѣбы прозора, а коли ходила по хатѣ, то дробонькими кроками и такъ якось, мовъ бы хотѣла злетѣти; перейшовши такъ далеко, якъ ѡдъ стола до ѡкна, сидѣла она ѡдтакъ цѣлыми годинами на крѣслѣ та думала. По тѡй причинѣ ѡдложили весѣлье на пѡзнѣйше и постановили

чекати ажъ она зовсѣмъ подужае, що и повинно було не задовго наступити, бо еи дуже доглядали.

Фелисіянъ навѣдувався до неї що дня по полудни. Тогдѣ були тамъ Губертъ и Губертина и були то веселі та мвлі години, що имъ тамъ минали; нѣчого бувало не говорять, лишъ якъ то они колись будуть собѣ жити. Ангеляка вправдѣ сидѣла, але була найвеселѣйша зѣ всѣхъ; она була перша, що бувало укладае собѣ, якъ то она буде жити, куды буде ѣздити, якъ они ѡдбудують собѣ наново замокъ Готкерѡвъ, словомъ не могла наговоритися о тѡмъ щастю, яке еи чекае. Можна було безусловно думати, що зовсѣмъ подужае, бо она очевидно силъ набирала, а до того ще и весна була сего року ранна и зъ кождымъ днемъ заходивъ до комнаты черезъ ѡкно чимъ разъ теплѣйшій воздухъ. Зловѣщі мрѣвѣ нападали еи лишъ тогдѣ, коли була сама въ хатѣ и коли еи нѣхто не видѣвъ. Въ noci розвеселяли еи якісь надземні голосы, але и заразъ кликавъ еи якійсь голосъ зъ землѣ; ѣй ставало чимъ разъ яснѣйше, бо видѣла, що то якесь чудо, коли еи мрѣвѣ такъ сповняються. Властиво — думала она собѣ — она вже умерла, а коли ще жиє, то лишъ зъ ласки невидимого. Середъ такихъ гадокъ проживала она години самоты въ безконечнѡй розкоши, навѣтъ анѣ трошки не ставало ѣй жаль, коли подумала, що буде мусѣла колись покинути всѣ земскі розкошѣ; та и не диво, она була сильно переконана, що буде мусѣла выпити чашу щастя ажъ до самого дна. Навѣтъ и еи недуга буде мусѣла зачекати. Але еи безсилнѡсть таки неразъ застрашувала еи, бо були иногдѣ хвилѣ, коли она не могла рушити нѣ ногами, нѣ руками; ледви ще чула на собѣ тѣло и таки цѣла розпывалася въ якѡйсь небеснѡй розкоши. Треба ажъ було, щобы щось сталося, щобы н. пр. она почула,

що Губерты отвирають дверѣ, або щобы побачила, що иде Фелисіянъ, абы зновъ сѣла просто та удавала, що здорова. Тогдѣ смѣялася весело та балакала о тѣмъ, якъ то она буде жити, коли ѡддасться.

Пѡдъ конецъ марта була Ангелика ще веселѣйша, хочъ ажъ два разы була зѡмлѣла, коли була сама въ своѣй комнатѣ. Одного дня рано, коли Губертъ нѣсь ѣй молока, она таки выпала була зъ постелѣ; але щобы ѡнъ нѣчого не догадався, удала она, що сама злѣзла на землю, щобы нѣбы то пошукати голки. На другій день була зновъ спокѡйна и все лишъ говорила о тѣмъ, що хоче, щобы весѣлье ѡдбулося якъ найскорше, не пѡзнѣйше, якъ въ половинѣ цвѣтня. Ёй ѡдраджували того и казали, що она все ще нездужає, та пытали, чому не хоче пѡдождати. Але она все стояла при своѣмъ и хотѣла, щобы ѡи таки заразъ повѣнчали, коли то лишъ можна. Губертинѣ стало то якось дивно, она почала пильно придивлятися доньцѣ и таки дуже налякала, коли побачила, що ѡи ѡддыхъ якійсь такій студеный.

Але недужа зновъ стала спокѡйна; знала она дуже добре, яка доля ѡи чекає, а все лишъ удавала, щобы другимъ незадавати жалю. Губертъ и Фелисіянъ такъ обожали Ангелику, що нѣчого не видѣли и не чули. Ангелика ходила и теперъ такимъ самымъ легкимъ ходомъ по хатѣ якъ давнѣйше, а коли говорила, що на весѣлю зовсѣмъ подужає и вже тѣшитися напередъ, то виглядала такъ красно, що ажъ радѡсть брала на ню дивитися. Впрочемъ мавъ о всѣмъ рѣшити Преосвященный. Коли ѡнъ одного вечера самъ явився, розповѣла она ему, яке ѡи бажанье. Ђи очи при тѣмъ такъ и впилися въ него, а ѡи голосъ бувъ такъ солодкій та милый, що ѡнъ добре зрозумѣвъ, якъ невыказано горячу просьбу она ему предкладає. Преосвященный бувъ чоловѣкомъ зъ

серцемъ и зрозумѣвъ. Онъ назначивъ весѣлье на половину цвѣтня.

Теперь вже наставъ бувъ великій неспокѣй, бо треба було чимъ скорше ладитися. Губертъ, хочъ бувъ законнымъ опѣкуномъ, мусѣвъ постаратися о призволенъе директора дому убогихъ, котрый все ще належавъ нѣби то до родинной рады, бо Ангелика не була ще повнолѣтна; панъ Гранзиръ, мировой судья, пѣднѣвся залагодити всѣ тѣ дрѣбницѣ, щобы тымъ заощадити Фелисіянови и дѣвчинѣ всѣлякихъ неприятностей. Ангелика знала дуже добре, що передъ нею таять, и для того казала собѣ принести одного дня свою книжку зъ дому убогихъ, щобы еи ѡддати свому женихови. Ѳдъ теперь була она завсѣгды дуже покѣрна и хотѣла, щобы онъ знавъ, зъ якъ низького роду пѣднѣсь еи до такои славы, даючи ѣй свое старе имя и маѣтокъ. Та урядова печать, тѣ записки о еи поведеню зъ датою и числомъ, то була еи шляхотска грамота. Ще разъ переглянула она книжку и дала еи єму не змѣшавшиися авѣ трошки, она тѣшилася що навѣтъ нѣчого не значить и що доперва онъ щось зъ неи зробивъ. Фелисіяна тронуло то дуже глубоко, коли онъ то побачивъ; онъ упавъ передъ нею на колѣна и зъ сльозами въ очахъ цѣлувавъ еи по рукахъ, якъ коли-бъ она Богъ знае якій дала єму подарунокъ.

Черезъ чотирнацѣть днѣвъ бувъ цѣлый Бомонъ занятый приготовленями до весѣля, долѣшне и горѣшне мѣсто мало повнѣ руки работы. Въ мѣствѣ говорили, що двацѣть робѣтницѣ день и нѣчь лагодять выправу. Саму вѣнчальну сукню шили три кравчихи, а придане, такъ розказували собѣ, мало вартѣсть одного миліона; молода мала обратися въ коровки, оксамитъ сатинъ и шовкъ, мала прикраситися дорогимъ камѣнемъ та діамантами,

які мають хіба лишь королѣ. А вже найбѣльше було бесѣды о тѣмъ, кѣлько то грошей роздано бѣднымъ людемъ въ мѣстѣ. Молода просила, щобы бѣднымъ роздали стѣлько, скѣлько выдано и для неи самой, отже зновъ цѣлый миліонъ; грошѣ посыпались дощемъ на мѣсто. Прецѣ разъ могла она такъ, якъ хотѣла, сыпати грѣшми на добродѣйні цѣли. Такъ якъ собѣ выдумала въ своихъ мрѣяхъ, такъ могла теперъ повными руками роздавати убогимъ. Зъ малои, простои комнаты, зъ старого крѣсла, на котрѣмъ Ангелика сидѣла роздався голосный смѣхъ радости, коли отецъ Корниль ѡдчитувавъ списъ тыхъ, котрымъ роздано милостиню. Роздавано чимъ разъ бѣльше, словомъ сыпано грѣшми безъ лѣку. Тожь то бы радо була Ангелика хотѣла подивитися, якъ дѣдусь Маскартъ ирुвавъ якъ якій князь, якъ Шуты строили собѣ нѣбы якусь пышну палату и якъ бабуся Табе, дѣставши грошѣ, наразъ подужала та якъ то Лямбалезы, мати и дѣвчкы умѣли дѣбрати собѣ сукнѣ и въ нихъ пышались! Якъ въ тѣй казцѣ сыпалося золото на мѣсто; не то вже що було досыть на щоденні потреби але и выставало ще и на приятности та забавы. Въ блеску славы сыпалося золото на улицѣ и свѣтилося тамъ въ свѣтлѣ все обнимающей милосердности.

День передъ весѣльемъ було вже все готове. Фелісіанъ закунивъ при улицѣ Магльоаръ поза епископскою палатою старый дѣмъ и устроивъ его пышно и величаво. Просторіи комнаты выложено прекрасными тапетами и заставлено дорогими меблями; бувъ тамъ салонъ зъ старосвѣтскими гобелінами, синій якъ небо будоаръ а передовсѣмъ спальня, що выглядала якъ гнѣздочко, увите зъ бѣлого шовку и бѣлыхъ коронокъ. Тутъ бѣлѣлося все и заносило чуднымъ запахомъ, навѣтъ поломѣнь свѣтла була якась бѣла. Ангелика мала

поѣхати екипажемъ, щобы то все оглянути, але она не хотѣла. Она лишь слухала, якъ ѣй о всѣхъ тыхъ чудесахъ оповѣдали, и лишь весело усмѣхалася, але сама не розпоряджала, бо не хотѣла до нѣчого мѣшатися. Все то, що ѣй розповѣдали, було далекимъ одъ неи, бо належало до того незнаного свѣта, що бувъ для неи зо-всѣмъ чужимъ. Досыть, що тѣ, що еи любили, лагодили щастье для неи; якъ та княгиня зъ зачарованого краю хотѣла она прийти до своей правдивои державы, въ котрѣй мала панувати. Впрочѣмъ не ялося, щобы она вже теперъ оглядала свое придане, що стояло розложено въ новѣмъ помешканю. Тамъ було всѣляке бѣлье зъ буквами еи шляхотского имени, святочна одѣжь вышита богато золотомъ, старосвѣтскѣй и моднѣй прикрасы и бижутеріи дуже деликатной работы и высадженѣй бри-лянтами найчистѣйшой воды. Ангелицѣ було досыть, що еи мрѣвѣ стали дѣйствостію, що то правда, що еи чекае таке богатство, що незадовго все такъ красно сповнитъ-ся, якъ она то собѣ выдумала. Лишь вѣнчальну сукню казала собѣ принести рано передъ вѣнчаньемъ.

Коли Ангелика того дня рано на своѣй широкѣй постели отворила очи, мало що не минулася зъ розпуки; она налякалася, що не може удержатись на ногахъ. Хотѣла встати, але ноги пѣдъ нею западалися. Одъ того страшного переляку щезла десь и та веселѣсть зъ тамтого тыждня. Коли ѣдтакъ побачила, якъ Губертина вѣйшла весело до комнаты, то здивувалася не мало, що и она була въ силѣ зъ нею ходити; але она мѣркувала то добре, що то не еи власна сила держитъ на ногахъ, лишь що то ѣй помагала сила невидимого и що якѣсь прихильнѣй руки еи носили. Бя убрали; она була якъ перо легка, майже вже нѣчого не важила. Коли мати тому здивувалася, то она ѣдповѣла на то жартуючи,

щобы борони Боже не дмухнула, бо ще готовъ еи вѣтеръ вхопити. А коли еи убирали, то холодна хатина пѣдъ бокомъ катедры задрожала ѡдъ могучого ѡддыху великана, бо въ катедрѣ гудѣло вже ѡдъ приготовлень до торжества. Духовенство поралось вже дуже поквапно а безустаннѣ голоса дзвонѡвъ розносили таку радѡсть по мѣстѣ, що ѡдъ неи ажъ старѣ муры дрожали.

Вже цѣлу годину дзвонили дзвоны, якъ коли-бъ въ горѣшнѡмъ мѣстѣ було якесь велике свято. Бувъ теплый цвѣтневый день а сонце свѣтило ясно и грѣло мовъ бы на зазывъ голосного звуку дзвонѡвъ; улицями сновалося множество людей. Цѣлый Бомонъ спѣшивъ на весѣлье малой вышивачки, що позыскала собѣ була любовь всѣхъ жителѣвъ. Сонце такъ якосъ чудно обливало своимъ свѣтломъ улицѣ мѣста, що здавалося, що то нѣбы якѣсь чародѣйнѣ руки сыплють золотомъ на землю, а середъ сего веселого свѣтла сунулася величезна товпа людей до катедры и незадовго наповнила еи биткомъ. Навѣть цѣлый пляцъ ді Кльоатрѣ бувъ повенъ людей. Тутъ пѣднималася головна фасада церкви якъ цвѣтиста китиця въ гору и переходила зѣ спѣдной будовы въ чисто романьскѡмъ стилю въ горѣшну будову въ стилю готицкѡмъ. Здавалося, що ажъ сама та фасада радуется зѣ сего весѣлья, бо все, що на нѣй яснѣло, все, що разомъ зѣ нею въ гору пѣднималося, всѣ камѣннѣ острокаблуки, всѣ стовпикы, балюстрады и склеплѣня, всѣ низкѣ, що скрывали въ собѣ статуи святыхъ, всѣ хрестикы и прикрасы на причѡлку, всѣ розеты, словомъ все, що лишъ тамъ було, супроводжало бѣдну дѣвчину по дорозѣ еи житя, котре для неи було лишъ однимъ непонятнымъ чудомъ.

О 10 годинѣ загудѣли органы, Ангелика и Фелисѣянъ вѡйшли въ тѡй хвили до церкви и повѡльнымъ крокомъ

поступали середъ густой товпы цѣкавыхъ до великаго престола. По церквѣ пѣйшовъ шепѣтъ подиву, люде вытягали головы та ставали на пальцахъ, щобы лишъ побачити молоду пару. Фелисіянъ, хочъ бувъ дуже зворушений, поступавъ все таки гордо и поважно. Въ чорнѣмъ одѣню выглядавъ онъ ще красшій, якъ бувъ. А Ангелика вже таки такъ була красна якъ ангелъ, такъ миленька и такъ якоюсь таємничою силою потягала идъ собѣ. що хто лишъ на ню споглянувъ, то єму ажъ сердце забилося въ грудехъ. Она мала на собѣ бѣлу морову сукню, прибрану бѣлыми брабантскими коронками, посчѣплюваными зъ собою перлами а бѣдъ пояса и волянтѣвъ сукнѣ звисали рядки прекрасныхъ перель. На головѣ мала вельонъ зъ старыхъ англійскихъ коронокъ, прикрѣпленный до волося потрѣйнымъ вѣнчкомъ перель. Онъ закрывавъ ей цѣлу и звисавъ ажъ до нѣгъ. Бѣльше не мала нѣчого на собѣ, анѣ одной цвѣтки анѣ одной прикрасы. Въ тѣмъ пречуднѣмъ бѣлѣмъ строю выглядала она зъ своими синими якъ фіялочки очима и яснымъ волосьемъ якъ яка свята и не ишла а нѣбы крыльми пѣднималася помежи товпою а за нею лишъ легенько шумѣла сукня.

Передъ престоломъ уставленіи були для молодять два крѣсла, выбитіи кармазиновымъ оксамитомъ. За ними стояли на колѣнахъ Губертъ и Губертина на подушкахъ назначеныхъ для членѣвъ родины, а органы кѣнчили вже выгравати привѣтніи акорды. День передъ тымъ дожили они несподѣваной радости; саміи не знали, що на то сказати и зъ цѣлои душѣ дякували Всевышному, що давъ и имъ дожити такого щастя якъ ихъ дитинѣ. Губертина, якъ звычайно пѣйшла була и теперь на кладовище помолитися на могилѣ своєї покѣйной матери, бо ей бравъ дуже великій смутокъ, що буде теперь му-

сѣла жити сама самѣсенька, коли ѡддасть доньку. Довго, довго молилася она на могилѣ покѡйницѣ. Наразъ задрожала, зѡрвалася и станула на рѡвнѣ ноги. Покѡйниця далася переблагати; по трицяти довгихъ лѣтахъ простила она ѣй и зѣ пѡдѣ глухой могилы на знакъ прощенья подала ѣй то щастье, котрого Губертина такъ дуже бажала, щастье, котрого може зазнати лишъ та женщина, що стане матерію. Не вже-жѣ покѡйниця выслухала еи въ заплату за еи милосерднѡсть, за то, що она пѡдняла колісь въ зимѣ зѣ-пѡдѣ порога церкви бѣдне, нужденне сотворѣнне, пригорнула его до себе а теперъ зѣ великою парадѡю ѡддавала за князя? Тому то обѡе Губерты стояли теперъ на колѣнахъ передъ престоломъ Всевышного и вже ажъ не могли молитися, бо не знали якъ Ѣму дякувати за ту ласку, котру Ѡнъ имъ зѡславъ. А передъ ними на тронѣ сидѣвъ епископъ, що такожѣ належавъ до родины. Ѡнъ выглядавъ въ своихъ ризахъ церковныхъ зовсѣмъ якъ правдивый заступникъ Божій: на его поважнѡмъ лиці натхненѡмъ духомъ Божимъ не було анѣ слѣду людскои пристрасти. Понадѣ его головою видко було вышитый гербъ Готкерѡвъ, котрый держали два ангелы.

Теперъ розпочалось торжество. Явилося все духовенство, прийшли були навѣтъ сусѣднѣ священники, щобы почтити свого епископа. Зѣ-помежи бѣлыхъ ризъ священничихъ выглядали тутъ и тамъ золотавѣ ризы спѣвакѡвъ и червонѣ ризы министрантѡвъ. Навѣтъ вѣчну темряву въ глухѡй романьскѡй каплиці освѣтило було того дня веселе свѣтло цвѣтневого сонця и пробивалося черезъ ѡкна та нѣбы жаромъ обыпало ихъ примурки. Въ серединѣ церкви горѣло цѣле море свѣчокъ; тамъ ихъ було тѡлько якъ звѣздъ на небѣ. Великій престолъ стоявъ цѣлый въ свѣтлѣ; позапалювано всѣ пауки и

пѣдсвѣчники на стѣнахъ. Передъ молодыми уставлено два великѣ канделябры зъ величезными раменами, ѡдъ котрыхъ, якъ нѣбы ѡдъ сонця, розходилося свѣтло. Дальше уставлено цѣлый лѣсъ всѣлякихъ рoстинъ и цвѣтѡвъ, розцвилѣ корчики бѣлыхъ азалій, бѣлыхъ камелій и лилій. Ажъ далеко въ глубину апсиды заходило золотаве та срѣблаве свѣтло а тутъ и тамъ промайнувъ кѡнчикъ шовку або оксамиту, коротко сказавши, зъ-поза розставленыхъ цвѣтѡвъ пробивалося якъ ѡдъ монстранціи такъ ясне свѣтло, що ажъ за очи ловило. Понадъ то все пѡднималася баня церкви, що спочивала на чотирохъ величезныхъ стовпахъ. Ѳдъ якогось невидимого подуву дрожала поломѣнь тысячѣвъ свѣчокъ и клонилася передъ свѣтломъ сонця, що заходило до церкви черезъ готицкѣ ѡкна.

Ангелика просила, чтобы еи вѣнчавъ отецъ Корниль. Коли отже побачила, що ѡнъ вже иде а зъ нимъ и два сослужителѣ, то ажъ усмѣхнулася до него. Таки сповняються еи мрѣвѣ, она ѡддаеся и то такъ, якъ того навѣтъ и не сподѣвалася, за богача, хорошего и знатного чоловіка. Въ церквѣ спѣвають вже вѣнчальный имнѣ, горять тысячѣ свѣчокъ, а людей въ нѣй, а духовенства безъ лѣку. Стара ся церковь ще не видѣла такого вѣнчаня; середъ сего щастя ажъ нѣбы стѣны еи розступилися и она стала ширша. Ангелика лишь усмѣхнулася, она почувала вже смерть въ собѣ; она почувала, якъ середъ сеи загальной радости смерть вже тѣшитися зъ своєи побѣды. Коли вѡйшла до церкви, звернула свои очи на каплицю Готкерѡвъ, де спочивали Лѣретта и Бальбина, тѣ щасливѣ покѡйницѣ, що погибли въ повнѡй силѣ молодости, въ хвили наибѡльшого щастя въ своѣмъ житю. Въ сѣй хвили здавалося тѣй, що она вже совершенна, що перемогла саму себе, що она такъ ѡдмѣнилася, якъ

коли-бъ на ново на свѣтъ народилася; уважалася щасливою, що уноситься якъ то надприродне сотворѣнне и длятого въ чистотѣ свого серця величала Всевышного разомъ зъ своею старою подругою, катедральною церквою. Коли приклякла, то такъ, якъ покѣрна рабня Божя, що пѣбулася зовсѣмъ грѣха первородного. Одрѣкаючись всего чулася щасливою.

Отець Корнилъ зѣйшовъ ѡдъ престола и выголосивъ науку словами приятеля. Онъ вказавъ на примѣръ Христа и говоривъ о тѣмъ, що треба жити въ вѣрѣ и виховувати свои дѣти по християньски. И зновъ усмѣхнулося лице Ангелики а Фелисіянъ згадавши на се щастье, котре вже здавалося бути майже певнымъ, ажъ затрясся. Одаткъ слѣдували приписані пытаня и ѡдповѣди, що вяжуть на цѣле житье, и рѣшаюче слово „Такъ“, котре она выповѣла зъ цѣлои глубины своего зворушенного серця а онъ голоснѣйше и зъ лагѣдною повагою. Такъ злучилися они на вѣки, священникъ звязавъ имъ руки и выголосивъ приписану формулу. Опѣсля поблагословивъ священникъ обручку, символъ ненарушимой вѣрности и нероздѣльности звязи, що тревае на вѣки, и покропивъ ея свяченою водою зробивши кропиломъ знакъ святого хреста надъ золотою обручкою на срѣбнѣй тарѣлцѣ: „Благослови Господи обручку сію...“ Онъ давъ ея мужеви на доказъ, що церковь запечатала и замкнула его сердце, щобы тамъ не закралася нѣяка друга женщина. А мужъ вложивъ ея на палець женѣ, щобы ѣй дати тымъ доказъ, що зѣ всѣхъ мужчинъ лишъ онъ одинъ на вѣки до неи належати буде. Такъ настало сполученне безъ кѣнца и цѣли; она носила знакъ, що мавъ ему безустайно нагадувати зложену присягу. Бувъ то такожь обѣтъ на довгій рядъ лѣтъ, що мали прожити зъ собою, не мовъ бы то та мала золота обручка мала ихъ

вязати ще и поза гробомъ. Коли священникъ по молитвѣ при кѣнцѣ ще разъ имъ давъ науку, проявився на лицѣ Ангелики зновъ якійсь усмѣхъ ѡдреченя. Она-жь прецѣ знала, що то буде.

И зновъ загудѣли органы а отець Корниль ѡдѡйшовъ зъ министрантами ѡдъ престола. Преосвященный мимо своѣи строгои поваги споглянувъ лагѡдно своими орлиными очима на повѣнчану пару. Губерты, що все ще стояли на колѣнахъ пѡдняли головы а очи ихъ такъ имъ зайшли були слѣзами, що они ледве ще могли що бачити. А органы гудѣли все дальше и дальше въ безконечныхъ ритмахъ переходячи въ тоненькїи голоса, що якъ той ранний снѣвъ жайворонка роздавалися зъ пѡдъ склепѣня. По церквѣ рознѣсея протяглый ѡддыхъ и зробився рухъ а люде стали товпитись коло головныхъ дверей и бѡчныхъ выходѡвъ. Украшена цвѣтами церковь ажъ заяснѣла ѡдъ радости зъ довершеного святого ѡбряду.

Проминули ще двѣ години, бо була парада, якъ при вѣнчаню якого короля. Ще ѡдправилаь велика служба Божя. Служитель выйшовъ въ бѣлѡмъ фелонѣ а зъ нимъ и сослужителѣ, и кадилоносцѣ зъ кадильницями та свяченою водою, а два министранты несли великїи золотїи пѡдсвѣчники зъ запалеными свѣчами. Задля присутности Преосвященного правилаь служба Божя довше и зъ бѡльшою церемонїєю. Що хвиля лопотѣли ризы мовъ тї крыла птицъ, коли тѡлько поклонялися або приклякали священники. Зъ старыхъ богато рѣзбленыхъ сталь пѡднялася цѣла капитула. Ѳдтакъ зновъ, якъ бы на подувъ зъ неба, припали всѣ священники до землѣ. Служитель снѣвавъ ѡдъ престола; коли ѡнъ утихъ и снѣвъ, почавъ снѣвати цѣлый хоръ торжественнымъ голосомъ а до сего голосу мѣшався и тоненькїи голосъ

дѣтей мовь той голосъ ангелѡвъ въ небѣ. Особливо красно ѡдбивавъ чистый голосъ якось молодой дѣвчины и дивувавъ всѣхъ немало. Оповѣдали собѣ, що то була панночка Кляра Воанкуртѡвна, котра конче була наперлася спѣвати на сѣмъ чуднѡмъ весѣлю. До того ще пригравали органы такъ солодко, такъ нѣжно, якъ коли-бъ то радувалася якась добра, щаслива душа. Часомъ робилося тихо а ѡдтакъ загудѣли зновъ органы, мовь бы то поспѣдъ самубаню церкви котилися громы, а тогдѣ приступали министранты и ихъ помѡчники зъ кадилницями та свѣчками до свящюнослужителя и давали ему благословити кадило. Дзвѡнкимвъ голосомъ брѣнѣли тогдѣ срѣбнѣй ланцушка ѡдъ кадилницѣ а благовонный дымъ пѡдносився зъ нихъ високо въ гору. Въ воздухѣ повисла пахуча синява хмара. Три разы покадивъ священникъ, насампередъ на правѡй сторонѣ, ѡдтакъ на лѣвѡй а наконецъ по серединѣ передъ епископомъ, передъ священниками, передъ евангеліемъ и передъ густыми рядами збранихъ въ церквѣ людей.

Ангелика и Фелисіянъ стояли цѣлый часъ на колѣнахъ и слухали въ покорѣ службы Божої. Коже зъ нихъ держало запалену свѣчку въ руцѣ яко символъ чистоты береженої ѡдъ самогѡ хрещеня. Ще по „Отче нашъ“ стояли они пѡдъ вельономъ, тымъ знакомъ покоры, соромливости и скромности, а священникъ стоячи ѡдчитувавъ приписанѣй молитвы. Въ ихъ рукахъ все ще горѣли свѣчки, а то мало значити, що навѣтъ и середъ такой радости якъ весѣлье треба на смерть памятати. Служба Бѡжа скѡнчилася; священнослужитель, министранты, кадилоносцѣ и ихъ помѡчники вышли помолити Бѡгови, щобы поблагословивъ супругѡвъ, абы давъ имъ дѡждатися и выховати дѣтей та доховатися зъ нихъ третого и четвертого поколѣня.

Теперь раздався веселый голосъ по цѣлѣй катедрѣ. Органы такъ гучно заграли до весѣльного походу, що ажъ стѣны затряслися. Середь церкви зробився шумъ и люде почали тиснутися, щобы лѣьше побачити молодыхъ. Жѣнки ставали на лавки и ажъ поподъ самѣ стѣны не було бѣльше нѣчого видко якъ лишь розцѣкавленѣй лица. Свѣчки нѣбы якъ на пращанье ажъ якось яснѣйше горѣли а поломѣнь ихъ розтягалася и выглядала якъ якѣсь огнистѣ языки, що пѣдоймаються въ гору ажъ пѣдъ само склеплѣнье. Зъ помѣжь цвѣтѣвъ и зъ посередъ блеску святыхъ прикрасъ и дорогоценностей заспѣвало духовенство впослѣдне „Осанна во вышнихъ“. Наразъ розкочились обѣ половины дверей головного порталю пѣдъ органами а чорнѣ муры освѣнивъ ясный блескъ денного свѣтла. Показався ясный цвѣтневый день и оживляюще веснянне сонце; на пляцу ді Клоатръ показалися веселѣ бѣлѣй дома. А на дворѣ ждала ще бѣльша товпа людей на молодыхъ и не могла вже ихъ дочекатися; гомѣнь бувъ такѣй, що и слова не можна було зрозумѣти а люде потручувалися на всѣ стороны. Свѣчки потахли а органы загудѣли ще сильнѣйше и приглушили гомѣнь на дворѣ.

Повѣльнымъ ходомъ ступали Ангелика и Фелисіянъ помѣжь рядами весѣльныхъ гостей ажъ до порталю. Ангелика звеличала торжественно свою побѣду а теперъ входила зъ своихъ давныхъ мрѣй въ звычайну дѣйствиѣсть. Сей присѣнокъ повенъ яскравого свѣтла отвиравъ передъ нею не знанѣй шѣ ще доси свѣтъ. Она ступала ще поволѣйше и дивилася то на дома передъ нею, то на людей, що ѣи весело витали. Она такъ була вже ослабла, що мужъ муѣвъ ѣи майже нести, а мимо того она усмѣхалася весело. Тѣй прийшла на гадку княжа палата зъ всѣми дороженностями та королевскими

сукнями, въ котрѣй дожидала еи бѣла весѣльна комната. Щось въ нѣй ѡддыхъ заперло и она мусѣла пристати, але ѡдтакъ на силу поступялася ще кѡлька крокѡвъ на передь. Она добачила на своѣмъ пальци золоту обручку и усмѣхнулася весело на видъ сего знаку вѣчной звязи. На порозѣ головного порталю, на найвысшѣмъ ступени, зъ которого вже выходилося на двѡръ, она заточилася. Хиба-жь не выпила она чашу щастя ажъ до самого дна? Хиба-жь не тутъ бувъ ковецъ еи радости? Ще послѣдними силами кинулася на своего мужа и зложила горячій поцѣлуй на его устахъ. А зъ тымъ поцѣлуемъ понеслася и еи душа.

Але не була то сумна смерть. Преосвященный допомѡгъ самъ духовнымъ благословеньствомъ спочити въ Бозѣ тѡй бѣдной души, що сама въ собѣ вже успокоилася и улетѣла ѡдтакъ до Бога. Губерты вернувши до щоденного житя и дѡзнавши ласки, були щасливѣ, що тутъ закѡнчилася мрѣя. Катедральна церковь и цѣле мѣсто розплывалось въ радѡстнѡмъ торжествѣ. Органы загудѣли ще голоснѣйше, дзвоны задзвонили а нарѡдъ величавъ звязъ любви, що освѣнена весняннымъ свѣтломъ сонця проявилася передъ еи очима на порозѣ таемничой церкви. Ангелика пѡднялася щаслива и въ непорочнѡй чистотѣ зъ темрявы романьскон каплицѣ въ гору до вершечка готицкой будовы; еи мрѣя сповнилася и она перейшла зъ останкѡвъ поблѣдлого золота и мертвыхъ малюнкѡвъ до живого раю побожныхъ оповѣданъ.

Фелисiянъ державъ ще лишъ въ своихъ рукахъ якусь милу и нѣжну постать въ весѣльнѡй сукни зъ коронками и перлами, горстку легенького и ще теплого пуху. Онъ давно вже знавъ, що то лишъ сама

тѣнь, котру ѡнъ до себе пригортаѣ. Якъ не знати зъ ѡдки взялася, такъ и не знати де подѣлася. Бувъ то лишь ясный образъ, що померкнувъ розбудивши лишь фантазію. Все то лишь мрѣя. Станувши на самѡмъ верху щастя, улетѣла Ангелика легенькимъ подувомъ поцѣлуя.

К О Н Е Ц Ъ.

„Библіотеки найзнаменитшихъ повѣстей“

ВЫИШЛО ДОСИ:

- Томъ I—III. **Въ оборонѣ чести** — повѣсть зъ нѣмецкого *Г. Раймунда*.
Цѣна 2 зр. 50 кр. (Цѣна знижена 1·25).
- Томъ IV. **Дымъ** — повѣсть зъ російскаго *Ивана Тургенева*. Цѣна 1 зр.
50 кр. (Цѣна знижена 75 кр.)
- Томъ V—VI. **Стефанъ Лаврентій** — повѣсть зъ англійскаго *Ендварса*.
Цѣна 2 зр. 70 кр. (Цѣна знижена 1·35).
- Томъ VII. **Любовь убогого молдця** — повѣсть зъ французскаго *Октава Фейлста*.
Цѣна 1 зр. 20 кр. (Цѣна знижена 60 кр.)
- Томъ VIII. **Новорѣчнї дзвонь** — повѣстка зъ англійскаго *Кароля Дікенса*.
Цѣна 60 кр. (Цѣна знижена 30 кр.)
- Томъ IX—XI. **Грошѣ а праця** — повѣсть зъ шведскаго *Дядька Адама*.
Цѣна 3 зр. 20 кр. (Цѣна знижена 1·60 зр.)
- Томъ XII. **Мѣщаньске племя** повѣсть зъ нѣмецкаго *Г. Раймунда*. Цѣна
1 зр. 20 кр. (Цѣна знижена 60 кр.)
- Томъ XIII. **Зъ великаго свѣта** повѣсть зъ французскаго *Октава Фейлста*.
Цѣна 80 кр. (Цѣна знижена 40 кр.)
- Томъ XIV. **Фромонтъ молодшій и Ріслеръ старшій** повѣсть зъ французскаго.
Цѣна 1 зр. 80 кр. (Цѣна знижена 90 кр.)
- Томъ XV. **Золотый чоловікъ**, повѣсть *Маера Йокал*, зъ угорскаго.
Цѣна 1 зр. 80 кр. (Цѣна знижена 90 кр.)
- Томъ XVI. **Два мѣста**, повѣсть *Кароля Дікенса*, зъ англійскаго. Цѣна
2 зр. (Цѣна знижена 1 зр.)
- Томъ XVII. **Батько Горію**, повѣсть *Бальзака*, зъ французскаго. Цѣна 2 зр.
(Цѣна знижена 1 зр.)
- Томъ XVIII. **Князь Серебряный**, повѣсть *гр. А. К. Толстого*, зъ російскаго.
Цѣна 2 зр. (Цѣна знижена 1 зр.)
- Томъ XIX. **Зъ чужихъ збѣликовъ**. I. Збѣрникъ повѣстокъ и оповѣдань.
Цѣна 1 зр. 40 кр. (Цѣна знижена 70 кр.)
- Томъ XX. **Набобъ**, повѣсть *Альфонса Додета* зъ франц. Цѣна 2 зр. 70 кр.
(Цѣна знижена 1 зр. 35 кр.)

- Томъ ХХІ. **Батьки и дѣти** *И. Тургенева* (зъ велико-русского). Цѣна 1 зр. 20 кр.
- Томъ ХХІІ. **Власными силами** *Вильгельмина Гилернъ* (зъ нѣмецкого). Цѣна 1 зр. 20 кр.
- Томъ ХХІІІ. **Великій лѣтъ**, повѣсть *Юрія Онета* (зъ французского). Цѣна 2 зр.
- Томъ ХХІV. и ХХV. **Вина и кара** повѣсть *Федора Достоевского* (зъ велико-русского). Цѣна 4 зр.
- Томъ ХХVІ. **Родика Бухгольцовъ**, образокъ зъ народнаго жита Нѣмцѣвъ *Ю. Стиндога*. Цѣна 1 зр.
- Томъ ХХVІІ и ХХVІІІ. **Обломовъ**, романъ *И. А. Гончарева* (зъ велико-русского). Цѣна 1 зр. 80 кр.
- Томъ ХХІХ. **Низины** повѣсть *Елизъ Оржешко*, Цѣна 75 кр.
- Томъ и ХХХ ХХХІ. **Новый дѣдичъ**, романъ *Маэра Йокая*. Цѣна 1·50 зр.
- Томъ ХХХІІ. **Причепя** — повѣсть *Ивана Нечуя*. Цѣна 1 зр. 50 кр.
- Томъ ХХХІІІ. **Мрѣя** — романъ *Емиля Золя* зъ французского.

Кромѣ того выйшли накладомъ редакціи „Дѣла“:

1. **Безталанне сватанье** образокъ зъ галицкаго жита, написавъ *Василь Баргельнокъ*. Цѣна 80 кр.
2. **Мертвы души** зъ російскаго *М. Гоголя* (зъ портретомъ автора.) Цѣна 1 зр. 80 кр.
3. **Похѣдъ Собескаго пѣдъ Вѣдень р. 1683.** Написавъ *Стефанъ Качала*. Цѣна 20 кр.
4. **Оповѣданя О. Я. Кониськаго.** Передрукъ зъ „Дѣла“. Цѣна 30 кр.

Пересылка почтова числиться окремо.

